This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 2044 059 012 195

Digitized by Google

РАЂЕНО
У ДОМУ МАЛОЛЕТНИКА
БЕОГРАД
КРАЉЕВИЋА МАРКА 9.
ТЕЛЕФОН 751.

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

ПРАВО ТРГОВИНСКО

Jovan S. Milovanović

ОД

ЈОВ. С. МИЛОВАНОВИЋА

ХОН. НАСТАВНИКА ТРГОВИНСКОГ ПРАВА У ДРЖ. ТРГ. ШКОЛИ.

ЗА УПОТРЕБУ

ЂАКА ДРЖ. ТРГОВИНСКЕ ШКОЛЕ, КАО И ТРГОВАЦА И ПРАВНИКА У ОПШТЕ,

А УЗ ТО ЗАКОНИ:

УСТРОЈСТВО ТРГОВИНСКОГ СУДА, ЗАКОН ТРГОВИНСКИ, О АКЦИОНЕРСКИМ ДРУШТВИМА, О СТЕЧАЈНОМ ПОСТУПКУ, О ЈАВНИМ БЕРЗАМА, СТАТУТ БЕОГРАДСКЕ БЕРЗЕ, УЗАНСИ БЕОГРАДСКЕ БЕРЗЕ, УРЕДБА О ЕСНАФИМА СА ДОДАЦИМА И РАСПИСИМА, О ПОТПОМАГАЊУ ИНДУСТР. ПРЕДУЗЕЋА, О ЗАШТИТИ ФАБ. И ТРГ. ЖИГ., О ЗАШТИТИ МУСТ. И МОДЕЛА, И ПРАВИЛА О ИЗВРШЕЊУ ОВА ДВА ПОСЛЕДЊА

ДРЖАВНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉ. СРБИЈЕ

1899

Digitized by Google

Digitized by Google

Господину

Др. СТОЈАНУ ВЕЉКОВИЋУ

ПРЕДСЕДНИКУ КАСАЦИОНОГ СУДА

У ЗНАК ОСОБИТОГ ПРИЗНАЊА

ПОСВЕЋЕНО

Од писца

10/3/52 решено

769

Digitized by Google

Digitized by Google

ПРВА РЕЧ

За потребу више трговачке наставе није ми лако било саставити све оне разне дисциплине, које стоје у вези са вишим трговачким образовањем.

При изради овога дела мени је поглавита циљ била да књига одговара **практичној потреби** и да донесе **корист.**

Ја се нисам ропски држао никаквог система; али сам опет све, што је за догматику од важности, применио.

Нисам пропустио да, и ако у кратко, покажем не само правни значај, но и историски развој важнијих делова трговачког права.

Градио сам упоредне примедбе на разлике између нашег и страног законодавства, нарочито аустриског, са којим је наш трговачки свет у највећем додиру.

Изнео сам важније случајеве домаће јуриспруденције, и ако се она јако колеба.

Што се тиче теорије, чувао сам се да у њу дубоко не улазим. Али сам јој опет поклањао велику пажњу; јер се признаје, да без ње не може бити основног знања никакве науке.

Digitized by Google

Најпосле, особиту сам пажњу поклонио томе, да се за сваку трговачку реч од веће важности зна како се она каже и на страном језику.

Неки писци, рекао је Паскал, веле: **моја** књига; али би боље било **да** кажу: **наша** књига.

Та реч вреди нарочито за мене; јер ја нисам ништа **друго** урадио, но према стању нашег трговачког законодавства средио из науке оно што су други већ зготовили.

У главноме, ја сам само једну бригу имао, а та је: да ова књига пружи све оно, што једно лице данас мора да зна па да буде комерциелно образован трговац.

На Св. Саву 1899.
Београд.

Писац.

Digitized by Google

ДЕО ПРВИ

ОПШТИ ПОЈМОВИ

ГЛАВА I

Размена

1. У првобитно време човек је имао мало потреба. Што му је требало, то је могао сам да прибави.

Али са ширењем образованости потребе су се множиле тако, да човек више није био у стању да произведе сам све што треба.

Због те немогућности људи су принуђени били да се поделе на разне послове.

А да би човек од другога могао добити оно, што он сам нема, морао је производити **више** но што му треба, те тако да за онај вишак добије од другога оно, што он сам нема.

Та радња, кад човек једно добро даје у циљи да за исто добије друго, зове се **размена** (Tausch, échange).

А вредност, коју ми једном добру дајемо због његове размењивости за друга добра, зове се **вредност размене** (Tauschwert).

Digitized by Google

Трговина

2. Човек, на вишем ступњу образованости, не само што није у стању да произведе све што му треба, него у многим случајима није у стању ни у додир да дође са онима, који његове производе траже, а своје нуде.

Како би на прилику српски сељак могао добити кафу од сељака американског, кад између њих не би било трећег лица?

Због тога су се нека лица морала одати послу размене.

И отуда радња човека, **да при размени посредује,** зове се **трговина**[1] (Handel, commerce); а онај, који се тиме занима, зове се **трговац** (Kaufmann).[2]

---

[1]) *Трговина* нема једнако значење *иравно* и *иривредно.*

У погледу привредном трговина је једна грана *индустрије*, а то је скуп човекових радова, које примењује на материји.

По Ж. Б. Се-у (G. B. Say) индустрија може бити:

индустрија агриколна (industrie agricole), која обухвата оне послове, са којима се из земље ваде или из природе узимају првобитне материје, са или без културе, као што су: земљорадња, мајдани, лов и т. д.;

индустрија мануфактурна (industrie manufacturière), која првобитне предмете преобрће да служе потреби човека;

индустрија трговачка (industrie commerciale), која доноси ствари ономе, коме требају. Она првобитне материје и фабричке производње разноси тамо, где их потрошач треба.

Обично индустрија значи индустрију *мануфактурну*, нешто противно *земљорадњи* и *трговини.*

[2]) *Marchand* је трговац обичан у маломе, а *négociant* у велико. *Commerçant* је израз за трговца у науци.

Digitized by Google

Трговинска наука

3. Трговинска наука је наука о врстама и користима трговине; о лицима, која исту врше, и о установама, која исту потпомажу

Трговинско право

4. Трговинско право је скуп оних прописа, који се односе на трговачке послове и на лица, која их раде.

Континентална трговина

5. Трговина није занимање једнога народа.

У средњем веку она је цветала нарочито у Италији, Шпанији, Португалији и јужној Француској. Одатле се је ширила ка Немачкој, на Рајни и Дунаву, носећи свуд обичаје, који су били основ за грађење трговинских закона.

Извор трговинског права

6. Наш трговински закон израђен је на основи француског закона code de commerce.[1]

Но у меничном делу има много прописа из немачког меничног права.

---

[1]) Тај закон ступио је у живот 1 Јан. 1808 год. са 648 чланака.

Наш *трговачки законик* изишао је 26 Јан. 1860., а *устројство трговачког суда* изишло је 12 Дек. 1859.

Значајно је, да је наш трговачки закон први, који је изишао на предлог народне скупштине.

Digitized by Google

ГЛАВА II

Врсте трговине

7. Она трговина, која стране производе у земљу уноси, зове се **увозна** трговина (Einfuhrhandel, commerce d'imporation).

Корист је од ње у томе, што нам она даје робу, од које врло мало имамо, или од које нимало немамо користи.

Тако на пример Србија увози кафу, шећер, памук, чај и т. д.

Трговина, која **домаће** производе извози у **стране** земље, јесте **извозна** трговина (Ausfuhrhandel, commerce d'exportation).

Корист је од ње у томе, што она подиже домаћу производњу у односу на доброту и множину, и уноси новац.

Тако, Србија извози: свиње, коже, шљиве, храну и т. д.

Кад ми робу једне државе превозимо преко нашег земљишта за другу државу, онда је то **провозна** трговина (Durchfuhrhandel, commerce de transit).

Тако Србија превози робу из Аустрије у Бугарску.[1]

8. Разлика у вредности између укупног увоза и извоза једне земље за неко извесно време зове се **трговински биланц** (Handelsbilanz, ballance de commerce).

---

[1]) Увозна и провозна (transito) трговина зове се *спољна* трговина (comerce extérieur).

Digitized by Google

9. Ако се трговина занима са разменом домаћих производа **у земљи,** онда је то **унутрашња** трговина (Innenhandel, commerce intérieur).

10. Ако један народ своју потребу у страним производима покрива преко **страних** трговаца, а тако исто своје производе преко њих извози, онда тај народ води **пасивну** трговину (Passivhandel).

Код **активне** трговине (Aktivhandel) напротив **домаћи** трговци производе из земље извозе и са стране увозе.

11. Ако народ један туђе производе из производних предела **сам** доноси, а своје производе у потрошачке пределе **сам** односи, онда он води **директну** трговину (direkter Handel).

А ако други народ при том посредује, онда је **индиректна** трговина (indirecter Handel).

12. Трговина **на велико** (Grosshandel, commerce en gros) преноси од произвођача и трговца купљену робу опет на **трговца**, и то у **већим** количинама.[1]

Трговина **на мало** (Kleinhandel, commerce en détail) напротив састоји се у томе, кад трговци робу продају непосредно **потрошачима** (Consumenten), и то у **мањим** количинама.[2]

---

[1]) Такав трговац зове се Grossist (Grosshändler).

[2]) Такав трговац зове се *Detaillist* (Kleinhändler), ситничар.

Робу на мало продавати каже се *детаљирати* (detailliceren).

Digitized by Google

Корист код трговине **на велико** је у томе, што роба јевтиније дође кад се купује и шаље на много.

А корист код трговине **на мало** је у томе, што се код ње може роба свуд и свакад да добије, што се не мора много новца да улаже, и што роба није подложна квару.

13. Стална трговина (Ständiger Handel) је онда, кад купци долазе ка трговцу.

А **торбарска** трговина (Hausierhandel) је онда, кад трговци носе робу купцу.

14. Кад трговац купује или продаје робу за **свој** рачун, онда је **властита** трговина (Eigenhandel). Он ту сам сноси **risico.**[1]

А кад трговац купује или продаје робу **по налогу и за рачун другога,**[2] онда је то **комисиона** трговина (Commissionshandel, commerce de commission).

Корист трговине

15. Користи од трговине су **привредне** и **културне** природе.

Привредна се састоји у томе, што трговина узима робу онде, где је има много, и носи је тамо, где је има мало. Тако се на једној страни не расипа, а на другој не оскудева. Осем тога трговина чини да се производња не прекида, а то би морало бити кад би произвођач оно што му треба за произ-

---

[1]) Опасност или могућност да се што изгуби.

[2]) Награда комисионерова зове се *провизион* (Commissionsgebür, provision).

Digitized by Google

водњу сам морао са стране доносити, а оно што произведе потрошачима на страну разносити.

Културна корист трговине је у томе, што култура увек иде за стопама трговине. Са њом се светско знање шири. Она утиче на научни и домаћи живот, а данас одсудно и на политичке прилике.

ГЛАВА III

Појам робе

16. Трговина има за посао да једно добро мења за друго.[1] Према томе свако добро, које трговина изабере за предмет размене, јесте **роба** (Ware, marchandise).

Кад роба дође у руке потрошача, она престаје бити роба.

Подела робе

17. Роба се дели на **реалну** и **идеалну.**

Реална роба јесте она, код које **у њој самој** лежи вредност да потребу човекову подмири, н. пр. хлеб, вино и т. д.

---

[1]) Да какво добро може да буде роба треба:

1. Да има *вредност размене*

2. Да може прећи у *својину* другога, а под својином разуме се *власт са каквом ствари по својој вољи располагати.*

3. Да је ствар *покретна.*

Покретна је ствар она, која се може са једног места на друго пренети, а да се у својој суштини не поквари. Тако, сто је ствар покретна, а кућа ствар непокретна.

Digitized by Google

А идеална роба је она, која служи на то, да се са њом може реална роба добити, на пр. новац.

Подела трговине

18. Према разлици предмета, са којим трговина ради, она се дели:

1. На **трговину са робом** (Warenhandel) т. ј. трговину са реалном робом, и

2. На трговину са новцем и папирима (Geld-и Papierhandel), т. ј. трговину са идеалном робом, у што спадају благородни метали и новац у опште.

Трговина са робом

19. Предмет ове трговине могу бити:

1. Производи, који у истом онаком облику у трговину улазе, у каквом из природе излазе. Они се зову **сирови** прпизводи или **сировине** (Rohproducte).

Ови се производи деле на

животињске (animalische), као што су: животиње, вуна, коже и т. д.;

биљне (vegetabilische), као што су: жито, памук, лан и т. д.;

минералне (mineralische), као што су: метали, со, мармор и т. д.

2. Производи, који сарадњом човека првобитни облик или преиначе или сасвим изгубе.[1]

---

[1]) Кад се производи, које природа даје хемиским или механичким путем преради, то се зове *фабрикација* (Fabrication).

Digitized by Google

Они се зову **вештачки** производи (Kunstproducte).

Ако се вештачки производи путем индустрије даље морају прерађивати, онда се зову **полу-фабрикати** (Halbfabrikate).

А ако се могу одмах трошити, онда су **цели фабрикати** (Ganzfabrikate).

Тако, вуна је сирови производ; чоха полу-фабрикат, а хаљина цео фабрикат.[1]

---

[1]) *Подела сирових и вештачких производа.*

Сирови и вештачки производи могу се поделити овако:

1. *Земаљски* производи (Landesproducte), као што су: жито, дуван, вино, алкохол и т. д.;

2. *Корисне животиње* и *животињски предмети* (Hutzthiere и thierische Stoffe), као што су: живина, коњи, дивљач, коже, јаја и т. д.;

3. *Рудни производи* (Bergwerksproducte), као што је угаљ, гвожђе, со, олово и т. д.;

4. *Материјална роба* (Materialware), у коју спадају сировине и која је:

а. *Колониална* роба (Colonialware), која се зове и Spezereiware. Ту спада роба од *страних биљака*, као што је: кафа, чај, зејтин и т. д.

Колониална роба у обичним мањим радњама зове се у северној и средњој Немачкој *материјална* роба, а у јужној Немачкој *спецерај-роба*.

Међу тим материјална роба у јужној Немачкој јесу: *дроге* и *боје*, а трговци са таком робом зову се *материалисте* (Materialisten и Spezereihändler).

б. *Роба са бојама* (Farbware)

5. *Дроге* (Droguen), а то су *сирови* лекови, као: мошус, рибљи зејтин и т. д.

6. *Ситна* роба (Kurzwaren). Она се не продаје по мери и тежини, него на комад, туце, стотину. Ту спада ситна метална роба (Quinquaillerie), бижутерија, галантерија, сиграчке.

Digitized by Google

ГЛАВА IV

Цена

20. Одређивање цене код сирове размене скопчано је било са великим тешкоћама. То је сметало трговини, и зато је за одређивање цене тражена таква роба, коју сваки хоће радо да прими и коју сваки познаје.

То се нашло у новцу. Новац, као опште средство за размену, усвојен је за одређење цене, и тако:

цена је у извесној количини новца изражена вредност за размену какве робе.

Откако је новац заведен, размена је претворена у **куповину и продају.**[1] Отада се не каже: **ја сам робу разменуо за новац,** или **новац за робу,** него се каже: **ја сам продао, ја сам купио.**

---

7. *Мануфактурна* роба (Manufacturware). Име долази од *manu factum* (руком рађено). Таква роба зове се мануфакт, а трговац мануфактурант.

Овде спадају: платна, вунени штофови, чохе, пантљике, свиле и т. д.

Она значи нарочито *текстилну* индустрију, у што спадају предива и тканине, као и шивење, вез;

8. *Помодна* роба (Modeware).

[1]) *Baratt* (Tausch) *роба за робу.* Таква трговина зове се *Baratthandel* (barattieren, troquieren, troquer).

Рачун о томе зове се *Baratt-Rechnung*.

Digitized by Google

Производна цена

21. Цена, са којом се покривају трошкови, који су нужни за грађење какве робе, зове се **производна цена.**[1] (Erzengungspreis).

Пијачна цена

22. Цена, по коју се у опште какво добро може добити, зове се **пијачна цена** (Marktpreis).[2]

Монополска цена

23. Држава може у своје руке да узме или другоме да уступи производњу и трговуну са извесним предметима. Ту онда цена не зависи од производње, него од воље државе или дотичнога лица.

Така цена зове се **монополска** цена (Monopolpreis).[3]

---

[1]) Пијачној цени лежи за основ производна цена; јер сваки купац мора најпре за робу да плати оно што је потрошено док је иста начињена.

[2]) Она се одређује према односају између *понуде* и *тражње*.

Кад *продавац* тражи купца за какву робу, онда је то *понуда* (Angebot).

Ако више њих у исто време нуде, онда је то конкуренција понуде.

А ако *купац* тражи продавца, онда је то *тражња* (Nachfrage).

[3]) У нас има монопол дувана, соли, алкохола, жигице, цигар-папира, петролеума, класне лутрије.

Digitized by Google

Картел

24. Често се поједини трговци сложе противу конкуренције тако да они сами заузму понуду и тражњу, те на тај начин они сами постану господари цене. Така удружења зову се **картели.** (Cartell или Ring).

Према предмету, са којим се хоће спекулација да ради, зове се и картел, н. пр. картел петролеума, гвожђа, угљена и т. д.[1]

ГЛАВА V

Новац

25. Новац је оно опште средство за размену, са којим се свака друга роба добити може.

Још код старих народа осећала се потреба за каквим сретством за размену. Према степену културе, на коме су стајали, они су на то употребљавали разне ствари: плодове, шкољке, коже, со, ђинђуве, па и животиње.

---

[1]) *висину цене* опредељују:

1: накнада издатака за пренос, чување и обрт робе;

2. накнада интереса на капитал и трошкове, које трговац мора да учини око куповине робе;

3. награда, која трговцу припада за посредовање при промету и за risico, који он на себе прима.

Кад трговац прави рачун према томе, да види колико од прилике на једном послу може добити или изгубити, онда се то зове *Kalculieren*, а рачун *Kalculation*. Ту се рачуна још и на Decalo робе, као и на валуту и курс, по коме се плаћа.

Digitized by Google

Али као опште сретство за размену могли су бити усвојени само благородни метали: злато и сребро.[1]

У трговини на велико исплате се врше се шипкама[2] од благородног метала (Barren или Stangen).

---

[1]) Не зна се који је народ први употребио злато и сребро као новац.

Шпартанци су имали новац од гвожђа. У земљама, кроз које тече Тигар и Еуфрат, употребљаване су као новац шипке и прстење од злата и сребра.

Феничани су благородне метале увели као опште сретство за исплату.

Новац има ове особине:

има вредност *употребе;* јер га иначе нико не би узео:

има *опште* признату вредност *размене;*

вредност размене *не колеба* се много;

лако се *преноси* и *чува;*

мали простор заузима, а *велику вредност* претставља;

вредност његова од *спољних утицаја* не губи, и

даје се *без штете* на ситне делове поделити, и после опет у цело саставити.

[2]) Злато и сребро узима се врло ретко не помешано. Обично се оба ова метала мешају заједно, или се мешају са бакром.

Мешани метал зове се *леговани* (legiertes), за разлику од чистога, који се зове *фини* (feines Metall).

Сребро, које има више од 50% бакра, зове се *биљон* (Billon). Исто тако *биљон* значи и новац, који има испод *две трећине праве садржине*, а тако исто и новац, који због мале садржине треба да се *претапа*.

Курант-новац (Courantmünze) је новац, који се строго кује по извесној тежини и финоћи благородног метала, а *ситни* новац (Scheidemünze) је новац, који се кује од неблагородног метала и који служи за ситне исплате, које не могу да се врше са курант-новцем.

Digitized by Google

Трговински новац

26. Неке државе кују једну врсту новаца за лакши саобраћај са другим земљама, и то се зове **трговински** новац (Handelsmünze).

Тако се за **левантску** трговину у Аустрији кују **Марија Терезија** или **левантски** талири (Maria Theresia Thaler или Levantinerthaler), а **холандски дукати** (holländische Ducaten) за трговину Русије са средњом Азијом.

Валвација и девалвација

27. Кад власт изда тарифу, по којој какав страни новац има да се прима у оптицају и на државној каси, онда се та **законом означена вредност** зове **валвација** (Valvation, évaluation).

А кад власт **смањи** вредност каквоме новцу или га сасвим **побије,** онда се то зове **девалвација** (Dévaluation, Devalvation).[3]

Тако је само још комад од пет динара у сребру *курант*, а у Аустрији комад од 2., 1. и $^1/_4$ форинте (Courant),

Курантна роба (kourant, kurent, corrent) је она, која се свуда *тражи;* а *курантни* новац онај, који се свуд радо *прима.*

Оно *отступање од прописане тежине и финоће* новца, које се при ковању дешава и које је врло незнатно, зове се *ремедиум* (Remedium или Toleranz).

[2]) 11. дек. 1865. Француска, Италија, Белгија и Швајцарска закључиле су тако звану латинску конвенцију, у којој су утврђена правила о ковању новца од злата и сребра.

Тој конвенцији о *двогубој* валути приступиле су: Бугарска, Грчка, Србија, Румунија, Русија и Италија.

Digitized by Google

Валута

28. Под валутом (Währung, Valuta, енглески Standard) разуме се **законско признање да какав новац служи као сретство за исплату**.

Ако се новац кује од злата, онда је **златна** валута. Ако се кује од сребра, онда је **сребрна** валута. А ако се кује од оба метала, онда је **двогуба** валута (Gold-, Silber и Doppelwährung).

ГЛАВА VI

Трговински обичаји

29. Обичаји, који су **у трговинском саобраћају усвојени као закон,** зову се **трговински обичаји** или **изанси.** (Usanzen, Handelsgebräuche, usance).

Неки обичаји утичу на цену **индиректно** т. ј. **посредно,** а неки **директно** т. ј. **непосредно.**

Индиректно утичу на цену уобичајена одбијања од тежине.

Код робе, која се мери по тежини, одређује се куповна цена за тежину саме робе, а то је по **нето-тежини** (Nettogewicht, poids net).[1]

---

[1]) У јужној Немачкој и Аустрији *бруто-тежина* или *бруто* зове се и само *спорко* (Sporco).

Нето-тежина добија се, кад се од *бруто* или *спорко-тежине* (Brutto или Sporcogewicht, poids brut), а то је тежина робе заједно са завојем, одбије тежина *завоја* (emballage), које се одбијање зове *тара* (итал. Tara).

Digitized by Google

Рачуни

30. Рачун је **исправа, коју трговац издаје и у којој излаже најважније тачке каквог уговора продаје и куповине.**

Изналажење таре зове се *тарирање* (Tarieren),

Тара је *стварна* (reelle) и обична (usuelle).

Тара је стварна кад се завој мери за сваки појединн *коли* (итал. Colo, множина Colli), као: бурад, џакови и т. д., или кад се нађе *просечна* тара (Durchschnittstara), а ова се изналази: кад се од већег броја скоро једнаких коли само неколико од истих измери па та тежина узме као мера за све остале.

Нето-тара (Neto-Tara) је кад се код ма каквог коло узме у рачун *стварно нађена тежина.*

Узо-тара (Uso-Tara) је она, која се одређује *по усвојеном обичају,*

Процент-тара (Procent-Tara) је она, која се од бруто тежине одбија *по проценту.*

Супра-, или *екстра-*, или *под-тара* (Super-Tara или Sopra-Tara. Extra-Tara, Unter-Tara) је она, која се одбија *од нето-тежине,* пошто је стварна тара већ одбијена.

Осем таре од *тежине* одбија се још:

1. *Рефакција* (холандска реч, Refactie), а то је *одбијање од тежине,* које продавац одобрава купцу *за неупотребљиве делове робе.*

Код *суве* робе зове се ово одбијање *фусти* (Fusti), а код течне *декало* (Decalo). Тако се каже: роба је *декалирала* (decaliert) због сунчане припеке или због утицаја ваздуха,

Код жељезнице рефакција је *спуштање цене при већим пошиљкама.*

2. *Лекаж* (Leccage), а то је кад роба (зејтин) при дужем путу или лежању *исцури.*

3. *Беземшом* (Besemschom), а то је одбијање за оне делове робе, који *при испражњивању у сандуцима или бурадима заостану.*

Digitized by Google

Рачун садржи:

1. место и датум издања;

2. име и место становања купца;

3 име издаваоца рачуна;

4. начин пошиљања; да ли је роба послата купцу непосредно или преко другога лица; да ли железницом, лађом или друкче; да ли као **обична** (gewöhnliches и Frachtgut) или као **брзовозна** роба (Eilgut);

5. тачно означење робе, паковања, знака, тежине и мере. Код већих пошиљака додаје се и **рачун о тежини** (Gewichtsnote) појединих коли;

6. означење цене;

7. трошкови и остали споредни издатци;

8. услови исплате: кад, где и како треба да се роба плати.

Директна одбијања од куповне цене јесу:

1. *Сконто* (Sconto или Desconto, escompte, discount) је *одбијање интереса,* кад купац плати робу *раније но што је обвезан.*

Код менице је есконт одбитак за куповину менице, којој *рок још није дошао.*

2. Декорт (Decort, décourt) је у опште *драговољно, или уговорено, или уобичајено одбијање од тежине или износа робе.* Посебице под тим се разуме *одбијање код исплате робе или иначе по обичају у месту.*

У Хамбургу се разуме *уобичајено одбијање за исплату, која се одмах учини,* што бива код различите робе различито. Тако се каже: *декортира се* (man decortiert), а то значи нешто се од цене поклања.

3. *Рабат* (Rabatt, rabais) је онда, кад поверилац одобрава да купац *за препродају робе нешто одбије од цене, коју би дужан био да положи.*

Digitized by Google

Трошкови

31. Трошкови (Spesen) разликују се на:

1. **Трошкове тежине** (Gevichtsspesen), који се рачунају по **тежини** робе.[1]

2. **Трошкове вредности** (Wertspesen), који се рачунају по **вредности** робе,[2] и

---

[1]) У трошкове тежине спада:

1. *Накнада за подвоз робе* (die Fracht). Код великих преносних предузећа одређује се овај трошак по тарифи. Железнице у томе праве разлику између обичног и брзог подвоза.

Код прекоморске трговине обичај је у многим пристаништима, да се ка цени дода и морски подвоз до места опредељења, и у том случају уз цену пише се cf (што значи cost, куповна цена, и freight подвоз).

Ако је ушло и морско осигурање, онда се уз цену додаје cif (i значи insurance, осигурање).

2. *Каплакен* или *примаж* (Kapplaken, primage), а то је већином по проценту одређени *додатак уз фрахт*, од чега се један део даје капетану брода.

3. *Лежарина* (Lagercosten), што комисионер рачуна за *употребу својих или туђих стоваришта.*

4. *Ситни трошкови* (diverse Spesen) за товарење, мерење и т. д.

[2]) У трошкове вредности спада:

1. *Посредничка награда* (Maklergebür Courtage, Sensarie, Brokerage), а то је *награда* посреднику за рад око *закључења каквог трговинског посла.*

2. *Провизион* (Provision или Commission), а то је *награда*, коју комисионер у рачун ставља *за свој труд око закључења какве продаје или куповине.*

3. *Делкредере* (Delcredere), а то је накнада комисионеру за *опасност*, кад јамчи за наплату цене од продате робе.

Стојати делкредере (Decredere stehen) значи: примити на себе опасност дуга ког трећег лица.

Digitized by Google

3. јавне дажбине, у што спада нарочито **царина.**

Ако купац завој не враћа, онда и то улази у рачун, и зове се **фустаж** (Fustage).

Подела рачуна

32. Рачуни се деле овако:

1. Рачуни у трговини на мало, које трговци издају својим **потрошачима,** и који се зову **нота** или **рачун** (nota).

2. Рачуни у трговини на велико, које трговци издају **трговцима.**

Они се деле на:

а. рачуне у **властитој** трговини, које трговци издају о роби из свога стоваришта, и

б. рачуне у **комисионој** трговини, које издају комисионери и који се у правом смислу зову **фактура** (Factura, facture).[1]

Фактуре се деле на:

рачуне о **куповини** (Einkaufsrechnung) робе за туђ рачун, и

рачуне **о продаји** (Verkaufsrechnung) за туђ рачун.

Уображени рачун (conto finto, fingierte Rechnung) је оно, кад комисионер често о несвршеном послу начини рачун комитенту, да

---

4. *Премија осигурања* (Versicherungsprämie или Assecuranzprämie), а то је премија за осигурање подвоза и противу ватре, што *осигурани* (Assecurierte) плаћа *осигурачу* (Assecurateur).

[1]) *Фактурирати* (Fakturieren) значи: о купљеној или продатој роби начинити специфициран рачун.

Digitized by Google

овај из истога види: има ли користи да на страној пијаци какву робу купи ила прода.[1]

Трговински суд

33. У Србији има само један **трговачки** суд за Београд и за цео округ подунавски.[2]

---

[1]) По допуни § 195. а. од 19. апр. 1885:

рачуни трговачки, мајсторски и крчмарски од дужника у књизи или изводу потписани, узимају се за потпун доказ, ако је дужник својеручно суму дуга словима написао и изјаснио се да је признаје. Таксена марка на овакво писмено прилепљује се као и на друга писмена од вредности према количини дугујуће суме.

А § 15. трг. зак. гласи:

трговац, који се својом књигом као полудоказом послужити жели, мора свом дужнику *нетрговцу* конту или рачун из своје књиге изведен за годину дана на признање поднети, но тако, како би он, ако се дужник потписати не би хтео, њега по истечењу године за месец дана суду тужити могао, у ком случају, као и онда, кад би дужник конту или рачун потписао, задржава дневник силу полудоказа односно спорних предмета до свршетка парнице.

§ 16.

Ако би трговац пропустио за предречено време дужнику нетрговцу конту или рачун на признање поднети или њега због своје тражбине на суду тужити, то његова књига по истеку истог рока губи силу полудоказа у смотрењу те његове тражбине, које истинитост онда другим срествима мораће доказивати.

По § 18.

Ово разумети треба и о књигама фабриканта, апотекара и занатлија.

[2]) За Народну Банку надлежан је трговачки суд за тужбе противу дужника из целе земље.

Digitized by Google

Овај суд састоји се из двојице **државних** судија и судија, који се сваке године бирају из **реда трговачког.**[1]

За свако суђење морају бити **двојица** државних судија и **три** трговца.[2]

У унутрашњости трговинске ствари суде првостепени судови. Али парничар, **ако хоће,** може захтевати, да на место једног државног судије суди једно лице од оних 12 трговаца, који се за ту цељ сваке године бирају.[3]

Парнице

34. Сви трговински спорови суде се по трговинском закону. Ако има у њему празнина, онда се исте допуњују по изансима. А ако и ових нема за какво питање, онда се суди по прописима грађанскога закона.

ГЛАВА VII

Трговински послови

35. Шта је посао **трговински** нужно је да се зна нарочито:

---

[1]) По § 5. устр. трг. суда трговац може бити судија који је српски поданик, који има 30 година и који је 5 година часно трговао.

По § 14. трговачке судије бирају се о новој години за једну годину.

[2]) Допуна устр. трг. суда од 30 нов. 1895 год.

[3]) Беч, Трст и Праг имају засебне трговачке судове, а на другим местима су код судова *трговачки одсеци* (Handelssenaten).

И тамо суде државне судије са трговцима.

Digitized by Google

а. за **суђење,** јер трговински судови суде спорове, који се тичу **трговинских** дела **ма између којих лица;**

б. да се зна **ко је трговац;**

в. да се могу употребити **докази,** који су шири но обични грађански;

г. да се могу применити **трговински обичаји.**

Трговински послови деле се на две врсте:

једни су послови трговински по самој својој **природи;**

други су послови трговински по **лицу,** које их ради.[1]

По § 17. устр. трг. суда трговински послови су ови:

---

[1]) Неки деле трговинске послове на:

апсолутне, а то су они, које неко закључи био он трговац или не био, и било само један посао или да му је то занимање;

релативне, а то су они, које неко врши као обично занимање;

субјективне, а то су они, који се сматрају за трговинске само зато што их закључи *трговац* са другим *трговцем.*

Тако је *куповина* из т. 1. § 17 устр. трг. суда, *лиферовање, меница, предузеће грађевине, осигурање, подвоз на мору и берзански посао* апсолутни трговински посао.

Банкарски и *мењачки* посао; посао *комисионера, спедитера* и *возиоца; посредништво,* књижаре и *штампаре* јесу релативни трговински посао.

Куповина појединих предмета, ако је за *радњу* трговца, који купује, јесте субјективни трговински посао.

Природу трговинског посла не мења то, што лице, које га је учинило, *није* или *не може* да је трговац.

Digitized by Google

1. Свака **куповина** хране, еспапа. у опште **покретних** ствари у циљи **препродаје,** било онако као што је узето, било после пошто се **преради** или у други вид обрне.

Ово је најглавнија врста трговинских послова.

По закону треба:

да је неко ствар **купио;**[1]

да је та ствар **покретна;**[2]

да је ту ствар купио у намери да ју **препрода.**[3]

2. Сваки **уговор** или **поравнање**[4] између **трговца** и **трговца,** осем ако се докаже да уговор или поравнање није због трговине учињено.

3. Свако предузеће **комисионерства** и **подвоза** на суву и на води.

Ко један пут вози не чини трговински посао. Закон тражи **предузеће,** дакле треба да је **железница, пароброд** и т. д.[5] који то обично ради.

---

[1]) Тако научењак, који прода књижару своје дело, не чини трговински посао; а књижар, који купује да препода, чини.

[2]) С тога куповина и продаја *непокретности* није трговински посао.

[3]) Ако је трговац што купио, ма и од трговца, али за своју *личну* или *домаћу* потребу, није трговински посо.

[4]) У § 16 устр. трг. суда боље је казано: уговор и поравнање *због трговине.*

[5]) Предмет подвоза, који трговац на подвоз даје, треба да је *роба,* а не ствар за његову личну потребу.

Digitized by Google

4. Свако предузеће **набавке** (лиферација), а то је кад неко куповином набави да прода нешто, што је већ продао.

5. Свако делање или операција **банака.**

6. **Меница** ма између којих лица.[1]

7. Свако предузеће **грађевине.**

Нетрговински послови

36. Послови, који се не сматрају као трговински и с тога не спадају у надлежност трговачког суда, јесу:[2]

1. Парнице подигнуте противу господара, земљоделца или виграције због продаје хране, пића, што они **обделавањем** производе, и

2. Парнице подигнуте противу трговца за исплату хране, пића или ствари купљених за његову **кућевну** потребу.

Код првих онај, који ствари продаје, није их **купио,** него само **произвео**; а код других онај, који је ствари купио, није **при куповању** имао намеру да их **препрода.**

ГЛАВА VIII.

Трговац

37. По закону: **трговац је онај, коме је трговање обично занимање.**

---

[1]) *Чек* није трговински посао (франц. закон од 8 јуна 1865 чл. 4. ал. 1.).

[2]) § 19. устр. трг. суда.

Digitized by Google

Пошто **трговати** значи **вршити трговинске послове,** то, да неко јесте трговац, треба:

да врши **трговинске** послове, и
да му је то **обично** занимање.[1]

Ограничење трговања

38. Трговинске радње јесу:

1. **Слободне** (freie Handelsgewerbe), кад им није нужна дозвола власти, и

2. **Концесониране** (concessionierte), кад морају имати одобрење власти, као: кафане, апотеке и т д.

Ограничење може се тицати **ствари** или **лица.**

Има предмета, са којима због **прихода** или у **општем** интересу тргује сама држава, као што су разни монополи, израда барута, ковање новаца, телеграф и т. д.

Има радњи, за које трговац мора да има диплом о личној спреми за рад, као што је концесија за апотеку.

Има лица, која по закону не могу никако трговати, као што су:

---

[1]) *Трговина* се зове сама *радња,* коју трговац води, а и *простор,* у коме ради.

Господар радње зове се *принципал.*

капитал је новац, са којим трговац радњу води.

Централ (Centrale) је *главна* радња, а *филијал* или *командит* (die Filiale comandite) је *огранак* главне радње. *Сикирсал* (Succursale) је *филијал банке* (Filialbank или Zweigbank).

Digitized by Google

чиновници грађанског и војеног реда;
адвокати;
свештеници и калуђери;
посредници.

Способност малолетника

39. У начелу свако лице, које може да прави **уговор,** може и да тргује.

Тако могу трговати **пунолетни,** а то су они, који су навршили 21. годину.

Али деси се често потреба, да је корисно и малолетнику дати право да може трговати. На пример, отац умре па остави велику радњу и малолетног сина; или, малолетник свршн трговинске науке па хоће сам да тргује или с киме да се уортачи.

Због тога се допушта трговање и малолетнику; али под овим условима:

1. да је, било мушко или женско, навршио **17** година.

2. да има одобрење **оца**; а, ако оца нема, онда **стараоца**, и

3. да у оба случаја има одобрење надлежног **суда**.[1]

Жена удата

40. Жена, која има **мужа,** сматра се увек као **малолетна**, и зато, ако хоће да тргује, а има 17 година, мора добити одобрење од свога мужа.

---

[1]) То одобрење по § 6 трг. Зак. мора малолетни трговац преко новина обзнанити.

Digitized by Google

Девојка и удовица, ако су пунолетне, могу трговати.

Кад жена добије право на трговање, она онда може **без одобрења мужа,** самостално да чини **обвезе,** дакле и непокретна имања да **задужи** и **отуђи.**[1]

То исто право има и малолетник, који је добио право да буде трговац.

ГЛАВА IX

Дужности трговца

41. Дужности трговца ово су:

I. да држи трговинске **књиге**;

II. да објави **брачни** и **ортачки уговор,** и

III да објави **фирму.**

I. Трговинске књиге

42. Трговинска књига је она књига, у коју трговац **записује све догађаје у својој радњи.** Из ње трговац има **преглед својих трговинских послова и своје имовине.**

И обичан човек треба да зна колико прима, а колико троши. То вреди за трговца још више с тога:

што он има разне и многе послове, које све он не може да памти;

што му књиге трговинске служе противу дужника као полудоказ, и

---

[1] § 4 трг. зак.

Digitized by Google

што, на случај пада, може да покаже узроке, због којих је престао да плаћа.[1]

Обвезне књиге

43. Трговац[2] **мора** да води **три** књиге:
дневник (das Tagebuch, livre journal),
књигу за **препис писама** или **преписку** (das Copierbuch, livre copie de lettres), и
инвентар (das Inventar, livre d' inventaires).

Уредност књига

44. Књиге **уредне** морају:[3]
1. да су на **српском** језику вођене;
2. ду су вођене по **датуму**;
3. да нема **празних** страна;
4. да нема **струготина** или **дометака,** и
5. да су **дневник** и **инвентар пагинирани,** и судским **печатом** и **потписом** снабдевени.[4]

---

[1]) Кад трговац не може више да плаћа, онда се каже да је *иао* или постао *инсолвент* (insolvent). Тако стање зове се *Insolvenz.*

[2]) §§ 8. 9. и 10. Трг. Зак.

[3]) Систем књиговодства није законом прописан. Најобичније је *просто* и *двогубо* или *талијанско* књиговодство.

Двогубо Књиговодство приписује се италијанском калуђеру *Lucas Pacilio* (од Burgo), који је крајем 15 века живео, и зато што је прво у Италији било употребљено. Због свога система зове се *двојно* (doppellte Buchführung).

[4]) Други одељак § 11. трг. зак.

Digitized by Google

Суд у потврђењу ставља колико у којој књизи има страна.[1]

Дневник

45. Трговац је дужан да води дневник, који је основ целокупном стању трговине.

У дневник трговац уписује **дан по дан, месец по месец, преко целе године сваки свој трговински посао, т. ј. сваку своју куповину и продају, сваку наплату и сваку исплату; за кога је меницу вукао, ову примио, па на другога пренео, колике је вредности дотична меница, и у опште све што је по ма каквом основу примио или издао. Осим овога трговац је дужан у ову књигу да уписује свој домаћи месечни трошак. Суму овога трошка уписује у к у п н о.**

Разуме се да трговац **на ситно** бележи дневни пазар **укупно.**

Преписка

46. Да би се избегла неспоразумљења и погрешке у трговинским пословима, нужно је да трговац држи у реду сва писма, која добија, у што спадају и телеграми, и да **препише** сва писма, која **шаље**.

---

[1]) У Француској се *сваке године* дневник и инвентар овери и стави *виза* (le visa) онде, где се са писањем затекло, да би се на тај начин спречиле злоупотребе.

У великим варошима удари се *жиг*, на коме је потпис председника и нумера, која је на реду.

Digitized by Google

Исто тако трговац је дужан у завитку чувати свако писмо, које прими по делу трговине.[1]

Инвентар

47. Трговац је дужан сваке године начинити попис свију својих **покретних** и **непокретних** ствари, и свега, што коме **давати** или од кога **примати** има.[2]

Ова књига показује трговцу његово материелно стање и развитак његове радње.

Споредне књиге

48. Осем књига, које трговац по закону **мора** да има, он, према важности и врсти трговине, **може** да води и **споредне** или **факултативне** књиге (livres facultatifs или auxiliaires).

Тако су:

Ручна (livre brouillard или **main courante**), у коју се најпре на брзу руку бележе поједини послови, па после, кад се добије време, преносе у дневник.

Партијалник (Hauptbuch, le grand-livre), у коју се уноси извод из дневника по методичком реду.

Књига **благајна** (Cassabuch, livre de caisse), у коју се бележи све што у касу уђе или изађе.

---

[1]) По Француском и по чл. 33. Аустр. закона трговац је дужан да књиге чува *10* година од дана *последњег уписа.*

То важи и за примљена писма, инвентар и биланс.

[2]) § 10. трг. зак.

Digitized by Google

Књига **меница** (Rimessenbuch, livre des traites et billets), из које се виде рокови плаћања по меницама.

Књига **куповине и продаје** (livre d' achats et ventes), у коју улазе преписи примљених и посланих фактура и т. д.

Књига **робе** (livre de magasin), у коју се пише улазак и излазак робе.

Књига **портфељ** (le livre de portefeuille), у коју улазе сва писмена и све менице, које прођу кроз радњу.

Ова је књига нарочито од важности за случај кад се каква исправа изгуби.

Осем ових књига има и књига **текући рачун** (conto corrento, compte courant).

Испитивање књига

49. Испитивање (communication) значи преглед **целе** књиге.

Трговац је дужан **дати** суду књиге на испитивање само у случају:

1. **наслеђа,**
2. **ортачке деобе,**
3. **презадужености,** и
4. **распре између мужа и жене због женинoг имања.**

Ово су случајеви, у којима се може загледати у тајне трговинске радње; јер је тада трговање закључено. Ни у каквом другом случају судија не може књигу да **испитује.**[1]

---

[1]) У Француској предаја књига у оваком случају врши се на рецепис или иначе.

Digitized by Google

Показивање књига

50. У свакој парници може суд наредити да му се књиге **покажу.**[1]

Показивање (die Vorlegung, réprésentation) је преглед само оног **дела** књиге, о коме се парница води.

Ако су књиге на страни[2], онда суд пише тамошњем суду да књиге прегледа и оцени јесу ли уредне, па записник о томе да му пошље.[3]

Кад трговац не ће своје књиге да покаже, онда суд оној страни, која је изјавила да ће књигама веровати, даје заклетву.[4]

Важност трговинских књига

51. Ако су књиге **уредне,** онда их суд **може** примити као полудоказ, дакле **не мора,** ако има каквих узрока.

---

[1]) § 19 тр. зак.

[2]) § 20 трг. зак.

[3]) Садржину књиге само у колико се спорног питања тиче може судија да прегледа, а остала места само у толико, у колико је нужно да се оцени њихова вредност.

[4]) И по чл. 37 аust. зак. ако трговац не ће књигу да покаже, онда се верује да је онако. као што тврди она страна, која тражи да се књиге покажу.

Као што се види, усвојено је у опште, противно обичним грађанским начелима, да трговац на захтев суда или парничара мора своју књигу противу *себе* да покаже.

Ако је књига *неуредна*, оставља се оцени суда колико ће јој веровати у таком случају, кад има књига противу господара исте да се као доказ употреби.

Digitized by Google

Књиге без полудоказне силе

52. Има књига, које суд не може примити као полудоказ, а то су:

1. књиге, које су **неуредне;**

2. књиге, на основу којих је трговац пређе кога тужио, па се после доказало да је **намирен,** и

3. књиге трговца, који је пресудом судском осуђен због преваре или другог користољубивог злочина или преступа, или због лажнога банкротства[1].

II. Фирма

53. Фирма је **трговачко име,** под којим трговац **радњу води** и **потписује.**[2]

Сваки трговац, био појединац или у друштву[3], мора своју фирму објавити код **трговинског,** или, где овога нема, код **окружног** суда. А ако на више места води трговину, онда код **сваког** суда тих места.

Ту објаву мора трговац обзнанити у званичним новинама, а суд ће је на таблу пред својим зданьем приковати.

---

[1]) § 12 трг. зак.

По § 13 трг. закона књиге *страних* трговаца примају се код *наших* судова онако, као што се примају наше код *њихових.*

[2]) Реч *фирма* од итал. *firmare, потписати трговинско име* (raison, raggione или ditta, firm, Firma).

[3]) По чл. 25. зак. о акц. друштвима управни одбор дужан је за 15 дана од прве уплате пријавити име друштва ради протоколисања, а суд ће ту пријаву објавити у службеним новинама.

Digitized by Google

Малолетни трговац мора поред тога објавити и **одобрење** суда да може трговати.[1]

Овако исто мора се радити кад се фирма **мења**, на другога **преноси**, или кад **престане**.[2]

Састав фирме.

54. Трговац сме само **своје** име, било **породично** или **крсно**, као фирму да употреби. Н. пр. **Месаровић**, или: **Коста Месаровић**.

Али често бива да неко купи какву радњу, па уз њу купи и **име**, под којим је та радња вођена. Н. пр. К. Симић оснује радњу под фирмом **К. Симић**, па исту прода заједно са именом И. Савићу. Тада ће се И. Савић у трговинским пословима потписивати **К. Симић**, а у сојим приватним пословима **И. Савић**.

У фирму трговине, која није **друштво**, не сме никад ући нешто, по чему би се могло мислити да је то **друштвена** радња. Међутим може се додати: Николић **jun.** (junior, млађи) или: Николић, **галантериска радња**

Фирма мора тако гласити, да се разликује од свију других, које већ постоје.

Фирма **јавног** друштва, **командитног** друштва и командитног друштва **на акције**

---

[1]) § 5 трг. зак.

[2]) По чл. 18. зак. о акт. друш. безимено друштво мора пријавити и своје *филијале* код *дотичног* суда, а о томе известити и суд, где је главно седиште друштва, у циљи, да овај суд то обзнани.

Digitized by Google

мора имати бар име једног ортака. који **лично** одговара са додатком, по коме ће се знати да је та радња **друштвена**, н. пр. **Браћа Павловић**, или: **Павловић и синови**, или: **Павловић и К°**.

Али име **командитера** не сме у фирму ући; јер иначе, ако је он то **одобрио**, одговара као и јавни ортак. Тако, ако је **Илић** командитер. онда фирма не сме гласити: **Павловић и Илић**, него: **Павловић и К°**.

Фирма **анонимног** друштва не гласи на име каквог акционера, него се гради по предмету предузећа, н. пр. **Врачарска задруга, Бродарско друштво, Српска народна банка.**

Могу се узети и чисто историска имена, по којима се може познати **предмет** предузећа.[1]

III. Објава брачних уговора.

55. Кад трговац са својом женом прави брачни уговор, или ако му она, било одмах при женидби, ил доцније мираз донесе, дужан је у првом случају извод тога уговора, у колико се имања тиче, а у другом колико мираз износи објавити, као и фирму.[2]

Исто тако трговац мора објавити и сваку пресуду, која би се тицала његовог или женинног имања, или мираза.

---

[1]) Страни судови воде регистар о фирмама (Firmenregister), у који се заводе фирме оних трговинских радњи, које плаћају извесну суму годишњег *непосредног* пореза.

[2]) § 6 трг. зак.

Digitized by Google

Објава друштвених уговора

56. Свако **јавно** и **мешовито** друштво мора да обзнани извод из свога друштвеног уговора онако, као што се објављује и фирма[1].

У изводу треба да стоји:

име и презиме, занимање и домицил ортака, осем командитера;

фирма друштвена;

имена оних чланова, којима је поверено да радњом управљају и у име друштва потписују;

командитни капитал дани или обећани, или на удеонице подељени;

време, кад друштво почиње и кад престаје, и

датум уговора.

Ако ови услови не буду испуњени, онда се уговор између **ортака** сматра као неважећи, но према **трећима**, који су са таким друштвом какав уговор закључили, не могу се ортаци користити тиме, што уговор између **њих** не важи.

Безимено друштво мора, чим се код суда фирма протоколише, у службеном листу обзнанити извод друштвених правила.[2]

Ако ортаци хоће и после рока радњу да продуже[3], или би хтели пре рока да радњу прекину, или би се десила каква промена у ортачкој фирми, или би који ортак изишао,

---

[1]) § 43 трг. зак.

[2]) Чл. 17. зак. о акц. друш.

[3]) § 45 трг. зак.

Digitized by Google

или би било нове погодбе: онда се то све мора објавити онако, како се објављује фирма.

Ако друштво тако не поступи, онда се према **трећем** лицу не може користити са променом горњих чињеница. Н. пр. ако је један ортак из радње иступио, а то **није објављено**, он остаје одговоран за обвезе друштвене и **после** његова изласка.

ГЛАВА X

Прокуриста

57. Прокуриста (Procurist) је онај, који је од господара радње овлашћен, да у његово име и за његов рачун са пословима **радње** управља и фирму per procura да **потписује**.

Прокура се даје пуномоћством, које мора нарочито као **прокура** да се означи.[1]

Прокуриста се сматра као самосталан орган радње. Он може да врши све послове, који у радњу спадају, као што су: **пријем робе** и **располагање** са истом, **равнање, обвезивање по меницама, вођење парница, примање трговинског особља** и т. д.

---

[1]) Овлашћење гласи:

Дајем г-ну Н. Н. прокуру.

Или: *постављам г-на Н. Н. за мога трокуристу.*

Или: *Дајем право г-ну Н. Н. да моју фирму per procura потписује.*

Колектив-прокура (die Collectiv-Procura) је, кад су *више њих* овлашћени; али се сви сматрају као *један* прокуриста, и, ако *сви* фирму не потпишу, потпис не вреди.

Digitized by Google

Отуђивање и **оптерећивање** непокретног имања прокуриста нема власт да чини.[1]

Трговачки пуномоћник

58. Кад господар радње кога овласти да води целу радњу, или извесну врсту[2] послова (н. пр. **само** за куповину, или **само** за продају робе): онда је то **трговачки пуномоћник** (Handlungsbevollmächtigter, préposé).

Овде овлашћење траје за **извесно време** и даје се онима, који су **помоћници** у радњи.

Трговачки пуномоћник треба нарочито пуномоћије да има за **обвезивање по меницама, вођење парница** и **наплате**.

Трговински путници (Handlungsreisende, commis voyageurs) имају власт да чине **наплате** за закључене куповине.

Особље **у радњи** има власт да врши **продаје** и да цену **наплаћује**.[3]

---

[1]) Прокура престаје:

Кад прокуриста иступи из службе;

Кад му господар прокуру одузме;

Кад прокуриста откаже; али не са смрћу господара. Тада морају наследници прокуру да одузму.

Прокуриста при потписивању фирме ставља какав израз, из кога се види да је прокуриста.

Давање прокуре јавља се код трговинског суда, а тако исто и *одузимање*, што се мора и обзнанити, иначе господар остаје и даље везан.

[2]) Због тога се разликује од *обичног* пуномоћника што он служи само своме господару, а што није само за индивидуално одређене послове.

[3]) Аустриски и немачки закон то изречно каже. У нас је обичај.

Digitized by Google

Претставник куће (le représentant de la maison) је лице, које на каквој пијаци врши послове **само** за једну или више кућа[1]. То је човек те куће, којој служи.

Трговински агент (Handelsagent) је овлашћени трговачки посредник, који у месту где живи ради за интересе **страних** кућа за неки провизон.

ГЛАВА XI

О друштвима.

59. Кад снага трговинска: **капитал** и **знање** појединца није довољна да се каква радња у већем обиму води, онда се **два** или **више** лица удружују да радњу воде под **заједничким именом** и за **заједнички рачун**.

То се зове **друштво,** по закону **ортаклук.** (Handelsgesellschaft, la société).

У правном смислу друштво је **уговор**, по коме се **два** или **више** лица сложе да **по нешто** удруже у циљи да **добит,** која отуд дође, између себе **поделе**.

Општи значаји друштва.

60. Општи значаји друштва ово су:

1. Свака страна мора по нешто да уложи.

Ко донесе робу и *неквитирани* рачун, не важи као властан да чини *наплате*.

Прокуриста или трг. пуномоћник што сврши веже принципала.

[1]) Он или ради у име куће или само посредује између куће и других трговаца.

Digitized by Google

Улог (Einlage, apport) може бити свака ствар, као: **новац, роба, труд, знање**, па и **трговачки кредит**.

2. Циљ, да се са удружењем улога постигне **добитак** (Gewinn, bénéfice), који ће чланови друштва (ортаци) да деле.

Добитак је повећање **имовине** и новца[1], и састоји се у **разлици** између **куповне** и **продајне цене**.

Уговор.

61. Уговор **на писмено** је по закону[2] битни услов за постојање друштва **јавног** и **мешовитог**.

Ако уговор није **судом** потврђен, онда мора бити у онолико примерака начињен, колико има уговорача, и у сваком се мора казати: колико уговора има.

У уговор треба све да се стави, иначе се са **сведоцима** не може доказивати ништа, што би било противно уговору, нити нешто, што је мимо уговора[3].

Подела друштва.

62. Друштва се деле на[4]:

---

[1]) *То је целокупна* имовина друштва *(fonds social)*.

[2]) § 40. трг. зак.

По аустриском закону није *писмени* уговор битни услов ни код јавног ни код мешовитог друштва.

[3]) § 42. трг. зак,

[4]) Друштво може бити *трговинско* или *грађанско*. *Трговинско* је оно, које има за предмет какав посао *трговинске* природе, као: куповина хране и робе *у циљи препродаје*.

Digitized by Google

I **Јавна** друштва (по закону: јавни **ортаклук**, die offene Gesellschaft, société en nom collectif).

II **Мишовита** или **командитна** друштва (die Comanditgesellschaft, société en commandite).

III. **Удеоничка** или **акционерска** друштва (die Actiengesellschaft, société par actions).

Удеоничка друштва деле се на:

1. **безимена** друштва (société anonyme), и

2. **Командитна друштва на акције** (die Commanditgeselleschaft auf Actien, société en commandite par actions).

Осем ових друштава има и друштво **на почесне спекулације** (die Vereinigung zu einzelnen Handelsgeschäften, l' association en participation, Gelegenheitsgesellschaft, Participations — или Speculationsgesellschaft).

Има друштва од горње три врсте са **променљивим** капиталом (société à capital variable), а то бива кад се уговори, да се капитал може увеличавати новим уплатама **старих** или примањем **нових** чланова, или са изласком или искључењем чланова, или **повлачењем** целог или једног дела улога.

Грађанско је: куповина и продаја *непокретности*, у опште продаја *без* цеђи препродаје, експлоатација *рудника*.

Но по 4. чл. зак. о Акц. Друш. свако *акционерско* друштво сматра се као *трговинско* и онда, кад му предмет предузећа не би био *трговински* посао.

Свако трговинско друштво, осем оног па *почесне спекулације*, сматра се као *морално* лице.

Digitized by Google

Така су друштва sociétés coopératives de production, consommation, crédit или construction, Consumvereine Productivgenossenschaften.

I. Јавно друштво

63. Јавно друштво је оно, које по **уговору** састављају два или више лица намеравајући да тргују под **заједничком** фирмом[1].

Главна разлика овога друштва од свију осталих јесте **солидаритет**,[2] а то значи: одговорност **свију** чланова за **све** друштвене обвезе са **целим** својим имањем.

Но онај члан, који је у радњу уложио само **труд**, одговара само с оним, што је **стекао** или што има по уговору[3] као **накнаду** да прими.

---

[1]) § 23 трг. зак.

[2]) По § 24. трф. зак. *један за све и сви за једнога.*

[3]) *Образац уговора јавног друштва.*

Друштвени уговор, који је данас дана и године, како је на дну стављено, између г. *Симе Илића*, трговца овд., с једне стране, и г. *Саве Пашића*, агента овд., с друге стране, закључен као што иде:

Прво: г. *Сима Илић* прима г. *Саву Пашића* као јавног ортака у своју *дрогиску* радњу.

Друго: имовина друштва састоји се од

стране г. Пашића у улогу од . . . . . дин.	50.000
а од стране г. Илића у улогу од . . . . . „	40.000
Свега дин.	90.000

Овај улог сваком ортаку одобриће се у за њега отвореном капитал-конту са *четири* од сто интереса.

Треће: друштвена фирма гласиће: *Сава Пашић и Ко.*, а сваки од обојице ортака има право да фирму потписује.

Четврто: трајање друштва, које данас почиње, утврђује се на *десет* година.

Digitized by Google

Последица солидаритета је ова. Ако имовина друштвена не може обвезе друштвене да измири, онда поверилац има право да од кога члана хоће **цео** дуг тражи из **остале**

Онај ортак, који после овог рока хоће да иступи, треба шест месеца пре истека рока другоме ортаку то да јави, иначе ће се сматрати, да је уговор пећутно још за *десет* година продужен.

Пето: оба ортака посвећују друштвеном предузећу свој рад, управљаће са пословима споразумно и овде изјављују, да се не ће упуштати ни у какво предузеће са пословима, са каквима се ова радња друштвена бави.

Шесто: сви издатци радње подмириваће се из касе радње.

Седмо: Књиге радње стојаће под заједничким кључем и надзором. Обрачун касе биће сваког месеца.

Осмо: На крају сваке године начиниће се инвентар и биланц. Биланц ће свака страна начинити у два примерка, од којих сваки ортак добија по један.

Чист добитак, који се покаже на основу овога биланца, а по одбитку издатака заједно са интересом на обостране улоге, поделиће се између ортака на равне делове.

Сваки ортак има право да свој део добитка изузме или да у радњи остави и тако свој улог увелича.

Исто тако губитак, ако га буде, сносиће ортаци на равне делове.

Девето: ако друштво услед отказа једног ортака престане, онда ће се истоме његово цело примање на основу биланца у две полугодишње рате у готову исплатити.

Десето: овај друштвени уговор прелази и на наследнике под истим условима.

Једанајесто: оснивање овог друштва има се код трговс. суда у Београду пријавити ради уписа у трговински регистар.

Дванајесто: овај је уговор написан у два равногласна примерка и између ортака измењан.

Београд, 1, Мај 1898. Сима Илић, Сава Пашић.

Digitized by Google

његове имовине, или може да тражи дуг од **више њих**.

То се каже, да чланови одговарају **лично**.

Значаји друштвене обвезе

64. Обвеза друштвена сматра се као **солидарна** само под овим условима:

1. да је обвеза учињена од стране лица, које је **уговором** или **иначе** овлашћено да то чини, као што су они, који друштвом управљају (gérants).

2. да је обвеза учињена под **друштвеном** фирмом, дакле у име **друштва**.

Ако жеран у **своје** име што уговара, то само њега и веже, а не друштво.[1]

Управа друштва

65. Друштво мора неко да претставља и њиме да управља.[2] То се обично одреди **у уговору** и тако лице онда се зове **жеран по уговору** (gérant statutaire), а може се одредити и **доцније**.

Разлика је у томе, што се први не може збацити без пристанка **свију** чланова, а други може, као и сваки обичан **пуномоћник**.

---

[1]) По § 748 грађ. зак. који члан може друштво да *потписује*, тај може и да га *обвезује*.

Иначе друштво не може бити обвезано без пристанка *свију* чланова или *пуномоћника* (прокуристе), ако га има.

[2]) § 737 грађ. зак. гласи: онај, коме би се *деловодство* поверило, сматраће се као *пуномоћник* (био ортак или стран).

Digitized by Google

Деоба код јавног друштва

66. При деоби најпре се одбијају **улози**, затим **трошкови** и **штета**. Оно, што претече, јесте **добитак**. Главно **сваком своје**, а добитак се дели **по мери улога**.[1]

И штета, ако би је било, дели се на све чланове **по мери улога**. Но онај, који је уложио само **труд**, то и губи.[2]

Престанак јавног друштва

67. Јавно друштво **престаје**:

1. кад друштво падне под **стечај**;

2. кад један члан **умре**,[3] осем ако је уговорено да се и са **наследницима** радња настави;

3. кад се **сви** ортаци на то **сагласе**;

4. кад рок истече, осем ако ортаци радњу **прећутно** наставе, у ком случају сматра се

---

[1]) § 739 грађ. зак.

По аустр. закону деоба бива овако:

Петар уложи 30.000 дин.. а Павле 20.000 дин. Ако у уговору није ништа друкчије одређено, онда сваки члан добија на свој улог најпре 4% интереса, а затим добитак или интерес дели се *по главама*.

И тако, ако биланц покаже добитак од 8000 дин., онда се од ове суме одбије прво 4% инт. на 30.000 дин., што чини 1200 дин., и на 20.000 дин. 800 дин., свега дакле 2000. дин,, а остатак у 6000 дин. подели се на оба ортака по 3000 дин.

Идуће године Петров улог износио би 34.200 дин., а Павлов 20.800 дин. Ако би те године добитак био свега 1500 дин., онда, кад се од те суме има да одбије 4% инт. у 2000 дин., показала би се штета у *500* дин., од чега би на оба ортака пало по *250. дин.*

[2]) § 742 грађ. зак.

[3]) § 49 трг. зак.

Digitized by Google

да је друштво на **неопредељено** време, и онда сваки члан може уговор да раскине кад хоће, само да за времена **откаже.**[1]

5. кад се над којим чланом отвори стечај, или дође под старатељство, или учини злочин.

Добре и рђаве стране јавног друштва

68. Код овог друштва радња и новчана снага јача је но код појединца.

Али вођење послова отежано је тиме, што ни један члан **без споразума са осталима** не сме никакав посао, где има ризико, да закључи.

Осем тога међу члановима је често раздор, што сваки не ће своје дужности као што треба да врши или што по неко хоће друштво на своју личну корист да злоупотреби.

Најпосле, код овог друштва незгода је та, што чланови његови треба да имају један у другога **велико поверење,** што треба сваки ортак да постане **трговац,** и што се сваки излаже опасности да падне под **стечај.**[2]

II. Мешовито друштво

69. Јавно друштво има велико поверење; јер су његови чланови у одговорности солидарни. Али оно не може да има много чла-

---

[1]) § 757 грађ. зак.

[2]) Ако ортак из радње *иступи,* али се то *не обзнани* по § 6 трг. зак., онда друштво веже сваки посао, који би он са *трећим* закључио, ако се овај *не би знао* да је тај ортак из друштва иступио.

Digitized by Google

нова, па с тога не може да има ни великог капитала.

Напротив, код командитног друштва може сваки бити ортак и доћи до великог добитка, а да не потпада под **неограничену** одговорност или да мора бити **трговац**.

Реч **командитно** друштво долази од **commendare поверити, дати власт.**

Постанак командитног друштва

70. Командитно друштво има свој постанак у поморским обичајима средњега века, и то у уговору пуномоћства (commanda, accomanda, accomandita), који је био уобичајен на Средиземном Мору.

Неко је обично поверио каквом трговцу или морнару свој новац или своју робу (тај улог био је **accomenda)** да овај на њој што заради у разним земљама, кроз које буде пролазио, под условом, да један део од добитка њему припадне. Он није имао друге опасности до те, да му оно, што је поверио, пропадне.

Тако је командитно друштво дало прилике свакоме да свој новац унесе у трговину, нарочито у оно време, кад је интерес био забрањен.

Н. пр. **Сима Илић** ступи у фирму Ђурић и Комп. са улогом од 10.000 дин. и изјави, да он за обвезе друштва не ће да одговара преко граница свога улога. На тај начин јавно друштво Вујић и Комп. претвори се у **командитно.**

Digitized by Google

Дефиниција меш. друштва

71. Према овоме **мешовито** друштво је оно, где се више лица удруже да тргују под **заједничком** фирмом и под условом, да су једни одговорни **у границама својих улога,** а други **неограничено и солидарно.**[1]

Чланови, који радњом управљају и лично одговарају, зову се **командите** (commandité) или **комплимантери** (complimentaire); а они; који само са улогом одговарају, зову се **командитери** (commanditaire, Commanditist).

Правне последице

72. Име командитера не сме ући у фирму,[2] иначе он одговара као и јавни ортак.

Командитер не сме бити пуномоћник друштва, нити сме управљати пословима радње,[3] јер његово име не сме ући у фирму. Због тога улог командитера не може бити у знању или кредиту.[4]

Ако има само један командите, онда се може ставити у фирму: **и компанија**; јер се иначе не би могло знати да има **друштва.**

Уговор командитног друштва мора бити **на писмено,** као и код јавног.

Ово друштво престаје као и јавно.[5]

---

[1]) § 25 трг. зак.

[2]) § 27 трг. зак.

[3]) § 29 трг. зак.

[4]) Командитер се не сматра према друштву као поверилац, него као и други члан са свима правима и дужностима како добитка, тако и штете.

[5]) По Аустр. Зак. не престаје са смрћу једног командитера.

Digitized by Google

III. Удеоничка друштва

Подела

73. Удеоничка друштва (sociétés par actions) могу бити:

1. **командитна друштва на акције** (Sociétés en commandite par actions,[1] die Commanditgesellschaft auf Actien), и

2, **безимена** друштва (Société anonyme, die Actiengesellschaft).

Постанак удеоничких друштава

74. Удеоничка друштва су ствар новија. Али је порекло њихово давнашње.

Кад су Холандези у 1622. год. основали друштво Источне Индије, они су узели **анонимно** друштво.

У старије време у Француској краљ је сам лично одобравао оснивање друштва са едиктом, по коме су чланови одговарали само у границама својих улога, а своје делове су могли и другоме уступити. Така друштва звала су се **компаније** (compagnies).[2]

Ове су компаније имале за циљ поморску трговину и колонизацију. За време владе Луја XIII основане су са краљевим одобрењем компанија **Св. Христофа** (de Saint-Shristophe)

---

[1]) Обично командитно друштво је *société en comandite simple.*

[2]) Овај се израз данас узима само за врло знатна друштва на акције. Тако се каже компанија железнице (*compagnie* de chemins de fer, а не *société*).

Друштво Западне Индије основано је у циљи да преотме трговину од Холандеза и да завлада морем.

Digitized by Google

и **Нове Француске** (de la nouvelle France), које су скоро пале.

Под утицајем **Колбера** (Kolbert) оснују се две најславније компаније **1664 год. по** старом начину: **западне** и **источне Индије** (des Indes occidentales и des Indes orientales), у које су Краљ и Колбер унели један део капитала.

Тај покрет продужио се у XVIII веку. И у то време буде основана славна банка Ло (banque de Law) као друштво на акције.[1] Акције овога друштва у почетку су имале огромни успех, оне су скочиле за **двадесет** пута преко своје вредности.

Али то извештачено благостање, које је основано било на ажиотажи, није дуго трајало. Банка се сруши и за дуго време дискредитује удеоничка друштва.

Тек закон од 1807 године призна друштво на акције; али, да би се стало на пут злоупотребама, пропише за њихово оснивање одобрење државне власти.

По закону од 24. Јула 1867. год. у Француској одобрење државне власти отпало је; али код нас и по најновијем закону о акц. друштвима још постоји.[2]

---

[1]) Jean Law of Lauriston родио се 1671. у Единбургу у Шотској и у 20 години дошао је у Лондон, а доцније прешао на Континент. Чувен је са својих финансиских операција.

[2]) По чл. 5. и 9. зак. о акц. друштвима министар народне привреде даје одобрење за оснивање анонимних друштава.

Digitized by Google

Општи значаји друштва на акције

75. Акција (удеоница) је део друштвенога капитала.[1]

Акција има две особине:

што свака има **једнаку** вредност, и

што се даје на другога **пренети**.

Акција даје право имаоцу:[2]

1. да од **чистог** добитка друштва има право на један део, који је сразмеран броју његових удеоница.

Тај део добитка чистог зове се **дивиденда** (dividende).[3]

2. право на један део друштвене **активе**.[4]

---

[1]) По чл. 22. зак. о акц. друшт.: акција је исправа, којом се доказује: *са коликом сумом акционер учествује у друштвеној главници.*

Акција је тако названа у статутима de la Compagnie des Indes occidentales.

Доцније је у речнику Trévoux 1701 год. узета реч *actioniste.*

[2]) По чл. 33. зак. о акц. друшт. *акционер нема право на одређени интерес.*

[3]) Долази од речи *diviser,* делити добитак.

[4]) Кад друштво престане прво се удеоничарима исплати капитал њихових акција, а затим се вишак активе подели сразмерно према броју удеоница.

Често исплата почне још за трајања друштва на тај начин, што се један део добитка одвоји сваке године за исплату извесног броја удеоница, које се коцком извлаче, и то је *амортизација* (amortissement). То се тако чини из опрезности; јер како капитал друштва (машине, кола, куће и т. д.) са употребом сваке године све више губи у вредности, то би се могло десити да при свршетку друштва удеонице немају откуд да се исплате.

Digitized by Google

3. право **учествовања** на збору акционера.

4. право да свој део акционер може другоме **уступити**.

Обвеза акционера

76. Акционер има као најглавнију обвезу да положи свој **улог,** што обично бива на један пут.

Подела акција

77. Да не би велике навале било обично се прописује, да акционер мора имати известан број акција па да може на збору у решавању учествовати.[1]

Међутим разне врсте удеоница дају и разна права.

Удеонице су:

1. **Капитална** удеоница (action de capital), која је плаћена у **новцу**.

2. **Имовна** удеоница (action de fondation) која се даје улагачима, који полажу улог у **натури** (рудник, концесију и т. д.).

3. Удеоница **жуисанс** (action de jouissance, Genussscheine), која, и ако је за време трајања друштва[2] амортизирана, при свем

---

[1]) По чл. 65. зак о акц. друшт. на збору сваке *три* акције дају право на *један* глас, и нико не може имати више од *десет* гласова.

[2]) Особито код транспортних предузећа. (Genussscheine).

Кад се така акција извуче и номинална вредност исплати, онда се имаоцу да и једна обвезница на *деобу добитка*.

Digitized by Google

том учествује **у деоби дивиденде**. Али кад друштво престане, она има право на деобу друштвене имовине тек пошто се све остале удеонице исплате.

Ако така удеоница има купон **интереса** и купон **дивиденде**, онда на **први** нема право.

Ово бива код анонимних друштава, нарочито транспортних предузећа.

4. **Радна** удеоница (action d'industrie), која се даје онима, који уносе **рад** свој у друштво (industrie), а не **део капитала**.

Така удеоница има право на **дивиденду**; али не и на део друштвене **имовине**.

По предмету предузећа акције јесу **банчке, транспортне, индустријске** и **осигурачке** (Bank-, Transport-, Industrie- и Versicherungsactien).

Осем обичних првих акција, које су основне (Stammactien), издају се код анонимних предузећа још и друге акције, које имају још и нека **преча** права од првих. Оне се зову **приоритетске** акције (Prioritätsactien). Њима се пре свега изда **интерес**, па онда оно, што претече, дели се између **приоритетских** и **основних** акција.

Акције на име и на доносиоца

78. Акција **на име** (titre nominatif) је онда, кад је у акцији и у списку друштва назначено **име** њеног имаоца тако, да друштво као

Digitized by Google

имаоца признаје само онога, који је у списку друштвеном као такав записан.[1]

А акција **на доносиоца** (titre an porteur) је она, која не носи име имаоца, него се као сопственик сматра сваки онај, који ју у рукама има.[2]

Пренос акција

79. Акција на доносиоца преноси се на другога **простом предајом.**[3]

Удеоница на име и привремена признаница преноси се на другога **потписом имаоца на полеђини** акције или привремене акције и **уписом у удеоничку књигу.**[4]

Удеоница је **недељива,** т. ј. не може на један део по истој имати право један, а на други део неко други.[5]

1. Командитно друштво на акције

80. Командитно друштво **на акције** јесте оно командитно друштво, код кога је капитал

---

[1]) Француска банка има само акције на име.

По чл. 26. зак. о акц. друшт. почесне уплате врше се на *признанице*, а кад се уплати 10% од имените вредности, онда се издају *привремене акције*.

Привремене акције и *уплатне* признанице морају гласати *на име*.

[2]) Интерес и дивиденда код акција на доносиоца плаћа се кад се са истих одсече (деташира) *купон интереса*, односно *купон дивиденде*, и на исплату поднесе.

Код акција на име подноси се сама акција, на коју се удари *жиг* као знак исплате.

[3]) Чл. 28. зак. о акц. друшт.

[4]) Чл. 29. зак о акц. друшт.

[5]) Чл. 2. зак. о акц. друшт.

Digitized by Google

комадитиста, који се зову **командит-акционери** (Commandit—Actionäre), подељен **на акције.**[1]

Добре и лоше стране командитног друштва на акције

81. Сматра се да је ово друштво боље од безименог; јер са њим управљају само **јавни** ортаци, који су **лично** одговорни.

Сматра се да је ово друштво боље и од јавног; јер је у јавноме велика **одговорност** и са **смрћу** једнога члана раскида се друштво, а, што је још најглавније, сваки овде може са својим капиталом да располаже кад своју акцију другоме уступи.[2]

2. Безимена друштва

82. Ово је друштво управо удружење улога. Главни му је значај у томе, што сваки члан одговара за онолико, колико му је улог, а не лично.

Добре стране безименог друштва

83. Безимено друштво је боље од командитног у томе, што и на случај смрти или

---

[1]) По § 39. трг. зак. капитал мешовитог друштва може се поделити на *акције*, без повреде осталих правила, која за то друштво постоје.

Акције овог друштва по аустриском закону морају бити *на име*.

[2]) У Француској код овога друштва не може се капитал поделити на акције и на акцијске купоне мање од 100 дин., ако капитал не прелази 200.000 д., а на мање од 500 д., ако је капитал већи.

Digitized by Google

пада чланова друштво и даље постоји. Оно је подесно нарочито за велика предузећа, као што су: експлоатација рудника, железнице, банке.

Законски прописи за безимена друштва

84. Због тога, што код ових друштава нема личне одговорности, закон прописује,[1] да се овакво друштво може основати само са одобрењем министра народне привреде.

За оснивање друштва треба да има најмање **десет** оснивача.[2]

Кад државна власт **одобри** поднесена правила и цео капитал буде **уписан,** онда се сазива претходни збор, који правила усваја или не, и приступа избору **управног** (Vorstand, Direction, conseil d'administration) и **надзорног** одбора (Aufsichfsrath, Verwaltungsrath, commissaires de surveillance). Први се састоји из **три** или више, а други из најмање **три** акционера.[3]

---

[1]) Чл. 5. зак. о акц. друшт.

У Француској је ово ограничење по закону од 1867 год. отпало.

У Аустрији постоји.

[2]) Чл. 6. зак. о акц. друшт.

По енглеском, француском и белгиском закону minimum акционера је *седам.*

Оснивачи састављају *консорциум* (Consortium) или *синдикат* (Syndicat). Они могу све акције или само један део да упишу. У овом последњем случају они сретством *проспекта* (Prospectus) позивљу публику на *упис* (Subscription).

[3]) Чл. 37. и 48. зак. о акц. друшт.

У Француском закону број чланова није прописан.

Digitized by Google

Управни одбор врши у име друштва послове, коіима се **задобијају права** или **чине обвезе**. Он дакле веже друштво према трећем.[1]

А надзорни одбор **надзирава** рад управнога одбора и чини предлог о **деоби добитка,** о чему подноси извештај збору.[2]

Управни и надзорни одбор одговарају друштву за сваку **штету,** коју учине радом, који је противан правилима.[3]

Код безимених друштава поставља се често поред управног одбора **управник** (directeur). Он **управља канцеларијским пословима** и **извршује одлуке управног одбора.** Њега **бира** управни одбор, и он има глас **саветодавни.**

Зборови су **редовни** (assemblées ordinaires) и **ванредни** (extraordinaires).

Редовни збор сазива управни одбор сваке године, а ванредни кад устреба.

Управни одбор подноси сваке године збору **биланс** са рачуном **добитка** и **губитка.**[4]

Ако се покаже да је **половина** главнице друштвене **изгубљена,** онда се сазива збор да реши: хоће ли друштво **ликвидирати.**

А ако је пасива **већа** од активе, онда управни одбор то јавља суду ради **отварања стечаја.**[5]

---

[1]) Чл. 42. зак. о акц. друшт.
[2]) Чл. 49. зак. о акц. друшт.
[3]) Чл. 45. зак. о акц. друшт.
[4]) Чл. 70. зак. о акц. друшт.
[5]) Чл. 79. зак. о акц. друшт.

Digitized by Google

Резервни фонд

85. Да би се напрасне штете могле одмах подмирити, друштво има свој **резервни** фонд (fonds de reserve). Због тога се сва добит не сме да подели, него се према правилима један исвестан део одваја за тај фонд.[1]

Престанак друштва

86. Друштво ово престаје:

кад **истече рок;**

кад то **реши збор;**

кад **половина** главнице **пропадне** и министар народне привреде **реши;**[2]

кад се **стечај отвори;**

---

[1]) Чл. 80. зак. о акц. друшт.

У француској се одваја најмање 20-ти део од чистог добитка.

[2]) Ако по билансу има губитка, онда се по аустријском закону овако ради:

1. или се исти подмири из резервног фонда,

2. или се смањи главница, а то бива на два начина:

а) или кад се на свакој акцији део губитка жигоше, колико на акцију пада, и

б) или се акције покупе па њихов број смањи.

Н. пр. биланс једнога друштва са главницом од 4,000.000, која је подељена на 20.000 акција à 200 дин., покаже губитак од једног милиона, и тако се главница смањи на три милиона. Сад се може или по свакој акцији жигосањем одбити по 50 дин., у ком случају свака акција вреди само 150 дин., или се акције повуку, па сваки акционер за *четири* старе добије *три нове* акције, те се тако и капитал сведе на 15.000 акција à 200 дин.

Ако је губитак мали, а има наде да ће идућа година бити повољнија, онда се исти преноси на нови рачун.

Digitized by Google

кад се друштво **споји** са каквим другим, и

кад се број акционера **смањи** испод **десет.**

Друштво на почесне спекулације

87. Ово друштво није **продужена** радња, него има за предмет **један или више опредељених трговинских предузећа.**

Случај постанка оваког друштва може бити ово.

Једна велика лађа са вином дође у Београд. Трговац какав из Београда понуди неког трговца из Ниша да ту робу заједно купе и продаду. Овај на то пристане, и они уговоре како ће делити добитак или, на случај, штету. Трговац из Београда тада **купи** и **прода** робу у **своје** име, па, кад се све сврши, он поднесе рачун своме саучеснику из Ниша.

Значаји овог друштва

88. Значаји овог друштва јесу:

да он за кратко траје;

да има за предмет опредељено једно или више трговинских предузећа;

да се друштво према **трећем** не јавља као **целина,** него сваки учесник[1] стоји лично одговоран, и

да се штета и добит онако деле како учесници уговоре.

---

[1]) Члан овога друштва не зове се *ортак* (Gesellschafter), него *учесник* (Theilnehmer).

Digitized by Google

За постојање овог друштва не мора бити **писмени** уговор; него се може доказивати и другим трговачким доказима.

Исто тако прописи о обзнани фирме ово друштво не вежу.[1]

ГЛАВА XII.

Ликвидација

89. Ликвидација има за циљ да констатује **количину активе** и **пасиве,** па да активу, ако је већа од пасиве, **подели** међу чланове.

ГЛАВА XIII.

Трговински уговор

90. Са увођењем **новца** претворена је размена сировина у **продају** и **куповину**.

Предмет уговора куповине у трговини јесте **роба**. Роба може бити и она, која у време уговора још и не постоји, као што је н. пр. храна, која ће се пожњети, или шљиве, које ће се обрати.

Чим се купац и продавац сложе у **роби** и **цени,** одмах је продаја и куповина свршена.

---

[1]) Осем ових друштава има и *трговинских дружина* (Handelsgenossenschaften), а то су удружења лица у *неодређеном* броју, којима је циљ привредно потпомагање својих чланова, као што су *потрошачке* дружине (Consumvereine).

Овако друштво има своја правила, у којима се одређује начин деобе добитка и штете.

Digitized by Google

Према томе: **куповина је уговор, по коме се нека ствар другоме за извесну цену уступа.**

Свршетак погодбе.

91. Кад су купац и продавац **лично** заједно, онда се уговор одмах и **свршава.** Н. пр. Петар понуди Павлу на берзи шљиве по 30 дин. товар. Павле може **одмах** то да прими или да не прими; али **сутра** не може да коже **хоћу.**

Но врло често бива да се продаја и куповина свршава између лица, која нису **лично** заједно, као што то бива преко комисионера, посредника или путем кореспонденције.

Тада се обично узима да је продаја свршена оног дана, када је онај, који нуди, добио писмо онога, који понуду **прима.** Н. пр. ми у Нишу понудимо преко писма Павлу из Београда извесно вино по 50 дин. хектолитар. Сад знамо, да одговор на наше писмо може стићи **прекосутра.** Према томе, ако одговор од Павла добијемо **доцније,** онда уговор не морамо испунити.[2] А ако Павле пристаје на

---

[1]) По § 641 грађ. зак. продаја и куповина јесте такав уговор, којим се ствар каква за неку извесну плату у новцу другоме уступа

[2] Телеграфски одговор можемо чекати само тако, ако смо то изречно захтевали.

Ако између Петра и Павла постоји трговинска веза, или се је Павле понудио Петру за извршење понуда, онда Павле мора одмах да одговори, иначе се сматра да понуду Петрову прима *прећутно.*

Digitized by Google

цену од **45** дин., онда се то сматра као **нова** понуда од његове стране, коју сад можемо ми по нашој вољи на исти начин да **примимо** или да **одбацимо**.

Ако **одустанак** од **понуде** стигне другој страни **раније** или **у исто време** са понудом, онда се сматра као да понуде и нема.

То исто важи и за одустанак од **пријема**.[1]

Опасност за робу

92. Од времена кад продавац робу **прода**, до времена, кад купац робу **прими**, може она да **пропадне**.

Та опасност пада на **купца** од часа кад је постао **сопственик** робе, а то опет зависи од **предаје** робе.

Предаја робе

93. Предаја (Liferung, livraison) робе бива онако како се **уговори**.

Ако није ништа уговорено, онда се роба има да преда онде, где је продавац у време свршеног уговора имао своју **радњу**, или, ако те нема, свој **стан**. Али, ако је роба **на страни** и купац **зна** да се обично отуд до-

---

[1]) По § 644. грађ. зак.: ако је уговорено да се ствари *броје* или *мере*, онда продаја није свршена док се ствари *не изброје* или *не премере*.

А по § 645. грађ. зак., за ствари, које ваља *кушати* (goûter) да се њихова доброта позна, као: вино, ракија и т. д., продаја није самом погодбом свршена, но зависи још од кушања.

Digitized by Google

носи, онда је тамо место за предају. Н. пр. Минх има фабрику у Параћину и робу прода у Јагодини. У том случају **Параћин** би био место предаје, ако се друкче не уговори.[1]

Кад продавац робу **преда експедитеру** или другом за то одређеном лицу, онда од тога часа опасност робе пада на **купца.**[2]

Ако продавац има робу да преда на извесно место н. пр. **loco Ниш,** онда опасност до тога места пада на њега.[3]

Трошкови преноса робе

94. До **места предаје** трошкове сноси **продавац,** а одатле **купац,** ако није друкче уговорено.

Исто тако и друге трошкове око **предаје,** н. пр. **мерење,** сноси **продавац,** ако није друкче погођено.

---

[1]) По § 548. грађ. зак. код продаје *нетрговинске* покретне ствари предају се онде, где је *обећање* учињено.

[2]) По § 66 трг. зак. *еспап из магазе продавца или отправљача изишавши путује, ако друкче није уговорено, на опасност онога чији је.*

Но ако продавац уради што противно налогу купца, онда он одговара за штету. Н. пр. купац нареди да му се роба пошље у бурадима, а продавац је пошље у паковима, те се роба овлажи. У таквом случају *продавац* одговара за штету.

[3]) То, што продавац пристаје да о своме трошку шаље робу, не значи да он и опасност на себе прима.

По § 637. грађ. зак.: *ако се на продатој ствари квар деси, онда штета пада на продавца, код кога је ствар. Ако је продаја* **ђутуре,** *онда штета пада на онога, који ће их примити, осем ако није више од пола вредности пропало.*

Digitized by Google

Трошкове око **пријема,** у што спада **пренос, паковање** (emballage или Fustage) као: џакови, бурад и т. д., сноси **купац.** Исто тако **царину** и **трошарину.**

Исплата

95. Исплата се чини **при предаји** робе ако није друкче уговорено.

Ако купац одмах не исплати, дужан је на **своју** опасност и о **своме** трошку да куповну цену продавцу пошље у месту, где је овај у време закљученог уговора имао своју радњу или своје место становања.

Исплата се врши у оној врсти новца, каква у месту исплате важи, ако није друкче погодба.

Ако уговорена врста новца у месту исплате не оптиче, онда се исплата врши по курсу од тога дана у новцу, који је тамо у течају, осем ако је уговорено **effectiv.**

Време испуњења уговора

96. Ако време испуњења уговора није опредељено, онда се испуњење може у свако доба тражити и нудити, осем ако се према приликама или трговинском обичају не мора друкче да поступа.

Ако се уговор има да испуни у **пролеће** или у **зиму,** или томе подобно, онда се ради по **обичају,** који влада у месту, где што има да се испуни.

Digitized by Google

Рачунање рока

97. Ако испуњење обвезе пада на неко **опредељено време по закључењу уговора,** онда се рок рачуна овако:

1. Ако је време одређено по **данима** од дана уговора, онда се дан уговора не рачуна н. пр. **од данас** (1. маја) **за десет дана,** значи **да** је рок **11. маја.**

2. Ако је **време** одређено на **недеље, месеце** или **за годину, пола године, четврт године,** онда рок пада на онај дан последње недеље или последњег месеца, који одговара дану, у који је уговор закључен. Ако тога дана у месецу нема, онда се рачуна **последњи** дан тога месеца. Н. пр. у **среду** је погођено за недељу дана. Рок пада у **среду** прве идуће недеље. Или, ако је **1. маја** погођено за месец дана, онда је рок **1. јуна.** Или, ако је погодба **31. јануара** за месец дана, онда је рок **28.,** или. ако је година преступна, **29. фебруара.**

Време од **по** месеца рачуна се **15** дана, Ако је време одређено на један или више месеца и по месеца, онда се по месеца рачуна на крају.

Ако је испуњење уговорено да буде у размаку неког извесног времена н. пр. **кроз десет дана,** онда се уговор мора испунити пре но што десет дана **протече.**

Ако рок пада на какав **празник,** онда се уговор мора испунити првог **радног** дана, који за тим долази.

Digitized by Google

Права и дужности продавца.

98. Ако купац купљену ствар не ће да носи, онда продавац може исту на опасност и трошак купца да где смести.

Исто тако, пошто купца претходно опомене, може ствар јавно да прода; а ако је ствар квару подложна, онда је може одмах продати и то купцу после јавити.

Ако купац не ће уговорену цену да плати, онда продавац може или **цену** захтевати и **накнаду** тражити или **продају** покварити, и онда нема накнаде.[1]

Продавац је дужан продату ствар добро чувати и на време купцу **предати** невредимо.[2]

---

[1]) § 656. грађ. зак.

[2]) § 651. грађ. зак.

Ако *продавац* продату ствар *не преда,* о томе нема прописа ни у трговинском ни у грађанскоа закону.

По Лион-Кану (ст. 346. № 639. précis de droit commercial):

Ако је *предаја* изостала, онда купац може да тражи доцнију предају или да продају раскине са правом на накнаду штете. Купац оптира извршење уговора ако је после продаје роба у цени *скочила;* а ако је *пала,* он радије тражи *раскидање* уговора да се сачува од штете.

Ако купац оптира за *предају,* он може, пошто продавац буде осуђен, продату ствар узети са употребом силе, ако је продаја за предмет имала какву посебице опредељену ствар. Но то је стварно немогуће кад су ствари in genere продате и продавац не ће да их преда. У том случају *трговински обичај* даје купцу право *подмирења* (droit de se remplacer), а то значи: право, да о трошку продавца купи количину ствари равну оној, коју је продавац требао да преда. И тада купац има право тражити: да му продавац плати као накнаду ону разлику, ако је има, која буде између цене *подмирења* и цене *продаје.*

Digitized by Google

Права и дужности купца

99. Купац има право купљену ствар да узме. Он је дужан да је прими према природи посла н. пр. ако не може на киши, онда чим после тога могне.

Ако купац продату храну или друге покретне ствари не ће да прими, и уговорено време прође, онда продавцу, ако му је на корист, стоји на вољи: **покварити продају или захтевати да купац уговор испуни.**[1]

Ако купац не ће робу да прими што није **добра** или што није **потпупо** послата, суд ће трговински или, ако овога нема, други надлежан, или, ако и овога нема, онда општински испитати стање робе преко вештака и стране на парницу упутити, а робу где сместити.[2]

Купац је дужан да робу причува, ако је са стране послата. А ако је квару подложна, може да је јавно прода.[3]

Ако продавац са предајом робе **одоцни,** онда купац може или робу са накнадом због **неиспуњења** тражити, или тражити саму **накнаду,** или уговор **раскинути** без права на накнаду.

---

[1]) § 657. грађ. зак.

[2]) § 72. трг. зак.

[3]) По § 533. грађ. зак:

Ако једна страна закључени уговор истина испуни; али не *сасвим* онако, као што уговор гласи, или не у одређено време, или не на свом месту и уреченим начином; онда друга страна нема зато право *одустати* од уговора, него има право захтевати да се тачно уговор *испуни* и за оштећење *накнада* учини.

Digitized by Google

Осигурање уговора куповине

Капара

100. Често купац при погодби нешто плати те тиме куповину **осигура.** То се зове **капара** (Handgeld, Darangabe, Arrbha), и при доцнијој исплати цене одбија се.[1]

Уговорна казна

101. Уговорна казна (die Conventionalstrafe, clause pénale) је **у уговору одређена количина новца коју је онај, који уговор као што треба или никако не испуни,** дужан другој страни да плати.[2]

Одустаница

102. Ако се купац и продавац сложе, да сваки од њих може уговор **не испунити,** под условом, **ако извесну суму новаца плати,** онда се то зове уговор **на одустаницу** или **пишманлук.** (Reukauf, Abstandsgeld, dédit).

---

[1]) По § 550 грађ. зак.:

ако једна страна уговор не испуни, онда невина може *задржати* капару, или, ако је она *дала* капару, има право тражити: да крива страна капару *удвојену* врати, или воле да се уговор изврши, или ако то не може бити крива страна накнаду да учини.

[3]) Општа седница кас. суда разуме највећу корист од 12% само на *зајам,* а у *трговинским* пословима може биги *колико се год уговори.*

Digitized by Google

Врсте куповина

Куповина на пробу

102. Куповина **на пробу** (Kauf auf Probe или Besicht) је онда, кад неко купи робу под условом да је прво **испита**, па онда да се реши: хоће ли робу **задржати** или не.[1]

Купац није везан и може ма из каквог узрока робу да не узме, само мора то на време да изјави.[2]

Време се рачуна како су купац и продавац **уговорили**; а ако о томе нису ништа уговорили, онда се рачуна **три** дана.

Куповина по проби

103. Куповина **по проби** (Kauf nach Probe) је онда, кад продавац да купцу један мали део робе, што се зове **проба** или **мустра**, да се о **каквоћи** робе увери. Ако се тада куповина закључи под уговором, да продавац продану робу по проби или мустри преда, онда се то зове куповина **по проби**.

---

[1]) La vente á l'essai, ако проба, *не испадне добро*, онда да продаја не вреди, или ако *испадне добро*, да вреди, то је право, које имају обе стране да уговор раскину, ако проба *не испадне* добро.

Кад се роба може одмах купцу да преда, онда је така проба *la vente en disponible*, израз у Марсељу уобичајени. Ту купац има право да робу испита па да ју прими или одбаци у извесном року, обично од *три* дана. За ово нарочито право каже се: *купац* има право на *vue en sue*.

У Бордо зове се: *ventes gré dessus*, а у Паризу ventes avec *vue dessus*.

[2]) § 667 грађ. зак. гласи:

Купи ли ко ствар *на пробу*, па ствар пробу *не издржи*, може вратити ствар, а добија своје новце, ако су

Digitized by Google

Продавац мора робу тачно по проби или мустри да преда, иначе купац може да ју не прими.[1]

Куповина за пробу

104. Куповина **за пробу** (Kauf zur Probe) је као и обична куповина без икаквих услова, при којој купац изјављује, да он робу купује само као покушај, па, ако добро испадне, да ће и даље наручити.

Куповина ђутуре

105. Ако се роба купи тако као што стоји и лежи без да се зна **број, мера** или **тежина,** онда је то куповина **ђутуре** (Kauf in Bausch und Bogen или Ramschkauf, vente en bloc).

Продавац овде не одговара ако се покаже да има **мање** робе или **лошије** но што је купац држао, осем ако нема какве преваре. А тако исто продавац не може ништа више да тражи, ако изиђе **више** или **боље** робе но што је он мислио.[2]

плаћени. Ако ствар задржи преко времена пробе без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.

А § 663 грађ. зак. гласи:

Ако је ствар *на пробу* узета, али време одређено није, онда се за *покретне* ствари рачуна *три* дана, а за *непокретне једна година.*

[1]) Посредник (трговачки агент) чува пробу или мустру док купац робу не прими и не изјави да је све у реду.

[2]) Овака куповина бива понајвише кад се каква *цела* радња продаје.

Digitized by Google

У односу на **време** предаје куповина може бити:

1. Дневна куповина

106. Дневна куповина (Tageskauf) је она, кад роба има да се преда **истог** дана, кад је погодба свршена: била цена одмах плаћена или не, и

2. Предајна куповина

107. Предајна куповина (Lieferungskauf) је она, кад **предаја** робе има да се изврши на неко извесно време после свршене погодбе.[1]

По **месту** испуњења уговора може бити:

1. Месни посао

108. Месни посао (Platzgeschäft) је онда, кад се купац и продавац налазе на **истом** месту.

2. Дистанц-посао

109. Дистанц-посао (Distanzgeschäft) је онда, кад је купац на **једном**, а продавац

По § 644 грађ зак. овака продаја *одмах је свршена и без броја и без мере.*

Према томе опасност од тога часа пада на *купца*: а кад се има да броји или мери, онда на купца пада тек од часа кад се *изброји* или *измери.*

По § 288 грађ. зак. *велики товари и дућански еспапи предају се знаком, као што су: кључеви од дућана или од магазе.*

[1]) Кад се за одређено време има да преда *роба*, онда је vente à livrer; а кад је предмет продаје на трговинској берзи акција, облигација, рента и т. д., онда је marché à terme, погодба рочна (терминска).

Ако је за продају тачно уговорен дан, онда се тај дан зове *Stichtag*, а такав посао *Fixgeschäft.*

Digitized by Google

на **другом** месту тако, да се роба мора шиљати.

По плаћању куповне цене има:

1. Куповина за готово

110. Куповина **за готово** (Barkauf, kauf per Cassa, kauf Zug um Zug, Contantkauf, vente au comptant) је онда, кад се роба плаћа одмах **при предаји**.

2. Куповина на кредит

111. Куповина **на кредит** (Creditkauf, vente à crédit)[1] је онда, кад се куповна цена

---

[1]) Кредит долази од италијанске речи *credere*, *веровати*.

Под кредитом разуме се: *поверење, које се даје неком лицу, да ће своје обећање исплате испунити*.

Кредит је *покривен* (bedeckter) или *непокривен* (unbedeckter). Први се зове и *реални* (Realcredit), а други *лични* (Personalcredit). Код реалног кредита поверилац добија *покретну* (Faustpfand) или *непокретну* (хипотеку, Hypothek) ствар у залогу.

Кредит, који се даје на основу покретне залоге, зове се *ломбардски* кредит (Lombardcredit) зато, што су се у прво време трговци из Ломбардије са таким пословима занимали. Залога покретна *предаје* се повериоцу, а непокретна се *не предаје*, него се тражбина прибележи код суда у интабулациону књигу.

Лични кредит оснива се једино на *добром стању* и *поштењу* дужника. При том се разликује *прост* лични кредит, кад се верује самом дужнику, и *јемствени* кредит, кад се верује неком трећем лицу, које се изјасни да ће дуг платити, ако га дужник не плати.

Према циљи кредит је *продуктивни* (Productivcredit), кад се даје н. пр. каквом фабриканту да са истим набави

Digitized by Google

има да плати на неко време **после** предаје робе.[1]

3. Претплатна куповина

112. Претплатна куповина (Pränumerationskauf) је онда, кад се куповна цена има да плати **пре** но што се роба прими.

справе, сировине и т. д. за фабрикацију. А *консумтивни* кредит (Consumtivcredit) је онда, кад се даје неком лицу да своје потребе подмири н пр. кад трговац своме муштерији даје робу да ју *доцније* плати.

Интерес (Zinsen или Interessen) је *накнада*, коју поверилац добија од дужника зато, што му *свој капитал за неко извесно време даје да се њиме користи.*

Интересна стопа (Zinsfuss) је за сваку *стотину* капитала означена *висина интереса.* У нас је по закону интерес 6%, а највећи може бити 12%. По аустриском закону трговац на своју тражбину има право годишње 6% интереса.

Од кредита је корист што он утиче на производњу; јер неко, ко нема знања и прилике да свој капитал продуктивно употреби, може да га позајми другоме, који на тај начин добије могућност да га у какво корисно предузеће унесе. Међутим лоша страна кредита је у томе, што се трговац са дугом може да пребаци; јер он у нади, да ће робу у брзо по добру цену продати, накупује много, и ако трговинске прилике (Conjunctur) буду неповољне, он онда не може робу да распрода, те на тај начив постане *инсолвент* (insolvent), што значи да је *плаћање обуставио.*

Ако више таких случајева буде међу трговцима у исто време, онда се то зове *трговинска криза* (Handelscrise).

[1]) Ако је при томе време одређено, н. пр. *три месеца,* онда се зове *Kauf auf Ziel* (3. Monate Ziel); а ако време није опредељено, као што бива код ситничара, онда се зове просто *на вересију* (Kauf auf Borg).

Digitized by Google

ГЛАВА XIV

Трговинска залога. Јавна сместишта. Варанти

I. Трговинска залога

113. Залога је **уговор,** по коме дужник или неко трећи **преда** повериоцу какву **покретну** ствар са правом, да исту задржи до исплате дуга, и, ако исти не плати, да се **из цене** те ствари наплати **пре** других поверилаца.[1]

Овакав уговор је од велике користи за трговину.

Лично поверење, које трговац има, често није довољно да он добије кредит, који му треба. Давање непокретности у залогу има својих незгода. Зато трговац може да у залогу преда своју робу, трговинске ефекте,[2] покретне вредности.

Залога мора бити у државини повериоца.

---

[1]) Пошто у трговинском закону нема нарочитих прописа о залози, то се на исту имају применити одредбе из грађанског закона глава VII. и трговински обичаји.

[2]) Ефекти *по наредби* дају се у залогу кад се на истима назначи: *вредност* за *сигурност* (valeur en garantie), и то у виду *преноса*. Но могу се дати у залогу и са каквим писменом.

Ефекти *на доносиоца* могу се на исти начин дати у залогу, и то давање могло би се доказивати трговинским доказима.

По чл. 93. ал. 1. франц. трг зак. поверилац може за осам дана, пошто најпре просто извести дужника или онога, који залогу држи, да приступи јавној продаји заложених ствари.

Digitized by Google

II. Јавна сместишта

114. Употребу залоге олакшавају јако **јавна сместишта** (magasins généraux, Lagerhäuser), која се енглески зову **докови** (docks).

То је предузеће са пространим магазинима, у којима се, на основу добијене концесије, примају **на чување** свакојаке покретне ствари, нарочито **роба.**[1]

Овака су сместишта врло корисна. Трговац, који нема велике просторије, или има много робе, може да је остави у каквом јавном сместишту без да га то много кошта.[2] Он на тај начин не плаћа кирију, нити какву послугу. А, што је главно, онај, чија је роба, без да робу преноси и за то троши, може исту да прода и купцу преда, или може да је коме повериоцу да у залогу. Довољно је

По § 320 нашег грађ. зак. поверилац само са знањем суда има право заложену ствар продати и себе намирити.

[1]) Оваке установе по Плиниусу постојале су још у XIX веку.

Ова су се сместишта развила најпре у Енглеској, а после у Холандији, Немачкој и даље.

У Енглеској сваки може да подиже јавна сместишта, без одобрења власти. У Француској одобрава префект по саслушању трговачке коморе, или, ако ове нема, по саслушању трговинског суда. По указу од 31. авг. 1871. онај, који подиже јавно сместиште, полаже кауцију од 20000 до 100.000 дин.

У Лиону по указу од 29. Окт. 1859. подигнуто. је јавно сместиште за *свилу.*

[2]) У сместиштима је роба и сигурнија; јер, ако пропадне, мора се дати накнада.

Digitized by Google

кад продавац пренесе на купца исправу, коју је од сместишта добио, и по којој роба стоји на расположењу имаоца те исправе.

Тако фабрикант, који је израдио велику количину робе, а не може одмах да је прода, може да дође лако до новца кад робу остави у какво сместиште, а на свога банкера пренесе једну исправу, која се зове **варант** (warrant), и по којој та роба служи за сигурност исплате оне суме, која је у зајам дата.[1]

Онај, који ствар преда јавном сместишту, добија једну исправу, која се из јукста књиге (Juxtabuch) отсече и која се из два дела састоји: један је **рецепис** (récépissé, Lagerbesitzschein), а други, који је уз исти придружен, јесте **варант** (Lagerpfandschein).[2]

Остављач може обе ове исправе пренети на једно лице, или на двојицу, каква му је кад потреба.

Кад пренесе рецепис, онда преноси право на имаоца да може са робом слободно располагати. А кад пренесе варант, онда значи да имаоцу даје робу у залогу.[3]

---

[1]) Енглески докови дају остављачу уверење о остави, које се зове warrant, са додатком једног прилога, у коме је означена *тежина* робе, што се зове *weight-note*. Остављач пренесе weight-note на онога, коме је робу *предао*, а варант на онога, коме је робу *заложио*.

[2]) Обе те исправе су *по наредби*, и према томе могу се пренети простим индосаментом.

[3]) Кад остављач не ће на робу да учини зајам, него хоће своје право другоме сасвим да уступи, он онда на овога преноси *обе* исправе *заједно*. То бива онда, кад

Digitized by Google

Варант је изврсно кредитно сретство за остављача и за све оне, на које буде пренашан. Њега може ималац пре рока да индосира и да добије новац по одбитку интереса. То значи: варант може да се есконтује као сваки трговински ефект.[1]

остављач коме робу *прода* и на тај начин му је и *преда;* јер се роба може предати само ономе, који је ималац рецеписа од исте.

Кад остављач хоће да купцу даде право располагања са *робом,* а међутим је исту робу већ раније дао у *залогу* са оделитим преносом варанта, онда он преноси на купца *рецепис,* у ком случају ималац рецеписа узима робу, пошто најпре имаоцу варанта плати дуг или пошто се овај прво из робе подмири. И зато ималац рецеписа, да би са робом могао располагати, може имаоцу варанта дуг и *пре* рока да плати

Разуме се, ако је ималац рецеписа овај на кога већ пренео, онда не може после тога да преноси на некога другога *варант.*

Кад остављач хоће *сам собом* робу да прода, а у исто време хоће и зајам на залогу исте да учини, он онда одвоји варант и пренесе га, што значи да је роба у залогу дата.

У преносу варанта ставља се:

име и место становања индосатара;

сума новца са интересом, за коју се право залоге на смештену робу даје;

рок заложне суме.

То се све тачно заведе и у књигу сместишта; а, да је то све извршено, назначи се и на рецепису и на варанту са датумом завођења. Ако ма што *изостане,* пренос *не вреди.*

[1]) Француска банка (Banque de France) есконтује варанте са *два* у место *три* потписа.

По француском и аустриском закону јавна сместишта не смеју да чине зајмове на остављену робу, нити смеју да негосирају варанте.

Digitized by Google

У јавна сместишта има право сваки да оставља робу под извесним условима.

Ималац јавног сместишта одговара за сваки **квар** или **губитак** робе, осем ако докаже да до њега нема кривице.

Антрпо

115. За олакшање тешкоћа при увозном цариньењу од нарочите је важности антрпо (entrepôt).

Роба, која се са стране увози, обично подлежи царини. Но при свем том неки пут улази слободно. То бива онда, кад се роба хоће да смести у антрпо.

Често трговац, не знајући где за робу има потрошње, довезе је у какву варош или какво пристаниште, где је велика трговина и где има много купаца из разних земаља. Да би се роба тако привукла на какво место, усвојен је у законима систем антрпо, по коме роба, кад са стране дође, ако се не употреби за унутрашњу потрошњу, него се опет извози, **не плаћа царину**.

Систем антрпоа обогатио је неке народе, пређе Холандију, данас Енглеску.

Антрпо (öffentliche Niederlage) је зграда за робу, коју подиже царинска власт, и у којој се роба дотле чува, док се не преда потрошњи те исте земље.

Исто тако антрпо (Freilager) је:

Антрпо **стварни** (entrepôt réel) кад као јавно сместиште стоји под надзором **царинске** власти, у коме стоји роба, која хоће да

Digitized by Google

се реекспортира, антрпо **фиктивни** (entrepôt fictif) кад се налази у магазенима **имаоца** робе.

Слободна пристаништа

116. Слободна пристаништа (Freihäfen) служе истој цељи као и антрпо. Ова дају увезеној и извезеној роби слободу царине за неку област, коју претставља или један део пристаништа, или цела пристаништна варош. Царина се ту наплаћује тек онда, кад се роба хоће у земљу да увезе.

Доқови

117. Докови (Docks, Docks-Entrepôts) јесу у правом смислу већи водени басени по облику канала, који са пристаништем сретством бране стоје у вези. Они служе за олакшицу утоваривања и истоваривања, као и за оправку лађа. Први се зову **мокри**, а други **суви** (dry) докови; јер се из ових може вода да исцрпе.[1]

Docks-entrepôts јесу у општем смислу басени, који су у вези са пристаништем и који имају права антрпоа.

Заштита марақа и мустри

118. Марке или **жигови** (Marken) јесу особити знаци, који на то служе, да се израђевине и роба једнога занатије, која је трговини намењена, разликује од израђевина и робе других лица.

---

[1]) *Пливајући* докови (Schwimmdocks) јесу справе за подизање лађа из воде ради оправке.

Digitized by Google

Марке се састављају или на самом предмету, или на завоју.

Кад неко хоће да има **искључиво** право на употребу какве марке, онда је код суда (регистрира) пријави.

Под мустром или моделом разуме се слика, која се односи на **облик** индустриске израђевине, и која се на израђени предмет ставља.

Право употребе има онај, који је **сам** (или је други за **његов** рачун) ту мустру извео.[1]

ГЛАВА XV

Комисионер

119. Комисионери. Трговци не могу своје послове увек сами да врше. Или што послова има много, или што је место, где треба да се сврше, улађено, трговци морају да траже помоћ код других лица. Они олакшавају промет нарочито код трговине на велико; јер су у стању робу на многим и великим местима у исто време да купе или да продају.

Та су лица **комисионери** и **посредници.**

Оно лице, које као **занимање** врши трговинске послове за рачун **другога,** јесте **комисионер** или **набављач** (commissionaire)[2].

---

[1]) *Привилегија* или *патент* јесте право, које држава некоме на писмено да од каквог *открића, изналаска* или *поправке* за известан број година има право сам да корист вуче.

[1]) Од латинскога committens.

Digitized by Google

А уговор, са којим се комисионер везује да таки посао ради, зове се **комисион** (commision).

Оно лице, за чији рачун комисионер ради зове се **комитент** или наручилац (Committent).[1]

Комисионер је оно лице, **које у своје име, а за туђ рачун, врши трговинске послове као занимање.**[2]

Дужности комисионера

120. Комисионер треба сваки наручени посао да сврши као за себе што би радио. Ако има што да **купи,** треба да бира што бољу и што јевтинију робу; а ако има што да **прода,** треба да истера што већу цену.

Но главно је, да се комисионер при извршењу посла држи строго налога, који му је наручилац дао. Ако тако не ради, коми-

---

[1]) Комисионери према разлици посла јесу: *комисионери за робу* (Commissionnaires en marchandises), који *купују* или *продају*.

Консињатери (Consignataires), који *продају*, и

Комисионери за пренос (commisionnaires de transport), који извршују пренос робе.

Комисионер, који вуче меницу за рачун комитента, јесте *tireur pour compte*.

[2]) По § 58 трг. зак. Комисионер је онај, који ради под својим сопственим или под ортачким именом за рачун другога.

Комисионер ради *трговинске* послове, а *пуномоћник* обично грађанске.

Комисионер ради у *своје* име, а за *туђ* рачун. Посредник ради у *туђе* име и за *туђ* рачун трговинске послове.

Трговац ради у *своје* име и за *свој* рачун.

Digitized by Google

Марке се састављају или на самом предмету, или на завоју.

Кад неко хоће да има **искључиво** право на употребу какве марке, онда је код суда (регистрира) пријави.

Под мустром или моделом разуме се слика, која се односи на **облик** индустриске израђевине, и која се на израђени предмет ставља.

Право употребе има онај, који је **сам** (или је други за **његов** рачун) ту мустру извео.[1]

ГЛАВА XV

Комисионер

119. Комисионери. Трговци не могу своје послове увек сами да врше. Или што послова има много, или што је место, где треба да се сврше, улађено, трговци морају да траже помоћ код других лица. Они олакшавају промет нарочито код трговине на велико; јер су у стању робу на многим и великим местима у исто време да купе или да продају.

Та су лица **комисионери** и **посредници.**

Оно лице, које као **занимање** врши трговинске послове за рачун **другога,** јесте **комисионер** или **набављач** (commissionaire)[2].

---

[1]) *Привилегија* или *патент* јесте право, које држава некоме на писмено да од каквог *открића, изналаска* или *поправке* за известан број година има право сам да корист вуче.

[1]) Од латинскога committens.

Digitized by Google

А уговор, са којим се комисионер везује да таки посао ради, зове се **комисион** (commision).

Оно лице, за чији рачун комисионер ради зове се **комитент** или наручилац (Committent).[1]

Комисионер је оно лице, **које у своје име, а за туђ рачун, врши трговинске послове као занимање.**[2]

Дужности комисионера

120. Комисионер треба сваки наручени посао да сврши као за себе што би радио. Ако има што да **купи,** треба да бира што бољу и што јевтинију робу; а ако има што да **прода,** треба да истера што већу цену.

Но главно је, да се комисионер при извршењу посла држи строго налога, који му је наручилац дао. Ако тако не ради, коми-

---

[1]) Комисионери према разлици посла јесу: *комисионери за робу* (Commissionnaires en marchandises), који *купују* или *продају*.

Консињатери (Consignataires), који *продају*, и

Комисионери за пренос (commisionnaires de transport), који извршују пренос робе.

Комисионер, који вуче меницу за рачун комитента, јесте *tireur pour compte*.

[2]) По § 58 трг. зак. Комисионер је онај, који ради под својим сопственим или под ортачким именом за рачун другога.

Комисионер ради *трговинске* послове, а *пуномоћник* обично грађанске.

Комисионер ради у *своје* име, а за *туђ* рачун. Посредник ради у *туђе* име и за *туђ* рачун трговинске послове.

Трговац ради у *своје* име и за *свој* рачун.

Digitized by Google

сионер може свршени посао да не призна за свој рачун, и, ако је случај да има штете, комисионер је дужан да ју плати.

Тако, ако комисионер прода робу јевтиније но што му је наређено, дужан је разлику у цени комитенту да накнади, осем ако продају није учинио јевтиније зато, да тако какву штету отклони. На пр. роба се почне кварити и он ју прода испод **одређене границе** цене (Limitum, limit, limitierter Preis).

Ако комисионер **испод** лимитиране цене што купи или **преко** цене што прода, онда разлика та не припада њему, него комитенту.

А ако комисионер што јевтиније **прода**, комитент не може од купца робу да врати.[1]

Комисионер треба при пријему робу да прегледа и, ако има квара или мање, да то утврди и о томе комитента да извести, иначе одговара за штету.[2]

Комисионер одговара за сваку штету, која се код њега на роби деси, осим ако докаже да он није томе крив.

Права комисионера

121. Комисионер је дужан да накнади комисионеру све издатке, које је због посла

---

[1]) По § 221 грађ. зак. и по § 206 нем. зак. сваки, који ђуђу покретну ствар у поштеној намери купи од неког *трговца*, који обично са таким стварима тргује, може се бранити од ранијег сопственика и не мора је дати.

[2]) Ако се роба квари треба да је одмах јавно прода. Ако је комитент *наредио* осигурање, а комисионер то није учинио, одговара за штету.

Digitized by Google

нужно било учинити. Ту спада кирија за смештај робе, пренос, наднице.

Ако је комисионер наручени посао **свршио,** онда има право на награду, која се зове **провизион.**[1]

Кад комисионер пристане да **јамчи** за исплату или иначе за испуњење обвезе лица, са којима је уговор градио, онда он одговара комитенту **лично** и **непосредно**; али зато опет он има право на једну засебну награду, која се зове **делкредере** (delcredere - Provision).[2]

Комисионер, који је комитенту дао новац на послану робу, има право за тај новац са интересом да се **први**[3] наплати из робе заједно са учињеним трошковима: било да је роба код њега, да је по спроводном писму[4] на њега упућена, на царини или иначе где смештена.

Ако је комисионер робу **продао** и **предао,** онда се он **пре** свију других наплаћује

---

[1]) То је право комисиона (le droit de commission), и одређује се по обичају у месту.

Има уобичајени *Auslieferungs - Provision*, који се даје кад продаја није могла бити извршена без кривице комисионера, и износи половину провизнона за продају.

[2]) Од италијанске речи del credere — имати поверење (la convention du ducroire).

[3]) То је право, које *трговац* има према *трговцу* да неку његову ствар, коју при себи има, задржи док не буде измирен, и зове се: droit de rétention, Retentionsrecht.

[4]) § 59 трг. зак.

Digitized by Google

за свој новац, који је **издао**, као и за интерес и трошкове.[1]

Права комитента

122. Роба, која је на комисионера послана, или се већ налази код комисионера, сматра се као својина комитентова догод се не **прода** и не **преда**. Зато и сва **штета**, која би се на роби десила, пада на **комитента**, ако комисаонер утврди да није крив.[2]

Ако комисионер падне под стечај, онда комитент има право своју робу да узме натраг, ако иста није **продата** и **предата**. А ако је комисионер цену **наплатио**, онда комисионер мора тражити да ту цену из масе **изузме**.

Кад комисионер робу **купи**, она прелази у својину прво на њега, па од њега на комитента. Овај прелаз на комитента почиње од часа, кад га комисионер извести да је робу по налогу купио.[3]

Правни одношај комисионера и комитента према трећима

123. Кад комисионер што **купи**, онда продавац има посла са њим, а не са комитентом. Продавац може цену да тражи само од **комисионера**, а не од комитента.

---

[1]) § 60. трг. зак.

[2]) § 61. трг. зак.

[3]) Комисионер може робу и сам да купи или да прода. само мора да то буде по цени берзанској или пијачној од тога дана.

Digitized by Google

Исто тако, кад комисионер што **прода,** онда комитент нема право да цену тражи од купца, него само од **комисионера.**

Престанак комисиона

124. Уговор комисиона престаје:

1. Кад комисионер комитенту или комитент комисионеру исти **откаже**; али **на време,** да не **буде** какве штете;

2. кад комисионер или комитент **умре,** или падне **под стечај,** и

3. кад се наручени посао **сврши.** Комисионер је дужан, кад посао сврши, да комитенту **јави** и да му **поднесе рачун.**

Тај рачун у правом смислу зове се фактура; јер је комисионер неко време имао назив **фактор** (Factor).

Посредници

125. Трговински **посредник** или **сензал** (Sensal, Courtiers или Broker, Handelsmäkler) јесте **званично** постављени посредник за **трговинске** послове.[1]

Посредник **не закључује** посао, него уговораче на **њиховој** пијаци доводи у **додир.**[2]

---

[1]) У Француској има две врсте посредника.

Agent de change врши погодбе *јавних папира* и других, који се *котирају,* као и *меница.* Он констатује на берси *курс.*

Courtier врши посредовање за *робу, осигурање, подвоз* на суву и на води и т. д.

[2]) Посреднике *бира* месни трговински одбор, а *потврђује* трговински или окружни суд, што се на здању

Digitized by Google

Дужности посредника

126. Посредник мора имати **дневник,** у који заводи сваки закључени уговор. Дневник мора бити вођен као и обичан трговински дневник.

О свршеном послу посредник мора из дневника да изведе **два извода,** (Schlussnote), од којих један **потпише** једна, а други друга страна, и кад те изводе између њих **измења,** сматра се да је посао **свршен** (§ 54. трг. зак).[1]

Посредник не сме са **нарученим** послом **трговати** за себе или за другога. Исто тако он не сме да новац **прима** или да што **плаћа,** или да што јемчи (§ 56 трг. зак.).

Ако противно томе што уради, онда му се може право посредовања **одузети** и **казнити** до сто талира.

Право посредника

127. Посредник има право на награду према **врсти** трговине и **вредности** свршеног посла.

Количину награде одређује министар финансија на предлог трговачког одбора, но она

суда прикује и преко новина посредник обзнани (§ 51. трг. зак.).

Посредник мора бити *пунолетан* и не сме да је осуђиван због *преваре* или какве *користољубиве* кривице (§ 52 трг. зак.).

[1]) Дневник обично служи као доказ о уговору; али се судији оставља колико ће му према приликама веровати и хоће ли досудити *допуну* заклетву.

Digitized by Google

се може између посредника и уговарача уговорити (§ 57 трг. зак.).[1]

Агенти

128. Агенти (Agent) је онај, који **закључује** трговинске послове већином за рачун **страних** трговинских кућа, које он на **својој** пијаци заступа, без да је њихов службеник.

Ако агент врши куповину и продају на **пијаци његове трговинске куће**, онда се зове **месни** агент (Platz agent).[2]

Агент је од користи нарочито за **продају** робе; јер он, бавећи се стално у једном месту, познаје прилике своје пијаце и нарочито кредитне одношаје купаца.

Агент добија **провизион** према **величини** послова, које је закључио.

Овде спадају и **путујући** агенти (Provisionsreizende, commis voyageurs), који **за рачун** својих комитента **путују** и **ван** свога домицила **за провизион** закључују **трговинске** послове.

---

[1]) О *берзанским* посредницима види *берса*.

[1]) Агент се разликује од комисионера у томе, што он уговор не закључује у *своје* име као комисионер, него за *туђ* рачун и у *туђе* име.

Од *меклера* разликује се агент у томе, што меклер *свакоме* трговцу на *својој* пијаци услуге чини; а агент напротив врши послове за *једну*, или за *више* кућа, које једна са другом *не конкуришу*, и које су већином *стране*.

Даље, агент може послове и за *свој* рачун да закључује, што меклер не сме.

Digitized by Google

У последње време радије се узимају агенти као трговински претставници (réprésentants de commerce), а то зато, што они, кад управо за **једну** кућу раде, више пазе на њене интересе.

ГЛАВА XVI

Пренос робе

129. **Пренос** робе (transport, die Fracht) има велико привредно значење. Без могућности преноса роба би се морала трошити само онде, где је произведена, а на тај начин **размена**, као главни посао трговине, била би јако ограничена.

Пренос подиже вредност робе, која већ постоји, и зато га економи сматрају као **привредан**. Пренос има велику вредност и у томе, што роба, која на једном месту не вреди много што је има у изобиљу, добија велику вредност кад се **пренесе** на какво друго место, где је нема. Због тога су железнице у трговинском свету начиниле читав преврат тако, да благостање једнога народа данас зависи много од добрих путова и **преносних срестава.**

Пренос је уговор између лица, које хоће да се роба где пренесе, и лица, које прима да то изврши.[1]

---

[1]) Лице, које има какву робу за пренос, често се обраћа на *отирављача* или *комисионера преноса* (Commissionnaire de transport) да овај за његов рачун погоди возиоца.

Роба, која има на далеко да путује, шаље се често на извесна лица, која их даље преко *других* возилаца от-

Digitized by Google

Предмет преноса могу бити: **роба** и **лица**.

Оно лице, на које се роба шаље, зове се дестинатер (destinataire).

При преносу отправљач и возилац стоје у вези и имају подобне дужности.

I. Отправљач на води или на суву

130. Отправљач или **експедитер** (Spediteur) је онај, коме је **занимање**, да у **своје** име, а за **туђ** рачун преко возиоца изврши **пренос** робе.

Уговор преноса доказује се **спроводним писмом** (Frachtbrief, lettre de voiture)[1] и важи између **пошиљача** и **возиоца**, или између: **пошиљача, отправљача** и **возиоца** (§ 67 трг. зак.).

У спроводном писму су услови преноса (§ 68 трг. зак.).

Опасност робе на путу

131. Кад се роба крене из магазе **продавца** или **отправљача** путује, ако није

прављају, и која се зову *посредни* комисионери (commissionnaires intermédiaires, Zwischenspediteurs) за разлику од *непосредних* комисионера (commissionnaires *originaires* или *chargeurs*), који робу отправљају на само место опредељења.

[1]) У Француској возилац издаје писмено, које потпише и у коме признаје да је робу од пошиљача примио под извесним условима. То писмено зове се récépissé, и по закону од 13. Маја 1863. садржи природу, тежину и означење коли, име и адресу дестинатера, целокупну цену подвоза, и време, за које пренос треба да буде извршен.

Digitized by Google

друкче уговорено, на опасност онога, чија је. Међутим сопственик робе има право да тражи накнаду од отправљача или возиоца, ако до кога има кривице.

Дужности отправљача

132. Пошто је отправљачки посао управо једна врста комисиона, то отправљач има дужности као и комисионер.[1]

Право отправљача

133. Отправљач има право да стави у рачун цену подвоза онако, како је **погођена,** а не више.

Он има даље право на **провизион** и остале издатке око отправљања робе.

Ако отправљач **сам** робу преноси, онда има право на обичну цену преноса, прови-

---

[1]) Отправљач мора:

да се стара о *пријему* и *чувању* робе, иначе одговара за штету.

да *упише у дневник:* какав је еспап примио, када, колико и, ако се иште, и вредност истога (§ 62.);

да *јемчи* да ће еспап и ствари *отићи* на *одређено* место на време у спроводном писму означено, изузимајући случај *неотклонимих* препрека, што се мора доказати (§ 63);

да јемчи за *квар* и *губитак* еспапа и ствари, ако није друкчије у спроводном писму уговорено, или ако квар и губитак није проузрокован каквим неотклонимим случајем (§ 74);

да јемчи и за дела *посредних* отправљача, на које он еспап упућује и препоручује, ако посредни отправљач није од самог наручитеља наименован; ако је пак од овога наименован, онда главни отправљач за посредног не одговара (§ 65).

Digitized by Google

зион и остале издатке; али има још и дужности возиоца.

Дужности пошиљача и дестинатера

134. Пренос у опште плаћа **дестинатер**, ако робу прими.

Ако робу не прими, онда возилац има да се обрати на **пошиљача.**

Пренос плаћа или **дестинатер** при **пријему** (експедиција en port dû), или **пошиљач** при **предаји** возиоцу (експедиција franco или en port payé).

II. Возилац

135. Под **возиоцем** или **кирицијом** (voiturier, Frachtführer на суву, Schiffer на води) разуме се свако оно лице или предузеће, које се **занима** са преносом робе или ствари. Ту спадају нарочито железнице и бродови.

Спроводно писмо је доказ о уговору између **возиоца** и **пошиљача.** Њиме се дестинатеру јавља садржина уговора преноса.[1]

Дужности возиоца

136. Возилац је дужан да за уговорено време робу пренесе, да је при преносу чува и да је дестинатеру преда.

---

[1]) Осем спроводног писма издаје возилац и Ladeschein, у коме су услови преноса. Ово се може да изда и *по наредби* (an Ordre). Тада возилац робу предаје по том писмену адресату, или коме овај нареди.

Connossament или connaissement јесте исправа, коју возилац на води издаје пошиљачу о примљеној роби.

Возилац на суву, кад то врши на колима (per Achse), зове се Fuhrmann.

Digitized by Google

Штета

137. Ако возилац што неправилно уради и од тога буде штете, одговара као и отправљач.

Возилац одговара ако се ствар **изгуби,** или **поквари**, или **одоцни**, осем ако томе није узрок **неотклоними** случај.[1]

Штета се цени према **вредности**, коју би роба у време, кад је требала стићи, на месту **предаје** имала, а то значи: рачуна се сам **губитак** робе и **добит**, коју би сопственик на истој имао.[2]

Ако је у спроводном писму штета одређена за случај да роба не стигне на време, онда се тако и плаћа.

Пошто се пренос плаћа према природи робе, то **лажно**[3] декларирана роба има да се накнади онако како је **декларирана**, а

---

[1]) § 69 и 70 трг, зак.

Неотклоними случај, то је *јача сила* (Höhere Gewalt, force majeure). Под јачом силом разуме се какав спољни догађај, који се поред све смотрености и са свима људским силама није могао отклонити. Н. пр. услед земљотреса сруши се какав магазен или због какве бујице воз скрене са шина и т. д.

Квар по природи робе (vice propre) је кад н. пр. животиња на путу од болести пркне, кад се лоша роба поквари, лекаж и т. д.

[2]) Ако цена роби *падне* на месту *опредељења,* онда се према томе и штета рачуна, исто тако као што би се штета *већа* рачунала да је роба на месту опредељења *скочила.*

[3]) Ту спада и случај, да пошиљач декларира лажно да је роба *чврста*, а она је у ствари *течна.* Ако је та роба претурана те је било штете, возилац не одговара.

Digitized by Google

не како у ствари вреди; јер је према декларираној вредности и цена преноса наплаћена.

Возилац одговара за своје млађе и у опште лица, која су код њега у служби.

Престанак одговорности

138. Чим дестинатер робу **прими** и подвоз плати, без да што примети, сматра се да је све у реду и да нема штете. Отада возилац више не одговара.[1]

Ако дестинатер не ће робу да прими што није у **добром** или **потпуном** стању дошла, он тражи код суда вештачки преглед робе.[2]

Застарелост тужбе за штету

139. Ако се роба при преносу **изгуби** или **поквари,** тужба противу **возиоца** треба да се за пошиљања у **унутрашњост** Србије подигне за **три** месеца.[3]

Ако је роба **изгубљена,** тај се рок рачуна од дана кад је на место морала **стићи;** а ако има **квара,** онда од дана, када је роба **предата,** осем случаја преваре и неверства.

Закон не спомиње случај, кад роба не стигне **на време.** У таком случају рок би требало рачунати од дана, када је дестинатеру исту требало предати.[4]

---

[1]) § 71 трг. зак.

[2]) § 72 трг. зак.

[3]) § 74 трг. зак.

[4]) По Аустр. зак. тужба у сва три случаја застарева за годину дана.

Digitized by Google

ГЛАВА VII

Трговински доказ. Сведоци

140. У **трговинским** делима због природе трговинских послова закон отступа од обичних **грађанских** прописа и допушта **сведоке,** као доказ за све спорове, ма колике вредности били.[1]

Но код неких дела, као што су **јавна** и **мешовита** друштва, или **менични** протест, закон прима за постојање њихово само **писмени** доказ, била вредност преко или испод 200 динара.

Јавна исправа

141. Јавна исправа је она, коју издаје или оверава **власт.** Така је: пресуда судска, записник, уверење и т. д.

Така исправа је потпун доказ и противу ње не може се што друкчије доказивати.

Приватна исправа

142. Приватна исправа је она, која се гради **без саучешћа** власти.

Така исправа вреди ако ју противна страна **призна** за истиниту. Ако ју **не призна,** онда онај, који ју подноси, мора доказати да је она **истинита.**[2]

---

[1]) У грађанским споровима за вредност преко *200* дин. сведоци не могу бити доказ.

[2]) Ко издаје облигацију мора да је *сам* својом руком *напише* и *потпише.* Ако то не може, онда мора код власти да је *потврди.*

Digitized by Google

143. Посредничка белешка је извод, који посредник из свога дневника даје странама на потпис.

144. Преписка (коресподенција), а то су писма, која трговац од других **прима**, или **преписи** од писама, које трговац другима **шаље.**

145. Призната конта, кад је дужник на истој својом руком суму дуга **словима** написао и изјавио да ју **признаје.**[1]

Кад се по облигацији *више њих* обвезује, онда сваки саучесник треба испод потписа оног садужника, који је облигацију написао и потписао, *својом* руком да напише: *садржину облигације прочитао сам па се и ја по њој обвезујем*, и то да потпише.

Ако на облигацији има јемаца, онда ће на облигацији сваки *својом* руком написати ове речи: *за горњи дуг у суми...*, или, ако вредност облигације није у *новцу*, онда: *за горњу обвезу јамчим*, и то да потпише.

У облигацији мора бити написано:

1. *Име* и *презиме* повериоца:

2. *Колико* је дуг и *од чега* произлази н. пр. од готових новаца, од купљене куће, од трговинске радње и т. д.

3. Кад је и где облигација писана.

(в. §§ 191. 192. и допуну § 192. од 19 априла 1885 год.).

Ако се гради *уговор*, мора свака уговорна страна по један примерак *сама* да *напише* и *потпише*, па онда онај, који је писала једна страна, да узме друга, и обратно.

У уговору мора се казати у колико је примерака тај уговор начињен.

Ако која страна не може уговор *сама* да напише и потпише, онда треба да га власт потврди.

Таксу треба прилепити у почетку на врху тако, да први ред писања почне *испред* прве таксене марке, па онда да иде даље преко марака, које затим долазе.

[1]) § 195. а. грађ. пост,

Digitized by Google

146. Трговинске књиге, ако су **уредне,** суд **може** да прими као **полудоказ,** а уз то да досуди **допуну** клетву.

Овде спадају као докази: **признање, заклетва** и **законска претпоставка.**[1]

ГЛАВА XVIII

Трговина са новцем и хартијама од вредности

I. Трговина са новцем

147. Под трговином са новцем (Geldhandel) разуме се куповина и продаја благородних метала: кованих и некованих, а исто тако и банкнота, папирног новца и чекова.[2]

---

[1]) Законска је претпоставка н. пр. то, што закон сматра, да је сваки уговор или поравнање између трговца и трговца *трговински* посао.

[2]) Најважније пијаце за трговину са новцем јесу: Амстердам, Берлин, Париз, Франкфурт на Мајни, Хамбург, а нарочито *Лондон*.

Све те пијаце нотирају цену финог метала на 1. *килограм*; или, као у Берлину, на 1. *минц-фунту* (Münzpfund).

Лондон нотира злато и сребро на унцу стандард-метала, и то злато на шилинге и пенсе, а сребро на пенсе. *Стандард*-метал је сирови метал са законском чистом садржином. Тако стандард-злато мора $^{22}/_{24}$ ($^{11}/_{12}$), а стандард-сребро $^{222}/_{240}$ ($^{37}/_{40}$) чистог метала да садржи, а то значи, код стандард-злата на 24 дела легуре има 22 дела злата а 2 дела бакра, и на 240 делова стандард-сребра има 222 дела сребра и 18 делова бакра.

Злато и сребро, које садржи више чистог метала но стандард-метал, бележи се са „B“ (better) *боље* или „M“ (more) *више*, а *лошији* метал бележи се са „W“ (worse) *лошије* или „L“ (less) *мање*.

Digitized by Google

Трговина са новцем зове се и **валутна** трговина (Valutenhandel), која се бави нарочито са страним новцем.[1]

II. Трговина са меницама

148. Трговина са **меницама** (Wechselhandel) занима се са куповином и продајом **меница.**

Менице, које имају да се плате у **земљи,** зову се **дисконте** (Disconten); а менице, које имају да се плате **на страни,** зову се **девизе** (Devisen).

1. Дисконте

149. Дисконте немају **меничну** пијацу, односно курс. Кад ко купи дисконту, он од меничне суме **одбије** извесни интерес као **накнаду** што меницу **раније** плаћа, и то: за време од дана куповине до дана рока.

---

[1]) Пијачна цена валуте зове се *курс* (cours), и разуме се или за *један* комад, или за *сто* комада, или за једну *опредељену јединицу тежине* (cours al marco).

Ако се вредност једног новца изрази у вредности каквог другог новца на основи чистог метала, онда се тако означава њихов *паритет* (Parität).

Ако је курс тачно раван паритету, онда се каже да је курс *al pari;* али ако курс стоји изнад *pari*, онда се каже да има *ажио* (Agio), а ако стоји испод *pari*, онда се каже да дотични новац има *дизажио* (Disagio).

Pari или *al pari* значи *равно у вредности.*

Код *папира од вредности* је *pari* кад су *метална* и *номинална* вредност равни. А у *меничном* послу pari је онда, кад су *меничне валуте* на две *различите* пијаце равне.

Ажио је велики нарочито код држава, које имају *папирну* валуту (Papierwährung).

Digitized by Google

То **одбијање** зове се **дисконт** (Discont) или **есконт** (Escompte). Због тога се каже: меницу **есконтовати** (Wechsel escomptieren) или: меницу **у есконт узети** (in Escompte nehmen) у место: меницу **купити.**

Напротив: меницу **у есконт дати** (Wechsel in Escompte geben), или: меницу **дати есконтовати** (Wechsel escomptieren lassen) значи: меницу **продати.**

150. Ако се меница, која је већ есконтована, даље у есконт даје, онда се то зове: дати **у реесконт** (in Reescompte geben).

151. Пошто код дисконта нема курса, то нема ни колебања цене. Код њих се колеба само **есконтна стопа интереса** (Escomptezinsfuss).[1]

2. Девизе

152. Девизе гласе на какву **страну** вредност. Оне се купују и продају као и валуте **по курсу.**

153. Начин **нотирања** курса је двојаки:

---

[1]) Осем многих привредних узрока на интерес има утицаја:

1. Да ли има *мало* или *много* новца. Ако се на каквој пијаци новац нагомила онда есконтна стопа интереса *пада;* а ако има мало, онда *скаче.*

2, *Способност плаћања* меничних дужника. Менице, које имају као дужнике сигурне куће, тако зване *примафирме* (Primafirmen), есконтују се са мањом стопом интереса, него менице *сумњивих* дужника; јер код ових купац за свој risico меће накнаду у томе, што стопу интереса *повиси.*

Digitized by Google

или се у истом каже, колико се **готова** новца има да плати за једну **извесну** меничну суму, која увек **иста** остаје. На пр. Беч **нотира** Лондон à for. 115·25., што значи: за једну меницу, која има да се плати у **Лондону** и која гласи на 10 L, треба у **Бечу** да се плати фор. 115·25.;

или курс казује, колика се менична сума какве **стране** вредности добија за једну опредељену **готову** суму **своје** валуте, која увек **једна иста** остаје. Н. пр. Лондон нотира аустриске пијаце à фор. 11·56, што значи: у **Лондону** се за 1 L добија меница, која има у **Аустрији** да се плати и која износи фор. 11·66 кр.[1]

Девизе се радо купују за исплате **на страни**; јер је шиљање истих јевтиније, удесније, а и сигурније.

III. Трговина са ефектима

154. Под трговином са ефектима (Effecten) разумеју се у опште сви **папири од вредности**: било да гласе на **новац** или **робу.**

Но предмет трговине са ефектима јесу само ефекти у ужем смислу, а то су: **кредитни папири** (Creditpapiere), који служе

---

[1]) У првом случају каже се, да се курс нотира у *соиственој* валути, а у другом у *страној* валути.

Она непроменљива сума, која је увек једна иста и на коју нотирање курса гласи, зове се *чврста* валута (die feste Valuta), а она друга *променљива* валута (die veränderliche Valuta).

Нотирање је бележење цене ефекта и робе на берзи.

Digitized by Google

за улагање капитала и који се деле на **облигације** и **акције.**

Облигације су делови **већих** зајмова и дају имаоцу по правилу **сталан** интерес. Ималац облигације сматра се као поверилац према ономе, који дотични зајам узима, и не може никад да исти **откаже,** него, ако хоће да вредност облигације добије, мора да ју **прода.**

Акције су напротив делови капитала код **већих друштвених предузећа.** Имаоци њихови обично не добијају **сталан интерес,** него добијају сразмерни део од чистог добитка предузећа, што се зове **дивиденда.** Пошто се и акције не могу да откажу, то се и њихова вредност може само путем **продаје** добити.

Интерес и дивиденда добијају се сретством купона.[1]

---

[1]) У тој цељи је уз сваку облигацију, односно акцију, придружен један *лист* купона, који се састоји из купона једног с другим у вези.

Акције Срп. Нар. Банке имају *интересне* (6%) и *дивидендне* купоне.

Кад једном купону дође рок, он се од купонског листа *отсече* (деташира) и наплати.

Ако су сви купони отсечени, али облигација, односно акција, има још да циркулише, онда ималац мора да набави нови купонски лист.

Давање ових купонских листова бива на разне начине. Понајвише исти се добијају сретством *талона* (Talon), а то је један део на дну купонског листа, са којим се нови купонски лист добија. Но бива и то, да се нови купонски листови издају, пошто се ефекти *жигошу* или исти *размене.* У овом последњем случају ималац добија за своју *стару* облигацију или акцију другу таку исту *нову.*

Digitized by Google

Пијачна цена т. ј. курс ефеката зависи од **стања новца,** од **висине** интереса или дивиденде и од њихове **сигурности.**

Код сваког ефекта разликује се **номинална** вредност (Nominalwert), а то је сума, на коју ефект гласи, и **курсна** вредност (Curswert), а то је цена, која се за какав ефект према његову курсу има да плати.

Облигације

155. Кад држава са својим редовним приходима не може своје потребе да подмири, онда она чини **зајмове** (Anleihen).

Ти зајмови чине се на силу, и онда су **принудни** (Zwangsanleihen), или по уговору (контрахирани), и онда су **добровољни** (freiwillige).[1]

---

[1]) У *принудне* зајмове спадају: заостале исплате, узимање порезе у напред, зајам на силу и државни папирни новац (Staatspapiergeld).

Добровољни зајмови су или *летећи дуг* (dette flottante, schwebende Schuld), кад се држава за *кратко* време задужује, или *консолидирани дуг* (Consolidierte Schuld), кад се држава задужи на *дуже* време.

За управу са државним дуговима или су основане нарочите *касе* и *надлештва* (Amortisations- или Schuldentilgungscassen), која се старају о исплати интереса и дуга, или је то поверено каквој *банци*.

Фундирани дугови су они, код којих се државне обвезе оснивају на извесним државним приходима.

Фундирани зајмови су или на *облигације* са враћањем капитала, или као *ренте*, *без враћања* капитала.

Облигације се исплаћују мало по мало извлачењем (као срећке), или откупом или исплатом по истеку одређеног времена.

Digitized by Google

Између облигација **државне** су понајвише предмет трговине.

Приоритети

156. Приоритети (Prioritäten) јесу облигације од **зајмова**, које граде анонимна друштва, нарочито **индустриска** и **транспортна.**

Ималац таке обвезнице није **учесник** предузећа, него **поверилац.**

Овде спадају и зајмови на *премије* (Prämien-или Lotterieanleihen) или *лутриски* зајмови, који се исплаћују по плану извлачења. Ималац једног дела од таког зајма, што се зове *лоз* или *срећка*, осим сигурности повратка капитала, има наду и на какав згодитак.

Зајам, при коме држава не узима на себе *обвезу* да зајам врати (а *може*), него се обвезује да непрестано имаоцу обвезнице плаћа интерес, зове се *рента* (Rentenanleihe, rente).

И *инскрипције* (Inscriptionen) јесу државне обвезнице, које гласе *на име* и које су у главној књизи државног дуга заведене. Оне се при отуђењу по књизи преводе.

Издавање (емисија, émission) *државних обвезница* бива:

1. *непосредно*, а то бива кад се држава *непосредно* на капиталисте обрати. Она преко тако званих *финансиских* агената (Finanzagenten), или средством *јавног уписа* (Subscription), при чему уплата бива већином на рате, продаје своје облигације, или

2. *посредно* у путу *субмисије* (Submission), а то бива кад држава по правилу зајам повери каквом *консорциуму* (Consortium), који стави најповољније услове и да највеће гарантије. Тај консорциум за у напред дату суму добије облигације, које он публици продаје.

Добитак консорциума састоји се или у *провизиону*, који од државе добије, или у *разлици* између курса, по коме *прима*, и курса, по коме *продаје*.

Digitized by Google

Ако има оваких приоритета, онда се добитак предузећа употреби прво за **интерес** и **исплаћивање** зајма, које је по плану уређено, па оно, што **претече,** то се дели као дивиденда између акционера.

ГЛАВА XIX

Исплата

157. Исплата (die Zahlung) је **полагање куповне цене.**

Исплата може бити на разне начине.

1. Исплата у звечећем новцу

159. Она се врши у новцу, који у месту исплате важи.

2. Компенсација

159. Компенсација долази од латинске речи **compensare,** што значи **једно за друго пребити.**

Конверсија. Ако држава дође у прилику да новац може са *јевтинијим* интересом добити, онда она може, да би себи олакшала терет интереса, да интерес *смањи* (редуцира). У таком случају она имаоце обвезнице позива, да *номинал*, на који оне гласе, *приме,* или старе обвезнице да замену са *новима*, које имају мањи интерес. То је *конверсија* (Conversion).

Консолидација (Consolidation). Ако се *виша разних* дугова претворе у *један,* онда је консолидација.

Заложнице (Pfandbriefe). Заводи, који дају зајмове на хипотеке, набављају новац на основу обвезница, којима за сигурност служе њихове хипотеке. Таке обвезнице зову се *заложнице,* имају *интерес* и исплаћују се *извлачењем.*

Digitized by Google

Ако се деси да су две тражбине, којима је рок **прошао,** једног рода, онда се њихове обвезе узајамно гасе, и то се зове **компенсација.** Н. пр. Алекса има Бранку у готову да **плати,** 500 дин., а **толико исто** има од Бранка у готову да **прими**: тражбина и дуг се потиру.

Није нужно да су тражбина и дуг **једнаки.** Ако нису једнаки, онда се она **разлика,** у колико се не покрива, **компенсира** т. ј. изравна тако, да онај, који ту разлику дугује, плати. На пр. Алекса има да плати Бранку 500 дин., а Бранко Алекси 800 дин. У овом случају ће се 500 дин. **компенсирати,** и Бранко ће Алекси платити још ону разлику у 300 дин.

3. Конто-коренто

160. Компенсацију трговински ред има радо и примењује ју нарочито кад трговци између себе стоје у **конто-коренту.**

4. Сконтрација

161. Сконтрација (Zahlung mit geschlossenem Beutel) долази од италијанске речи **scontrare, изравнати.**

Ако **један** има једно исто плаћање **другоме** да **даје**, а од **трећега** да **прима,** који опет исто тако има од **другога** да **прима,** онда може, у место **он** да плаћа **другоме,** овај други **трећем,** а трећи **њему,** са овим трећим **непосредно** да сврши обрачун, и то

Digitized by Google

се тада зове **сконтрација** (Scontration, Scontro, **сконтрирати** = scontrieren).

На пр. Алекса **дугује** Бранку и Бранко Вељку 500 гин., а Алекса исто толико има да **прима** од Вељка. Сад Алекса може, у место Бранку да плаћа, дуг овога Вељку на себе да прими, па исти да компенсира са оним дугом, који Вељко има да плаћа њему — Алекси.[1]

---

[1]) Сконтрација је олакшица за исплату у варошима, где се имају да плаћају многе и велике менице и робе, па је с тога брзо усвојена на вашарима и берзама.

Немачки издавачи (Verleger) служе се на Лајпцишком књижарском вашару истим средством, који је у Енглеској *clearing*, а у Француској virement de partie.

Сконтрација бива по споразуму дотичних лица.

Ако суме тражбине и дуга нису једнаке, онда се *мањи* део сконтрира, а остатак плати у *готову*.

На великим берзама сваки трговац доноси своју *сконтро-књигу* (Scontrobuch), у којој је списак његових поверилаца и дужника, па, ако има прилике, одмах сконтира.

Сконтро значи и *дан*, кадá се сконтрира (Scontrotag).

У главноме једна сконтро-књига води се о роби и једна о меницама, као и о државним папирима и акцијама, ако се са њима тргује.

За Аустриски новчани обрт од важности је Saldierungsverein обично Saldosaal назван) од првих баначких кућа. Ту обично из јутра у радно време долазе чиновници кућа, које састављају тај Saldierungsverein, и изнесу своје узајмне тражбине. Пошто се прегледају, онда се оне, које нису тачне (Retouren), враћају дотичној банци. На закључку, који бива у подне, утврди се колико свака банка има per Saldo да *тражи*, односно да *плати*, па се тај saldo изравна.

Digitized by Google

5. Депоновање (остава)

162. Депоновање је онда, кад неко какву суму новаца положи код неког трећег, у циљи, да ју онај, који има право дигне.

То бива често кад неко не ће новац да прими или кад постане ма из каквог узрока за то неспособан, или кад се породи сукоб о томе, ко има право да новац узме (§ 581. грађ. зак.).

Образац тога рада је овакав:

Од	ИМА ДА ПОТРАЖУЈЕ				
	УНИОН-БАНКА	КРЕДИТ. ЗАВОД	ЕСКОНТ. ДРУШТ.	АНГЛО-БАНКА	СУМА
	дин.	дин.	дин.	дин.	дин.
Унионбанке	—	300.000	50 000	80.000	430.000
Кредитног завода	500.000	—	250.000	60.000	810.000
Ескont. друштва	150.000	200.000	—	140 000	490.000
Англо-Банке	100.000	50 000	120.000	—	270.000
Свега	**750.000**	**550.000**	**420.000**	**280.000**	**2,000.000**

Има да прима:	дин,	А ДА ПЛАТИ дин.	ДАКЛЕ рг. saldo дин.	дин.
Унион-Банка	750.000	430.000	**320.000**	**прима**
Кредитни завод	550.000	810.000	**260.000**	**плаћа**
Есконтно друштво	420.000	490.000	**70.000**	**плаћа**
Англо-Банка	280.000	270.000	**10.000**	**прима**

По обрачуну дакле довољно је д. 330.000 за целу исплату, а без тога морало би се 2,000.000 употребити. На овај начин штеди се време и труд.

Digitized by Google

6. Упутница

163. Упутница (Anweisung) је писмени налог, који неко другом лицу даје, да овај извесну суму новца неком трећем плати.[1]

Упутница (Asignation у ширем смислу) сматра се као и меница са том разликом, што у њеном контексту место речи **меница** има реч **упутница,** што не мора бити **вредност примљена,** што не треба **акцепт,** и што нема **меничну** силу.

Упутница се може као и меница **индосирати.**

УПУТНИЦА

Ниш, 8 Априла 1899. Рг. д. 110.

При подношењу[1] изволте платити за ову упутницу по наредби г. Бранка Илића

динара сто десет

вредност у рачуну и ставите исту у рачун без извештаја

на г. Вучка Симића и К°.

из Београда. р. р. Алекса Симић

Д. Вујић.

[1] Bei Vorzeigung, à présentation.

УПУТНИЦА

Ниш, 6. Нов, 1898.

Молим г. Вучка Симића и К°, из Београда, да по виђењу за ову упутницу плате по наредби Бранка Илића дин. четрнајест и мене задуже са или без извештаја

Рг. дин, 14.

А. Симић.

Digitized by Google

7. Меница

164. Меница је најобичније сретство за исплату.

Кад се меница шаље у исплату дуга, онда се зове **римеса.**

8. Кредитив

165. Акредитив (das Accreditiv) је отворено писмо, у коме се препоручује коме **пословном** пријатељу, да имаоцу истог извесну суму новца плати.[1]

---

[1]) *Акредитив*:

Ниш, Априла 11 1899. Рег. дин. 37

Вучку Симићу и Ко. из Београда.

Молим вас да, по предаји ове акредитиве, платите по наредби г. Бранка Илића

дин. тридесет седам,

и ставите у рачун без извештаја.

дин. 37. Алекса Симић.

Кредитно писмо (lettre de crédit, Kreditbrief Kreditiv, Beglaubigungsschein) јесте тако исто писмо на какву *страну* кућу, у којој се моли да се доносиоцу *одмах* исплати извесна сума на рачун трасанта.

Образац кредитног писма.

Г-ну А. Кремје у Паризу.

Београд, 7 Јула 1899.

Доносица овога писма Г-на Милана Спасића, који припада једној од најугледнијих породица ове вароши и долази у вашу варош да учини пут на југ ваше земље, препоручујем и желим, да будете добри за време његова бављења у Паризу потпомоћи га вашим саветом, за шта вам још данас благодарим.

Digitized by Google

9. Инкасо-налог

166. Исплата се може учинити и тако, кад се оно лице, коме треба да се плати, **овласти** да суму новца, коју има да прима, наплати код неког **трећег** лица.

То се зове **инкасо-налог** (Eincassierungs — или Incassoauftrag.[1]

10. Жиро-обрт

167. Првобитни начин **исплате** у жиро-обрту био је сретством **књига,** и то овако.

Трговац, који је код какве банке имао свој conto, дао је ону суму, коју је имао неком трговцу плаћати, од свога conto **отписати** и **дописати** на conto тога свога повериоца, који је такође код те банке имао свој conto.

У исто време отварам код вас г-ну Спасићу кредит од три хиљаде франака, и молим вас, ако он буде желео, да га са једним акредитивом за Марсељ снабдете.

За сигурност стоји овде потпис мога препорученога, и остајем са поштовањем.

А. Симић.

[1]) *Инкасо-налог*:

Српску Народну Банку у Београду молимо, да код г. Вучка Симића *ирими* дин. сто и пет, и ово као признаницу преда.

Ниш, 3 Нов. 1898.

дин. 105

р р. Алекса Симић

Вр. 928. Д. Вујић.

Digitized by Google

Данас је жиро-обрт много развијенији. Жиро-банке, односно жиро-одељци код банака, јесу данас благајници трговаца: оне за њих чине **наплате** њихових тражбина, а тако исто, на основу њиховог примања, чине за њих **исплате.**

Свакоме, који је учесник жиро-банке, отвори се **жиро-конто** (Giroconto), који се у нечем слаже, а у нечем разликује од конто-корента.[1]

Даље, сваки ималац жиро-конта при отварању жиро-конта добија **контра-књигу** (Contrabuch), која све посте жиро-конта садржи уређене са **дугује** (Soll) и **потражује** (Haben), и која служи имаоцу за доказ шта је банци **предао.**[2]

---

[1]) У жиро-конто улазе само *каса-посте* (Cassaposten) а у конто-коренто и друге *кредитне* посте.

Осем тога, основ конто-корента лежи у *променљивом одношају дугова*, а то код жиро-конта бити не може; јер код жиро-обрта само *исплате* бивају на основу *примања*, које ималац жиро-конта потражује.

[2]) Банке обично дају незнатан интерес; јер морају увек у приправности да имају много готовине.

Најважнији жиро-институт у Аустрији јесте *der Wiener Giro und Kassenverein*, коме припадају скоро све веће куће на бечкој пијаци. Он не плаћа интерес, али даје имаоцима конта део чистог добитка.

Да би сваки ималац конта могао са својим примањем располагати, добија *чек-књигу* (Checkbuch), у којој је известан број чекова.

Чек је упутница искључно на *банке* и *банкере*, и пише се на бланкетима, које они издају.

Чек претпоставља, да упутилац код банке има *жиро-конто* и у њему *примање*. Ако ималац жиро-конта хоће

Digitized by Google

ДЕО ДРУГИ

ГЛАВА XX

Меница

Порекло менице

168. О пореклу менице разно се мисли.[1] Она оваква, каква је данас, није постала на

он сам или *други* у место њега да своје примање *дигне*, онда издаје *чек*.

Пренос са једног жиро-конта на други бива или са *преносним* чеком (Uebertrags-Check) или са *обичним* чеком, који дужник преда повериоцу, али овај новац не вади, него да себи *дописати*.

Ако се из чека јасно види, да се исти опет само од какве банке или банкера има на исплату да презентира, што бива у Енглеској, онда се такав чек зове *crossed check*.

Ово је сад пример за одношај са жиро-банком.

Алекса да себи код Бечке *жиро-* и *каса-задруге* отворити жиро-конто и уложи дин. 10.000; даље преда за incasso купоне у износу од дин. 4.000, девизе за дин. 16.789·37 и менице у укупној суми од дин. 3171·10.

Све ове вредности преда он банци по правилнику са *сироводницом* (Begleitschein), која се код готовине зове *Erlagschein*, а код других вредности *Consignation*.

[1]) Неки мисле да је меница постала под Александром великим, краљем Македонским (356—323 год.).

Неки мисле, да су Римљани на 200 година после Александра Великог први почели меницу употребљавати као сретство за плаћање у далеко освојеним пределима.

Digitized by Google

један мах; него се је поступно усавршавала према развитку трговине.[1]

Опште је мишљење, да је колевка менице у **Италији**. То се види отуда, што су тамо нађене **најстарије менице**; што су тамо најстарији писци о **меничном праву**, и што су најважнији менични изрази **италијански**, као: трата, жиро, валута, medio, prima и т. д.[2]

Развитак менице

169. Почетак менице пада у XII век, када је у италијанским варошима цветала трговина.

До у XI век **сараценски** трговци водили су трговину између истока и запада. Но кад су их Амалфи, Венеција, Пиза и Ђенова истисли, онда су италијански трговци, како на истоку, тако и у појединим европским земљама осно-

---

Неки држе, да су Јевреји, кад су из Француске прогнани, меницу пронашли као сретство да на тај начин спасу своја имања од конфискације и да их тако пренесу у Италију; Нугије (Nouguier, des lettres de change 1876. стр. 39.), и многи други држе као могуће, а и као вероватно, да су ломбардски кампсори у Француској приликом изгнања Јевреја у 1181 на себе примили, да за Ломбардију шаљу и мењају новац, који су им Јевреји у Француској полагали.

Неки кажу да су меницу пронашли Гибелини.

А неки опет веле да је меница постала за време Крсташких ратова.

[1]) Да ли се је менични посао почео развијати најпре у Пизи или Ђенови, или у Амалфи или Сицилијм: у сумњи је.

[2]) У Лајпцигу је још 1711 и 1742 год. листа о курсу излазила на талијанском језику.

Digitized by Google

вали сталне огранке, који су се звали **командите** (Commanditen) и тада се је трговински обрт окретао поглавито између главних радњи и тих огранака.[1]

Међу тим трговцима најугледније место заузимали су **мењачи,** који су се звали **bancheri**[2] или **campsores.**[3]

Трговци, а нарочито мењачи, имали су нарочите повластице. Међу те повластице спада нарочито то, што су **књиге** и **исправе** трговаца, а особито кампсора, који су се **заклињали** и полагали **кауцију,** важиле као **потпун** доказ. На основу њихових исправа судило се кратко, и дужник је одмах стављан у притвор.

Те су повластице од XIV века свуд важиле, нарочито на **шампањским** вашарима, на којима се је тада обрт италијанских трговаца био концентрисао, као и у Шпанији.

Кампсори су према трговцима имали право суђења, које су вршили самостални **трговински** судови, а у местима, где су вашари држани, нарочити **вашарски** судови.

---

[1]) Трговци и трговинска друштва у Ђенови и Пизи, а од XIII века у Ђенови и Фиоренци водила су живу трговину у Шпанији, Француској, Пољској и Енглеској.

[2]) *Bancherius* одговара грчком *trapesitis*, од *banca*=*frapesa*, што значи сто за новац.

[3]) Кампсори су последници римских *argentarii*, *frapesitae* или *collybistae*, који су се, дошав око 419 u. c. из Грчке, настанили у Риму. Они су били и јавни органи и банкери, и бавили су се не само са мењањем новаца, но и са пошиљањем из једног места у друго среством упутница. Њихово име долази од *χάμπτρα*=capsa.

Digitized by Google

Ти трговински судови судили су по трговинском **обичајном** праву, које се је развило на основу постојећих трговинских изанса, као и на основу трговинских и меничних прописа, који су се састојали нешто у статутима италијанских градова и мењачких савеза, а нешто у вашарским уредбама, нарочито у Француској.

Кампсори се нису занимали само са **разменом** новца. Они су се бавили и са **пошиљањем** новца из једнога места у друго, и то тако, да је у месту **опредељења** исплата чињена у онаквој монети, каква је **тамо** ишла. То су све вршили сре́ством својих упутница.[1]

Тако, на пример, кад је какав трговац у **Ђенови** имао што да плати у **Шампањи** на каквом тако званом шампањском вашару, онда је он дотичну суму у талијанској монети положио код каквога кампсора у Ђенови, а овај је пријем положеног новца потврдио у једној исправи-**меници,** коју је нотар на латинском издао, и у истој се је обвезао, да ће његови филијали (или socii) у Шампањи означеном повериоцу полагача или његовом заступнику исплатити суму, која одговара положеном новцу, и то у монети, која у **Шампањи** иде.

Трговац, кад је у ранија времена хтео да иде на вашар, имао је великих тешкоћа, а те су биле: несигурни путови, неудесан под-

---

[1]) *Cambium cum carta* (1200, 1321), а доцније *per litteras.*

Digitized by Google

воз и кабаст новац. Осем тога често је кован лош новац, и вредност његову могли су само мењачи да оцене.

Разноликост новца била је такође тешкоћа за трговце.

Даље, свака земља, па и поједини градови, имала је право ковати свој новац, а страни је био строго забрањиван. Због тога трговац, који је са стране новац донео, није могао са истим ништа да купи, него га је морао најпре на вашару код мењача да размени.

То је био узрок те је постао обичај, да трговац, кад на вашар пође, и не носи новац, него га из горњих узрока преда каквом мењачу у свом месту, а овај му по одбитку провизиона[1] преда упутницу на какву мењачку кућу у месту, где хоће да иде, са обећањем, да ће му та кућа новац исплатити у монети, која тамо иде.[2]

Као што се види, те упутнице имале су управо за циљ **размену** једне врсте новца у једном за другу врсту новца у другом месту, и с тога су изречно означаване као **менична писма** (lettere di cambio)

---

[1]) Мењаче су звали *cani lombardi* (ломбардски пси) због тога, што су за размену много наплаћивали.

[2]) Тако су и ђаци, који су из разних земаља у Европи ишли ради науке на университете, који су тада у Италији цветали, а и крстоносци, кад су на крсташку војну полазили, полагали новац код каквога кампсора под условом, да им његова командита новац положи на месту опредељења у монети, која тамо иде.

Digitized by Google

Према овоме главни историјски значаји менице били су:

distancia loci, а то је разлика између места **издања** и места **плаћања** менице;

разлика између монете, која је **полагана,** и оне, која је по меници имала да се **плати,** и

на меници су обично учествовала **четири** лица. Та су била: кампсор, који је новац примао да на другом месту преда, и то је био **трасант.** Онај, који је позиван био да новац у размену плати, и то је био **трасат.** Онај, који је новац полагао и који је по правилу добивену меницу за примљену робу **ремитирао**(у исплату давао), а то је био **ремитент.** И онај, који је ту меницу на исплату подносио, а то је био **презентант.**[1]

У прво време меница је издавана била на латинском језику у облику јавне исправе, нарочито у облику нотарског акта.[2]

Менице су често садржавале основ обвезе н. пр. **размену,** а често су биле апстрактна обећања какве суме, или су имале какав други основ осем размене.

---

[1]) Ако је *полагач* (ремитент) и *дестинатер* (презентант) једно исто лице, онда име ремитента није назначавано. Тако је рађено онда, кад је полагач на пут полазио па је новац на другоме месту он сам хтео да дигне и онда је он означаван као *дестинатер.*

[2]) Све менице из XIII века имају тај облик, а има их и из XIV века.

Изгледа да су менице од почетка издаване у два примерка: *prima* и *secunda.*

Digitized by Google

Ремитент је или сам меницу на исплату подносио, или ју је слао у меници означеном презентанту; а овај ју је опет поднашао на исплату или **сам** или преко каквог овлашћеног лица, ако је на меници стајала алтернативна клаузула.[1]

Кад су у почетку XIV века исправе трговаца и кампсора добиле **пуну** доказну снагу, онда меница није више издавана од **нотара,** него од самих **кампсора** као налог за исплату у облику **писма,**[2] и то тако, да је садржина данашње менице и авизо-писма[3] улазила у **једно** писмено,[4] које није више писано на **латинском,** него на каквом живом језику, нарочито **италијанском,** и то је била управо права меница.

Трасант је у том писму потврђивао, да је новац од ремитента примио, и позивао је

---

[1]) Циљ је *алтернативне* клаузуле била та, да се тражбина по меници може *пренети*. Отуда се је развила *ordre-клаузула*.

Под утицајем Колберове уредбе од 1673. год. (Лудвик XIV) уведена је у меници клаузула *à son ordre* (по његовој наредби), која је истисла све остале, као што су биле: *o chi ordinerà*, или: *oder dem getreuen Inhaber*, или: ou à son *commendement*.

Прокура-клаузула гласила је у почетку: *vel tuo* (certo) *nuncio*, а после: *ou à leur procureur*.

[2]) *Litterae cambiates, la lettre de change, Wechselbrief, bill of exchange,* дакле управо писмо за размену.

[3]) Трасаант је извештавао трасата нарочитим писмом да меницу треба да плати. Тако писмо има из год. 1270.

[4]) Тај облик имају најстарије досад познате трате из године 1335, 1339, 1359, 1381, 1384, 1395.

Digitized by Google

трасата, да овај **ремитенту** или **презентанту**, или овога **заступнику** плати извесну суму у монети, која тамо у месту **плаћања** иде, али да у исто време и меницу **узме**.

На **задњој** страни писма стављао је трасант адресу трасата, тј. његово име и место становања.

По томе основу, што трасант признаје да је новац **примио, јемчи** он сопственику менице (презентанту) за **исплату** меничне суме, ако ју трасат не плати. То право сопственик менице задржавао је тиме, што је са **нотаревом** исправом дао **утврдити**: да је меницу трасату подносио и исплату тражио; али да трасат меницу није хтео да **прими**, или, ако ју је примио, није хтео да је **плати**.

Према томе задржавању права (protestatio) добила је и та исправа име **протест**.[1]

Најстарија исправа, која је од најнадлежније стране као **домицилирана сопствена** меница оглашена, јесте године 1193. у Пизи издана.[2]

---

[1]) Има протест из године 1339. (Canstein, Lehrbuch des Wechselrechts, стр. 20).

[2]) *Goldschmidt* (Jahrbuch f. Dogm. стр. 378 H. 51). Гласи овако:

Nos Pisanorum consules confitemur tibi Opithoni et tibi Ugoni Longo interrogantibus, in veritatae et non spe future numerationis accepisse a te Opithone libras mille trecentas bonorum dinariorum Pisanae nunc curribilis novae *monetae* et a te Ugone Longo *libras ducentas quadraginta* denariornm eiusdem monetae; has omnes pro facto missitaciae de Constantinopolim itura est. Pro quibus convenimus

Digitized by Google

Прве менице нису имале рок за плаћање него су плаћане одмах кад се **поднесу**. Доц-

---

tibi Opithoni et *promictimus* per stipulationem solennem dare et *solvere* vel dari et *solvi facere* tibi Opithone vel tuis missis aut misso super hoc constitutis vel constituto in *Constantinopoli yperpera duo milia centum sexaginta sex* et duas partes unius yperperi; et tibi Ugoni Longo — yperpera quatuorcentos infra quinque *menses* proximos, *ex quo* missaticus vel missatici qui a Pisana civitatae iturus est, vel sund Constantinopolim vel curiam imperatoris *pervenerit* vel pervenerint; et hoc omnia yperpera solvemus vel dari et solvi faciemus in Constantinopoli vel *alibi*, si vobis placuerit, de primo tavere quod ad manus predictorum missaticorum vel missatici — pervenerit, undecumque pervenerit.

То значи:

Ми, Пизански консули, признајемо теби Опитону и и Угону Лонгу, који питате (на ваше питање), да смо у истини (у ствари), а не у нади на будуће плаћање (исплату), примили од тебе Опитона хиљаду три стотине фуната добрих динара пове пизанске *монете*, која је сада у течају, и од тебе Угона Лонга *две стотине четрдесет* фуната динара исте монете; све ово на име Константинополског посланства, које ће скоро ићи у Константинопол. За ово обвезујемо се теби Опитону и *обећавамо* према свечаном уговору да ћемо дати и *платити* или наредити да се даде и *плати* теби Опитону или твојим изасланицима или изасланику, које или кога ради тога одредиш у *Константинополу*, *две хиљаде сто и шесдесет и шест иперпера* и два дела једне иперпере; а теби Угону Лонгу *четири стотине* иперпера за *пет* идућих *месеца*, од како изасланик или изасланици, који из града Пизе буде отишао или буду отишли, у Константинопол или царски двор буде *дошао* или буду дошли; и те све иперпере платићемо или наредити да се даду и плате у Константинополу или на *другом месту*, ако вама буде угодно, од прве имовине, која у руке напред речених изасланика или напред реченог изасланика буде дошла, и одакле год буде дошла

Digitized by Google

није су главну улогу играле **вашарске** менице.[1] Али осем њих јављале су се менице, које су се имале **ван** вашара плаћати (Plateaменице) и код којих је рок одређиван на **одређени** дан, или **ad usanza,** или **за 14 дана по виђењу,** или **за 4 месеца од датума.**

Вашари

170. На развитак трговине и менице имали су великог утицаја **вашари.**

У средњем веку о извесним великим празницима држане су велике црквене службе, којом приликом давала је црква опроштај грехова (Ablass). Због тога се је тамо многи свет скупљао, па су и трговци са својом робом из близа и из далека долазили. Тако се је око цркава начинио био велики вашарски **саобраћај** (Messen), који се је после претворио у велику трговину.[2]

Нарочито у Француској вашари су имали особите повластице и особите вашарске ор-

---

Иста така исправа издана је опет у Пизи Јула 10 године 1197., у којој варош Пиза обећава за 200 либри 444 уперпера. (9 либри 19·8 шперпера).

Најстарија после тога позната меница јесте она, која је 1207 год. у Ђенови издана и у којој је камисор већ као трасант.

[1]) Оне су биле *cambia regularia.*

[2]) У средњем веку (476—1492) цветали су у сили и благостању вашари у Ђенови, Мајланду, Венецији, Пизи.

У XIII веку најчувенији вашар у Француској био је С. Денис, а у XII Троаје и Бар. Кад је њих нестало појавили су се у XIV веку Париз и Лион.

У Немачкој били су у средњем веку вашари: Нирнберг, Аугсбург, Франкфурт на Мајни, Улм, Келн.

Digitized by Google

гане, који су према вашарским дужницима брже но обично поступали и осуде одмах извршивали. Са тим повластицама ишло се на то, да се број купаца и продаваца умножи и да се вашарске тражбине осигурају. Тако је роба на путу имала ради сигурности пратњу, а судови су судили брзо и строго зато, што су на вашару били махом **странци.**

Те строгости имале су само менице вашарске, а тек од XIV века и друге.

Најпре у Фиоренци, а за тим и по другим местима, био је од XIV века обичај, да су кампсори по правилу менице вукли на какав **вашар,** где су се трговци и кампсори састајали. То је учинило, да су Флорентинци у XIV веку у Лиону, а после 100 година Ђеновци у Безансону основали нарочите меничне вашаре, тако назване **бургундске,** на којима су се само **менични** послови закључивали.

Кампсори су се састајали на вашару у нарочитом локалу (берзи). Ту је прво трасат усмено или писмено (на задњој страни код адресе) давао **пријем.** Ако није хтео да га да, онда је изискат протест.

На крају вашара чињене су исплате, и то не у готову, него пребијањем дуга за дуг, или је дужник издавао нову меницу, или је у исплату давао другу, коју је купио или у рукама имао.

Исплата се вршила нарочито **изравнањем** (сконтрацијом), која се звала и **жиро** (Giro), јер су дугови изравњавани у **кругу.**[1]

[1]) Сконтрација је била уобичајена од XIII века.

Digitized by Google

Жирата

171. Узмимо случај, да Алекса дугује Бранку, Бранко Вељку, Вељко Душану, а Душан Алекси. У овакој прилици ако би се десило да Алекса, који треба Душану дуг да плати, има у рукама једну меницу, којој рок још није дошао и коју је неко трећи на пр. Илија као трасант вукао на Косту у корист Алексе као презентанта: то би он могао уштедити једну меницу, коју би као трасант морао да вуче на свога дужника Косту за рачун Душана, тиме, што би на тој, коју већ у рукама има, ставио да је **исплаћен** и **позвао** дужника Косту да дуг по тој меници плати последњем повериоцу по реду жира, а на име Душану.

Scontratio, arrangement, virement, riscontro, clearing врши се и данас као и пре што је било на вашарима.

У Лондону постоји Bankers Clearing House, где се састају заступници удружења, које састављају 28 банкерских кућа, и склопе своје тражбине и дугове у обрасце биланса, који садрже 28 банака по реду, и поред имена сваке има десно колона за *дебет*, а лево за *креди*. У колико се те две стране покривају, у толико се примања гасе.

Н. пр. ако је Алекса имао да плати 1000 *скуди* (Scudo или Pezza у Сицилији рачуњена јединица од $1\frac{1}{5}$ Ducato) Бранку, Бранко Вељку, Вељко Гргуру, Гргур Душану, а Душан Алекси: онда се узимало, да је Гргур свога дужника Вељка, Вељко Бранка, а овај Алексу упутио да дуг у место њему плати Душану. И тако би Алекса тај дуг требао да плати Душану; али како је опет Душан исто толико дужан њему Алекси, то су сви дугови кругом угашени.

Digitized by Google

Та изјава звала се **жирата** (Girata) очевидно с тога, што је она служила за исплату путем сконтрације закључно утврђене тражбине.

Ту се жирата, која је и пренос **својине** менице, јавља као **нова трата,** а жирант као **нови трасант,** и јамчи са њим — трасантом — подједнако.

Отуда је код жирате постало и ново **дејство** у томе, што жиратар задобија права и према жиранту, и према трасанту, и према акцептанту, а не само према своме дужнику као што бива код уступљења.

Кад су трговци видели како кампсори раде, онда су и они тако почели са **својим** меницама.[1]

---

[1]) Најстарија жирата, која је до сада позната, налази се на једној неаполитанској меници (platea) из 1600 године, која гласи:

Pagate per noi li soprascritti ducati mille di questa mòneta al sopradetto Gio. Leonardo Auriemmc, ogni volta però, che da esso Gio. Leonardo sia data idonea sicurtà, e, se vi piace Carlo Campagna, mercante di panni napoletano, che prometta di restituirli. E questa girata tuttavia che sia eseguita guanto è detto, vogliamo abbia vigore, e serva anche per ricevuta, sendo soscritta di nostra propria mano.

Di Napoli, 25 febbrajo 1600. **Il unncio apostolico.**

Платите за нас горе написаних 1000. дуката у тој монети горе поменутом Јов. Леонарду Аурије́м-у, и то сваки пут кад буде он Јов. Леонардо дао подобну гаранцију, и, ако хоћете, Карлу Кампањи, наполетанском трговцу сукна, ако обећа да ће их вратити. Овај жиро, ако буде извршено колико је речено, хоћемо да има вредност, и да служи место признанице, јер је потписан нашом сопственом руком.

у Неапољу, 25 фебруара 1600. **Папин Посланик.**

Digitized by Google

Да би трговци избегли грађење нове менице, а осем тога да би уштедили трошкове и посао због кампсора, почели су **поновну** жирату т. ј. **даље** пренашање. Али како је ово грозило опстанку кампсора и вашара, то године 1607. у Неапољу изиђе забрана **поновне** жирате.

Ова забрана у Француској буде изиграна тиме, што тамо почну издавати Blanco-менице, **lettres** (promis, billets) **en blanc**, у којима презентант није означаван, да би их тако могао наплатити сваки, у чије руке оне дођу.

Доцније одлуке (1604,1611, 1624) забране таке менице, и, у место ранијих меница са **алтернативним** имаоцем (vel cui ordinaveris), усвоји се **ordre** — клаузула: **или по наредби,** са чиме је дозвољено било имаоцу да је **даље** преноси.

Сваки, који је меницу преносио, стављао је само свој потпис на **задњој** страни (en dos), и на тај начин јемчио.

Но године 1650. буду у Француској забрањене те изјаве, које се звале **endossements.**

Али кад је у Амстердаму 1651. год. **поновни** пренос ордр-меница дозвољен у облику пуног индосамента,[1] у коме је означавано име **жиратара,** онда је исти год. 1654. дозвољен и у Француској.

Тако је пренос искључио компсоре и упропастио вашаре.

---

[1]) Од латинског *indossamentum*.

Digitized by Google

А како је пренос писан на **задњој** страни, то су **адреса** и **акцепт** морали отада бити писани на **предњој** страни менице.

Зеленашке менице

172. Поред вашарских меница на развитак менице имале су утицаја и **зеленашке** менице (Wucherwechsel).

Да би била изиграна канонска забрана, која је интерес на зајам забрањивала, издаване су, на место облигација, менице у првобитном облику са клаузулом као **сопствене** менице.

А, да би и сопствене менице биле изигране, издаване су вучене менице, у којима је дужник себе означавао као **трасанта** и **трасата.** Оне су биле материјално сопствене менице, а само по **облику** вучене менице, и звале су се **вучено — сопствене** менице.

На овим зеленашким меницама било је често место **издања** и место **плаћања** једно исто (**месне** менице), или у њима није било означене вредности т. ј. потврђење о пријему новца, који је у зајам дат, или је рок био врло дугачак.

То је био узрок да су месне менице т. ј. менице без **distantia loci,** као и менице без клаузуле валуте, биле оглашене за невредеће, а време плаћања морало је бити одређено или на **идући вашар,** или **по виђењу** (a vista) или **на кратко време по издању** (a dato), или на **Uso** т. ј. на кратко уобичајено време, које је на разним местима различно било.

Digitized by Google

Ordre-меница

173. Кад се је борба између кампсора и трговаца око поновног жирирања свршила у корист трговаца, онда су ови почели сами менице издавати и даље пренашати. Услед тога су вашарске менице од друге половине XVII века опале.

Тада је тек меница добила данашњи трговински облик.

Кампсор, који је до тада био трасант, **отпао** је. **Трговац,** који је код кампсора новац полагао ради размене и предаје на другом месту (досадањи ремитент), био је сада **трасант,** који је свога дужника у месту плаћања као **трасата** позивао да меничну суму презентанту плати. Презентант се отада зове **ремитент** зато, што он за примљену меницу даје (ремитира) као накнаду: робу, новац, меницу и т. д.

У место потврђења о положеном новцу, што је кампсор у меници стављао, сад је означавана **валута.**

И ако је поновно жирирање[1] менице у Амстердаму 1651. први пут дозвољено, опет је оно, као и цело менично право, у Француској тачније уређено у Колберовој **Ordonnance** од 1673. год. У тој уредби пун индосамент, са којим се својина менице преноси,

---

[1]) По лионској вашарској уредби од 1678 год. у то време у Италији, Немачкој, Швајцарској и Пијемонту меница је могла бити само *један пут* индосирана.

Digitized by Google

зове се **Ordre**, а под **endossement** разуме се само **Bianco-** или **Procura- Indossament,** што значи пуномоћство за наплату менице.

ГЛАВА XXI

Извор српског меничног права

174. Главни извор меничног права јесте **француски** трговински закон (code de commerce); али су унесени и многи прописи немачког меничног закона (die allgemeine deutsche Wechselordnung).

Тако је по француском праву усвојена као битни услов **валута**-клаузула и **ордр**-клаузула, а није усвојена **distantia loci** и **bianco** — индосамент није усвојен као **пуномоћство,** него као **пренос.**

Напротив, по немачком праву усвојена је реч **меница** у контексту и бланко-пренос усвојен је као **менични** индосамент.[1]

ГЛАВА XXII

Менично право

175. Менично право у објективном смислу јесте: **скуп правних основа, који уређују меничне обвезе и са њима скопчане правне одношаје.**

---

[1]) Друштво Institut de droit international ради на меничном закону, који би важио за све државе.

На конгресу у Анверсу 1885 и у Брислу 1888 год. по белгиском предлогу усвојен је *projet de loi internationale sur les lettres de change et autres titres négotiables.*

Digitized by Google

Опредељење менице

176. Меница је: **у законском облику издана исправа, са којом се онај, који ју издаје, или сам обвезује или другоме лицу налаже, да меничну суму извесном лицу у извесно време плати.**[1]

Лица у меници

177. При грађењу менице нужна су ова три лица:

1. **Издатељ** или **трасант**[2] (Trassant, Austeller, le tireur), а то је оно лице, које меницу **издаје, вуче, трасира.**

2. **Трасат** (Trassat, der Bezogene, le tiré), а то је оно лице, на које се меница вуче, и

3. **Ималац** менице, који се зове **ремитент**, а то је оно лице, које као **прво** прима меницу од трасанта, дакле оно лице, у чију се корист меница издаје и коме она има да се плати, а то зато, што је трасант од њега примио вредност менице (валуту) у роби, новцу и т. д.[3]

---

[1]) Зог тога што је меница у прво време била у облику писма, и данас се употребљава реч папир. Тако се каже: *париски папири* (effets, ефекти), што значи: менице, које имају да се плате у Паризу.

[2]) Од латинске речи *trahere, вући.*

[3]) Ремитент зове се зато што он за примљену меницу трасанту *ремитира, даје* као накнаду робу, новац, меницу и т. д. Та накнада у опште зове се и *римеса.*

Због тога римеса (Rimesse) у *ширем* смислу на трговинском језику значи пошиљање новца, хартија од вредности, меница, робе и т. д.

Digitized by Google

Деоба меница

178. Меница има два облика:

1. **Сопствена** меница, која се зове и **сува** или **sola** (sicca, trockener Wechsel, Eigenwechsel, billet à ordre, promissory note), а то је она меница, у којој трасант обећава да ће меничну суму **он сам** као **главни дужник** платити.

Образац I

Сопствена меница

Ниш, 15 Мај 1899.	**Дин. 300**
Петога Августа ове године **платићу** за ову Sola-меницу по наредби господ. Бранка Н. . . суму од дин. три стотине, вредност примљена у роби.	
Sola на мене самог.	Алекса Н.

2, **Вучена, трасирана, туђа** меница или трата (gezogener, trassirter, fremder Wechsel или Tratte, lettre de change),[1] а то је она меница, у којој трасант позива трасата да меничну суму плати ремитенту.

У ужем смислу *римеса* је меница, која је послана у *исилату*, на *продају* и т. д.

Кад Алекса вуче меницу на Вучка по наредби Бранка, онда је та меница у односу на трасанта Алексу и трасата Вучка *трата*, а у односу на трасанта Алексу и ремитента Бранка *римеса*.

[1]) У малој трговини узима се реч *traite* или *mandat* у место lettre de change.

Digitized by Google

Образац II

Вучена меница

Ниш, 15 Мај 1899. Дин. 300

Петога Августа ове године платите за ову прву меницу по наредби господ. Бранка Н. . . суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

Разлика између сопствене и вучене менице

179. Као што се види, **сопствена** је меница онда: кад онај, који меницу вуче (Алекса), и онај, на кога се меница вуче (**исти** Алекса), **јесте** једно исто лице, дакле: кад је трасант и трасат **једно исто** лице, и осем тога: кад је место **издања** и место **плаћања** једно исто.

А **вучена** је меница онда, кад онај, који меницу вуче (Алекса), и онај, на кога се меница вуче (Вучко), **није** једно исто лице.

Место издања и место плаћања код трате може бити **једно исто,** а може бити и **различно.**

Разлика је између сопствене и вучене менице даље и у томе, што сопствена меница гласи: **платићу** (zahle ich) или: **платићемо**

Digitized by Google

(zahlen wir) а вучена гласи: **платите** (zahlen Sie).

Постанак трате

180. Трата постаје овако.

Бранко прода 15 Маја 1899. Алекси за 300 дин. робе и погоде се, да Алекса тај дуг плати 15 Августа исте године.

Ако Алекси случајно дугује неки Вучко 300 дин., или више, или Алекса код њега има кредита, онда, у место да Вучко плаћа Алекси, а Алекса Бранку, могао би Алекса дати налог Вучку да 300 дин. плати Бранку, и онда би се и Вучко одужио Алекси, и Алекса Бранку.

У овом случају могло би бити и овако. Бранко ако дугује неком Милану 300 дин., могао би наложити Алекси, да овај свој дуг у 300 дин. плати, у место њему — Бранку —, томе Милану.

Тада би Бранко вукао меницу на Алексу да овај исту плати по наредби Милана.

Меница по сопственој наредби

181. Често трасант при издању менице не зна коме ће ју дати. Али пошто он намерава да ту меницу пренесе доцније на онога, на кога му буде најподесније, то се допушта, да он **себе самог**[1] означи у меници као ремитента[2] са изразом: **по наредби мојој сопственој** (an meine Ordre, an die Ordre von

---

[1]) § 80. т. 3 трг. зак.

[2]) Wechsel an eigene Ordre.

Digitized by Google

mir selbst, an die Ordre meine eigene), што значи: **мени или ономе, на кога меницу будем пренео.**

Образац III

Меница по сопственој наредби

Ниш, 15 Мај 1899. Дин. 300

За осам дана à dato платите за ову прима-меницу по наредби мојој сопственој суму од дин. три стотине. Вредност у мени самом,[1] и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Уба.

Алекса Н.

Код ове менице **трасант** и **ремитент** јесте **једно исто** лице.

ГЛАВА XXIII

Менична способност

182. Менично је способан сваки, који може да **уговара.**

Менична способност је двојака:

активна, под којом се разуме способност: да какво лице по меници задобије **право,** и

[1]) *Wert in mir selbst,* или *in* **uns** *selbst.*

Digitized by Google

пасивна, под којом се разуме способност да какво лице по меници прими **обвезу.**[1]

Активну способност има **свако** лице, а пасивну у опште само оно, које је способно да **уговара.**[2]

Ово се зове **субјективна** способност; а **објективна** способност је **новац**, јер само новац може бити предмет меничне обвезе.

Вредност обвезе по меници цени се према времену кад је иста издата. Тако, ако је неко као **способан** издао меницу па после тога **полудео,** меница та њега **веже.** А ако је у време учињене обвезе на меници био **малолетан,** а у време плаћања постао **пунолетан,** меница та њега **не веже.**

Менична неспособност

183. Има лица, која су способна за **уговарање**; али опет нису способна да се менично обвежу,[3] а та су:

сељаци, под којима се не разумеју они, који на **селу** живе; него они, који се занимају **ратарским** послом;

---

[1]) Разна лица имају и разни кредит. Тако, ако је какво лице на меници *сигурно*, онда се каже: *добра меница* (guter Wechsel); а ако је несигурно, онда се каже: *лош папир* (schechtes Papier).

За менице, које су од добрих кућа, у Француској каже се: *papier de tout repos, de première valeur, du papier doré.*

[2]) Они, које *суд* за *расипикуће* прогласи, као и *луди*, не могу се менично обвезати,

[3]) § 77 трг. зак.

Digitized by Google

прости војници и сви нижег чина од потпоручика **гарнизоне** војске;[1]

жене **удате** и **малолетници,** осем ако жени одобри муж, а малолетнику отац или старалац, или ако су добили право на трговање.

Но ако се ова лица, осем малолетника, при свем том по меници обвежу, онда се обвеза та наспрам њих не сматра као **менична,** но као обична **грађанска.**[2] То значи, према њима не ће судити **трговински,** него обични грађански суд.

Међутим меница од малолетника без одобрења оца или стараоца **не вреди ништа,** осем ако је то задужење било у какву његову **корист,** о чему има грађански суд да суди.[3]

ГЛАВА XXIV

Вучена меница

184 По закону вучена меница мора имати девет битних услова, а то су ови:

Реч **меница**[4] или какав други израз, по коме би се могло видети да то није каква друга обвеза, него менична.[5]

---

[1]) *Резервни* су способни.

[2]) 78 трг. зак.

[3]) § 79 трг. зак,

[4]) Wechsel, lettre de change, bill of exchange, lettera di cambio.

У Немачкој, Аустрији, Русији, Швајцарској тражи се реч меница. У Енглеској, Француској, Италији, Шпанији не тражи се.

§ 80 т. ј. трг. зак.

[5]) Узима се, да реч *трата, prima, сола* није довољно.

Digitized by Google

Реч меница мора бити написана у самом **слогу** (контексту) менице.

185. Менична сума (Wechselsumme), а то је сума новца, која се има платити.

Пошто је предмет меничне обвезе само новац, то и меница мора гласити на извесну суму **новца,** а не на шта друго, н. пр. храну, лозове и т. д.

Менична сума мора бити написана у **слогу** менице, и то са **писменима.**

Ако се уз меничну суму дода реч **ефектив** (effectiv, effectivement), онда то значи, да се менична сума мора платити у оној врсти новца, која је у меници назначена, н. пр. у левантинским талирима, а не у каквој другој.

Менична сума у цифрама десно на врху менице ставља се само ради лакшег прегледа.[1]

Трасант може за сваку сигурност испред свога потписа ставити и ове речи: **важи за три стотине динара** (gut für drei Hundert Dinars).

У нашем закону нема прописа о томе, да ли меница вреди ако је у њој стављен **интерес.**[2]

---

[1]) По чл. 5 Аустр. зак. ако се сума у цифрама и она у писменима не слажу, онда вреди она у *писменима.* Ако има *две* у писменима, онда вреди она, која је *мања.*

[2]) Dr. Ст. Вељковић мисли, да меница са интересом *вреди.* (Објашњење тргов. закона стр. 332).

По *Аустриском* закону меница са интересом *не вреди,* а по *немачком* праву сматра се као да исти *није ни написан.* У Енглеској *вреди.*

И менице на рате *не вреде.*

Digitized by Google

186. Име **ремитента**, а то значи: име оног лица, по чијој се наредби меница има платити. Занимање и место становања није нужно.

Ако је ремитент каква фирма, онда се ставља име фирме.

Како је особина менице да се даље преноша, то се у меници мора ставити[1] и израз: **по наредби** (an die Ordre, à l'ordre). Н. пр. **платите по наредби г-на Бранка Н.** Значи: платите Бранку, или ономе, коме он у преносу нареди да се плати.[2]

187. Рок т. ј. време кад меница има да се плати (der Verfalltag, l'échéance).

У меници мора бити време плаћања **извесно,** дакле мора бити тачан рок. Због те извесности не може меница бити на **рате** (Ratenwechsel).

Рок се нарочито с тога мора знати, што се у случају, ако се меница не плати, морају

У Енглеској меница са сумом испод 20. шилинга (=1 марка =1¼ динара) не може бити. Испод 5 фуната може гласити само на 21 дан à dato и има једног сведока.

Менице са малом сумом испод 200. дин. зову се *les broches*.

[1]) § 80 т. 3. трг. зак.

[2]) У Енглеској преко 5 фуната и у Сев. Америци може меница бити *au porteur* (bills payable to bearer).

Исто тако може бити и име ремитента in blanco.

У Француској, као и у нас, не вреди меница au porteur: али име ремитента може бити en blanc. што сваки ималац менице може да попуни.

Digitized by Google

чинити извесни кораци, као што је подизање протеста, нотификација и т. д.[1]

У погледу на **време плаћања** менице су разнолике.

188. — 1. **Дневна** меница (Tagwechsel), а то је меница, која има да се плати на дан, који је у меници **именован.**

Ова се меница зове и **прециза** (Präcise).

Овај рок може бити н. пр. **1. Маја ове године,** или: **10. маја а. с.** (anno currenti, текуће године), или: **на Ђурђев-дан ове године.**

Не би вредило: **до 1. Маја ове године,** или: **на Духове ове године** не би било тачно, јер се не би знало кога је дана био рок.

Вреди кад се стави: **primo** или: **ultimo маја ове године**; јер то значи **првог** или **последњег** дана тога месеца, дакле **1** или **31.** Маја.

Medio маја ове године значи **петнајести** дан тога месеца, па ма колико дана у том месецу било.

Израз: **у почетку** или: **при крају овог месеца** није добар.

Крајем ове године значи: **31.** Декембра.

---

[1]) Ако је у меници дугачак рок, онда се зове *дуги папир* (langes Papier). Ако је кратак рок, онда се зове *кратак папир* (kurzes Papier).

с. ј. значи *courts cours, кратко време.*

На бечкој берзи разликују се: *кратке* (kurzsichtige Wechsel) од 5—15 дана: *средње* (mittelsichtige Wechsel) од 42—60 дана, и *дуге* менице (langsichtige Wechsel) од 75—92. дана.

Digitized by Google

Код менице, која је издана **1. Маја 1898.**, а да се плати **1. Априла,** значи да је рок **1.** Априла **1899,** године.

Може бити: **данас,** или: **сутра.**

Не може бити рок алтернативан, на пр. **20. Априла или 10. Маја ове године платите,** јер један рок потире други.

Образац IV

Дневна меница

Ниш, 1 Октобра 1898. Дин. 300

Првог Јануара 1899. платите за ову Prima-меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

189. 2 Меница по виђењу (Sicht-Wechsel, reiner Sichtwechsel, lettre de change payable à vue, bill at sight).

Ова се меница плаћа одмах чим ју ималац **презентира.**

Она гласи: **платите по виђењу** или: **одмах по виђењу** (auf Sicht, Vorzeigung, Präsentation, или: nach, gegen, bei Sicht, или: à vue, a vista, a piarere = по захтеву = auf Veriangen).

Digitized by Google

Меница **по отказу** (auf Kündigung) не вреди; јер отказ без презентације менице не важи, а и не би се у таком случају из менице могло видети кад је рок.[1]

Образац V

Меница по виђењу

Ниш, 1 Јануара 1899. **Дин. 300**

По виђењу платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

Не акцептирана меница по виђењу може бити презентирана или на **исплату** или **најпре** само на **пријем**, што не значи да је рок дошао.[2]

---

[1]) Kündigungswechsel гласи:

За два месеца по отказу платите (Zwei Monate nach Kündigung zahlen Sie).

[2]) Меница по виђењу може бити издана и са роком који одређује трасант или индосант и за који се мора поднети на исплату (Sichtwechsel mit Präsentationsfrist).

Ако то није означено, онда се по Аустриском закону мора за две године од дања издања презентирати на наплату и евентуално подићи протест због неисплате. Последњи

Digitized by Google

По § 136 трг. зак. ималац менице, која је вучена у **Европи** (осем Исланда и Ферерских острва), а да се плати у **Србији** одмах по виђењу, на један или више дана или месеца по виђењу, или на обично време по виђењу, дужан је тражити да му се иста **прими** или **плати** за **три** месеца, рачунећи од њеног датума.

190. — 3. Меница **на извесно време по виђењу** (Zeitsichtwechsel, befristete Sichtwechsel).

Ова меница има да се плати **последњег** дана одређеног рока по презентацији на пријем. На пр. **за 14 дана,** или: **за две недеље по виђењу платите.**

дан, који је назначен од трасанта, или индосанта, или који пада по закону, јесте дан рока.

По чл. 24 Аустр. зак. може трасант вучене домицил-менице одредити рок за презентацију на пријем. Ако се то не учини, онда се губи регрес према трасанту и индосантима.

Меница на извесно време по виђењу, у којој је трасант одредио време за презентацију на пријем.

За десет дана по виђењу платите за ову прву меницу, *која се има за два месеца презентирати на пријем,* по наредби. . . .

или

Трасант, у место горњих речи у слогу, ставља на дну овако:

За два месеца да се презентира

Алекса Н.

Различна је меница са плаћањем *у* року, н. пр.: *у времену од два месеца платите* (innerhalb zwei Monate zahlen Sie).

Така меница не вреди као меница.

Digitized by Google

И ова меница мора за три месеца да се поднесе на пријем; јер ако се то не учини, ималац губи право регреса према индосантима, а и према трасанту, ако овај докаже да је покриће дао.[1]

Образац VI

Меница на извесно време по виђењу

Ниш, 15. Декембра 1898. Дин. 300

За три дана по виђењу платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Бранку Н.
из Врање.

Алекса Н.

191. — 4. **Дато-меница** (Dato-Wechsel). Код ове менице рок пада на **последњи** дан одређеног рока по дану издања менице. Н. пр. **за два месеца à dato**, или: **од данас за два месеца (in zwei Monate à dato**, или: **von heute**. Ставља се и: **de dato, von Dato**, или само **dato.**

---

[1]) § 144 и 146 трг. зак.

Digitized by Google

Образац VII
Дато-меница

Ниш, 1 Декембра 1898 Дин. 300

За осам дана à dato платите за ову Prima-меницу по наредби мојој сопственој суму од дин. три стотине. Вредност примљена у мени самом, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

192. — 5. **Вашарска меница** (Meśswechsel).

То је меница, која има да се плати на **месту,** где је **вашар,** и у **време,** кад се исти **држи.**

Ова меница не може бити **домицилирана**.

Образац VIII
Вашарска меница

Ниш, 1 Мај 1899. Дин. 300

На дан Тополског вашара платите за ову прву меницу по наредби т. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

Digitized by Google

193. — 6. **Узо-меница** (Uso-Wechsel).

Ово је меница, код које рок пада према **обичају,** који влада у месту, где је **трасат** или где треба да се **плати.**[1]

Она гласи: a uso, или: **на обично време.**

Образац IX

Узо - меница

Ниш, 6. Новембар 1898 Дин. 300

А uso платите за ову Prima-меницу по наредби г. Бранка Н. суму од динара три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

194. Потпис **издатеља** (трасанта).

Меницу не мора писати онај, који ју издаје. Он треба само да ју потпише.

Потпис се ставља на дну менице десно. Не може бити штампан или литографисан; но поред потписа може бити штамбиљ.[2]

---

[1]) У Аустрији и Немачкој овака меница не вреди.

[2]) По т. 5. § 80 трг. зак. у меници мора бити: *потпис издатеља са његовим именом или фирмом.*

Општа седница кас. суда узела је, да на меници, која је била пред влашћу *без* потписа *трасанта*, не може *доцније* трасант свој потпис накнадно да стави. (Нова збирка кас. одлука од Ст. Максимовића ст. 237).

То је погрешно.

Digitized by Google

Занимање трасата не мора бити назначено.

Трасат не мора да уме читати и писати, и зато се не може бранити тиме да није умео читати.

Ако ко издаје меницу као **пуномоћник,** онда мора назначити: **као пуномоћник г-на Алексе Н.,** или на који други начин. Ако то не учини сматра се да је меницу издао за свој рачун.[1]

Ако трасант не уме да пише, онда ће поред свог имена ставити крст, што ће осем онога, који га је потписао, још два сведока својим потписом осведочити,[2]

Трата **из руке** (die Tratte von der Hand, cambium manuale, effet de la main) јесте она меница, коју трасант хоће да изда или која, пошто је већ издана, **непосредно** прелази од трасата на повериоца. На њој има само један потпис, дакле само **једна** менична обавеза. Због тога се таке менице не примају тако радо као начињене.

Начињена меница (gemachter Wechsel, valeur faite) је онда, кад ју је неко потпуно

---

[1]) § 82 трг. зак.

По чл. 41 зак. о акц. друшт, стављају потпис поред имена друштва они, који су овлашћени да име друштвено потписују.

[2]) Т. 5 § 80 трг. зак,

У другим државама, ако трасант не уме да пише, треба његову вољу *суд* или *нотар* да овери.

У Аустрији *Јевејски* потпис не вреди (P. Resch, das österr. Wechselrecht стр. 38).

Digitized by Google

издао, па ју је дужник путем преноса добио и опет на другога пренео.[1]

Образац X

Меница од трасанта, који не уме да пише

Ниш, 1 Мај 1898 Дин. 300

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Уба.

† Алекса Н.
потписао га
Душан Н.

Сведоци:
Живко Н.
Илија Н.

Банкери и велике трговине овласте обично неко **своје** лице, које ће у њихово име издавати менице.

Ако је неко издао меничну обавезу као **пуномоћник**, он треба уз свој потпис да дода нешто, из чега се то види.[2]

---

[1]) Начињену меницу је ималац *купио* или *у исплату* добио, дакле *акцептирану* или *индосирану*.

[2]) § 82 трг. зак.

Digitized by Google

Тако се ставља: **по наредби Н. Н.**, или: **по налогу Н. Н.**, или; **као пуномоћник Н. Н.**[1]

Ако неко меницу вуче у **своје** име, али за **туђ** рачун, онда има два лица: онај, који меницу издаје **за рачун**, и онај, који је дао **налог** да се за његов рачун изда. То је **комисиона** трата.

195. Место издања и датум.

Под датумом се разуме: **дан, месец** и **година,** кад је меница издана.[2]

Ово је важно с тога:

што се према датуму може знати: **је ли обвезано лице у то време било способно за обавезу;**

што се по месту издања распознаје: **је ли меница сопствена или вучено-сопствена;**

што се код дато-менице **према датуму рачуна рок плаћања,** и

што се код менице на извесно време по виђењу, ако се на акцепту не стави датум, рок рачуна од дана **издања.**

---

[1]) По Аустр. закону пуномоћник, ако није *прокуриста,* мора имати специјално овлашћење,

И у нас по § 613 грађ. зак. мора се та власт у пуномоћству поименце назначити.

Пуномоћник мора даље ставити име *властодавца,* назначење да је *пуномоћник* и свој *потпис.* Ако стави само своје име, онда се *он* сматра као обвезан.

Тако је исто по нашем § 82 трг. зак.

[2]) Може се ставити датум и старог и новог стила: *1|13 дан 1898.*

Датум не мора бити *истинити.*

Digitized by Google

Место издања мора бити **географичко,** а не само улица или део вароши.[1]

196. Име[2] **трасата,** т. ј. лица или фирме, која има платити.

То је **адреса** на меници.

Трасат је прави и **главни** дужник (Hauptschuldner); јер трасант, кад издаје меницу, обећава ремитенту, да ће му исту трасат платити.

197. Трасант може меницу вући и на **себе самог;**[3] али онда место **издања** и место **плаћања** мора бити географички **различно.**

Така меница зове се **вучено-сопствена меница** (trassirt-eigener Wechsel).

Како је код ове менице трасант и трасат **једно исто** лице, то је она у суштини **сопствена.** Али зато, што има облик вучене менице (гласи: **платите),** то се уврштује у трате. Због тога се код ове менице односно протеста и осталих дужности поступа као и код обичне вучене менице.

---

[1]) Место издања не мора бити оно, у коме се меница стварно издаје. Доказивање, да је меница на другом ком месту издана, а не онде, како у меници пише, *не допушта се.*

[2]) Т. 7 § 80 трг. зак.

Под речју *име* разуме се тако: да се зна ко је.

Занимање и место становања не мора бити. Но код вучено-сопствене менице *место* трасата мора бити, јер се по томе види каква је меница.

[3]) т. 7 § 80 трг. зак.

Digitized by Google

Образац XI

Вучено-сопствена меница

Ниш, 1 Јануара 1898 Дин. 300.

Првог јануара 1899 платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од динара три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

На мене самог
у Врањи

Алекса Илић.

(или
Г-ну Алекси Илићу
из Врање[1])

198. Као врста вучених меница сматрају се **командит-менице** (Commandi*t*wechsel).

Ове менице обично се издају кад једна радња има свој филијал на ком другом месту, па хоће новац, који је тамо, да повуче.

199. Место **плаћања** т. ј. место где се има менична сума да плати.

Место плаћања је обично оно место, у коме трасат **станује.**

---

[1]) У науци је преовладало мишљење, да код ове менице треба да буде адреса тако назначена, да се из ње види идентитет између трасанта и трасата, дакле да гласи: *на мене самог* (an mich selbst), или: *на трасанта* (an den Trassànten).

Digitized by Google

Међутим место плаћања не мора бити **изречно** назначено, и у таком случају сматра се, да се меница има платити онде, где трасат живи. Зато се поред имена трасата треба да назначи и место његова становања, што се онда сматра као место **плаћања** и као место, где трасат **менично** станује,[1] и ако би он можда свој грађански положај имао на ком другом месту.[2]

Код вучено-сопствене менице мора се назначити место плаћања изречно, да би се на тај начин могло видети како је место плаћања и место издања различно.[3]

Ако се меница има да плати на ком другом месту, које је географски различно од места, где трасат живи, онда је то **домицил-меница**.

200. Код домицилиране и недомицилиране менице може се поред места плаћања

---

[1]) Ту се врши презентација, нотификација и т. д. Више места плаћања не сме бити. У таком случају важило би оно, које је прво означено.

Белешка: *плаћање на сваком месту* (Zalhbar aller Orten) значи само толико, да је *сваки* суд за суђење надлежан, а *менично* сматра се да није ни написана.

[2]) т. 8 § 80 трг. зак.

[3]) У Француској меница може бити само тако, ако је вучена из *једног места на друго* (d'un lieu sur un autre, distancia loci).

Но трасант из Париза може вући меницу на трасата у *Лиону*, а овај да прими плаћање у *Паризу*.

Или трасант из Лиона може вући меницу у *Паризу* за *Лион;* јер у овом случају место издања и место плаћања *није једно исто*.

Digitized by Google

назначити и место **исплате** (Zahlstelle) т. ј. локал или каса, на којој ће трасат или домицилијат меницу исплатити; али то није домицил-меница. На пример **на Вучка Н. из Београда. Плаћање код Српске Народне Банке.**

201. Примљена **вредност** (Валута).

Трасант по правилу меничну вредност, коју је примио од ремитента, исказује у означењу валуте. Она је управо основ меничне обвезе.[1]

У меници се мора назначити не само да је **вредност примљена,** него и **у чему** је примљена.[2] Н. пр. вредност примљена у **роби, новцу, рачуну** или на други начин (valeur reçue en marchandises, en espèces, en compte, Werth in Waaren. Valuta baar empfangen, Werth in Rechung).[3]

Валута има своју важност у томе, што се на њој оснива обвеза трасанта и индосанта, ако меница не би била примљена или плаћена; јер кад трасант признаје, да је вредност менице примио од ремитента, онда мора за исту да стоји и одговоран.[4]

---

[1]) Овај услов по немачком и аустриском закону није битан, а по француском јесте.

[2]) т. 9 § 80. трг. зак.

[3]) У прво време, кад су само компсора вршили меничне послове, валута је била у новцу. Тек од 17 века, кад је усвојен индосамент, почели су трговци издавати менице и са другим разним основима.

[4]) Израз: *вредност у готову* (Werth empfangen) значи да је трасант од ремитента примио *готов* новац.

Digitized by Google

Непотпуност менице

202. Ако који од ових услова на меници није назначен, онда така меница није **меница** нити има **меничне** обвезе. Шта више, и све меничне изјаве на њој, као: пренос, пријем, јемство немају у таком случају **меничне** важности.[1]

Werth *erhalten* значи, да је вредност у опште примљена *ма у чему* било.

Вредност *у роби* значи да је примљена роба.

Вредност *у рачуну* значи да трасант и ремитент стоје у отвореном рачуну, па ремитент трасанта по својим књигама за толико одобрава (gutgeschriehen hat).

Вредност *у мени самом* (valeur en moi-même, Werth in mir selbst) ставља се онда, кад трасант меницу вуче *по сопственој наредби*. Трасант по тој меници валуту још није примио. Тек кад ту меницу на другога пренесе он прима валуту од лица, на које меницу преноси, и то назначава у преносу, ако је исти пун.

Вредност *у меници* (Werth in Wechseln или Werth gewechselt) значи да је вредност у предаји меница дата.

Вредност *per saldo* (Werth per Saldo) значи, да је меница за изравнање отвореног рачуна дата.

Вредност по *споразуму* (Werth verstanden, valeur entendue) значи, да ће се валута дати по споразуму, или кад ремитент вредност не ће да преда пре свршене акцептације или исплате.

Appoint или *Appunto* јесте меница, која гласи на извесну суму, са којом се какав дуг потпуно (à point) измирује. Отуд се каже и: *per appunto* или *par appoint* ремитирати или трасирати меницу, кад се са *шиљањем* (ремитирањеи) менице *повериоцу* или са *вучењем* (трасирањем) на *дужника* какав салдо потпуно изравњава.

Appoint зову се и оне менице, које се вуку на већином округле веће суме или остатке каквог повећег дуга.

[1]) § 81. трг. зак.

Таку меницу као приватну исправу имао би да цени грађански суд.

Digitized by Google

209. И ако у закону није засебно казано, опет се као менично-правни услови сматрају изрази, који се у слог менице стављају:

по наредби (Auf die Ordre, à l'ordre),[1] и

прва (прима), друга (secunda) **трећа** (tertia); јер закон каже, да се мора и то назначити.[2]

Меница мора бити потпуна и за подизање протеста или тужбе.

Ако ко што бесправно или случајно прецрта или преиначи, због тога меница не губи своју важност.

Не пита се, да ли је меница *у време* стављања каквог *потписа* била потпуна или не, као што је бланко-меница (меница, која нема *ремитента*). Главно је, да је меница у време њене употребе потпуна и да *накнадно допуњавање* није учињено од лица, које на то није имало права. Бесправно, односно противуговорно допуњавање може се као лажност у одбрану наводити само противу онога повериоца, који је то учинио, или у томе учествовао, или о томе при задобијању менице знао или према околностима знати морао.

Ово је чл. 7. Аустр. мен. закона, о коме има објашњење министра правде од 6 окт. 1853 (№ 200 закона), које гласи:

Одбрана, да је у време, кад је акцепт или каква друга обвезна изјава (индосамент, авал) на меници стављена, недостајао потпис трасанта или какав други битни услов па тек доцније допуњен, не вреди према трећем савесном имаоцу ни у каквом случају; а противу оних, који су на накнадном допуњавању учествовали, вреди само онда, ако се докаже, да је са још неиспуњеном исправом противправна употреба учињена срествoм допуњавања, које је бесправно или противно учињеном споразуму.

[1]) т. 3 § 80. трг. зак.

По француском праву овај се израз тражи да би се меница могла индосирати. По немачком праву то се и по себи разуме.

[2]) т. 8 § 80 трг. зак.

Digitized by Google

По наредби г-на Бранка Н.

Значи: платите г-ну **Бранку** или ономе, коме он нареди да се плати, т. ј, ономе на кога меницу индосира, противно клаузули: **не по наредби** (nicht an Ordre) што се ставља код **ректа-менице.** Овде спада и клаузула **sola,** која се ставља у сопственој меници (sola-меница), чему је противно **дупликат**-клазула: прима, секунда, терција.

Клаузула: **или вредност** (oder Werth), **или новац по курсу** (oder Münze nah Cours) јесте противно ономе, што значи ефектив.

Комисиона трата

204. Комисиона трата гради се по највише онда, кад оно место, у коме трасант живи, не нотира курс на оно место, у коме трасат живи.

Ако н. пр. Алекса из Беча хоће себе да покрије меницом за цену робе, коју је продао Бранку из Ниша, онда је незгодно да он ту меницу вуче на Бранка, јер се у Бечу менице за Ниш само тешко или никако, а свакојако само са штетним курсом за Бранка продати могу. Међутим исто тако Алекса не може да вуче меницу на Бранка у Нишу, а да се плати у Београду; јер се у великом меничном саобраћају домицил-менице не радо примају. Због тога Бранко отвори Алекси кредит код које куће на ма каквој пијаци европској, са којом Беч директно стоји у меничној вези н. пр. код Душана у Пешти, и тако кад

Digitized by Google

Алекса услед овога кредита вуче меницу на Душана, а за рачун Бранка (комитента), онда је **комисиона трата** (Commissionstratte).

У том случају трасант Алекса ставља примедбу у меници, да Душан стави плаћену суму на рачун комитента Бранка, који ће му меничну суму **ревалирати** (revaliren, накнадити.)[1]

Трасант вуче код комисионе трате у **своје** име, а на рачун **комитента.**

Образац XII

Комисиона трата

Беч, 16. Авг. 1399. Pr. fr. **300**

Ultimo овог месеца платите за ову прву меницу по наредби г. Јована суму од фор. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту по извештају на рачун г. Бранка Н.

Г-ну Душану Н.
из Пеште.

Алекса Н.

[1]) Накнада кад ко *туђ* дуг плати.

Комитент не може бити тужен *менично-правно*, по *грађански*.

У § 82 трг. зак. предвиђена је комисиона кад се вуче по наредби и *за рачун кога другог* (par ordre et pour le compte d'un tiers).

А § 85 трг. зак. *комитент* мора послати покриће. Због тога је трасант оваке менице *одговоран* само *имаоцу* менице и *индосантима*.

Digitized by Google

Небитни услови

205. То су услови, који су у трговачком свету **уобичајени**, а по закону **не морају** бити. Они се зову и **факултативни**, а и **трговински** (Kaufmänische Clauseln, énonciations facultatives).

У оваке клаузуле спада:

1. Клаузула **покрића** или **ревалирања** (Deckungs- и Revalirungsclausel), која гласи: **и ставите исту** (т. ј. меничну суму) **у рачун,** што управо значи: **на рачун мој,** ако трасант вуче меницу за **свој** рачун.

А код комисионе трате, кад меницу вуче за рачун **комитента,** ставља: **и ставите исту на рачун г. Н. Н.** (комитента).

У првом случају трасант јавља трасату да ће му **он,** а у другом јавља му да ће му **комитент** покриће послати и да за рачун овога треба меницу да плати.

2. **Авизо**-клаузула (clause sans avis или suivant avis, die Avisoclausel: laut Bericht или ohne Bericht), која гласи: **по извештају,** што значи, да ће трасат добити **извештајно** писмо (Avisbrief) о условима и начину пријема и исплате, или гласи: **без извештаја,** што значи да трасат меницу прими и плати и без извештаја (avis).

3. Менична сума у **цифрама** на врху менице десно.

Digitized by Google

Белешке ван садржине менице

206. Има бележака, које се **на меници** стављају, али ван садржине исте, и имају при свем том менично-правно дејство.

Таке су;

1. **Место за исплату** (Zahlstelle) т. ј. каса или стан, где ће трасат, домицилијат или трасант сопствене менице меничну суму да плати.

2. **Адреса у нужди** (Im Notfalle, im Falle der Noth, falls, im Falle bei Nerrn N. N., ist sich im Falle der Noth an den Herrn H. N. zu wenden, à défaut, au besoin chez....), која гласи: **у нужди код г. Н. Н,,** што означава лице, код кога се **после** изисканог протеста, а **пре** тражења регреса, треба обратити за пријем за част, односно за исплату за част.

3. **Налог за презентацију** (Präsentationsbefehl).

Код менице, на којој трасант није означио домицилијата, може он ставити налог: **да се на пријем презентира** (Zur Annahme zu präsentiren), како би се на тај начин дала прилика трасату, кад стави акцепт, да означи и домицилијата.

4. **Рок за презентацију** (Präsentationsfrist).

Код меница у опште **по виђењу** може **трасант** и сваки **индосант** определити време,

Digitized by Google

за које се меница на **виђење** (zur Sicht), односно на **исплату** мора поднети.[1]

5. **Разрешење од протеста** (Protesterlass, la dispense de protêt).

Сваки дужник, чија обавеза зависи од подигнућа протеста, може ставити белешку: **без протеста** (ohne Protest, o. P.) или: **без трошкова** (ohne Kosten, o. K., retour sans frais), што значи: **дужник, који је ту белешку ставио, разрешава повериоца и његове последнике од дужности да подижу протест због неисплате.**[2]

6. **Депозициона** белешка (Depositionsvermerk), која се ставља на секунди и која гласи: **прима код г. Н. Н.** (Prima bei Herrn N. N.).

Из ове се белешке види код кога се на **чувању** налази примерак менице (приме), на којој се налази **акцепт.**

7. Белешка: **без обвезе** (ohne Obligo, sine obligo, sans garantie, à forfait) значи, да индосант ослобођава себе од обвезе по меници.

---

[1]) У нас није веома потребна овака белешка, јер се ове менице и онако за три месеца од издања морају поднети на виђење (ако је на извесно време по виђењу), односно на исплату (ако је à vista).

[2]) Али то не значи да их разрешава и од осталих дужности, као: нотификације, и ако се и од тога може дати разрешење.

Без тога разрешења исплата се мора на дан рока тражити. (§ 117 трг. зак.).

Digitized by Google

Овде спада и ограничење меничне суме, што се допушта да акцептант при акцептовању може да учини.[1]

ГЛАВА XXV

Домицил-меница

207. Сопствена ме́ница, ако није друкче назначено, има да се плати у месту **издања,** јер је **трасант** у њој главни дужник; а ме-

[3]) *Пример менице са разним клаузулама и белешкама.*

ДЕПО-МЕНИЦА

ЗА АКЦЕПТ ОДРЕЂЕНА ПРИМА

(Secunda: Prima код г. Н. Н. у Нишу).

Београд, 1 Августа 1898 *300 Левант-талира*

За осам дана по виђењу платите за ову прву меницу у Српској Народној Банци у Београду г-ну Бранку Н., али не по његовој наредби, суму од три стотине Левант-талира, ефектив, вредност примљена у рачуну, по извештају, и ставите исти у рачун на г. Душана Н., а исто тако одобрите за г. Бранка или по његовој наредби интабулацију на ваше имање.

Г-ну Вучку Н.
у Нишу.

Без протеста Алекса Н.

Плаћање у Београду код г. Живка Н.

У нужди код г. Илије у Нишу.

За два месеца да се презентира на пријем.

Примљена за 200 Левант-талира
Вучко Н.

Digitized by Google

ница туђа, ако није друкче назначено, има да се плати у месту **становања** трасата, јер је у њој **трасат** главни дужник.

Али ако место издања код **сопствене** менице, или место становања трасата код трате није **менична пијаца,** те је због тога или врло тешко или немогуће **есконтовати** меницу, која има на таком месту да се плаћа: онда **трасант** може меницу да **домицилира** (domiciliren, domicilier un effet, to domiciliate), а то значи: да се **сопствена** меница плати на неком **другом** месту, које је географски **различно** од места **издања,** а **трата** да се плати на неком **другом** месту, које је географски **различно** од места, где **трасат** станује.

Така меница зове се **домицил**-меница или **домицилирана** меница.[1]

Ако се у меници назначи **и лице,** код кога се у месту **плаћања** ваља за наплату обратити, онда се то лице зове **домицилијат** (Domiciliat, domiciliataire; а онај, који је домицил ставио, зове се **домицилијант** (Domiciliant).[2]

Домицил ставља трасант, а домицилијата назначава или трасант при издању менице, или трасат приликом акцептације.

---

[1]) §§ 82 и 165 трг. зак.

На меници мора да се види, како је место *становања трасата* и место *плаћања* географски различно.

[2]) Ближе назначење стана или касе, где ће се исплата учинити, није домицил.

Digitized by Google

Трасант при издавању домицилиране трате само онда именује домицилијата, ако му је трасат раније **јавио** име лица или фирме, која ће у месту плаћања за њега меницу платити, и онда се ставља испод адресе овако:

Г-ну Вучку Н. из **Ниша,**

Плаћање код г. Гргура Н. у Београду.

Ако ли трасант при издању менице стави само **место,** где ће се она платити, а не зна **лице,** које ће за трасата хтети платити, онда се ставља испод адресе овако:

Г-ну Вучку Н. из Ниша,

Плаћање у Београду.

У оваком случају трасат, кад му се меница презентира на акцептацију, стави у исто време и **име** или **фирму домицилијата,,** и то овако:

примљена

Плаћање код г. Гргура Н. из Београда.

(Zahlbar bei Herrn Grgur in Belgrad).

Вучко Н.

Према овоме:

ако се на домицил-меници назначи и домицилијат, онда је то **потпуно домицилирана меница** (bestimmt domicilirter Wechsel), а

ако се име домицилијата не стави, онда је **непотпуно домицилирана меница** (unbestimmt domicilirter Wechsel).

Digitized by Google

Образац XIII

Непотпуна домицил-меница

Ниш, 15 Јануара 1899 Дин. 300

За десет дана од данас платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

Плаћање у **Београду**

Образац XIV

Потпуна домицилирана сопствена меница

Пирот, 20 Јануара 1899 Дин. 300

За месец дана à dato платићу за ову сола-меницу по наредби г. Бранка Н. суму од динарà три стотине. Вредност примљена у готову.

Сола на мене самог.

Алекса Н.

Плаћање **у Београду код г. Гргура Н.**

Digitized by Google

Домицилирана сопствена меница и вучено-сопствена меница **слажу** се у томе, што место **издања** и место **плаћања** имају **различно;** а **разликују** се у томе, што прва гласи: **платићу** или **платићемо,** а друга: **платите.**

Домицилијат не стоји ни у каквој меничној обвези. Он има само у место дужника новац да положи. Исплата се тражи **код** домицилијата, а не **од** домицилијата.

Код домицилиране **трате** дужан је домицилијату за времена да новац пошље **трасат,** а код домицилиране сопствене менице дужан је новац да пошље **трасант.**

Ако на домицил-меници **није** означен домицилијат, онда се меница у месту **плаћања** недноси на исплату **главном** дужнику: **трасату** код **трате** или **трасанту** код **сопствене** менице.

ГЛАВА XXVI

Адреса у нужди

208. Адреса у нужди (Nothadresse, Hilfs- или Nebenadrese, besoin) јесте примедба, са којом се ималац менице упућује, да се, ако трасат **пријем** или акцептант **исплату одрече,** обрати на **друго** лице у **истом** месту за пријем или исплату.

Ово бива често од 16 века, а то због тога, да **кредит** трасанта или индосанта не не би био **повређен,** и да не би било **штете,** ако се случајно меница не прими или не плати.

Digitized by Google

Онај, који ту адресу ставља, зове се **адресант у нужди** (Nothadressant); а онај на кога се адреса ставља, зове се **адресат у нужди** (Nothadressat, recomandataire).

Адресу у нужди може ставити сваки **индосант,** а тако исто и **трасант** обично код комисионе трате.

Ако има више адреса у нужди, онда се исплата прима од оне, са којом се **ослобођавају** највише њих, који су менично обвезани. Тако на прво место долази адреса у нужди, коју је **трасант** ставио, па онда првог, другог итд. **индосанта.**

Адреса у нужди је **права** (echte Nothadresse), кад гласи на какво лице, које **није по меници обвезано;** а **неправа** (unechte Nothadresse) је онда, кад гласи на **трасанта** или на какво **друго** лице, које **по меници јесте обвезано.**

Акцепт за част врши се, кад адресат свој потпис стави или **испод** адресе у нужди или **поред** потписа хонората.

Адреса у нужди мора бити на какво лице у месту плаћања.

Кад се меница, на којој има адреса у нужди, не прими или не плати, онда сопственик исте **мора** да тражи **интервенцију** адресата у нужди, иначе **нема право на регрес.**

Digitized by Google

Образац XV

Трата са адресом у нужди и са акцептом за част

Београд 7 Септембра 1898 Дин. 300

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту на рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Ниша

Алекса Н.

Примљена за част г. Бранка Н.

Гргур Н.

У нужди код г. Гргура Н. за Б. Н.

Б. Н. Значи име адресанта у нужди Бранка Н., који је меницу, замислимо, пренео на Душана Н. и том приликом ставио адресу у нужди.

ГЛАВА XXVII

Посредовање

209. Ако се меница о року не плати, онда се зна, да сваки менични дужник, који је меницу платио, суми дуга додаје своје трошкове (провизион, интерес), те тако од претходника до претходника ти трошкови расту,

Digitized by Google

и то у толико више, у колико та меница већи пут направи док се исплати.

Да то не би било, може **треће** лице **ван** менице да **посредује** (интервенира) па да одбијену меницу у место трасата прими или плати **за част издатеља** или кога **преносника** (Zu Gunsten, zu Ehren, per honorem, par honneur, par intervention, acceptation après protêt или sous protêt, acceptance for honour, supra protest).

Интервенција наступа:

кад меница **није примљена** или **није плаћена,** и

кад је та чињеница **протестом** утврђена.

Према овоме интервенција је онда, кад неко, који је **на меници позван,** или неко, који **на меници није позван,** меницу прими или плати **од своје воље,** да тако спасе кредит неког лица, које је **на меници обвезано.**

Интервенција (Intervention, intervention, или Honoration) далази од латинске речи **intervenire стати између.**

Кад је интервенција од адресата у нужди, онда је **интервенција у нужди** (Nothintervention) у ширем смислу; а кад је од кога **на меници непозваног** лица, онда је **интервенција за част** у ужем смислу (Ehrenintervention).

Онај, који интервенира, зове се **интервенијент** (Intervenient, intervenant) или **хонорант** (Honorant); а онај, за чију се част ин-

Digitized by Google

тервенира, зове се **интервент** (Intervent) или **хонорат** (Honorat).

Радња интервенције може бити двојака:

пријем за част (Ehrenannahme, acceptation par intervention, или acceptation par honneur, — après protêt, — sous protêt), и

исплата за част (Ehrenzahlung, paiement par intervention).

1. Пријем за част

210. Пријем за част[1] бива у корист **трасанта** вучене менице или кога **индосанта**[2] менице, и то у том случају, кад трасат **пријем откаже** и **протест** због непријема буде **подигнут.**

Пријем за част не може дати **издатељ** или **ранији** индосант за част **доцнијега.**

Напротив пријем за част може дати:

1. трасат, кад меницу не ће да прими услед **налога** у меници; али тек пошто се подигне протест због непријема. То је интервенција **sopra protesto**;

2. Адресат у нужди;

3. Сам ималац менице, нарочито кад је адресат у нужди;

4. Индосант у корист кога **ранијег** индосанта или трасанта **вучене** менице (претходника у опште);

5. Какво страно лице, чијег потписа на меници нема.

---

[1]) § 96 трг. зак.

[2]) Обичан пријем бива само код *вучене*, а пријем за част и код *вучене* и код *сопствене* мецице.

Digitized by Google

Пријемник за част ступа у ону и онаку обвезу, какву по меници има **хонорат.** Он дакле са пријемом постаје обвезан **свима последницима** хонората, а не **хонорату.**

Пријемник за част дужан је за **три** дана послати хонорату **писмо на рецепис** заједно са **протестом,** иначе одговара за штету.[1]

Пријем за част мора бити написан на **меници** или на **копији.**

Ако акцепт за част даје адресат у нужди, онда је доста да стави само реч: **примљена** и свој потпис. А ако га даје какво страно лице, онда треба поред потписа да стави и то: за **чију** част **посредује.**[2]

На пример:

примљена за част трасанта (acceptirt zu Ehren des Trassanten) или: **индосанта г-на Бранка Н.** (des Indossanten H. Branko N.), или: **per honor г-на Н. Н.,** или: **примљена под протестом** (angenommen sopra protesto, unter Protest, accepté après protêt, sous protêt).[3]

---

[1]) По чл. 60 Аустр. закона ако се пријемнику за част меница не подносе за два дана после рока на исплату, онда он излази из обвезе.

А по чл. чл. 57, пријем за част од *адресата у нужди* мора се *тражити* и *примити*, а од *других* не мора.

Пријем за част не може бити за један *део* меничне суме; али може бити за *остатак* не акцептиране.

[2]) По чл. 59 Аустр. зак. ако не назначи за чију част посредује, сматра се да је за част *трасанта*.

[3]) *Accepté à découvert* или *sans provision* значи да трасат *није примио покриће.*

Digitized by Google

Посредовање се запише у протест, и то посредник потпише.[1]

2. Исплата за част

211. Под **исплатом за част** разуме се свака исплата, коју не учини **трасат,** односно акцептант вучене менице услед **налога,** или **трасант сопствене** менице или **преносник** услед његове **одговорности** за регрес.[2]

Исплата за част бива кад је меница због неисплате на време **протестована,** и чини се у корист **издатеља** или кога **преносника,** што се бележи у протесту.[3]

Ималац менице мора да **прими** исплату не само од **адресе у нужди** или од **пријемника за част**, него и иначе од ма кога **интервенијента.**[4]

И тако, ако о року меницу не плати **трасат вучене,** или **трасант сопствене** менице,

---

Accepté значи *примљена*, а vu значи да је само меница *презентирана*.

[1]) § 96 трг. зак.

Најважнија разлика између акцептанта и акцептанта за част је у томе, што акцептант *за част* одговара само *последницима* хонората, а *обични* акцептант одговара свима на меници.

Акцептант за част, ако *није означио* хонората, има право да регрес тражи од *трасанта*.

[2]) И ако има пријема за част, ималац менице при свем том дужан је о року тражити наплату *најпре* од *трасата*.

[3]) § 134 трг. з.

[4]) Али ималац није дужан од хоноранта само један *део* меничне суме да прими.

Digitized by Google

или **домицилијат** домицилиране менице, и ако на меници има више **адреса у нужди** или **пријем за част**: онда ималац мора изискати протест и меницу поднети на исплату **свима** адресама у нужди и акцептанту за част, ако га има.

Исплату **за част** може учинити:

1, пријемник **за част**;

2, адресат у нужди;

3, домицилијат;

4, индосант за рачун кога **претходника**;

5, трасат, ако меницу није **услед налога** примио, и

6, свако лице, које по меници није обвезано.

Хонорат ступа у права **сопственика** менице; али мора и његове дужности испунити.

Ако хонорант плати за част **трасанта**, онда су сви **преносници** ослобођени. А ако плати за част кога **преносника**, онда се ослобођавају сви они, који **после** тога преносника стоје у обвези.[1]

Онај, који плати за част, има право:

да од имаоца узме **квитирану** меницу са протестом због **неисплате**, и

---

[1]) Ако има више интервенијента, онда се даје првенство ономе, са којим се највише њих на меници обвезаних ослобођавају.

Према томе на прво место долази *трасант*, па онда *преносници*: први, други, трећи и т. д.

Ако се јави трасат, који меницу није хтео да прими, онда он има првенство над свима (§ 135 трг. зак.).

Digitized by Google

да тражи регрес од **хонората** и **његових** (хоноратових) **претходника,** као и од **акцептанта вучене** и **трасанта сопствене** менице.[1]

ГЛАВА XXVIII

Индосамент

212. Задатак је менице да замени **готов** новац. То не би могло бити кад би меница до рока морала остати у рукама ремитента. Зато је од 17. века уведен у обичај **индосамент**, са чим је меница постала **негосиабл** (négociable) т. ј. она се може **уступити** другоме.

Индосамент (Indossament, Übertragung, endossement од речи **en dos, на полеђини)** долази од италијанске речи **dosso, леђа.** Каже се ређе **жиро** од италијанске речи **giro** (оптицај).

Индосамент је: **на меници писмени пренос својине менице и примање јемства за менични дуг.**[2]

Онај, који меницу **преноси** (индосира, жирира), зове се **преносник, индосант** или **жирант;** а онај, на кога се меница преноси, зове се **индосатар** или **жиратар.** Сама та радња зове се **пренос, индосамент** или **жиро.**

---

[1]) Ако ималац меницу *не презентира* адреси у нужди, онда губи регрес према *адресанту* и овога *последницима;* а ако не презентира акцептанту за част, онда губи право према *хонорату* и овога *последницима.*

[2]) § 108 трг. зак.

Digitized by Google

Ремитент је **први** индосант, а при сваком **даљем** индосаменту индосант је онај, који је раније био **индосатар.**[1]

Врсте индосамента

213. Индосамент може бити:

I. **Прави** индосамент (eigentliches Indossament), по коме пренос има **менично-правно** дејство.

А код овога:

1. Ако се стави **име** онога, **на кога** се преноси, онда је **пун** индосамент или индосамент **са именом** (volständiges Indossament).

2. А ако се стави **само** име онога, **који** преноси, онда је **бланко**-индосамент (unvollständiges Blanco-Indossament).[2]

II. **Уступљење** (cessio), што је такође пренос права својине по меници, али са **грађанско-правним** дејством.[3]

III. **Прокура-индосамент** (Procura-Indossament), што није пренос права својине, него **власт,** коју индосант даје индосатару да право по каквој меници **оствари.**

---

[1]) Својство *индосирања* менице лежи у самој њеној природи. Због тога *наследник* или *пријемник* права може меницу да индосира. Шта више, кад је пренашање и *забрањено*, опет се она може другоме да *уступи*.

[2]) Бланко-индосамент се гради онда, кад се не зна *у напред* сигурно коме ће се меница предати, и зато се *купац* (индосатар) не именује.

[3]) Онај, који какво право уступа, зове се *уступитељ* (Cedent). Онај, коме се право уступа, зове се *пријемник* (Cessionar). Сам *дужник* зове се *Cessus*.

Digitized by Google

Облик индосамента

214. У пуном индосаменту мора бити:
име индосатара,
примљена вредност,
датум преноса, и
име индосанта.

Он гласи овако на полеђини или на предњој страни менице:

За мене платите по наредби г-на Гргура Илића. Вредност примљена.

Београд, 28. дек. 1898.

Бранко Нешић.

У бланко-индосаменту ставља се **само** име или фирма индосанта; но то мора бити **на полеђини** менице.[1]

И то бива овако:

Бранко Нешић.

Ректа меница

215. Кад трасант хоће да **забрани** пренашање менице, онда он у контексту менице ставља оваку клаузулу: **али не по наредби** (nicht an die Ordre) или: an Herrn Branko H. **und nicht an Ordre,** или: aber nicht an dessen Ordre, или: **без преноса** (ohne Giro).[2]

---

[1]) §§ 109 и 110 трг. зак.

По § 110 бланко-индосамент може сваки ималац менице *попунити* и претворити у пун индосамент.

[2]) По 2. од. чл. 9 Аустр. зак. *индосамент на ректа-меници нема менично правно дејство.*

Digitized by Google

Ова се забрана чини кад се хоће да о меници нико даље не зна, или кад трасант има нешто, чиме може да се брани противу ремитента или пријемника права, али не може противу индосатара.[1]

Но ако се така меница при свем том **даље** индосира, онда тај препос нема **меничног** дејства ни према трасанту, ни према индосанту, него је обични **грађански** правни однос[2] т. ј. **уступљење.**

Ако се забрана стави у **меницу,** она онда губи **индосабилитет.** А ако се стави у **индосамент,** онда се ректа-индосант може да брани према **сваком индосатару** са оним, са чим би се грађански могао бранити према **ректа-индосатару.**[3]

---

[1]) Меница, која је противна ректа-меници (Recta-Wechsel) и која се може преносити, јест *Ордр-меница* (Ordrewechsel).

У Немачкој, Аустрији, Мађарској, Италији, Швајцарској, Енглеској, Русији, Скандинавији меница се може по самој себи да пренаша. У Француској, Белгији и у нас треба да има ордр-клаузулу: *по наредби.*

[2]) P. Resch у das österr. Wechselrecht стр. 81. вели:

Кад би ремитент Бранко у *recta-меници* исту пренео на Гргура, онда би Гргур имао онако право, какво је Бранко имао према трасанту Алекси; али према индосанту Бранку не би имао *менично* право регреса.

[3]) Осем тога одговара за *обичну* регрес-суму, а не за *Rembours-суму.*

Digitized by Google

Образац XVI

Recta - меница

Ниш, 15 Априла 1899. **Дин. 300.**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу Г-ну Бранку Н., али не по наредби, суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.[1]
из Врање.

Алекса Н.

Ректа-индосамент

216. И **индосант** може даље пренашање менице да забрани са клаузулом: **не по наредби.**

Но ако се така меница при свем том даље пренесе, онда се сваки индосамент **после** recta-индосамента не сматра као индосамент, него као **уступљење,** исто онако, као што

[1]) Уобичајени израз у нас, који се обично ставља овако:

и ставите исту у рачун по извештају

на г. Вучка Н.
из Врање

није добар: јер то изгледа као да треба менична сума да се стави *у* рачун на *Вучка.* Међутим она управо гласи: и ставите исту у рачун *мој* или *наш* т. ј. у рачун трасанта *Алексе,* а не трасата *Вучка.*

Digitized by Google

се и индосамент на ректа-меници сматра као уступљење.

Правна последица забране у **индосаменту** јесте та, да се ректа-индосант може да брани према **сваком** индосанту са оним, са чим би се могао да брани према **ректа-индосатару.**[1]

---

[1]) Дејство recta-преноса је дакле у томе, што ректа-индосант *последницима* ректа-индосатара одговара само у оној мери, у којој одговара своме ректа-индосатару. Према ректа-индосанту преноси, који су *после* дошли, сматрају се као уступљења.

Као пример:

А. пренесе меницу на Б., Б. пренесе на В., а В. на Г. и овоме забрани даље пренашање са ректа-клаузулом: *не по наредби.* Ако сад ректа-индосатар Г. поред забране ректа-индосанта В. пренесе меницу на Д., а Д. опет индосира на Е., онда ће бити то, да истина индосамент од А. на Б., од Б. на В. и од В. на Г. задрже њино *пуно* правно дејство; али при свем том они преноси, који после њих долазе, и то од Г. на Д. и од Д. на Е. према ректа-индосанту В. имају само дејство обичног уступљења т. ј. Д и Е. не ступају према В. у непосредни правни однос, него се јављају само као заступници Г-а. Истина Д. и Е. добиће према В-у и она менична права, која има Г. према В-у, али само *самостално* право регреса према В. не добијају. На против Д. и Е. добиће самостална права регреса према трасанту и према индосантима А. Б и Г.

Разлика између *индосамента* и *уступљења* ово је:

што индосамент мора бити *на меници* написан;

што пријемник задобија према дужнику само права *иступитеља;* а са индосаментом индосант *отуђује* своје право *својине* менице:

што уступитељ одговара пријемнику само кад му право за *наплату* уступи, и то само у толико: да је уступљени дуг *прави* и *истинити* (Bonität и Verität), и за онолико, за *колико* се је од пријемника *наплатио.* Индо-

Digitized by Google

Recta-индосамент гласи:

За мене платите Г-ну Гргуру Н., не по наредби. Вредност примљена.

Београд, 20 Дек. 1898.

Бранко Н.

217. код **правог** преноса индосатар ступа **на место** индосанта, и сва права, која је по меници имао индосант, прелазе на индосатара.

Али, и нешто више, индосатар, осем тога што ступа у право индосанта, задобија **менично** право и према **самом** индосанту.[4]

Неодговорност индосанта

218. Индосант не јемчи **менично** своме индосатару и осталим последницима у овим случајима:

1. кад је индосант **менично неспособан;**

2. кад индосант у своме индосаменту стави: **без обвезе;**

сант напротив јемчи индосатару и сваком последнику за *пријем* и *исплату*, баш и да је дуг *поклонио* или *без* наплате уступио, и то јемчи не само за *читаву* меничну суму, него и преко тога за *регрес-суму*, и то у време *рока;*

што пријемник мора доказати право својине на меницу, ако се то оспори; а индосатар се легитимира са *самим* редом индосамента;

што уступљени дужник (debitor cessus) мора бити о уступљењу извештен, да би *само* пријемнику платити могао, а тога код индосамента не мора бити.

[4]) Исто тако, и ако тресат у време индосирања није био меницу акцентирао, опет индосатар, кад трасат *доцније* акцентира, задобија право према њему као акцептанту. и ако то право у време индосирања није на њ било примљено,

Digitized by Google

3. кад се меница **даље** пренесе пошто је због **неисплате** већ **протестирана**, у ком случају индосамент вреди као **уступљење.**[1]

Солидаритет меничних дужника

219. Индосатар ступа у **непосредни** правни однос према свима меничним дужницима, и задобија **самостална** права према трасанту, акцептанту, авалисти и индосантима, који већ постоје. Оно дакле, што би дужник према **своме** индосанту имао у одбрану да наведе, не може да употреби према индосатеру, који има у рукама меницу.

Последица овога је то, да су дужници на меници **солидарно** одговорни, и да индосатар при тражењу регреса није везан за **ред** индосамента, него може да тужи кога хоће. А исто тако ово његово право стоји и онда, ако је трасант или какав ранији индосант био **менично неспособан** или ако је меница **лажна** или **фалсификована.**

Индосамент на лица у меници

220. Меница се може индосирати не само на она лица, која **не учествују** на меници,

---

[1]) § 114 трг. зак.

Меница се може уступити сресторм индосамента или без индосамента у оваким случајима:

1. Ако је *трасант* са клаузулом *не по наредби* забранио пренашање;

2. Ако је такву забрану ставио *индосант* у индосаменту;

3. Ако је меница *после* протеста пренесена;

4. Ако индосант у преносу изречно стави да он меницу *уступа* (cedire).

Digitized by Google

него и на саме меничне **дужнике**: трасанта, акцептанта (трасата), акцептанта за част, авалисту и **ранијег** индосанта, а од ових **опет** даље.

Ако се меница индосира на које од ових лица, осем трасата, онда менични **дужник** постаје у исто време и менични **поверилац**. Тада се право и обвеза гасе, што се зове **консолидација**. Али ова консолидација наступа само тако, ако је меница **до** рока остала у рукама кога од тих лица; јер ако је **пре** рока даље индосирана, онда о гашењу обвезе не може бити ни речи, него остаје као да консолидације није ни било.[1]

[1]) Случаји могу бити оваки:

1. Ако је меница индосирана на *издатеља вучене* менице, онда овај, ако *о року* држи меницу, може наплату да тражи *само* од *акцептанта*; а, ако овај не плати, не може да тражи од *свога* индосанта и *претходника* овога, јер он, као *издатељ*, према тим лицима стоји и сам одговоран.

Али, ако он меницу *пре* рока даље индосира, онда одговара *двојако*: као *издатељ* свима *последницима*, а као *индосант* своме *индосатару* и *овога* последницима.

2. Ако се меница индосира на трасанта *сопствене* менице, онда се, ако *о року* меницу држи, његово *дуговање* као трасанта са његовим *примањем* као имаоца менице *стаиа у једно лице* тако, да он има право тражења од оних *претходника*, који опет исто тако имају право тражења од њега, као *главног* дужника на меници, и с тога се сви, који су по меници обвезани, ослобођавају.

Али, ако он меницу *пре* рока даље индосира. онда он *двојако* одговара: као *трасант* и као *индосант*.

Из тога следује. ако би се његова обвеза као *индосанта* због *прејудица* (неиспуњења меничних дужности имаоца менице) или због *застарелости* угасила, он

Digitized by Google

Место за индосамент

221. Индосамент се мора ставити на **меници, препису** или **алонжу,** иначе нема **менично** дејство.

Бланко-индосамент **мора** бити написан на **полеђини** менице.

би при свем том као *трасант* стојао у обвези према свима *последницима.*

3. Ако се меница пренесе на *трасата*, који још *није акцептирао*, онда он стоји са правом као и сваки *трећи*; јер трасат, *као такав,* не стоји по меници ни у каквој обвези. И тако, ако он као индосатар хоће од својих *претходника* да тражи осигурање (§ 90 трг. зак.) или наплату, онда мора противу *себе самога* као трасата да подигне *протест* због *непријема*, односно због *неисплате.*

Али, ако он меницу даље индосира, онда настају обичне последице индосамента.

4. Ако се меница пренесе на *акцептанта*, онда се, ако *о року* меницу држи, његов дуг као акцептанта и његово примање као имаоца менице *стапа у једно* тако, да он од својих *претходника* као *индосатар* има тражити оно, што он њима истима као *акцептант* давати има.

Али, ако он меницу *пре* рока даље индосира, онда одговора *двојако:* као *акцептант* и као *индосант.* Као акцептант одговара *свакоме* имаоцу за онолико, *за колико* је *акцептирао,* а као индосант одговара само *својим* последницима, и то за *целу* меничну суму.

Ако ималац менице не би своју дужност испунио, онда акцептант у таком случају као *индосант* излази из обвезе, а као *акцептант* остаје у обвези.

5. Ако се меница пренесе на кога *ранијег индосанта,* онда се гасе обвезе свију оних индосанта, који долазе *после* његовог првог индосамента; јер он према овим истим као ималац менице (индосатар) има *право*, али исто тако као њихов *претходник* има према њима и *обвезу.*

Али, ако он меницу *пре* рока пренесе даље, онда он *двојако* јемчи, и у таком случају с једне стране може

Digitized by Google

Обично се и пун и бланко индосамент пишу на **полеђини,** и то на **задњој** страни менице онде, где на **предњој** страни стоји

његово право и дужост да се гаси, а с друге стране да постоји.

Узмимо случај да неко стави акцепт *за част* у корист *индосанта*, који се налази између његовог првог и другог индосамента. Ту би он с једне стране био *последник*, а с друге стране *претходник* хонората. У првом случају губи право на осигурање, а у другом добија.

6. Ако се маница пренесе на *акцептанта за част*, онда се, ако *о року* моницу држи, његова обвеза гаси према *последницима* хонората, с тога што је акцентант за част менично обвезан свима *последницима* хонората, и с тога, што је он постао *индосатар* менице, па су *последници* хонората постали у исто време његови *претходници*, и као такви менично обвезани.

Али, ако он меницу даље индосира, онда као акцептант за част јемчи *последницима* хонората, а као индосант *своме индосатару* и овога *последницима*, а у исто време и *хонорату* и овога *претходницима*, ако би случајно меница са индосаментом *доцнијим* прешла у својину кога од тих лица (хонората и овога кога претходника).

7. Ако се меница пренесе на *авалисту*, онда се прави разлика између јемца *на* меници и јемца *ван* менице.

Ако се меница индосира на јемца *ван* менице, онда наступа *консолидација*; јер се тада право и дужност стапа у једно лице.

Ако ли се меница индосира на јемца *на* меници, онда се јемац ослобођава своје обвезе, и има право накнаде само од оног меничног дужника, за кога је јемчио, и од оних, који су томе дужнику обвезани.

Примери:

Кад се меница индосира на *јемца обичног* акцептанта, онда јемац има право само према *акцептанту*, а према *својим претходницима* његово се право гаси; јер је он њима као јемац обвезан.

Digitized by Google

потпис **трасанта.** На тај начин индосамент не може да се поништи без да се садржина менице не повреди.[1]

Индосамент без обвезе

222. Пошто индосант менично одговара, то се он може те одговорности ослободити кад у индосаменту дода: **без обвезе** (sine obligo, ohne Obligo, ohne Gewährleistung, ohne Haftung, ohne Gewähr, ohne Regress, ohne del credere zu stehen, s. o., или: o. O., sans garantie.)[2]

Оваке су менице ретке; јер су сумњиве.

Јемац *акцептанта за част* може, кад се меница на њега индосира, да тражи регрес само од *акцептанта за част*, од *хонората* и овога *претходника*, као и од *обичног акцептанта*, ако га има, а његово право према *последницима хонората* гаси се, јер он њима одговара као јемац.

Ако се меница пренесе но јемца *трасанта* **сопствене** менице, онда он има право једино према трасанту, а сва остала права консолидацијом се гасе.

Ако се меница пренесе на јемца *трасанта* **вучене** менице, онда се његова права, која је са индосаментом добио, гасе према индосантима по консолидацији; јер је он тим лицима као јемац обвезан, и с тога задобија право само према трасанту и акцептанту, ако га има.

Ако се меница пренесе на јемца кога *индосанта*, онда он има право према њему и према свима претходницима овога, као и према обичном акцептанту, ако га има.

Ако *јемац* даље меницу индосира, онда одговара двојако: као *јемац* и као *индосант*.

[1]) Зато треба трасант свој потпис што више *десно* да ставља, да се тако не може од менице ништа да отсече.

[2]) Овакав индосамент зове се и *плашљив* (Angstindossament), а така клаузула *плашљива* (Angstclausel).

Digitized by Google

Индосамент пре и после рока

223. Дејство преноса зависи од тога: је ли исти **пре** или **после** рока учињен, и да ли **јесте** или **није** протест због **неисплате** подигнут.[1]

Индосамент **пре** рока има потпуно дејство.[2]

Али, кад је индосамент учињен **после** рока, онда:

1. Ако је протест **на време** подигнут, сви они, који су меницу **пре** рока[3] пренели, одговарају **безусловно,** као што одговарају и акцептант и трасант.

А они индосанти овако протестоваше менице, који су меницу **после** протеста пренели (Nahindossanten), одговарају према имаоцу (Nachindossatar) само **грађански**, а не **менично.**

2. Ако се меница пренесе пошто је време за подизање протеста због неисплате **протекло,** онда ималац задобија право према **акцептанту** и право регреса према онима, који су меницу **после** рока пренели (Нахиндосантима).

---

[1]) О питању: да ли се може један *део* меничне суме пренети на *једно* лице, а други на *друго* лице, влада у науци поцепаност.

[2]) А то је: да ималац има сва права *сопственика* менице и да *индосант* јемчи за пријем, осигурање и исплату меничне суме.

[3]) § 114 трг. зак.: *до изискатог протеста пренели.*

Digitized by Google

А индосанти, који су меницу преносили **пре** протеста, испадају из сваке обвезе.[1]

При индосирању не сме се **старији** датум ставити.[2]

Прокура-индосамент

224. Ималац менице са прокураносом на индосатара **својину** менице, него само **менично** пуномоћије за остварење права по меници.

А та се власт прокуре састоји у томе:

да меницу презентира на пријем и на исплату;

да подиже протест;

да подиже тужбу;

да положени новац у депозит дигне (за који посао обичан пуномоћник мора имати нарочито пуномоћије), и

---

[1]) § 113 трг. зак. Ово је случај прејудициране менице.

[2]) § 115 трг. зак. Ово је од важности за питање: кад је индосамент учињен, и да ли је пре или после рока.

По чл. 36 Ааустр. зак. *прецртани* индосамент сматра се као да иије био ни написан.

Истинитост преноса платац нији дужан да испитује.

То, што се прецртани индосамент при легитимацији сматра као да и не постоји, и ако се може да чита, учињено је у интересу трговине; јер се може при пренашању да погреши, или може бити случај да онај, на кога се меница пренесе, не ће да је прими.

Према овоме, по чл. 55 Аустр. зак. сваки индосант, који је измирио кога свога последника, може *свој* и *својих последника* пренос да прецрта.

Digitized by Google

да своју власт са прокура преносом на другога пренесе.

Прокура-пренос гласи: **за наплату, за инкасо, као прокура, за мој рачун**[1] (zur Eincassierung, zum Incasso, in Procura, für meine Rechnung).[2]

ГЛАВА XXIX

Менични наставак

225. Наставак менице, који се зове **алонж** (Allonge, Verlängerunszettel, Anhang), додаје се уз меницу онда, кад је **задња** страна менице или преписа Copie) толико са преносима испуњена да за даље преносе више **нема** места.

То се настављање врши тако,[3] кад се наставак за меницу прилепи и утврди печатом оног индосанта, који се на истом први потпише.[4]

---

[1]) *Вредност у мени самом* (Wert in mir Selbst) није прокура, него валута-клаузула.

[2]) Кад се овласти какво лице из трговинске радње да менице издаје и преноси, онда се оно сматра' као и обичан пуномоћник, само такав *прокуриста*, да не би било забуне, ставља р.р. или: per procura, или: као пуномоћник Н. Н. (par procuration de, или per procura).

[3]) § 112 трг. зак.

[4]) У Аустр. закону нема прописа о томе, како се алонж гради.

Digitized by Google

Образац XVII

Меница са алонжом

Задња страна менице

За мене платите по наредби г-на Гргура Н. Вредност примљена.

Ниш, 30 Јуна 1898.

Бранко Н.

Гргур Н.

Душан Н.

За мене платите по наредби г-на Симе Н. Вредност у рачуну.

Београд, 7 Августа 1898.

(М. П.)

Живан Н.

АЛОНЖ

Предња страна алонжа

Алонж за приложену меницу, која је вучена 20 Јуна 1898. од Алексе Н. на Вучка Н. из Врање, по наредби господина Бранка II., три месеца à dato, за дин. три стотине.

Digitized by Google

Задња страна алонжа

За мене платите по наредби госп.
Јанка Н. Вредност примљена.
Ниш, 10 Августа 1898.
Сима Н.

Јанко Н.

За мене платите по наредби госп.
Павла Н.

За наплату.

Ниш, 20 Септембра 1898.
Јован Н.

ГЛАВА XXX

Умножење менице

226. Под **умножењем** (Vervielfältigung) разуме се издавање више примерака **једне исте** менице.

То може бити на два начина:

II У виду **меничног дупликата** (Wechselduplicat, duplicata), и

II У виду **меничног преписа** (Wechselcopie, copie).

Digitized by Google

I Менични дупликат

227. Менични дупликати су више равногласних **оригиналних** примерака **једне исте** вучене менице, које **трасант** издаје и у контексту означи као: **прву, другу, трећу** и т. д. меницу.

Како се при издавању менице у напред не зна да ли ће се тражити и издање дупликата, то се обично свака **вучена** меница означи као **прва,** да би се доцније могла издати и **друга** (дупликат).

Ако се меница издаје само у једном примерку, као што је случај код **сопствене** менице, онда се у њој назначи: **sola-меница** (Sola-Wechsel).

Дупликати се издају због **удобности** или због **сигурности.**

Удобност је у томе, што се један примерак (обично Prima)[1] може да пошље на акцептацију, а други (secunda) да се употреби за посао.[2]

---

[1]) Prima, Secunda, Tertia.

[2]) Тада се овако ради.

Ималац менице пошље приму каквом пријатељу своје радње у месту, где *трасат* живи, са препоруком, да ту меницу поднесе трасату на *акцепт* и по пријему да ју *акцептира* (дотле, док, легитимирани ималац индосиране секунде не затражи да му се прима преда). У исто време ималац менице секунду *индосира* даље, и на *средњој* страни, обично *испод* потписа трасанта, стави белешку:

Прима за акцепт код г. Н. Н. (Prima zur Annahme bei Herrn N. N.)

или

Digitized by Google

Сигурност је у томе, што је тако мање опасности ако се меница **изгуби**; јер ако нестане један примерак, остаје други.[1]

Дупликат може тражити **ремитент** од трасанта **непосредно**, а сваки **индосатар** од свога **индосанта**, и тако даље у натраг док не дође до трасанта.

Акцептирана прима код г. Н. Н. (Acceptirte Prima bei Herrn N. N.).

Први облик узима се онда, кад ималац, који хоће секунду да индосира, још *не зна* да је прима већ *акцептирана.*

Често се на послатој прими стави белешка:

само за акцепт одређена (nur zum Accepte bestimmt).

а на секунди:

само за пренос одређена (nur zum Giro bestimmt).

Последњи индосатар секунде обраћа се са њом *пре* рока на чувара (Depositar) приме, који му по правилу исту преда, ону белешку на секунди (прима за пријем код г. Н. Н.) *прецрта* и *исиод* исте стави другу белешку:

Прима (акцентирана прима) *предата г-ну Н. Н. 10 Јула 1898 год.* (ausgeliefert an Herrn N. N. am 10 Juli 1898).

[2]) Овако се ради обично кад меница има да путује *морем.* Тада се шаље преко више лађа тако, да, ако један примерак *никако* или *доцне* дође, други може на време стићи.

Тако се ради и у континеталном саобраћају у време рата, политичких немира и т. д.

На меници, која је због сигурности издана, трасант ставља тако звану *касаторну* клаузулу (die cassatorische Clausel) т. ј. он на сваком примерку назначи, да се сваки од њих само тада исплати, ако који други није већ исплаћен.

У таком случају *прима*-меница гласи овако:

платите за ову прву меницу (*секунду* (и терцију) *не*, Secunda nicht),

или:

Digitized by Google

Образац XVIII

Прима-меница, која је послата на пријем и која стоји на расположењу индосиране секунда-менице

Ниш, 16 Нов. 1898. **Рг. дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прима-меницу по наредби господина Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку II.
из Врање

Алекса Н.

Примљена
Вучко Н.

(*ако секунда* (или терција) *није плаћена*).

А *секунда-* меница гласи овако:

платите за ову секунда меницу (приму (или терцију) не, (Prima nicht)

или:

Ако прима (или терција) *није плаћена.*

По т. 9. § 80 трг. зак. има се у меници назначити ако је *прва, друга. трећа* и т. д., иначе сматра се да је *свака за себе* самостална.

Digitized by Google

Образац XIX

Секунда-меница са белешком, код кога се на пријем послата Прима налази

Ниш, 16 Нов. 1898. **Рг. дин. 300**

СЕКУНДА

За три месеца à dato платите за ову секунда-меницу по наредби г-на Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

Предата Г-ну Илији Н.*

28 Јан. 1899.

*) Замислимо да је ремитент Бранко пренео меницу даље и да је ишла док није дошла до индосатара *Илије* Н.

Кад се *Илија* са секунда-меницом легитимира, онда му депозант Сима изда акцентирану приму и на секунди прецрта дотичну белешку.

Digitized by Google

Образац XX

Прима-меница са касаторном клаузулом

Ниш, 20 Новембра 1898 **Рг. дин. 300**

PRIMA

За два месеца à dato платите за ову прву меницу (секунду не) по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање

Алекса Н.

Образац XXI

Секунда-меница са касаторном клаузулом

Ниш, 20 Нов. 1898 **Рг. дин. 300**

SECUNDA

За два месеца à dato платите за ову секунда-меницу (приму не) по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање

Алекса Н.

Digitized by Google

Онај, који плати другу, трећу, четврту итд. меницу, а **не узме** натраг ону, на којој се налази његов акцепт, мора поново платити ономе, у чијим се рукама његов акцепт налази.[1]

II Менични препис

228. Под меничним преписом разуме се **веран препис** предње и задње стране менице, што може **сваки ималац** менице сам да уради.

Препис мора бити идентичан са оригиналом. Он добија важност тек од часа кад се на исти стави први оригиналан индосамент.

Менични препис може издати само ималац менице, дакле **ремитент** или какав **индосатар.** Препис, који би издао **трасант,** био би **оригинал.**

Препис се издаје због **удобности** или због **квитирања** једног дела[2] меничне суме.

---

[1]) § 124 трг. зак.

По § 123 трг. зак.: *може се платити друга, трећа, четврта итд. пуноважно,* **ако се на истој стави да остале не вреде.**

Ово је мора бити касаторна клаузула.

[2]) Препис се не може употребити за акцепт или за наплату *целе* меничне суме.

На препису се ставља у врху реч *препис* (Copie), а на *задњој* страни испод последњег индосамента, или, ако меница још *није индосирана*, горе на ивици ставља се да ту препис *престаје* са оваком белешком:

довде препис (bis hierher Abschrift),

или:

одавде оригинал (von hier an Original),

Digitized by Google

Удобност је у томе, што ималац менице има много незгода и трошка док добије дупликат менице, и зато да би меницу, коју има, могао индосирати, **он сам** гради **препис.**

Кад ималац препис менице начини, он онда **оригинал** пошље каквом свом пријатељу у месту, где трасат станује, са препоруком, да исти презентира трасату на акцептацију, па онда да га **причува** дотле, докле легитимирани ималац са преписом, на коме има један или више **оригиналних** индосамента, не дође да оригинал узме.

Ималац, пошто тако оригинал пошље, препис индосира на кога хоће, а на **предњој** страни, обично испод потписа трасанта, на истом препису стави белешку о томе, код кога се налази оригинал, који је за акцепт послао.[1]

Последњи индосатар **пре** рока менице обраћа се са истим преписом на чувара (Depositar) оригинала, који му исти обично преда, али у исто време ону белешку на препису **о чувању** (Depositionsvermerk) **прецрта,** па

Ово стављање белешке зове се *аретирање* (прекид) преписа (die Arretirung der Copie), да се зна *одакле* иде оригинал, а *докле* препис.

[1]) Та белешка гласи:

Оригинал за пријем код г. Н. Н., (Original zur Annahme bei Herrn N. N).

Или:

Акцептирани оригинал код г. Н. Н. (acceptirtes Original bei Herrn N. N.).

Прву белешку ставља ималац онда, кад још *не зна* да ли је оригинал *примљен* или *није*, а другу онда, кад већ сазна да је трасат на оригиналу акцепт ставио.

Digitized by Google

онда над или испод исте стави другу белешку овако:

оригинал (акцептирани оригинал) **предат г-ну Н. Н.** (Original (acceptirtes Original) ausgeliefert an Herrn N. N.).[1]

Образац XXII

Оригинал-меница, која је послата на акцепт и која стоји на расположењу жирираног преписа.

Предња страна

Ниш, 8 Дек. 1898. **Рг. дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н. из Врање

Алекса Н.
Примљена,
Вучко Н.

[1]) По чл. 39 Аустр. зак. дужник, који плати један *део* меничне суме (Theilzahlung), има право тражити да се то *на меници* забележи и да му се на једном препису менице изда квита о делимичној исплати.

Дужник има право при исплати не само да му се меница *преда*, него да се иста и *квитира*.

Ово се чини зато, што на случај, ако и меницу *не узме* или ако *не квитирану* изгуби, у оба случаја мора по чл. 82 опет *трећем* да плати, кад се из менице не види да је иста плаћена.

Квитирање пише се обично на *задњој* страни, и то одмах испод подписа последњег индосанта, и гласи:

наплаћено (Wert erhalten или: pour acquit), а испод тога *потпис* легитимираног имаоца менице.

Digitized by Google

Задња страна

За мене платите по наредби г. Симе Н.
Вредност примљена.
20 Дек. 1898
Пирот
Бранко Н.

За мене платите по наредби г. Илије Н.
Вредност примљена.
23 Дек. 1898
Београд.
Сима Н.

Образац XXIII

За горњу оргинал-меницу начињен препис са индосаментима и квитом

Предња страна

Препис.

Ниш, 8 Декембра 1898. **Рг. дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у роби, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

Предан 5 Марта 1899 г-ну Петру Н.

Оригинал (на пријем код г. Косте Н. из **Врање**).[1]

[1]) Речи у загради: *на пријем код г. Косте Н. из Врање* депозитар Коста прецрта кад акцептирани оригинал преда легитимираном имаоцу преписа Петру Н. и о *предаји* стави одозго другу белешку.

Digitized by Google

Задња страна

За мене платите по наредби г. Симе
Н. Вредност примљена.
Пирот, 20 Декембра 1898 год.
Бранко Н.

За мене платите по наредби г. Илије
Н. Вредност примљена.
Београд 23 Дек. 1898.
Сима Н.

Довде препис

За мене платите по наредби г. Петра
Н. Вредност примљена.
Ниш, 15 Јануара 1899.
Илија Н.

Pour acquit са предајом акцептираног оригинала.
Петар Н.

ГЛАВА XXXI

Покриће

229. Покриће (Deckung, provision) је она **вредност, коју трасант или комитент шаље неком трећем да овај туђи менични дуг плати.**[1]

[1]) По новијој теорији покрићу се не даје велико значење у томе: да ли оно постоји или не; јер је то однос између трасанта и трасата, који се не тиче саме менице, која је и без тога меница.

По чл. 23 Аустр. зак. *акцептант* стоји у обвези према трасанту, а *трасант* ни у каквој обвези према акцептанту.

Digitized by Google

Покриће има да пошље обично **трасант** зато, што он има да се стара о извршењу свога обећања, а код комисионе трате **комитент.**

Покриће се означава на меници у изразу: **и ставите исту у рачун.**[1] Оно није битни услов менице.

Најчешће бива да је трасат дужник трасантов. С тога се као покриће сматра и она

---

[1]) Управо треба да гласи: *и ставите исту* (меничну суму) *на рачун мој*, а код комисионе трате: *и ставите исту на рачун г. Н. Н.* (комитента) (und stellen sie auf die Rechnung meine eigene, und stellen sie auf die Rechnung des Herrn N. N.).

Клаузула *покрића* и *извештаја* (die Deckungs — или Revaliruns — и Avisoclausel) зову се *трговинске* клаузуле.

Трасат (акцептант) има право од трасанта трате или од комитента комисионе трате да на основу уговора о покрићу тражи *покриће*. које треба да се пошље, или да тражи *ревалирање* (накнада, Revalirung) као сваки трећи, који је туђ дуг платио, ако је дао *акцепт из услужности* (Gefälligkeitsaccept), и ако је платио.

Ревалирање је право на накнаду, које има да тражи онај, који је *туђ* дуг платио, нарочито авалиста и акцептант за част.

Акцептант има право на основу претходног уговора о покрићу да тражи покриће. Али као акцептант *из услужности* (Gefälligkeitsacceptant) има право само на ревалирање. Таки дужници *из услужности* (aus Gefälligkeit) за своју обвезу не примају никакво покриће и јављају се као *јемци* за туђ дуг.

Кад н. пр. трасант од трасата тражи потпис из услужности, онда акцептант управо даје за трасанта јемство. А кад напротив бланко-акцептант, *који од ремитента прима валуту*, тражи потпис из услужности од трасанта, онда трасант даје јемство за акцепганта.

Digitized by Google

сума, коју трасат у време рока има да плати трасанту.[2]

Ако трасант није дао покриће, онда се може користити немарљивошћу ремитента, индосанта и имаоца.

ГЛАВА XXXII

Пријем

230. Пријем или **акцепт** (Annahme, acceptation) јесте **на меници** стављена изјава **трасата,** да ће меницу, како у њој гласи, **платити.**

---

[1]) По § 86 трг, зак, покриће не мора трасант слати. Закон сматра као да је новац на време послат, ако трасат *у време рока* дугује трасанту или комитенту онолико, колика је менична сума.

Ово је обичан начин трговински, са којим се дужник, кад плати меницу, *одужује* а поверилац за оно, што има да прима, *наплаћује.*

По § 87 трг зак. акцепт је доказ, да је трасат *добио* покриће; али је то доказ само према *индосантима.* Међутим трасант мора увек доказати, примила се меница или не, да је трасат покриће имао.

Ово стоји у вези са § 146 трг. зак. због случаја, кад је ималац менице био немарљив те није н. пр. протест подигао; јер у таком случају ималац *губи* сва права и према трасанту, ако овај *докаже* да је покриће послао. Али он то по § 87 не може да докаже тиме, *што је трасат акцепт дао.*

Из тога се види, да је акцепт само за индосанте *доказ* да је покриће дато, и они због тога, на случај *немарљивости* имаоца менице, *излазе* из обвезе; а трасант, ако хоће да и он из обвезе изиђе, мора доказати на други који начин, а не акцептом, да је покриће трасату послао.

Digitized by Google

Стављање те изјаве јесте **акцептација,** сама изјава **акцепт,** а онај, који такву изјаву стави, **акцептант** или **пријемник** (Acceptant, accepteur).

Акцепт је **самостална** менична изјава, која вреди и онда, кад је **презентант** или **трасант** менично **неспособан,** или **потпис** трасанта **неистинит.**[1]

231. Меница се трасату подноси обично на пријем у његовој радњи (Geschäftslocal); а ако овога нема, онда у његовом стану.[2]

232. Сваки ималац менице има **право** меницу да презентира трасату на пријем; а ако овај не прими, онда због непријема да подигне протест.

Меницу може презентирати на пријем сваки **притежатељ** менице, и ако није **сопственик.**

233. Акцепт може бити или на меници, коју је трасант већ **потписао,** или на меници, коју трасант **није потписао,** и то је онда акцепт **in bianco.**

Овакав **bianco-акцепт** (Blanco accept) има то дејство, да сваки **поштен** ималац може ставити свој потпис као **трасант,** исто онако као што бланко-индосамент може сваки испунити.

234. Акцепт веже кад је и **после** рока дат.

Ако трасат акцепт стави после протеста због **непријема,** онда се такав акцепт сма-

---

[1]) § 83 трг. зак,

[2]) Чл. 91 Аустр. зак.

Digitized by Google

тра као акцепт **за част,** који одговара последицама хонората.[1]

Односно рока, кад треба меницу презентирати на пријем, прави се разлика између **вашарских** и **невашарских** меница.

Невашарске **могу** се између **дана издања** и **рока** презентирати на пријем **кад се хоће.**

Али ако је меница на **извесно време по виђењу,** онда се она због **опредељења** рока **мора** презентирати на пријем.[2]

Исто тако **мора** се презентирати на пријем меница, у којој је одређен **рок** за презентацију. У том случају право презентације на пријем постаје обвеза.[3]

---

[1]) Ако овај није означен, онда се сматра да је хонорат *трасант*.

[2]) Презентација на пријем код *сопствене* менице излишна је, пошто је код исте трасант и главни дужник једно исто лице.

На пријем се презентира и меница a vista, a piacere, нарочито онда, кад је меница *непотпуно* домицилирана; јер се тако трасату даје прилика да означи домицилијата.

У таком случају презентација на *пријем* имала би бити у месту, где трасат *станује;* а презентација на *исплату* у месту, где меница има да се *плати.*

Сопствена меница *на извесно време по виђењу* мора се презентирати *трасанту* не на пријем, али *на виђење* (zur Einsicht).

[3]) Трасант ставља:

— *par la présente lettre de change, qui devra être présentée à l'acceptation dans le plus bref délai* — *за ову прву меницу, која ће се у најкраћем року поднети на пријем,* —

или:

— у року од — — —, dans le délai de — — —

Digitized by Google

Меница, која је вучена у **Европи**, осем Исланда и Ферерских острва, а да се плати у **Србији** одмах по виђењу, на један или више дана или месеца по виђењу, или на обично време по виђењу, треба да се презентира на **исплату** или на **пријем** за **три месеца** рачунећи од њенога **датума.**[1]

Образац XXIV

Меница на извесно време по виђењу са роком за презентацију на пријем, који је одредио трасант

Ниш, 22 Септ. 1898 **Рг. дин. 300**

За четири дана по виђењу платите за ову прву меницу, која се има за два месеца да презентира на пријем, по наредби г. Бранка Н. суму од динара три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

Акцептирана 20 Окт. 1898.
Вучко Н.

---

[1]) § 136 трг. зак.

То исто вреди и за менице, које су издане у *Србији*, а да се плате у *Европи*, осем Исланда и Ферерских острва.

По Аустријском закону, ако време за презентацију *није* у меници одређено, онда се мора од *дана издања* па за *две године* презентирати на пријем.

Digitized by Google

Редовни и ванредни пријем

235. Кад трасат меницу прими услед **налога,** онда је то **редовни** пријем (gemeine или ordentliche Acceptation); а ако је не акцептира услед налога, или ју акцептира неко, ко **није** трасат, онда је **ванредни** пријем (ausserordentliche Acceptation, или per onore, или Honoration).

Облик пријема

236. Пријем се ставља на **предњој** страни менице испод адресе или преко менице.

По закону се тражи, да трасант означи пријем са речју **примљена,** а под то да стави своје име и презиме.[1]

А за вашарске менице по Аустр. закону вреди ово:

менице, које су издане да се плате на вашару, не смеју *пре почетка вашара;* а ако вашар *осам дана* или *дуже* траје, онда пре *друге половине* истога бити презентирање на пријем.

У домицилираној трати, ако трасант није означио домицилијата, може се дати налог да се иста презентира на пријем те да акцептант домицилијата означи. То је *налог за презентацију* (Präsentationsbefehl), и гласи:

да се презентира на пријем (Zur Annahme zu präsentiren).

[1]) § 92 трг. зак.

Може се ставити и *признајем, примам, акцептирам* (acceptirt, angenommen, accepté), а код меница на извесно време по виђењу: *видео* (gesehen)..

По Аустријском и Немачком за пријем доста је само потпис.

У нас закон тражи, да је пријем *писмен;* али не тражи да реч *примљена* мора да *напише* трасат.

Трасат може у пријему за сваку сигурност меничну суму да напише *писменима.*

Digitized by Google

Ако трасат **не уме** писати, онда треба неко други да га потпише, а уз то да има и два сведока.

237. Код менице **на извесно време по виђењу** трасат треба да стави и **датум,** да би се тако знало кад пада рок.

Ако се датум не стави, онда се рок рачуна од дана **издања.**

А ако се ни **пријем** не стави, онда се рок рачуна од дана **протеста** због непријема.

238: Пријем не може бити **услован** (l'acceptation conditionnelle); али може бити **делимичан**[1] тј. на један **део** меничне суме (Theilaccept или Particularaccept, l'acceptation restreinte, partielle).

Услован не може бити зато, што је ремитент, дајући валуту трасанту, од овога примио обећање, да ће трасат меничну суму платити без **нових** услова, који би вредност менице могли бацити у сумњу.[2]

---

[1]) § 94 трг. зак.

Кад трасат стави на пријему какве *нове* услове, онда се зове *квалифицирани* или *модифицирани* пријем (gualificirtes или modificirtes Accept), н. пр. кад би ставио друго место плаћања, или други рок. То би било питање грађанске природе, а не меничне.

Ако је други рок у *пријему,* онда се ималац има да управља само према року у *меници;* а ако је друго место плаћања, онда треба да протест подиже у месту плаћања, које је на *меници.*

[2]) Кад трасат стави: *примљена без покрића* (accepté à découvert), то не значи какву измену меничне обвезе, већ значи само то, да за меничну суму *није покривен* са покрићем.

Digitized by Google

Делимични пријем може бити зато, што или трасат хоће трасанта за **мању** суму да **кредитира,** или што му **већу** суму **не дугује.**

Образац XXV

Меница са адресом у нужди, са делимичним пријемом и са пријемом за част за не акцептирани део меничне суме

Ниш, 7 Септембра 1898. **Дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби г. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање. Алекса Н.

Примљена за динара сто.

Вучко Н.

У нужди код г. Душана Н. за Б. Н.

Акцептирана за част г-на Бранка Н., а за остатак од две стотине дин.

Душан Н.[1]

---

[1]) Акцепт *за част* мора бити неограничен и не може бити само на један део меничне суме, осем за *остатак.*

Digitized by Google

Овде се замишља да је меница од Бранка путем индосамента прешла на Душана Н.

Трасат **у време акцептације** мора бити способан за плаћање.

239. Код непотпуно домицилиране менице треба трасат при пријему да означи домицилијата.[1]

Но ако то не учини, акцепт опет вреди; само се сматра да ће трасат у месту плаћања **сам** меницу платити.

Образац XXVI

Вучена домцил-меница, у којој трасант наређује презентацију на пријем

Ниш, 26 Дек. 1898. **Дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби господ. Бранка Н. суму од динара три стотине, вредност примљена у рачуну, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

Плаћање у Београду.

Ова меница да се на пријем презентира.[2]

---

[1]) § 83 трг, зак.

[2]) Dieser Wechsel ist sur Annahme zu präsentiren, Тако трасат добија прилику да означи домицилијата.

Digitized by Google

Правне последице акцептације

240. Трасат је дужан меницу, која му се поднесе на пријем, најдаље за 24 часа да прими или не прими.[1]

Трасат није учесник при издавању менице. Он постаје учесник тек од часа кад стави пријем.

Пријем је једнострани уговор између трасата и имаоца, који трасат не може по својој вољи да раскине. Чим дакле трасат стави пријем, одмах постаје **главни** дужник (Hauptschuldner, débiteur principal) и обвезан сваком имаоцу менице.[2]

Ако се меница не прими, онда ималац подиже протест, да би тако могао тражити **обезбеђење** од трасанта и индосанта, да ће меница о року бити плаћена.[3]

А ако је пријем делимичан, онда се протест подиже само за оно, што није примљено.[4]

---

[1]) § 95 трг. зак.

Ималац је слободан да употреби или да не употреби право, које има да меницу презентира на *пријем*.

Ако ју не презентира нема никакове штете, као што има ако меницу не поднесе на *исплату*.

Меница a vista не презентира се на пријем.

Код меница на извесно време по виђењу трасат може да стави само *визу* (visa) т. ј. реч *видео* (gesehen) како би се знало кад долази рок; али то није *пријем*.

[2]) Али, док меницу не преда, може свој акцепт **да** *прецрта*.

[3]) § 90 трг. зак.

[4]) § 94 трг. зак.

Digitized by Google

Онај, који меницу прими,[1] не ослобођава се обвезе плаћања, ма и да није знао **да** је трасат постао презадужен **пре** но што је он меницу примио.[2]

Пошто је акцептант главни дужник, то он за то, што је меницу примио, нема никакво право **тражбе** према трасанту[3] или ма према коме лицу на меници.

Пажња при акцептацији

241. Трасат при пријему треба:

1. Налог за плаћање да прегледа;

2. На случај, ако је пре презентације добио извештај (Avisbrief), да исти упореди слаже ли се са меницом;

3. Да се увери о **истинитости** потписа **трасанта;**[4]

---

[1]) Лице, које није *трасат,* не може меницу да *акцептира* и ималац менице не мора да га прими за акцептанта.

P. Resch (das österr. Wechselrecht) мисли, да такав пријем важи као *саакцепт* (Witaccept), ако је *и трасат ставио свој пријем.*

По нашем § 116 трг. зак. могло би се и тако разумевати (*сви они, који су меницу потписали*). Али као stricto sensu то су само они, који су меницу издали. Страно лице као акцептант на меници, осем интервенијента, стојало би у грађанској обвези.

[2]) § 91 трг. зак.

По § 139 трг. зак. ако је акцептант *пре* рока постао *презадужен,* ималац може подићи протест и тражити накнаду.

[3]) Само онда, кад је меница потпуно домицилирана, акцептант по Аустр. закону не одговара, ако меница није на време домицилијату презентирана на исплату и ако због неисплате није протест подигнут.

[4]) А не и *индосанта.*

Digitized by Google

4. Да пази да није рок менице прошао;[1]

5. Ако је више примерака менице издано, онда само на један да стави пријем, иначе за сваки пријем плаћа.

ГЛАВА XXXIII

Авал

242. За **меничну** обвезу **трасанта, акцептанта** и **индосанта** може се јемчити, и то јемство зове се **менично јемство** или **авал** (Wechselbürgschaft, Aval).

Авал долази од латинске речи **ad vallem, у долини**; јер се јемац потписује на дну менице.[2]

Онај, који јемчи, зове се **авалист** (Avalist).

Авал даје лице, које **није** на меници обвезано, за лице, које **јесте** на меници обвезано.

Авал се овако ставља:

јемчим за исплату, или: **јемчим за г. Н. Н.,** или само: **као авал,** (per Aval, bon pour aval, или: pour aval, или: bon pour... (сума), и то потпише онај, који јемчи.[3]

---

[1]) Јер у таком случају акцептант нема право да тражи покриће од трасанта (Handelskunde, K. Haberer стр. 195).

[2]) P. Resch (das österr. Wechselrecht стр. 9) вели, да израз *авал* долази од старо-француске речи *val*, што значи *доле*. Други кажу да долази од речи *valoir* (parce qu' il fait valoir la créance du porteur). А други онет држе да долази од речи а *valore, за појачање*.

[3]) Авал се обично даје само код сопствених меница, а ретко код трата. Код ових то бива сакривено т. ј. кад

Digitized by Google

Ако авалист не назначи за кога јемчи, онда се сматра да јемчи за онога, покрај чијег је имена свој потпис ставио.

243. Авалиста одговара онако, како је обвезан онај, **за кога** је он јемчио.[1]

Авалиста нема право регреса према ономе, за кога је јемчио; али има према **његовим** претходницима.[2]

244. Авал се може дати на два начина: или на самој **меници,** или на **засебном** писмену.[3]

ГЛАВА XXXIV

Солидаритет

245. Сваки, који меницу **потпише,**[4] јемчи имаоцу за исплату, и то један за другога.

То је солидаритет.

По том основу **менична** неспособност једнога лица нема утицаја на остале обвезнике, који су способни; јер је обвеза сваког потписника **самостална.**

се јемац потпише као трасант, акцептант, или, што је најчешће, као индосант; јер се иначе на меницу сумња.

[1]) Авал једнако везује: био дат *пре* или *после* рока.

[2]) Јемац *ван* менице одговара само тако, ако главни дужник није могао да плати.

А јемац *на* меници одговара солидарно и онда, кад онај, за кога је јемчио, није менично способан.

Изузеће је ако је јемац ставио: *Н. Н. као јемац; али без* **менične** *одговорности* (H. H. als Bürge, jedoch ohne wechselrechtliche Haftung).

[3]) § 118. трг. закона.

[4]) *Потпише* sticto sensu значи оне, који су меницу *издали.*

Digitized by Google

Код менице ималац исте има право сваког потписника да сматра као да је исти **сам** обвезан да меницу плати;[1] али само наспрам свију мора да испуни дужности имаоца.[2]

Кад се протест подигне на време, онда су, који су на меници потписани, **безусловно** одговорни.[3]

ГЛАВА XXXV

Плаћање

246. Ималац менице дужан је да на дан рока **оригиналну** меницу презентира на исплату.[4]

---

[1]) Солидаритет вуче као последицу то, да сваки од обвезаних може бити тужен пред судом *ма кога од осталих обвезаних.*

Солидаритет стоји на спрам *сваког* и онда, кад *више њих* меницу издају, приме, индосирају и т. д.

[2]) Протест, нотификација.

[3]) Неспособност *трасанта* нема утицаја на важност *акцепта, индосамента, авала.*

Неспособнест *индосанта* нема утицаја на *индосаменте,* који су ранији или доцнији.

Неспособност *акцептанта* нема утицаја на важност менице и преноса.

Зато по §§ 83 и 84. трг. зак., ако је потпис *издатеља* подметнут, истинити *акцепт* и *индосаменти* остају у важности. А ако су *акцепт* или *индосаменти* подметнути, остаје у обвези *трасант* и *индосанти,* чији су потписи истинити.

[4]) § 137 Трг. зак.

Исплата се може са меничном тужбом тражити за 5 година од дана *протеста.* По Аустриском закону за 3. године од *рока.*

Digitized by Google

То се зове презентација **на исплату** (Präsentation zur Zahlung).

Код **вучене** и **непотпуно** домицилиране менице презентира се на исплату **трасату**, а код потпуно домицилиране менице **домицилијату**,[1] и то у месту **плаћања**.

Исплата се тражи само **радног** дана.[2]

Рок за презентацију на исплату

247. Према **року** менице рачуна се и презентација на исплату.

Она бива према врсти менице. Тако:

Ако је акцептант ставио други рок, који је различан од рока у меници, онда је он обвезан на плаћање рачунећи од тога дана.

Потпуно домицилирана меница мора се презентирати на исплату *домицилијату*, и, ако овај не плати, мора се подићи протест због неисплате.

[1]) По чл. 43. и 99 Аустр. зак. ако се меница не презентира домицилијату на исплату, и ако се, на случај неисплате, не подигне протест, ималац губи право наплате и према самом *акцептанту*.

Ако се меница о року плати, онда се зове *уредна* исплата (ordentliche Zahlung).

[2]) *Respect*-дани или дани почека (Respecttage) у нас не могу бити (§ 106 и 133 трг. зак.).

У Енглеској и Сев. Америци по закону постоје *три* респект-дана.

Ако се исплата не тражи најдаље *сутра* дан по року, онда дужник може меничну суму код суда да депунира.

Digitized by Google

1. код меница, које имају да се плате **извесног** (именованог) дана,[1] презентација се врши оног дана, када пада **рок.**

А рок пада:

ако је по данима опредељен, онда **последњи** дан тога рока, при чему се код датоменице не рачуна дан **издања,** а код меница на извесно време по виђењу дан **презентације.**

Н. пр. **за десет дана од данас** (1. Маја) рок пада **11** Маја.

За осам дана по виђењу (а презентирана је на виђење 5. Маја), рок пада **13.** Маја.

Ако је рок по **месецима** опредељен, онда рок пада на онај дан, који својим датумом одговара дану издања, или, код менице на извесно време по виђењу, дану презентације.

Н. пр. **за три месеца à dato** (издање 4. Маја), рок пада **4.** Августа. **За два месеца по виђењу** (издање 10. Маја, а презентирана 20. Маја), рок пада **20.** Јула.

Ако тога дана, на који рок пада, нема у месецу, онда се као рок сматра **последњи дан** у томе месецу. Н. пр.; **за два месеца à dato** (издање 31. Децембра), рок пада **28.** Фебруара, или, ако је година преступна, **29** Фебруара.[2]

---

[1]) То су: *дневне* менице, *дато*-менице и менице *на извесно време по виђењу,* код којих је рок опредељен или датумом на акцепту, или протестом, ако није акцептирана (§ 101 трг. зак.), а датумом *издања,* ако је акцепт *без* датума стављен (§ 92 трг. зак.).

[2]) § 105 трг. зак.

Digitized by Google

2. Код меница по виђењу:

ако је меница **à vista**, рок пада кад се иста **презентира.**

Ако је на **извесно време по виђењу.** онда рок почиње тећи од дана кад се **презентира** на **пријем** или **виђење**; а ако то није наређено или иначе није учињено, онда почиње по истеку три месеца од дана издања.[1]

3. Код меница, које имају да се плате на ком вашару, рок пада у очи оног дана, у који ће се вашар свршити, или на дан вашара, ако овај траје само један дан.[2]

Ако рок пада на какав празник, који је у **српском** календару са црвеним словима означен, онда рок пада први **радни** дан после празника.[3]

---

[1]) § 137 трг. зак.

По Аустр. закону ако акцепт није *датиран*, или ако нема *иротеста*. онда се рачуна да је презентација била последњег дана за *две* године од издања. Н. пр: *за месец дана по виђењу* (издање *1 марта* 1890), рок пада: *1 априла 1892.*

У нас би рок био: *2 Јула 1890.*

Ово исто важи и за меницу *à vue.*

[2]) По Аустр. закону ако вашар траје мање од *8.* дана, онда меница не сме пре *почетка* вашара; а ако траје 8. или више дана, онда не сме пре *друге* половине вашара да се презентира на *пријем.*

Међутим рок пада овако. Ако вашар траје *један* дан, онда на тај дан. Ако траје два *до* осам дана, онда на дан пре законог *затварања.* А ако *преко* осам дана траје, онда на трећи дан *пре* законог затварања вашара (§§ 3 и 4. уводног закона за меничну уредбу).

[3]) Они, који другу веру исповедају, дужни су дан *раније* платити, ако рок пада на какав *њихов* празник (§ 104 трг. зак.).

Digitized by Google

Обично време (**Uso**-менице) јесте **15** дана, што се броји од дана издања менице, не рачунећи дан издања (Normaltag).[1]

Место за презентацију на исплату

248. Место за исплату је оно, које је у меници као **место плаћања** назначено.

Ако није назначено, онда је за исплату оно место, где **трасат** живи, а код сопствене менице оно место, где је она издана.[2]

По чл. 134. Франц трг. зак. ако рок пада на какав законски празник, онда се плаћа *у очи* тога дана.

[1]) § 103 трг. зак.

По Аустр. и Немачком закону uso-менице не вреде.

Но код меница, које су *на страни* издане, а место плаћања имају у *Аустрији*, *uso* се рачуна према ранијим прописима у Далмацији, Тиролској и Кракови *30*, у Салцбургу *15.*, иначе *14.* дана.

Пола uso је 7 дана.

Има и *uso-по виђењу-менице* и *uso-дато-менице*. Н. пр. *Uso по виђењу; један и по uso од данас.*

Код меница, које треба *на страни* да се плате, рок *uso* рачуна се према закону, који влада у месту трасата или *плаћања*. а обвезе појединих дужника, код којих обвеза зависи *условно* од тачне презентације на исплату, као што је код меница по виђењу у опште, зависи од закона, који влада у месту, где су они обвезу узели.

Тако индосанти, који су своје обвезе ставили у *Француској*, а на меници, која је издана у *Аустрији*, ослобођавају се од њихове дужности регреса ако та меница није по *француском* закону презентирана на исплату за *три* месеца од датума, а не по аустриском за *две* године.

У Енглеској изанс је *месец* дана.

У Француској: *à une usance, à deux usances de date* значи: *тридесет, шесет дана од издања.*

[2]) Меница се подноша на исплату у *радњи* или *стану трасата*, односно домицилијата.

Digitized by Google

Легитимација

249. Презентант за исплату мора се **легитимирати** или да је **сопственик** менице, или да је **пуномоћник** сопственика.

Као легитимација важи за сваког имаоца менице:

или ако је **последњи** пренос in bianco; јер је у таком случају сваки ималац менице њен сопственик,

или ако је ред преноса у **вези** до презентанта као **последњег** индосатара.[1]

250. Прецртани индосаменти узима се да **не постоје** због трговинских интереса и

Ако домицилијат одрече исплату, не мора се презентирати и трасату.

[1]) По чл. 36 аустр. зак. ред преноса сматра се онда за *непрекинут* (ununterbrochen), ако је *први* пренос потписао *ремитент*, а сваки даљи пренос ако је потписао онај, кога је *претходни* пренос означио као *индосатара*. Ако у реду преноса има бланко-пренос, онда се не сматра да има прекида; јер се узима, да је индосант на преносу, који долази после бланко-преноса, меницу на основу бланко-преноса добио у својину.

Ако се при испитивању легитимације имаоца менице примети, да какав индосамент није потписао индосатар *претходног* преноса, него неко *други*, онда постаје празнина (*eine* Lücke), и у таком случају ималац може да тужи само оне *идосанте*, који за том празнином долазе, а не *акцептанта* и остале *претходнике*, који пред њом долазе.

По чл. 36 Аустр. закона *прецртани* преноси при испитивању легитимације сматрају се као да нису ни *написани*, и дужник није дужан да испитује истинитост *индосамента*.

Digitized by Google

прилика. Може се десити, да ималац менице при индосирању што погреши, или да онај, на кога меницу индосира, не ће да ју прими, или друго што.[1]

251. Легитимација **ван** менице бива:

кад се коме **судски** призна право својине, у што спада и случај кад се меница амортизира;[2]

кад се коме меница **уступи** или кад ју **наследи** и т. д.

252. Као **пуномоћник** може се неко легитимирати:

са прокура-преносом на меници;

са обичним пуномоћством **ван** менице;

са доказом, да исту има као **ручну залогу,**

253. Што се тиче **идентитета** сопственика прави се ова разлика:

Ако се ималац легимитира са бланко-преносом, онда дужник није дужан да испитује идентитет; јер се сваки **ималац** сматра као **сопственик.**

А ако се презентант легитимира са пуним преносом, са судском одлуком, са обичним уступљењем, са наслеђем и т. д., онда се дужник менице мора да осигура о идентитету презентанта.

---

[1]) Све једно је: да ли је индосамент прецртан *пре* или *после* протеста, као и од *кога* је и у којој *цељи* прецртан.

[2]) § 127—130 трг. зак.

Digitized by Google

Трасат и домицилијат не смеју да плате ако знају, или према приликама држе, да презентант није сопственик. А акцептант вучене и трасант сопствене менице могу отказати исплату само тако, ако могу **доказати** да презентант није сопственик.

Исплата мора бити у **готову** и по предаји **квитиране** менице.

Пажња при исплати

254. Трасат при исплати треба да пази на ово:

1. да плати само **легитимираном** имаоцу менице и да пази на свој **потпис.**[1]

2. Кад плати да **узме** меницу, на којој је његов потпис. Ако има више примерака, онда да узме онај, на коме је његов **акцепт.**[2]

Ако се неки преноси налазе на дупликату или препису, онда се морају и они дати ономе, који плати.

---

[1]) Може се платити или у монети, која је у меници означена, или која у месту има законити течај (§ 119).

Ако ко плати меницу *пре* рока, плаћа је на своју одговорност (§ 120).

Ималац менице не мора меничну суму пре рока да прими (§ 122).

[2]) Ако се на другој, трећој и т. д. меници стави да се са исплатом једне од њих *поништавају* све остале, онда така исплата важи (§ 123).

Ако ко плати другу, трећу и т. д. меницу, а не узме ону, на којој је његов *акцеит*, онда се не ослобођава обвезе према ономе, у чијим се рукама његов акцепт нађе (§ 124).

Digitized by Google

3. На задњој страни после последњег преноса треба ималац менице да наплату квитира (наплатио, pour acquit), и то да потпише.

4. Ако је само један део меничне суме плаћен, то треба да се на меници означи, а платцу се изда препис, на коме се то потврди.

5. Трасат, који меницу **није** акцептирао, треба при исплати да испита **истинитост** потписа трасантова и да **ави** сравни са меницом, па, ако што сумња, да не плаћа.[1]

На све ово треба да пази и **домидилијат,** који мора нарочито да **испита** легитимацију презентанта и да **узме** плаћену меницу.

ГЛАВА XXXVI

Пролонгација

255. Ако трасат о року не може меницу да плати, онда му се може рок плаћања продужити.

С тога је пролонгација (Prolongation) **одлагање испуњења меничне обвезе.**

256. Пролонгација може бити по **уговору** и по **закону.**

1. Пролонгација по уговору јесте погодба између извесног меничног **повериоца**[2] и **главног** дужника, по којој се први обвезује, да пре истека неког извесног времена **после**

---

[1]) Исплата се може одрећи:
ако се меница *изгуби*;
ако ималац падне под стечај (§ 126 трт. зак.), и
ако суд нареди да се меница не плати.

[2]) По изансима то чине банке, али са дисконтом.

Digitized by Google

рока менице не ће право по меници судски тражити.[1]

2. Пролонгација по закону бива:

а. као **нужна** (nothwendige) у време рата, куге и т. д. у корист меничног **повериоца.** Закон у таком случају наређује, да се **рок** менице, који за извесно време има да дође, **помиче** на неко извесно време.[2]

Са тим се помиче и рок за подизање протеста због неисплате, за застарелост, за ргерес.

2. као **мораториум** (moratorium), а то је закон, који се по неки пут издаје у корист **повериоца**, а по неки пут у корист **дужника,** нарочито какве веће банке.[3]

---

[1]) Тај уговор, и кад је *на меници* назначен, вреди само између оба *уговорача;* али не мења менични рок, нотификацију и застарелост. С тога, и ако је пролонгиран, ималац мора према *меничном* року првог радног дана по року протест да подигне.

[2]) Често бива, нарочито кад на меници нема преноса, да се *основна* меница (Grund-Wechsel) поништи и место ње по споразуму нова изда са пролонгираним роком. Тада је то *самостална* пролонгирана меница (Prolongations-Wechsel), и према року, који је у њој, рачуна се време за протест и застарелост.

[3]) Мараториум у корист *поверилаца* оставља менични рок у снази, а само време за меничну тужбу или за подизање протеста и презентацију *помиче* у напред н. пр. за један месец дана, а на тај начин одоцњене тужбе и друге дужности имаоца менице као на време учињене признаје.

Мораторијум у корнст *дужника* наређује, да се тужба ни за какву меничну тражбину, која већ постоји, не може судски подићи за неко извесно време. Тада се помиче и време за *застарелост.*

Digitized by Google

Образац XXVII

Пролонгирана меница

Ниш, 18 Јан. 1899. **Дин. 300**

За три месеца à dato платите за ову прву меницу по наредби господ. Бранка Н. суму од дин. три стотине. Вредност примљена у готову, и ставите исту у рачун по извештају.

Г-ну Вучку Н.
из Врање.

Алекса Н.

Продужена за један месец дана.[1]
15 Априла 1899.

Бранко Н.

И ако је ова меница продужена дана **15 Априла**, то опет продужени рок од месец дана не почиње од тога дана т. ј. **15 Априла** него од **18 Априла**, као првог меничног рока, и пада према пролонгацији на дан **18 Маја**.

Ако ли се стави: **продужена до 31. Декембра ове године** (prolongiert bis zum 31. December l. J.), онда рок пада на дан **31. Декембра**.

[1]) Prolongiert auf einen Monat am 15 April 1899.

Digitized by Google

Ако се стави: **пролонгирана за три месеца** (prolongiert auf drei Monate), онда рок почиње од **првобитног** рока плаћања, дакле пао би на дан **18. Јула.**

257. Пролонгација по уговору може бити на три начина:

1. писмено **на** меници са потписом повериоца;

2. на меничном **препису** или засебној исправи са тачним описом менице;

3. кад се **нова** меница изда.[1]

Ако се хоће да пролонгација вреди према сваком имаоцу, онда треба да се стави **на** меници **писмено.**

Пролонгација може бити и **усмена.**

Нови рок вреди према оном повериоцу, који га је одобрио, и према онима, који су после овога меницу путем индосамента добили.

ГЛАВА XXXVII

Последице исплате. Протест

258. Ималац менице дужан је исплату да тражи на дан рока.[2] Ако се тога дана не плати, дужан је одмах првог дана затим са протестом, који се зове **протест због неисплате**, доказати како меница није плаћена.

---

[1]) Кад сви претходници на пролонгацију пристану, онда на место старе може трасант издати таку исту *нову* меницу, коју ће и индосанти индосирати. То је *пролонгирана* меница.

Така је обвеза *engagement en renouvellement.*

[2]) § 137 трг. зак.

Digitized by Google

Ако је тога дана празник, онда одмах други **радни** дан.[1]

Протест (Protest, protêt) је дакле **јавна исправа, са којом се доказује, да трасат није меницу платио.**[2]

Протест долази од латинске речи protestare, **доказати.**

Врсте протеста

259. Протест може бити:

1. Протест због **непријема** (Protest mangels Annahme, protêt faute d' acceptation).

Протест због непријема **може** се подићи увек кад пријем није учињен.[3]

Код меница на извесно време по виђењу **мора** се протест подићи, или кад је трасант презентацију на пријем наредио.

2. Протест због **неисплате** (Protest mangels Zahlung, protêt faute de paiement).

---

[1]) § 138 трг. зак.

По Ауст. мен. закону протест се *може* подићи на дан *рока;* али *мора* најдаље другог радног дана после рока.

[2]) Протест не може никакво друго сведочанство од трговаца или других лица заменути (§ 151 трг. зак.).

[3]) Нарочити случаји, кад се подиже протест због непријема, јесу:

1. Кад трасат пријем потпуно *одбије*;

2. Кад трасат за један *део* меничне суме стави пријем;

3. Кад трасат пријем стави под неким *ограничењима* (н. пр. други рок);

4. Ако се трасат на дан презентације не може *наћи* у својој радњи, или ако ове нема, у своме стану, или кад се не може да нађе где му је радња или стан;

5. Ако има *адреса у нужди* и ова одбије пријем.

Digitized by Google

Ако се хоће према **претходницима** да задобије право регреса, онда се **мора** подићи протест због **неисплате,** и то у случају кад трасат не плати никако, или не онако, како по гласу менице треба.[1]

3. Протест због **осигурања** (Securitätsprotest или Sicherheitsprotest).

Овај се протест **може** подићи онда, кад акцептант у случају презадужености не да осигурање, и тада се исто може тражити од претходника (по чл. 29 аустр. мен. зак.).

Индосант и **трасант,** на случај протеста због непријема, дужни су дати **обезбеђење.**[2]

---

[1]) Случајеви за овај протест јесу:

1. Кад презентат исплату менице *одбије*;

2. кад презентат само један *део* меничне суме плати (§ 94);

3. Кад презентат не ће да плати у означеној *врсти* новца (effectiv);

4. Кад презентат изјави жељу да *доцније* плати, или кад тражи *одлагање* исплате:

5. Кад се онај, коме се меница има на исплату да презентира, не може да *нађе* у радњи, или, ако ове нема, у своме стану, или кад се не може да сазна где му је радња или стан.

Сматра се да се не зна стан или радња, ако је за исти распитивано код полиписке власти без успеха (чл. 91. Аустр. мен. зак.), и то се мора у протест ставити.

Такав протест због неналаска зове се *Platz-, Wind-, Perquisitions-, Abwesenheits-, Nachforschungsprotest.*

[2]) § 90 трг. зак.

Протест *пре* рока не вреди исто тако као и протест *после* рока.

Digitized by Google

4. Протест због **посредовања** (интервенције или хонорације, Interventions — или Honorationsprotest).

Овај се протест подиже онда, кад неко меницу **за част прими** или **за част плати**, да би се та чињеница доказала.[1]

5. Протест због **непредаје** приме или оригиналне менице (Auslieferungsprotest).

Овај се протест **мора** подићи кад чувар менице (поиме), коме је иста због **пријема** послата, не ће да ју изда.[2]

Место за подизање протеста

260. Протест због непријема или неисплате подиже се код суда **трговинског**, а где овога нема код суда **окружног,** а где ни овога нема код среске полициске власти.[3]

Протест због неисплате не подиже се увек као протест због непријема у месту где трасат живи; него се прави разлика: да ли меница **јесте** домицилирана (потпуно или непотпуно) или **није** домицилирана.

---

[1]) §§ 96 и 134 трг. зак.

Пријемник за част ставља на меници или препису: *примљена за част Н. Н.* (acceptirt zu Ehren des N. N.), или: *примљена под протестом за Н. Н.* (angenommen unter Protest (sopra protesto) für N. N.).

[2]) Contra-протест (Contraprotest) је онда, кад регрес или кад пријем или исплата за част није била, што се и у протесту због непријема или неисплате ставља. Но ово бива само онде, где по закону стоји *ред* у тражењу регреса од претходника, па овај то не би дао.

[3]) § 149 трг. зак.

Digitized by Google

Ако је меница **потпуно** домицилирана, треба да се протестује у радњи или стану **домицилијата.**

Ако ли је **непотпуно** домицилирана, онда треба да се протестује противу **трасата** у месту **домицила,** а ако га власт тамо не може да нађе, онда се подиже протест због **неналаска.**

Ако меница није домицилирана, онда се протестује у месту где трасат **живи.**[1]

Случаји за подизање протеста због неисплате

261. Осем осталих случајева протест се мора подићи због **неисплате** и онда:

кад је протест због непријема **раније** подигнут;

кад трасат умре, и

кад трасат падне под стечај.[2]

---

[1]) По § 150 трг. зак. у протест се препише *цела* меница, *пријем*, *пренос* и *адреса у нужди*. Даље, да је *понуђен* да плати, *присуство* или *одсуство* онога, који треба да плати, узрок неплаћања, ако не ће или не може да се потпише, и на послетку дан, месец и година изискатог протеста.

По Аустр. зак. мора бити потпис нотара или судског чиновника и званични печат, иначе протест не вреди.

[2]) § 139 трг. зак.

Ако је акцептант пао под стечај *пре* рока менице, онда ималац може протестирати и *накнаду тражити*.

Ако је *трасант* у исто време *ремитент* и *домицилијат*, или ако је *домицилијат* на дан исплате *поверилац*, онда подиже протест противу себе самога (Declarations-protest) да према *главном* дужнику (који му није послао покриће) задржи право тражбине.

Digitized by Google

ГЛАВА XXXVIII

Регрес

262. Сваки ималац менице има **безусловно** право према трасату, а **условно** према претходницима.

То право према трасату састоји се у томе:

1. да трасат меницу по **налогу прими;**

2. да, ако **после** пријема, а **пре** рока, постане несигуран, **сигурност** даде,[1] и

3. да меницу о року **плати.**

Тек тада, кад трасат ове дужности не испуни, ималац менице добија право да од својих **претходника** (трасанта и индосанта) тражи **обезбеђење**[2] и наплату,[3] и то обезбеђење: ако **трасат** меницу **не прими,** или ако **акцептант** постане **несигуран,** а наплату има право тражити: ако меницу **трасат не плати.**

Регрес (Regress, recours) је дакле **право имаоца менице, да се у случају, кад трасат своје дужности не испуни, може обратити на своје претходнике за накнаду.**

Зато се регрес тако и зове по латинској речи **regredi,** натраг ићи.

Онај, који има **право** да тражи регрес, зове се **регредијент** (Regredient); а онај, који има

---

[1]) §§ 139 и 148 трг. зак.

[2]) §§ 90 и 148 трг. зак.

[3]) § 140 трг. зак.

Digitized by Google

дужност да даде регрес, зове се **регресат** (Regressat).[1]

Али да би ималац менице тако право **задобио,** мора најпре доказати да трасат заиста није **исплату** учинио, а то бива са **протестом.**[2]

Разрешење од протеста

263. Само у једном случају може ималац протест да не подиже, а то је онда, кад индосант у своме преносу, да би трошкове протеста уштедио, изјави, да ће регрес дати и **без протеста.**

То се врши тако, кад индосант у своме преносу стави: **без протеста** (ohne Protest, ohne Kosten, без трошкова, retour sans frais).[3]

---

[1]) Акцептант код трате и трасант код сопствене менице јесте *главни дужник* (Hauptschuldner, le débiteur principal).

Акцептант за част је *интервенциони дужник* (Interventionsschuldner, Intercedent).

Трасант код трате и индосанти јесу *дужници регреса* (Regressschuldner).

[2]) Отуда је правило: *kein Regress ohne Protest, без протеста нема регреса.*

[3]) То је *разрешење од протеста* (Protesterlass, la dispense de protêt), о чему у нашем закону нема прописа.

По Италијанском закону сматра се као да *није ни написано*, дакле онако као што се у немачком и мађарском закону сматра интерес на меници.

По Руском закону клаузула *без протеста* (и sine obligo) чини да меница *не вреди*, дакле онако, као што по аустриском закону не вреди ако је стављен интерес.

У Енглеској така клаузула вреди.

По Немачком, Аустријском и Мађарском закону така клаузула изречно *вреди.*

Digitized by Google

Обична и ранбур регрес-сума

264. Ималац по праву регреса може тражити:

1. меничну суму;

2. 6% инт. на **главно** од дана изисканог **протеста**;[1]

3. интерес на трошкове протеста, меничне курсеве и друге законске трошкове од дана **тужбе** код суда.[2]

У Француском закону о томе нема прописа; али би се по трговинским обичајима морало узети да вреди, као што би у нас морало бити.

Овакву клаузулу ставља само оно лице, које *условно* одговара, дакле оно, које би изишло из обвезе, *кад не би било протеста*, а то је: *трасант, индосант* (и *акцептант* код *потпуно* домицилиране менице).

По Лион-Кану ако таку клаузулу стави само *трасант*, онда ималац не мора подићи протест ни према *индосантима;* јер се сматра да су они на такво правно стање менице прећутно *пристали*.

По Немачком праву така клаузула вреди само према ономе, који ју је ставио, а према осталима *мора* да се подигне протест за право регреса.

Та клаузула може бити *на* меници или *ван* менице, може бити *усмено* или *писмено*. У првом случају она има *менично*-правно дејство, а у другом обично *грађанско*.

Правно дејство клаузуле јесте то: да ималац менице, на којој се таква клаузула стави, не мора *са протестом* доказивати, да је меница узалуд на исплату презентирана.

А то значи:

Ималац менице има право регреса и *без* протеста према ономе, који је таку клаузулу ставио.

[1]) § 158 трг. зак.

По Аустр. зак. 6% инт. од *рока*.

[2]) § 159 трг. зак.

По Аустр. зак. и ½% провизиона на меничну суму.

Digitized by Google

Парнични трошкови не улазе.

То је **обична** регрес-сума.

А **индосант,** ако меницу плати, има право регреса од својих претходника овако:

1. да му се накнади она сума, коју је он на име регреса **платио;**

2. на ту суму 6% интереса од дана **кад је платио,** и

3. трошкове, које је **он** имао.[1]

То је **ранбур** регрес-сума (Rembours-Regressumme, remboursement).

Повратна меница

265. Ималац менице, која **није плаћена,** може или да подигне меничну **тужбу,** или, ако хоће **одмах** да дође до новаца, може да вуче[2] меницу на **трасанта** или кога **преносника,** па ју **прода** у месту **плаћања,** и то је онда **повратна** меница (Rückwechsel, Ritratte retraite, Ricambio—, Ricorso—, Retour—, Wider-Wechsel (Rivalsa), Ritratta).

То је дакле управо нова меница, са којом се ималац исплаћене менице намирује за главно, интерес, разлику курса, трошкове око протеста и остало.[3]

Ова меница гласи **одмах по виђењу** и вуче се **непосредно** (a drittura) на дужника

---

[1]) По Аустр. зак. и $^1/_3$ % провизиона на регресуму, коју је он платио.

[2]) Тада пређашњи трасант или индосант постаје *трасат,* а бивши ималац постаје *трасант.*

[3]) § 153 трг. зак.

Digitized by Google

регреса у месту овога **становања,** дакле не бива домицилирана.

Уз повратну меницу прилаже се увек **повратни** рачун (Retourrechnung).[1]

Тај рачун плаћа ранији индосант доцнијем, а најпосле трасант.

---

[1]) *Повратни рачун* за меницу од три стотине динара, која је протестована због неисплате, вучена од Алексе Н. из Ниша 1 Маја 1898 за 15 Јуни на Вучка Н. из Врање, а по наредби Бранка Н. из Београда, а од овог индосирана на потписаног.

Менична сума . . .	300·—
Трошак протеста . .	3·—
Писма и марке . . .	1·—
Интерес за 10 дана . .	0·50
Свега дин.	304·50

т. ј. три стотине дин. и 50 п. дин., за коју се суму данас per a vista измирујем од г. Бранка Н.

Београд, 20 Авг. 1898. Душан Н.

Повратни рачун индосанта

Повратни рачун за г. Алексу Н. Београда,

за меницу од три стотине динара, која је због неисплате протестована, вучена од Алексе Н. из Ниша 1 Маја 1898 за 15 Јуни, на Вучка Н. из Врање, по наредби мојој, коју сам ја пренео на г. Душана Н. из Ниша, а од овога путем регреса опет натраг узео.

менична сума	300·—
трошак протеста	3·—
писма и марке	1·—
интерес 6% за 10 дана	0·50
од г. Душана на мене вучена за .	304·50
писма, порти	0·50
Свега дин. . .	305·—

т. ј. три стотине и пет дин., са којом сумом задужујемо г. Алексу per данас.

Београд, 23 Августа 1898. Бранко Н.

Digitized by Google

Регрес код ректа менице

266. Трасант ректа-менице и индосант ректа-индосамента одговорни су за регрес само своме **непосредном** последнику.

Дејство ректа-менице јесте то, да индосамент, који је на таку меницу стављен, нема **менично-правног** дејства ни према **трасанту** ни према **индосанту.**[1] Остаје дакле обични грађански однос.

Дупликат при регресу

267. Ималац жириране секунде може тражити регрес због неисплате кад му је **предата** прима, која је на акцепт послата.

Ако му прима није предата, онда мора најпре подићи протест због неиздавања приме, а за тим протест што секунда није плаћена.

Препис при регресу

268. Ималац преписа може само онда тражити регрес од **трасанта** и **свију индосанта,** ако му је дат оригинал.

---

[1]) Трасант са ректа-клаузулом гради ректа-исправу, која нема *меничног* дејства. А индосант, који у индосаменту стави ректа-клаузулу, чини само то, да према *свакоме* индосатару може да се брани са оним грађанско-правним узроцима, са којима може да се брани према *своме* индосатару

Према овоме пренос *без обвезе и ректа-пренос* разликују се у томе, што код првог индосанта не одговара ни *своме индосатару,* ни *последницима,* а код другог ректа-индосант остаје одговоран *ректа-индосатару* али *не* и овога последницима, што значи: *да последници ректа-индосатара немају према ректа-индосанту* **самостално** *право регреса.*

Digitized by Google

Ако му се оригинал не да, онда мора најпре подићи протест због неиздавања оригинала, па онда на основу тога протеста може тражити регрес; али само од оних индосанта, чији су оригинални индосаменти на том препису.

Тужба имаоца против разних обвезника

269. Ималац менице, која је протестована због неисплате, може тужити за регрес **посебице трасанта** и сваког **индосанта** или и трасанта и индосанта **заједно.**

Овако исто право има и сваки **индосант** према **трасанту** и **индосантима**, који су **пред** њим.

Али, да би ималац то право задобио, мора испунити неке дужности.

Тако, ако се ималац за регрес обрати посебице противу свога претходника, дужан је за 15 дана да му **достави** протест, и то је **нотификација** (notification).

Реч **нотификација** долази од латинске речи **notificare, известити.** Достава протеста претходнику у ствари и јесте извештај да му прети тужба за регрес, ако не плати.

Ако претходник не плати, онда ималац треба да га **тужи** за горњих 15 дана од дана протеста, ако тај претходник не живи даље од 10 часова растојања.[1]

---

[1]) § 141 трг. зак.

Ове две ствари: нотификација и тужба врше се обично једним истим актом због мањег трошка.

Digitized by Google

ГЛАВА XXXIX

Губитак права по меници

270. Права по меници могу да се изгубе на два начина:

Ако ималац не испуни извесне дужности у одређеном времену, што је **немарљивост** (négligeant, Versäumniss), и тада наступа **губитак** права (déchéance, Präjudiz), и

ако протече рок од **пет** година, што је **застарелост** (Verjährung, prescription).

Право регреса разних лица на меници

271. Право регреса појединих лица на меници није једнако.

Ако **трасат** плати меницу, коју је **акцептирао,** онда је све свршено, и он нема право регреса према никоме; јер се са акцептом доказује, да је покриће примио. Изузима се, ако је трасат акцептирао и платио као **интервенијент.**

Ако меницу плати **трасант,** који **није дао** покриће, онда је он платио свој дуг, и

Рок од 15 дана рачуна се према сваком дужнику *засебно,* био он тужен сам *посебице* или *заједно* са другима.

Тако по § 143 трг. зак. ако ималац тужи трасанта и индосанта *уједно,* онда он према свакоме од њих има право на рокове у §§ 141 и 142. А тако исто право има и *индосант* према појединим или свима претходницима.

За *протестоване* менице, које су вучене у Србији, а да се плате *ван* Србије у Европи, осем Исланда и Ферарских острва, по § 142 трг. зак. тужба се подиже противу трасанту и индосанта, који живе *у Србији,* за *три* месеца од дана протеста.

Digitized by Google

он **нема** право на какав регрес. А ако је трасант дао покриће, онда он, кад меницу плати, **има** право да тражи регрес од **трасата.** Разуме се по себи, ако је трасат **акцептирао,** онда трасант има то право **по меници;** а ако **није акцептирао,** онда може обичним грађанским путем тражити покриће, које је трасату дао.[1]

---

[1]) Пошто је у § 140 казано, да ималац има право тужити *трасанта* и *сваког индосанта*, или *све* њих скупа, закон додаје: да тако право има и *сваки* индосант према трасанту и индосантима. који су *пред* њим.

А у § 143 где се каже о року, кад се ималац обрати противу *индосанта* и *трасанта*, додаје се: да *сваки* индосант има то исто право посебице или укупно у истом року, који за њих (индосанте, који траже регрес), тече од дана *тужбе.*

Али, ако индосант није тужен, него је сам вољно платио, о чему закон не говори, онда би рок од 15 дана морао тећи од дана *исплате.*

Индосант, дакле, који хоће од предходника да тражи регрес, мора то да чини у року од 15 дана од дана кад је био тужен

Ако индосант плати имаоцу, који у року од 15 дана *није* учинио што треба, онда нема право да тражи регрес од претходника; јер је платио нешто, што није био дужан да плати.

По Аустријском закону има две врсте нотификације.

Нотификација о изосталој *исплати* по аустр. закону бива овако.

Сваки ималац протестоване менице, па ма да је од изискивања протеста *разрешен*, дужан је своме *непосредном* претходнику, да би се овај за регрес-исплату спремио и исту дао, за *два* дана од протеста писмено о неисплати да јави. Тај рок тече и у празнике, а врши се кад се писмо преда пошти на *рецепис*, осем ако се до-

Digitized by Google

I Немарљивост

272. Губитак права по меници због немарљивости[1] бива:

каже да то писмо није о томе било. Писмо се упућује у место, које је на меници означено.

Сваки извештени претходник мора тако исто да извести свога најближег претходника.

Ако какав претходник, који има да се извести, није у преносу означио место, онда се извештава претходник, који је пред њим.

По Аустријском закону нотификација није услов за право регреса, него само услов за *пуну* исплату регресне суме т. ј. и за исплату *интереса, трошкова* и *провизиона*. И тако онај, који пропусти нотификацију, има право само на *меничну суму*.

Док је у Енглеској неодложна нотификација услов за право регреса, дотле је у Француској, као и у нас, рок од 15 дана примљен у исто време као рок за застарелост за тужбу регреса; јер се ова у томе року мора подићи, ако исплата дуга услед нотификације не буде учињена.

Аустријско право стоји у средини између енглеског система нотификације и француског система застарелости. По њему нотификација није услов за право регреса, а и тужба се не мора у кратком року подићи; али се протест мора безусловно подићи, што у Енглеској није, а *изостанак* нотификације даје само право на меничну суму.

По руском предлогу нотар шаље нотификацију свима меничним дужницима.

Нотификација пријема за част

Акцептант за част дужан је (по аустријском закону за два) по § 97 трг. зак. за *три* дана од *пријема* писмом на рецепис известити *хонората* и послати му у исто време протест, да би овај од својих претходника могао тражити регрес.

[1]) *Менична* дужност имаоца (Diligenzpflicht) је у томе: да на време презентира на *исплату* и *исплату за част;* да подигне *протест* и *нотифицира;* да код меница

Digitized by Google

1. Ако се меница a vista, на један или више дана или месеца по виђењу, или на обично време по виђењу[1] не презентира на **пријем** или **исплату**;

2. ако се не подигне протест због **неисплате**;[2]

3. ако се не подигне **тужба за регрес.**[3]

У овим случајима **немарљив** ималац губи **сва** права према **индосантима.**[4]

на извесно време по виђењу у року за презентацију (по наредби или по закону) и на виђење (Zur Sicht) или на пријем (Zur Annahme) презентира, и да код домицилиране трате поднесе на пријем, ако има наредбе за презентацију.

Губитак права, који због неиспунења тих дужности наступи, зове се *прејудиц* (Präjudiz), а така меница *прејудицирана* (präjudicirter Wechsel).

[1]) Usance de vue.

[2]) Дакле не и због *непријема.*

[3]) § 114 трг. зак.

[4]) *Индосант* што је *добио* по меници, то је и *дао.* Зато, ако се меница не плати, не може се казати да би се он што *користио* о трошку другога. Њега се не тиче покриће. С тога се индосант у свима случајевима немарљивости ослобођава од сваке обвезе.

Али и сам индосант не може се немарљивошћу имаоца бранити, ако је он истој узрок н. пр. ако је пред сам рок и на неком удаљеном месту учинио пренос тако, да ималац *није могао* о року меницу да презентира и сутра дан да подигне протест. Ово још у толико пре, ако је пренос учињен *после рока.*

Ако трасат није *акцептирао* меницу, и ако није добио покриће, он није обвезан ни према уредном, ни према неуредном имаоцу, Ако *није* акцептирао, а *има* покриће, он не одговара по меници, него ималац има према њему право трасанта. Ако *јесте* акцептирао, он не може да се брани према имаоцу немарљивошћу, него само застарелошћу.

Digitized by Google

Та права губе и индосанти према **претходницима** (§ 145 трг. зак.).

А губи ималац и према самом **трасанту,** ако овај докаже (књигама, кореспонденцијом) да је акцептанта снабдео са покрићем.[1]

Значај немарљивости

273. Немарљивост не дира у јавни поредак, и за то судови не воде о њој рачуна по званичној дужности.

Дотична лица могу да се у напред одреку користи од ње; могу и после њоме да се не бране, а могу и за све време спора да се на њу у одбрану позову.

II Застарелост

274. Пошто меничне операције треба брзо да се у ред доводе, то у томе не сме бити дуга неизвесност.

Према авалисти стоји онај исти правни однос, који стоји између имаоца и онога, за кога је авалиста јемчио (трасанта, индосанта, акцептанта).

[1]) Ако је трасант дао покриће, он је дао оно што је за меницу примио, и због тога он треба да стоји обвезан према *уредном* имаоцу (porteur diligeant), јер је *јамчио* за исплату. Али у таком случају тј. кад је дао покриће, право је да се ослободи према *немарљивом* имаоцу (porteur négligeant), јер је овај учинио погрешку, а трасант се ништа на суво не користи.

Али друга је ствар ако трасант *није* дао покриће. У таком случају *одговара* и према *немарљивом* имаоцу.

По § 146 трг. зак. *ималац* и *индосанти* губе право регреса и према самом *трасанту,* ако овај докаже, да је акцептант *о року* плаћања био снабдевен са новцима.

У овом случају немарљивом имаоцу остаје право *само* према *акцептанту.*

Digitized by Google

Због тога, по § 167 трг. зак., све тражбине, које се тичу **вучених** меница, а и сопствених, ако су ове **последње** издате и потписате од трговаца, банкера, или ма и од **нетрговаца** за дела **трговинска,** застаревају за **пет** година[1] од дана протеста[2] или од дана последњег корака код суда чињеног.[3]

Ова застарелост од пет година на неки начин је у нас изиграна са другим законом.

У § 928 ж. грађанског закона на име стоји ово:

---

[1]) Ова је застарелост из фран. уредбе од 1683 и ушла је у чл. 189.

Овако исто наређује белгиски закон у чл. 82.

Немачки закон у чл. 77 признаје застарелост тужбе према акцептанту за три године.

По енглеском праву рок је од 6 година.

[2]) Ако протест *није* подигнут или је *доцне* подигнут, онда би требало да рок застарелости почиње од дана, када је протест *требало* подићи.

Меница à vista, која *није* протестована, требало би да застарева од дана кад је *могла* бити презентирана.

[3]) Из ових последњих речи види се, да може бити *прекид* застарелости. Ако се спор поведе, онда сваки рад суда по истом прекида застарелост.

По чл. 80. нем. зак. само *тужба* код *суда* прекида застарелост.

Прекид је на сваки начин и онда, кад се менични дужник налази под стечајем и менична тражбина буде тамо пријављена.

Застарелост гаси саму *менично* тражбину. Међутим ималац може да тужи обичним путем трасанта за примљену *валуту*, а акцептанта за примљено *покриће*, ако би се они на његову штету богатили. Противу индосанта то не стоји (чл. 83 Аустр. зак.).

Digitized by Google

но и ово застарење (од 5 година) односи се на њих као такве, које имају **менична** преимућства; иначе и оне по истеку пет година постају **облигациони** дугови и као такви застеревају за **24** године, **урачунавајући** и оних пет година у ових двадесет и четири.

Дакле меница као меница живи 5 година, а после тога претвара се у облигацију и као таква живи још **19** година.

ГЛАВА XL

Прејудицирана меница

275. Она меница, по којој је због **немарљивости** имаоца изгубљено **право регреса** од чести или са свим, зове се **прејудицирана** меница (Präjudicirter Wechsel).

Дужности имаоца јесу: **презентација, подизање протеста** и **нотификација** са тужбом.

Дужност овог испуњавања јесте **дилигенц** (Diligenz), а **неиспуњење прејудиц,** (Präjudiz), **губитак** права.[1]

---

[1]) *Прејудиц*, од латинске речи praejudicium, зове се обично мишљење, које је раније од каквог другог исказано. Али како ранија мишљења судија утичу на мишљења доцнија, због чега за дотична лица може бити штете, то *прејудиц* значи не само *напред заузето* мишљење, него значи и *штету*. С тога израз: *без мог прејудица* значи: *без штете за мене*.

У трговинском језику прејудиц значи то исто, што и *обвеза* (гарантија).

Digitized by Google

Пренос прејудициране менице

276. Ако се пренесе прејудицирана меница н. пр. она, код које је време за протет **прошло,** онда онај, на кога је пренесена, има право према **акцептанту** и право регреса према онима, који су меницу **после** рока пренели.[1]

Ако се пренесе меница, која је протестирана, онда индосатар добија право само свога **преносника** према **акцептанту, трасанту** и према онима, који су меницу **до** изисканог протеста пренели, а преносник тако протестиране менице није **менично** обвезан.[2]

У правној науци *прејудиц* је *штетна* последица за онога, који није какву законску дужност или судску наредбу испунио. Отуда и меница, која на тај начин претрпи какву штету, јесте *прејудицирана* меница.

[1]) § 113 трг. зак., који је чл. 16 Аустр. закона.

Према томе *трасант* не би требало да стоји у обвези ако је пренос *после* рока, а меница *није* протестована. Тако и јесте по чл. 16 аустр. зак.; јер по члану 41 аустр. зак. трасант остаје у обвези само ако је меница протестована, осем ако се не би неправедно користио.

Али према нашем § 146 трасант би морао доказати да је дао покриће, па тек тада изилази из обвезе, ако меница није протестована.

По Мађ. закону (§ 14 од 1876) ако је меница *после* рока за протест пренесена, не прави разлику: је ли протестована због неисплате или не, него је у оба случаја обично уступљење.

Разуме се да су у оваком случају индосанти *пре* протеста из обвезе изишли.

[2]) § 114 трг. зак.

Као што се види, §§ 113 и 114. трг. зак. говоре о преносу *после* рока и праве разлику: ако меница *јесте* протестована и ако *није* протестована.

Digitized by Google

Лажна и лажљива меница

277. Превара са меницом бива кад се **садржина** менице или какве **изјаве** на њој (акцепт, индосамент, авал) или **потписа** лажно **удеси** или **фалсифицира**.

Меница је **лажна** (Fälschung) онда, кад се сасвим **нова** меница или изјава на њој начини, а особито кад се удеси **потпис** трећег (трасанта, акцептанта, индосанта) без његове **воље** и **знања**.

А **фалсификована** или **лажљива** је меница онда (Verfälschung), кад се **садржина** менице, која већ као истинита постоји, или каква постојећа **изјава** на њој, или **потпис** ког меничног дужника противправно **преиначи**.[1]

Према томе на меници може бити садржина, или изјава, или потпис **лажан** или **лажљив, фалсификован**.

Тако **потпис** на меници је **лажан** онда кад га не стави она личност, чије је име стављено, или њен пуномоћник, него га стави неко други. А фалсификован је потпис онда, кад се прави **преиначи** н.пр. кад се потпис: **Сима Илић** преиначи у: **Сима Илић и Комп.**

То, што је меница лажна или фалсификована, нема утицаја на вредност онога, што је на њој **истинито,** а то зато, што код свију меничних дужника постоји **солидаритет**. Тако

---

[1]) А то значи, кад се ма који саставни део истините менице или какве истините меничне изјаве са *поправком, додатком* или *брисањем* противправно преиначи.

Digitized by Google

истинити **акцепт** и истинити **индосамент** вреде и ако је име трасанта подметнуто. Исто тако стоје у обвези **трасант** и они **индосанти,** чији су потписи истинити. и ако су **акцепт** или **индосамент** подметнути.[1]

Ако је какав потпис на меници лажан или фалсификован, онда легитимирани ималац таке менице не задобија никакво менично право према ономе, чије је име злоупотребљено.[2]

Ако се што на меници прецрта и избрише или преиначи **намерно** и **пуноправно,** онда се то од тога часа сматра за у будуће као **поништено**; а ако се је то **бесправно** или **ненамерно** (случајно, погрешно) десило, што се у случају одрицања мора доказати, онда првобитна исправа остаје у сили, у колико се садржина њена докаже или могне да прочита.

---

[1]) §§ 83 и 84 трг. зак.

Као лажна садржина менице или меничне изјаве сматра се, кад се бланкет, на коме има потпис in bianco, противно *уговору* испуни, и ако така меница према *трећем* вреди.

Ово може бити код *бланко-менице*, кад нема *ремитента*, или код *бланко-акцепта*, кад нема имена *трасанта*.

Слепи, глуви, који не умеју читати, и неми, који не умеју писати, треба код власти да изјаве вољу.

Ако се преко писаљке испише потпис, или ако се води рука аналфабета, то је само знак, а нема вредност потписа.

[2]) По чл. 55 аустр. зак. индосант, који је кога свог последника измирио, има право да *прецрта свој* потпис и својих *последника* индосамент. На тај начин он долази у правни положај, који је *пре* преноса на меници заузимао.

Digitized by Google

Чим треће лице по меници задобије право или дужност, од тога часа не смеју се на меници брисати или преиначавити **битни** услови и стављене **клаузуле и белешке,** или тако што **ново** додавати (н. пр. белешке о домицилу). То не сме од тога часа ни **трасант** да чини.

У томе влада овако начело: **да се брисање и преиначавање не сме да чини на штету трећих лица, која по меници имају право или дужност, ако за то нема њихова пристанка.**[1]

---

[1]) Док меница није још ничија *својина* постала тј. док још нико по њој није задобио права и дужности, може онај, који је *први* потпис ставио (трасант, бланко-акцептант), поједине *делове да прецрта* или *поништи.*

Сопственик менице може поједине изјаве на меници, односно клаузуле и белешке, да *прецрта, поништи* или *преиначи;* али то само за *будуће* повериоце и дужнике. Тако акцептант, који је по преносу постао сопственик менице, може за *будуће* повериоце и дужнике свој *акцепт* да *прецрта* или *преиначи;* али не може какву изјаву *трасанта* да избрише, нити н. пр. белешку о домицилу да дода, јер то право није од почетка имао.

Тако исто сопственик менице, док ју још у рукама има, или кад ју доцније опет у својину добије, може да избрише *пренос,* који је *он* ставио или други нови да *дода.* Тако избрисани пренос, као и они, што за њим долазе, сматрају се као *поништени* и при оцени легитимације као и да *не постоје.*

Ако *индосант,* кад меницу поново путем преноса задобије у својину, на свом *ранијем* преносу дода: *без обвезе,* то вреди за *будуће,* али не према *дотадањим* повериоцима.

Квитирање је слободно прецртати ако исплата не буде учињена.

Digitized by Google

Келер-меница

278. Као **лажна** меница сматра се и **келер-меница** (Kellerwechsel, fingirter или Proforma-Wechsel).[1]

То је меница, на којој је потпис трасанта, акцептанта и индосанта **измишљен** фингиран. То су лица, која **не суштаствују**, и само је **последњи** индосамент истинит.

Ова се меница разликује од осталих лажних у томе, што творац исте, који је последњи пренос својом руком ставио, нема намере да се од дужности **регреса** извуче или кога другога да у ту дужност увуче; него то чини само зато, да за тај тренутак дође до новаца.

Фабрикант оваке менице, да би траг сакрио, стави домицил и за тачно се покриће постара да сигурно пошље.

Wechselreiterei

279. Кад неко **без** покрића вуче меницу са **дугим** роком на трасата у намери, да ту меницу прода и тако до новаца дође, онда се то зове **Wechselreiterei.**

Фалсификовања у *садржини* менице немају утицаја на оне обвезнике, који су обвезу *пре* фалсификовања примили. Они јемче по првобитној садржини. Ако се не зна да ли је обвеза пре или после фалсификовања учињена, онда се узима да је *пре*.

Акцептант, који је акцептирао само *100* дин., није дужан ни савесном имаоцу да плати *1000* дин.

[1]) Ово име долази јамачно отуда, што је онај, који је таку меницу градио, то вршио у каквом склоњеном месту, нпр. у подруму.

Digitized by Google

Прва меница, коју трасант тако изда, зове се **основна меница** (Grundwechsel), а **друга,** коју доцније изда да набави новац у циљи да ону **прву** исплати, зове се **меница покрића** (Deckungswechsel).

Такав трасант зове се **Wechselreiter**.

Овај посао терају лица, која у трговинском свету још имају кредита, и то са знањем или **без** знања других лица. Они, који то знају, зову се **помагачи** (Helfer).

Ова је радња **нечасна** само онда, кад је **Wechselreiter** без **кредита.** Али је **штетна** кад се тако дуже тера; јер увек вуче за собом многе трошкове (таксу, пошту, куртаж) и губитке на курсу, па се најпосле свршава са пропашћу, а често са штетом и других лица, која су била увучена.

Овај Wechselreiterei бива на три начина:

1. Трасант вуче меницу на **кредит** и исту прода те добије новац. Да би сад дошао до новаца да трасату пошље покриће, он изда другу меницу (покрића), па прода и ову те добије новац. А да би покрио ову другу, он изда трећу, четврту и т. д.

2. Wechselreiter вуче меницу (основну) па ју прода и тако набави новац. Пре но што рок дође тој основној меници, трасат вуче меницу на Wechselreiter-а и прода, те тако набави новац за исплату оне прве основне менице. Међутим Wechselreiter вуче меницу на тога помагача и прода, па са тим новцем исплати ону меницу, коју је помагач на њега вукао, и то иде тако даље.

Digitized by Google

3. Wechselreiter **А.** вуче на свога помагача Б. једну основну меницу, коју прода и новац добије. Помагач Б., да би добио новац за исплату те основне менице, вуче трату на **В.**, који опет из истог узрока вуче на А., а за тим **А.** вуче на Б. или В. и т. д.

Ту могу многа лица да играју.

ГЛАВА XLI

Нестанак менице

280. Меница, која има за задатак као и новац да оптиче, може да **нестане** (la perte de la lettre de change, Abhandenkommen des Wechsels).

Но како меница није само доказ, него носилац и формални услов меничне тражбине, то сопственик не може до свога права по њој да дође пре, док несталу (изгубљену) меницу не поврати, или менични дупликат не добије.[1]

Овде могу бити два случаја:

I. Ако ималац **има** један примерак менице, онда се чини разлика:

1. Ако изгубљени примерак **није** акцептован, тада ималац може тражити да му се плати secunda, tertia и т. д.[2], и

---

[1]) По § 127 трг. зак. исплата се може одређи ако се меница *изгуби* или ималац падне под *стечај*.

[2]) § 126 трг. зак.

Ово има везе са прописом у § 123., по коме исплата вреди и онда, кад се плати друга, трећа и т. д., ако се на плаћеној стави да остале не вреде.

Због тога је добро што се издају више примерака; јер, ако се изгуби један, може да буде плаћен други.

Digitized by Google

2. Ако изгубљени примерак **јесте** акцептован, онда се може платити друга, трећа и т. д. само по **наредби** суда и на дато **јемство.**[1]

II. Ако ималац **нема** ни један примерак нестале менице, онда је теже доказати да је он **сопственик** нестале менице. То он може да докаже кад набави **дупликат,** а то има право да тражи и **пре** и **после** рока.[2]

---

[1]) § 127 трг. зак.

Казали смо да се често граде *два* примерка: док се један употреби за посао, дотле се други пошље на акцептовање. У таком случају са оним *непримљеним* добија се онај *примљени.*

Цела важност је код оног примерка *примљеног*, и зато трасат, ако плати онај примерак *непримљени*, остаје опет у обвези да плати и онај *примљени* (§ 124 трг. зак.).

По § 127 трговач. зак. ималац може тражити исплату непримљене друге, треће и т. д. само под ова два услова:

да то *нареди* суд, и

да даде *јемство*, које по § 131 престаје после три године, ако за то време не буде тужбе.

Ако суд исплату нареди и јемство се да, онда трасат мора да плати. Али, ако се после тота јави *други* ималац *примљене* менице, онда јемство служи као сигурност за *трасата*, а не за онога, који се је са меницом појавио, јер би трасат морао свој акцепт да исплати.

[2]) Ако је између времена, кад ималац примети да му је меница са акцептом или без акцепта нестала, и рока менице кратко време тако, да нема кад тражити дупликат, или се иначе исплата одрече, онда ималац подиже протест и може тражити да суд *пресудом* наложи исплату, ако ималац своје право књигама докаже и јемство да, иначе, ако јемство не да, полаже се новац суду.

По Аустриском праву исто тако прави се разлика: је ли нестала меница акцептована или не.

Digitized by Google

Ималац, коме је меница нестала, обраћа се на **свога** индосанта, а овај даље све док не дође до **трасанта**, који изда други примерак и пусти га натраг истим путем док се не врати имаоцу, који дупликат тражи.[1]

Ако *није* акцептирана, онда ималац може тражити од *трасанта* дупликат. Трасат тада може на дупликат безбрижно да стави акцепт и да плати; а ако се ко са несталим примерком јави, да га власти пријави.

Али, ако нестала меница *јесте* акцептирана, онда ималац губи право регреса према акцептанту *за част*; а да не би изгубио право и према *трасату*, може код суда у месту плаћања тражити *амортизацију* нестале менице (Amortisierung), а то значи: да се меница за невреднету огласи. Ако ималац то затражи, онда може, кад јемство да, тражити да му трасат плати; а ако јемство нэ може дати, онда ће акцептант меничну суму суду положити.

Поступак амортизације састоји се у томе, да ималац суду поднесе молбу са тачним описом нестале менице. На овај захтев суд изда оглас (едикт), који у месту прилепи на три места и три пута у новинама објави да онај; који ту меницу држи, за 45 дана суду преда, иначе ће огласити да иста не вреди.

Ако се притежалац нестале менице јави, онда се сматра као ималац, ако докаже да ју савесно држи, и у том случају онај, коме је меница нестала, може редовном парницом противно доказивати.

А ако се у горњем року нико не јави, онда ималац, коме је меница нестала, може тражити коначну амортизацију.

По нашем § 204 грађ. суд. пост. коме нестане исправа, може тражити да се иста упишти, и суд позива да му је онај, који ју држи, за сто и један дан донесе, иначе ју оглашава за уништену.

[1]) § 130 трг. зак.

Digitized by Google

ГЛАВА XLII

Сопствена меница

281. Сопствена меница[1] садржи ове битне услове:

означење да је меница;
меничну суму;
име ремитента;
време плаћања;
потпис трасанта;
место и датум издања, и вредност у чему је примљена.

Место **издања** сматра се као место **плаћања** и као место **становања** трасанта.

Ова се меница разликује од облигације по **облику** и што гласи да се плати **по наредби.**

Разлика између вучене и сопствене менице

282. Разлика је између вучене и сопствене менице у томе:

што код вучене има **три** лица: трасант, трасат и ремитент, а код сопствене има **два** лица: трасант (souscripteur) и ремитент (bénéficiaire), и

што код сопствене менице место **издања** и место **плаћања** мора бити једно исто, а

---

[1]) По француском праву зове се billet à ordre. Billet значи у опште приватну исправу, у којој се признаје какав дуг и обећава платити.

У Енглеској *promissory note* може се вући и *по сопственој наредби* па индосирати.

Digitized by Google

код вучене **може** бити једно исто, а може и не бити.[1]

Пошто је код сопствене менице трасант и трасат **једно исто** лице, то је **акцептација** не потребна; јер трасант обећава да ће он сам платити.

Према томе отпадају и сва правила о покрићу.

Застарелост

284. Ако је сопствена меница од **трговца, банкера** или и од **нетрговца** за дела **трговинска,** онда застарева за 5 година као меница, а после тога за 19 година као облигација, од дана протеста или каквог корака код суда.[2]

Домицил

284. Ако трасант сопствене менице исту **непотпуно** домицилира, онда се меница има у месту **плаћања** њему на исплату презентирати.

Међутим трасант је по § 165 трг. зак. дужан да означи домицилијата или кућу, где ће га ималац менице за исплату тражити.

---

[1]) По франц. праву меница трата мора бити вучена из једног места у друго место (de place en place), а сопствена мора из једног места у *исто* место.

Даље меница, трата, јесте *трговинско* дело, а сопствена зависи од *посла,* на који се односи. Све једно је: да ли ју је издао трговац или нетрговац. У првом случају само је *претпоставка* да је посао трговински.

[2]) § 167 трг зак. (франц. чл. 189).

Digitized by Google

Ако ималац **не подигне** на време протест губи право регреса према **трасанту** и **индосантима.**

ГЛАВА XLIII

Интернационално менично право

285. Интернационално менично право уређује питања о томе: по ком се праву имају да цене правни одношаји, који се односе на менице, које су од **странаца** или **на страни** издате, акцептиране, индосиране, или се имају на страни да плате, или по којима се има тамо предузети презентација, подизање протеста и нотификација, ако се правна оцена има **у земљи** да учини.

Наш закон[1] полази у том питању од основног правила: locus regit actum, по коме се свака менична чињеница има да цени по праву оног места, на коме је дотична чињеница постала.

Пасивна способност странца

286. Пасивна способност странца цени се по законима **његове** земље. Но при свем том, ако је странац по законима **своје** земље **неспособан**; али је по законима Србије, у којој је посао свршио, **способан,** он се сматра као менично обвезан.

Лична способност **српског** грађанина да се обвеже цени се по **српском** закону, било да менични посао закључи у земљи, или на

[1]) Наш § 168 трг. зак. јесте чл. 94 нем закона.

Digitized by Google

страни, само мора, ако је **на страни** закључен, правне последице **у земљи** да оствари.[1]

---

[1]) Лична способност странца, да се менично обвеже, цени се према разлици: да ли је посао закључен *у земљи* или *на страни*.

Ако је странац посао менични закључио *на страни*, онда се његова способност меничног обвезивања без изузећа цени по законима оне земље, *којој он припада*. Али, ако је странац менични посао закључио *у земљи*, онда се његова пасивна способност цени или по законима *у земљи*, или по законима његовог отачаства, како је кад корисније да *закључени посао остане у важности*.

Н. пр. српски грађанин *ратар* у *Србији* се менично обвеже. Његова обвеза у Аустрији *не вреди* као менична. Или: српски грађанин ратар у *Аустрији* се менично обвеже. Његова обвеза *вреди*. Или: Францускиња, која по француском праву не може да се менично обвеже ако није *трговац*, по српском праву била би обвезана, кад би у Србији дала потпис; јер по српском закону жена удата са одбрењем мужа може да се менично обвеже.

Ако се менични посао закључи *у земљи*, онда се *битни услови* менице, меничне изјаве (акцепт, индосамент), поступак за *извршење* и *одржање* права по меници, *застарелост* и т. д. цене по *српском* закону.

Тако н. пр. меница, која је у Француској или Енглеској издана без клаузуле *меница*, или меница, која је у Енглеској издана au porteur, *вреди*, и ако се у Србији има да плати. И обрнуто, *бланко*-пренос учињен у *Француској* или *Шпанији*, и у Србији *не вреди*.

Као странац сматра се свако оно лице, које није *српски* грађанин.

Има од горњег правила два изузећа:

1. Ако је менична изјава, која је *на страни* учињена, по страним законима истина *неисправна*, али одговара прописима домаћег закона: онда меничне изјаве, које су доцније у *земљи* на меници стављене, нису *невредеће*. Тако н. пр. по француском праву клаузула *по наредби*, као и у нас, узима се да је битни услов. Ако се дакле

Digitized by Google

Начин поступања на страни

287. Што се тиче начина **поступања** на страном месту за **извршење** или **одржање** права по меници, меродаван је закон оног места, на коме има то да се ради.

Тако начин и време за **презентацију. нотификацију, левирање протеста** и т. д., има да буде по закону онога места, где то има да се **врши.**

То исто вреди за **узо, интерес** и т. д. т. ј. бива по закону онога места, где има меница да се **плати.**

Тако н. пр. меница **на обично време,** која је издана у Београду, а да се плати у Паризу, има рок од **30** дана; а, ко је издана у Паризу да се плати у Београду, има рок од **15** дана. Тако треба; јер ко се обвеже да плати на извесном месту, тај унапред пристаје и на закон тога места.[1]

Застарелост

238. Застарелост се цени по закону оног места, где **тужба** по меници има да се подигне.

меница без наредбе у Француској изда, онда тамо треба да *не вреди* као меница, па зато не би могла да вреди ни у Аустрији, где то није битни услов. Али, ако та меница има све битне услове, који се по Аустриском праву траже. онда изјаве (акцепт, пренос, авал), које се доцније у Аустрији на таку меницу ставе, *вреде.*

2. Меничне изјаве, са којима се један Србин другоме Србину *на страни* обвезује, цене се или по закону српском или страном, каке је кориснije да обвеза вреди.

[1]) § 170 трг. зак.

Digitized by Google

ГЛАВА XLIV

Чек

289. Држи се, да је порекло чека у Енглеској, одакле се је раширио по другим земљама.

Чек долази од енглеске речи: **to check,** што значи **оверити.**[1]

Онај, који има свој новац код каквог банкера, кад хоће што да плати он, у место да иде да вади новац па да га даје своме повериоцу, преда овоме један **налог** на свога банкера да овај повериоцу плати, и тај налог јесте **чек,** који претпоставља увек новац на расположењу онога, који чек вуче.[2]

---

[1]) Установа чека у Енглеској везана је са *депозитном банком* (banque de dépôt).

Трговци и приватна лица тамо имају више везе са банкерима, него што је то у другим земљама. Они не држе новац код себе, него код банкера, па овима у путу чекова наређују да за њих врше наплате и исплате.

С тога су трате и сопствене менице врло често домицилиране код каквог банкера. И тај обичај је од велике користи, Они, који тако раде, не морају да дангубе и да троше око чувања и наплата; немају опасности губитка, крађе, пожара, неверства благајника или погрешака у рачуну. Благајничка служба тако централисана код банкера врши се сигурније и економичније. Шта више, депозитна банка често даје интерес на суме, које прима и са којима има право да се служи, но под условом да је увек у стању што треба да исплати. Она ради смотрено, даје зајмове са кратким роком, који се најчешће врше са есконтовањем трговинских ефеката.

[2]) Поверилац, који добије чек, предаје га и сам скоро увек своме банкеру да га овај наплати.

Најпре је чек био увек *на доносиоца*. Но по закону енглеском од 12 маја 1858 може бити *по наредби*,

Digitized by Google

Чек је: **писмено у облику налога за исплату, са којим издатељ за себе или**

и сад чек у Енглеској није ништа друго но меница, која је вучена на банкера à vista.

Лондонски банкери имају сваки дан да наплаћују и исплаћују. Кад би се те исплате материјално вршиле, требало би велико премештање звечећег новца. Зато се нашло за простије, да се примања и давања компенсирају сретством размене чекова и других ефеката à vue, што се врши у *Clearing-House*. То је комора биланца или вирмана (chambre de balance или de virement), где се помоћници банкерски састају да међусобне рачуне уреде. Коми (commis) извесног броја банкера састају се сваки дан. Сваки донесе ефекте, који има да се плате код другог банкера, и преда их. По свршеном прегледу сазна се укупна сума, коју сваки банкер има да прими или да плати, и тада је довољно да сваки прими или плати разлику. Па и ова разлика не плаћа се новцем, него са мандатом на енглеску банку, где сваки банкер улаже један део свога резервног фонда.

Лондонски Clearing-House јесте приватно удружење, које постоји од 1775 год. Подобних установа има у више великих вароши, као: Manchester, Liverpool, Birmingham, Newcastle.

У Енглеској разговор о новцу није de bon ton. Прича се ова занимљива црта. Неки енглески трговац, кога су једном питали: каква је разлика између једног човека и центлмена, одговорио је без затезања: *човек* је онај, који купи моју робу и плати у готову; а центлмен је онај, кога ја кредитирам и који ме сваких шест месеца измири са једним боном код свога банкера.

Имати свога банкера у Енглеској, то је први услов отмености.

Француска Банка прима новац на текући рачун. Она улагачима не плаћа интерес. Она им даје мандате за олакшицу располагања са новцем, и то *беле* мандате за *повлачење*, а *црвене* за вршење *вирмана*.

Вирман се састоји у овоме.

Digitized by Google

за другога повлачи све или неки део новца, са којим је у његовом рачуну одобрен, и који стоји на његову расположењу.[1]

Чек није **трговинско** дело[2], и према томе о чеку не би имао да суди трговински суд.

Садржина чека

290. Чек садржи:

потпис издатеља;

датум, кад је издан, и место, где је издан;

вуче се само à vue;

може бити на доносиоца или на лице, које се именује;

може бити по наредби, и преноси се у виду бланко-преноса.

Кад два лица, која стоје у пословној вези, имају једног истог банкера, онда се њихова респективна примања и давања могу да уреде, без употребе звечећег новца, сретством књига банкера, и то тако: рачун се једног *задужи,* а другога *одобри.* То се чини по мандатима, који нису ништа друго но чекови. У години 1881 количина вирмана попела се је на 45 и по милијарди.

За послове чекова постоји у Паризу *chambre de compensation,* код које су операције у 1881. биле на 4.700,000.000 фр.

[1]) По фраицуском закону од 1865.

[2]) Разлика је по чл. 4 ал. 1 зак. од 1865 у томе, што чек, ако је од трговца издат, јесте *трговинско* дело, или је по обвези трговинске природе. Тада је и надлежност трговинског суда.

Digitized by Google

По француском закону од 1874. још мора бити датум **дана**, кад је издан, исписан са **писменима** и руком онога, који је чек писао.[1]

Сума, која има да се плати, у писменима или цифрама.

Чек се вуче на **кратко** време.[2]

---

[1]) А не онога, који је потписао.

[2]) Чек може бити одмах презентиран, или пети или осми дан; јер тако само може бити сретство за исплату, иначе би био обична меница.

У Енглеској, Француској, Белгији, Швајцарској чек се плаћа à vue. Италијански закон од 1882 (чл. 340) наређује, да може бити à vue или у року од највише 10 дана по виђењу (de vue), а презентација мора бити у осам дана од датума.

На чеку нема акцептације, пошто се он плаћа à vue. Трасат може само visa да стави као потврду да има покрића. То је доказ о *уредности* чека; али не значи *акцепт*, и банкер може *да га не исплати, ако је покриће после презентације издао.*

Издатељ чека *може исплату увек да заустави.*

Онај, који пренесе чек au porteur, не јемчи да ће издатељ или трасат моћи да плати, него јемчи само за истинитост потписа *издатеља*. И тако *ималац*, коме се *не плати*, има право накнаде само од *издатеља*.

У Енглеској чек се вуче само на банкере.

Ималац чека (по чл. 5. франц. закона од 1865) дужан је тражити наплату за *5* дана, у које спада и дан *датума*, ако је чек вучен *у месту*, где има да се плати; а у року од *8* дана, у што спада и дан *датума*, ако је вучен из ког *другог* места.

Швајцарски закон има исти рок. По Енглеском закону чек треба да буде презентиран у *разложном* року (within a reasonable time), а у начелу рок не треба да пређе 48 часова.

У Белгиском закону од 1873 год. исплату треба тражити у року од 3 или 6 дана, рачунећи у то и дан

Digitized by Google

Разлика између чека и менице

191. Чек се разликује од менице: на чеку је такса према **количини** меничне суме, а за чек нема тога прописа.[1]

датума, према томе: је ли чек вучен на то исто место или какво друго.

По Италијанском закону чек треба да буде презентиран за 8 или 15 дана од датума, према томе: је ли у месту плаћања вучен или није.

По франц. закону од 1874 чек, ма био *на доносиоца*, *мора* бити *квитиран* и *датиран*.

Прописи трговинског закона о солидарној гарантији трасанта и индосанта, протесту и тужби примењују се на чек као и на менице. Протест се подиже сутра дан, а нотификација и тужба за 15 дана.

Ималац чека, који у тим роковима не тражи наплату, губи право накнаде према индосантима, а исто тако губи и према издатељу, ако је покриће пропало због трасата после горњих рокова. Н. пр. чек је вучен у Нишу за Ниш 1 Јула, и трасат је имао на расположењу готовину тгасанта. Он је плаћао од 1 до 5 Јула; али је после тога престао плаћати. У таком случају због немарљивости имаоца покриће је пропало, и с тога је право да он и штету сноси.

Чек, који се вуче са стране у Француску, мора да има француску таксу, иначе бива кажњен, ако га ко без тога употреби.

Кад се примети да је чек *изгубљен*, треба јавити одмах трасату да га не исплаћује доносиоцу. У таком случају поступа се као кад се изгуби у једном примерку меница *не акцептована*.

[1]) У Француској је такса од 20 сантима за чек из једног места у друго *место*.

Кросирање чека (Crossirung, crossed check) бива кад се преко чека превуку две паралелне црте, са или без додатка: *not negotiable* или: *and company*. То може трасант и сваки доцнији сопственик да учини, и значи да чек постаје *ректа*-исправа.

Digitized by Google

меница à vue мора бити презентирана за **три месеца,** а чек по француском праву за **осам дана;**

меница је по својој природи **трговинскод** ело, а чек није, или није увек;

у меници мора бити назначена **примљена вредност,** а у чеку то није нужно;

меница мора бити по наредби, а чек може бити **на доносиоца, по наредби** и на **извесно** лице;

меница мора бити датирана; али датум не мора бити са **писменима,** а код чека из места у место мора;

чек, кад буде исплаћен, мора бити **квитиран** и **датиран,** а то не стоји за менице;

меница, и ако је à vue, не претпоставља покриће као нужно; а чек се вуче кад новац стоји на **расположењу;**

код менице пун индосамент мора имати извесне напомене, а код чека може бити без тога, и може бити en blanc.

Образац чека

Београд, првог Јануара 1899. Дин. 300.

Crédit Lyonnais у Паризу.

Платите à vue по наредби г. Бранка Н. (или Г-ну Бранку Н. или доносиоцу) суму од дин. три стотине.

№ 70.801.

Р° Р^а Симић и К°
Алекса Илић.

Digitized by Google

ГЛАВА XLV

Врсте меница

292. Меница може бити:

I. По облику меничне **изјаве**.

1. **Сопствена** меница (eigener Wechsel, billet à ordre), у којој трасант обећава исплату са: **платићу;**

2. **вучена** меница (Gezogener Wechsel), или **трата** (Tratte, traite), у којој трасант позива трасата да плати са: **платите.**

Врста трате је **вучено-сопствена** меница (trassirt-eigener Wechsel).

II. По **лицима,** која се у меници јављају:

1. **Вучено-сопствена** меница, у којој је трасант и трасат **једно исто** лице; али место **плаћања** и место **издања** морају бити географски различни;

2. Меница по **сопственој наредби,** у којој је трасант и први ималац (ремитент) **једно исто** лице;

3. **Комисиона** трата (Commissionstratte), коју трасант **у своје** име, а за рачун **комитента** издаје, и у којој трасата позива да меничну суму стави на рачун комитента, који ће му покриће дати;

4. **Адресована** меница (adressirter Wechsel), која у месту плаћања има адресу у нужди;

5. **Потпуно домицилирана** меница (bestimmt domicilirter Wechsel), у којој има домицилијат.

III. По облику **уступања:**

Digitized by Google

1. **Ордр-меница** (Ordre-Wechsel), која се преноси средством индосамента;

2. **Ректа-меница** (Recta-Wechsel), којој је трасант са клаузулом **не по наредби** одузео индосабилитет;

3. Меница **на имаоца** (Inhaber-Wechsel), која гласи на доносиоца и која у нас не вреди.

IV. По **року** плаћања:

1. **Дневна** меница (Tagwechsel), која се плаћа на извесно именовани дан;

2. Меница **одмах по виђењу** (Sichtwechsel), која се плаћа одмах кад се презентира;

3. Меница **на извесно време по виђењу** (Zeitsichtwechsel), која се плаћа за извесно време пошто се презентира на виђење;

4. **Дато-меница** (Datowechsel), која се плаћа на извесно време од дана издања;

5. **Вашарска** меница (Mess- или Marktwechsel), која се плаћа на извесном вашару;

6. **Узо-меница** (Usowechsel), која се плаћа на извесном вашару;

7. Меница **на рате** (Ratenwechsel), која се плаћа делимично у разним роковима;

8. Меница **у року** (Fristwechsel), која има да се плати у времену извесног рока (н. пр. **у времену** или: **у року** од месец дана платите...);

9. Меница **на отказ** (Kündigungswechsel), која треба да се откаже.

Последње три врсте меница у нас не вреде.

V. По месту **издања** и месту **плаћања:**

Digitized by Google

1. **Домаћа** меница (Inlandswechsel), која је у земљи **издана** и у земљи има да се **плати;**

2. **Страна** меница (Devisa), (Auslandswechsel), која је на страни **издана** или на страни има да се **плати;**

3. **Транситo** - меница (Transitowechsel), која је на страни **издана** и на страни има да се **плати,** а у земљи **циркулише.**

VI. По месту **плаћања:**

1. **Местна** меница (Platzwechsel), која има да се плати у месту **издања;**

2. **Дистанц - меница** (Distanzwechsel), која има да се плати у месту, које је географски различно од места **издања;**

3. **Домилицирана** меница (Domicilirter Wechsel), која има да се плати по наредби трасанта у каквом месту, које је различно од места, где трасат вучене или трасант сопствене менице живи.

Ако је домицилијат именован, онда је **потпуно домицилирана** меница (bestimmt domicilirter Wechsel); а ако није именован, онда је **непотпуно домицилирана** меница (unbestimmt).

VII. По **додацима** уз меничну суму:

1. Меница **по вредности** (Werthwechsel), која се може да плати и у момети, која у земљи **оптиче;**

2. **Ефектив - меница** (Effectivwechsel), противна горњој која се мора платити у **извесно одређеној врсти новца** (н. пр. левантски талири);

Digitized by Google

3. Меница **са интересом** (Zinsenwechsel), која се плаћа са **интересом.**

VIII. По **броју** меничних примерака:

1. **Сола-меница** (Sola-Wechsel), а то је **сопствена** меница, која се издаје само у **једном** примерку;

2. **Дупликат** (Duplicate), као што је Prima Secunda, и т. д., кад трасант издаје више примерака **једне исте** менице.

IX. По стављеним потписима:

1. Меница **из руке** (Wechsel von der Hand), која има тек **први** потпис трасанта или често **акцептанта** (Blanco-Accept), или, ако има потпис трасанта, која од њега тек **посредно** прелази у руке повериоца;

2. **Начињена** меница (Gemachter Wechsel), противно горњој, која је из руке трасанта већ у друге руке прешла, као што су **акцептиране** и **индосиране** менице;

3. **Баначка** меница (Bankmässiger Wechsel) са два сигурна потписа, коју може свака већа банка да **ескоѝтује;**

4. **Банк-меница** (Bank-Wechsel), која је на какву банку **вучена** или од какве банке у опште **потписана.**

5. **Келер-меница** (Keller-Wechsel), на којој су потписи измишљених лица, која **не постоје.**

X. По **цељи** издања:

1. **Инкасо-меница** (Incassowechsel), за **повлачење** каквог потраживања трасанта (или комитента) од трасата;

Digitized by Google

2. **Депо-меница** (Depôtwechsel), или **заложна** меница (Cautionswechsel), кад има да служи за **кауцију** или **залогу**;[1]

3. Меница **за покриће** (Deckungswechsel) за **изравнање** покрића, које има да тражи **акцептант** (Gefälligkeits-Acceptant) какве друге менице;

4. **Повратна** меница (Rückwechsel) за наплату **регреса** по каквој **другој** меници;

5. **Пролонгациона** меница (Prolongationswechsel) за **одлагање** меничног **рока** по каквој меници, која се одмах одузима од имаоца; а **пролонгирана** меница је напротив **иста** меница са **помакнутим** роком;

6. **Основна** меница (Grundwechsel) јесте она, на основу које се гради **повратна, пролонгациона** и меница **за покриће**.

XI По датом **осигурању**:

хипотечна и **заложна** меница (Hypothe-

---

[1]) *Депо-меница* је она, која се даје за сигурност у залогу. Њу обично дужник даје повериоцу за неку *условну* тражбину, којој рок још није дошао, нарочито за дуг, који би се између два трговца, који су у вези, показао. Њу трасант издаје обично као сопствену меницу са клаузулом *депо-меница*.

А *депозито-меница* (Deposito-Wechsel) је она, коју трговац изда некоме, који је код њега оставио какву суму новаца зато, што му је тамо *сигурније*, н. пр. има добру касу. Депозитар може до рока, кад треба новац вратити, са истим да се служи, и за то плаћа депоненту (улагачу) неки умерени интерес.

Digitized by Google

ken и Pfandwechsel), која је са хипотеком или ручном залогом **осигурана.**[1]

XII. По **судбини** менице:

1. **Акцептирана** (acceptirter), **индосирана** (indossirter), **хонорирана** (honorirter), **авалирана** (avalirter) меница, кад на њој има акцепт, индосамент, акцепт за част, авал;

2. **Дисхонорирана** или **протестирана** меница (dishonorirter или protestirter Wechsel), а то је она, која није **акцептирана** или која није **плаћена;**

3. **Прејудицирана** меница (präjudicirter Wechsel), а то је меница, која није **протестована,** и ако је рок за протест због неисплате прошао;

4. **Застарела** меница (verjährter Wechsel), а то је меница, код које се је право на меничну **тужбу** због застарелости угасило.

ГЛАВА XLVI

Банке

293. За олакшицу **кредита,** као и трговине са **новцима** и **хартијама од вредности,** постоје разне установе.

Но најважније су:

1. **Банке** и **штедионице,**

2. **Берза са ефектима** (Effectenbörse).

---

[1]) Клаузула, по којој се за меничну тражбину даје залога, може ући у меницу.

О хипотечној меници надлежан је *трговински* суд да суди.

Digitized by Google

Банке су **постале** у средњем веку; али су се **развиле** тек у XIX веку.

Најстарије банке, које су због разноликости и лажности новца постале, биле су **жиро-банке.** Оне су од трговаца примале новац на **чување** и вршиле су **исплате** обрачуном **у кругу** (Giro) на тај начин, што је један трговац, који је имао другоме трговцу да плаћа какву суму, давао ову од свога **конта** (Conto) **отписати** и на конто онога другога **дописати.**

Банке су добиле ово име отуда, што су њене првобитне **депозитне** и **жиро**-послове некада мењачи обављали, а они су имали на улицама и пијацама своје **столове** (banco), на којима су вршили плаћања.

Под банком разуме се **новчана** и **кредитна** установа, која има за задатак да олакша **давање** и **примање** кредита. Банка прикупља мртви новац да га преда трговини и да тако буде од користи.

Банкер (banquier) је онај, који врши **баначке** послове као **занимање.** Често се и сама **зграда** банкерова зове банка.

Ако је банка од веће важности, онда се зове и **кредитна установа** (Institution de crédit).

Јавна банка (banque publique) је онда, кад је основана са саучешћем власти, која има право да се меша у њене послове. Таква је **Banque de France, Српска Народна Банка.**

Digitized by Google

Ако је Банка као **анонимно** друштво, онда је у ужем смислу **Банка**; а као предузеће **појединих** лица, **јавних** или **командитних** друштава, зове се **баначка кућа** (Bankhaus).

Команитна друштва су најподеснија за банке; јер добра управа банке тражи независност жерана и његова специјелна знања.

Баначки капитал

294. Капитал банака састоји се:

а) из **основног** капитала, који се добија нешто уплатом оснивача, а нешто издањем акција;

б) из капитала, које им трећа лица на **употребу** предаду;

в) из **банкнота** (billet de Banque), ако имају право да их издају.

Тај новац банка пушта у трговину путем зајма.

Деоба баначких послова

295. Баначки послови јесу:

I. **Новчани** послови (Geldgeschäfte);

II. **Кредитни** послови (Creditgeschäfte);

III. **Комисиони** послови (Commissionsgeschäfte);

IV. **Спекулативни** послови (Speculationsgeschäfte);

V. **Основачки** и **емисиони** послови (Gründungs-и Emissionsgeschäfte).

Digitized by Google

I Новчани послови

296. У ове послове спадају:

1. Послови **плаћања** (Zahlungsgeschäfte, recouvremeut), кад банка са неким провизионом за своје клијенте новац **наплаћује** (eincassiert) или за њих **исплаћује,** и то било у готову или путем обрачуна.

2. **Баначке упутнице** (Bankanweisungsgeschäft), кад банка за мали провизион издаје упутнице[1] на своје филијале у разним местима. Н. пр. Алекса из Београда има Бранку из Ниша да плати 1000 дин. Алекса може ову суму да положи банци у Београду и од ње да добије на њен филијал у Нишу једну упутницу, коју он пошље Бранку у Ниш да по њој новац прими.

3. **Мењачки** послови (Geldwechslergeschäft), који се састоје у **размењивању** разних врста новаца.

II. Кредитни послови

297. Ови се послови деле на **пасивне** и **активне.**

Пасивни је посао онда, кад банка **узима** кредит т. ј. кад туђ новац **прима** и према улагачу постаје **дужник.**

Активни је посао кад банка **даје** кредит и на тај начин према дужнику постаје **поверилац.**

---

[1]) *Assignation*, *Mandat* у ужем смислу је писмени налог, а у исто време пуномоћство, са којим се неко трећи *асигнат* упућује или овлашћује да за рачун издатеља истог, *асигната,* неку извесну суму плати некоме лицу *асигнатару.*

Digitized by Google

Активни послови

298. 1. **Есконтни** посао (Escomptegeschäft, l'escompte), који се састоји у **куповини** дисконта **пре** њихова рока са одбитком есконта или дисконта.

Дисконтовање или **есконтовање** (das Discontieren) меница јесте најглавнији посао банака и бива по оцени **ценсора,** који разне фирме познају и сигурност меничних потписа смотрено оцењују.

299. 2. **Ломбардски** посао (Lombardgeschäft), који се састоји у давању зајма под интерес **на залогу покретних ствари**, као што су: племенити метали, хартије од вредности, (les avances или prêts sur titres), реална роба, односно: варанти, коносаменти и т. д., махом на кратко време.

Обично банке не дају на зајам пуну вредност ручне залоге, него само неки део **по проценту**.

Ломбардска стопа интереса обично је већа од **есконтне** стопе.

300. 3. **Хипотекарни** посао (Hypothekengeschäft, les prêts hypothécaires), који се састоји у давању зајма на **непокретна** имања, као: куће, њиве и т. д.

Пошто су ово обично **већи** зајмови, који не могу брзо да се врате, то се они обично граде на **дуже** време.

Завод, који у нас таке послове ради, јесте **Управа фондова**.

Digitized by Google

301. 4. **Контокорентни** посао (Contocorrentgeschäft), који се састоји у томе, кад банка својим клијентима отвори кредит по **књигама** и за свој труд узима неки провизион.

Нарочита врста кредита по књигама јесте **акцептациони** кредит (Acceptcredit или Acceptationscredit), по коме клијент може на банку вући (трате) и **преко** свог **потражује** (Guthaben), дакле за неку извесну суму **и** без **покрића,** за шта му банка рачуна већи провизион, који се зове **акцепт-провизион** (Acceptprovision).[1]

Пасивни послови

302. Пасивни послови јесу:

1. **Депозитни** посао (Depositengeschäft), који се састоји у **примању** депозита:

на **чувањe** (zur Aufbewahrung),
на **управу** (zur Vervaltung), и
на **употребу** (zur Benützung).

Код депозитних послова на **чување,** који спадају у најстарије послове баначке, банка **прима** хартије и предмете од вредности, исправе и т. д.[2] на **чување** и предаје пола-

---

[1]) *Acceptations* — или *Acceptconto,* или *Trattenconto* јесте конто, на коме се трасант вучене трате *задужи,* кад исту банка плати.

[2]) Кад банка прима депозит (dépôt) у покретним стварима и драгоценим металима, онда је *редован* (régulier) депо, а кад прима новац, онда је *нередован* депо (irrégulier dépôt).

Депо је свака вредност, коју неко преда на чување.

Онај, који *предаје*, јесте *депонент* (Deponent); а онај, који *прима*, јесте *депозитар* (Depositar).

Digitized by Google

гачу писмено (Depositenschein), у коме је на чување примљени депозит описан.[1]

Код пријема депозита на **управу** банка прима депозите не само на чување, него се стара и о **деташирању** и **наплати** купона од депонованих ефеката, **вађењу** купонских листова, **размени** хартија од вредности, у кратко: банка врши све послове, који се тичу положених вредности.[2]

---

[1]) По правилу се то писмено издаје у два примерка, од којих један потпише банка, а други полагач, и то измењају.

Банка за *чување* добија умерену *награду* (die Depotgebür), која се одређује према вредности предмета и дужини рока за чување.

Бечка Лендербанка (Länderbank) има новину у томе, што она депозите не узима сама, него клијенту одреди известан простор у каквој њеној каси за чување његових хартија од вредности, што стоји под кључем самог тог клијента.

Подобно томе има у Паризу *Comptoir National d' Escompte,* који издаје под закуп Coffres-Forts, врста затвора. Сваки, који плати 5 дин. месечно, може да добије место те да остави што хоће да му буде сигурно; јер се ту чува дању и ноћу.

Широке и видне степенице воде ка пространим салама, око којих су поређани Coffres-Forts, који су начињени од воденичног камена, цемента и гвожђа.

[2]) За бечку пијацу је од особите важности депозитни и жиро-посао бечки *жиро-* и *каса-задруге* (Giro-und Cassenverein).

Тај завод отвори сваком своме жиро-члану један *депо-конто* (Depotconto), у коме му одобрава све ефекте, које је он положио или који су за њега положени.

Пријем истих банка потврђује у *депо-књизи* (Depotbuch).

Digitized by Google

Најважнији депозитни посао за банке јесте примање депозита на **употребу**. Банка прима новац са или без **отказа** и са или без **интереса**, па са истим врши активне послове.[1]

Депонент са положеним ефектима располаже сретством чекова онако исто као што код жиро-обрта располаже са новцем.

Највећа корист ове банке лежи у олакшаном обрту ефеката. Сви главнији учесници обрта са ефектима, као: банке, баначке куће, сензали и берзански посредници (Börseagenten) на бечкој пијаци јесу чланови те задруге. И тако, кад ималац једног депо-конта има какве ефекте да преда коме другом имаоцу депо-конта, онда задруга просто *задужи* једног са комадима, које овај хоће да преда, а *одобри* онога, коме исти треба да се предаду.

[1]) Кад банка прима депо под условом да се са истим до дана отказних рокова служи, онда она за то право даје депоненту накнаду:

1. у плаћању *интереса* на депо;

2. у *бесплатном* чувању депонованих вредности;

3. у *бесплатном* или *јевтином* извршењу послова, које депонент има. Ту спада исплаћивање са уређењем *жиро-отсека* код депозитне банке, по коме банка на конто својих клијената плаћања, која они један другоме имају, сретством отписивања и дописивања изравњава.

Овај депозитни посао изазвао је и установу *чекова*.

4. У учешћу депонента на *чистом добитку* банке.

Трговци дају у депо већином готовине у каси, резервне фондове и тако звани Horte. Horte се састоји из новца и племенитих метала, који се не предају обрту, него леже у приправности за употребу.

Депозитна банка не сме никакве друге послове са рескирањем да предузима.

Ако се новац полаже у депо са отказом, који је 8 дана, 1 месец, 3 месеца и т. д., онда депонент мора, ако хоће новац да дигне, прво да *откаже* и онда на дан рока добија капитал са интересом. Што је отказни рок *краћи*, то је интерес *мањи*.

Digitized by Google

303. 2. **Жиро-посао** (Girogeschäft), који стоји у тесној вези са депозитним послом.

Тај је посао пасивни са тога, што је банка **дужник** имаоцу жиро-конта за његово жиро-примање, које банка употребљује на есконтовање меница, ломбардске послове и т. д.

304. 3. Посао **нота** (das Zettel- или Notengeschäft), који се састоји у **издавању** (émission des billets de banque) банкнота.

Банке могу ноте издавати само са одобрењем државе и имају се строго извесних прописа придржавати. Ови се односе нарочито на висину **имените** вредности, на **оптицај** и **пријем** нота, као и на њихово покриће.

305. Покриће (die Deckung, encaisse metallique) је сигурна **залога**, **да је банка у стању своје ноте у свако време звечећим новцем заменути.**[1]

---

[1]) Покриће може бити:

1. *Пуно покриће у готову* (Die volle Bardeckung) кад у банци за *све* ноте, које су издане, лежи *готов* новац. Ту су у ствари ноте само за *удобност*.

2. *Северо-амерички систем* (das Nordamerikanische System), кад банка положи код власти државне хартије и од њихове вредности за *90%* изда ноте.

3. *Баначко* покриће (die bankmässige Deckung), кад је један сталан процент нота (понајвише $^1/_3$ истих по чему се овај систем често и зове Drittelisdeckung) покрива са готовином у племенитим металима, а остатак са хартијама од вредности, као што су: менице, ефекти и т. д.

Цела количина нота или је *ограничена* или *неограничена*. У овом другом случају каже се, да је укупна количина нота *контингентирана* (contingentiert). Тако на пр. енглеска банка сме само за 14,475.000 *непокривених* нота да изда.

Digitized by Google

306. 4. **Заложнички** посао (Pfandbriefgeschäft).

Да би банке могле давати зајмове на **непокретна** имања, оне набављају капитал на тај начин, што издају **заложнице,** за сигурност којих јемчи нешто акциски капитал, а нешто банчине **хипотекарне** тражбине.

III. Комисиони послови

307. Код **комисионог** посла банка врши **по налогу** и **за рачун** својих клијената **берзанске** послове, био предмет истих валуте, менице, ефекти или што друго.

Најглавнији комисиони посао банака састоји се у **куповини** и **продаји** ефеката за туђ рачун.

IV. Спекулативни послови

308. Противно комисионом послу **спекулативни** посао је онда, кад банка врши какав посао, нарочито **берзански,** за **свој** рачун у циљи да постигне какав добитак.[1]

309. У спекулативне послове спадају и послови, који се оснивају на **арбитражи** (Arbitrage).

Суштина арбитража састоји се у томе, да се дозна, на којој се страној пијаци најкорисније могу да **купе** или да **продаду** разне врсте новаца, менице, ефекти и т. д., и на који се начин може какав дуг најјев-

---

[1]) Спекулативни послови имају за предмет нарочито *девизе* и *ефекте*.

Digitized by Google

тиније **покрити** или каква тражбина најкорисније **наплатити.**

310. За извођење **арбитражних** послова обично се удруже две или више банака или баначких кућа, које се налазе на разним берзанским пијацама. Оне деле штету и добитак **на пола.**

Тако свршени послови зову се **мета-послови** (Metâ-Geschäfte, conto a metâ).[1]

V. Основачки и емисиони послови

311. Овај се посао састоји у **оснивању** и **финансиском потпомагању** индустријских предузећа и банака; даље у **куповини** и **продаји** акција и облигација, које така предузећа издају.

Врсте банака

312. Банке су:

1. У односу на **емисију** нота банке су **емисионе** или цетел-банке (Zettelbank, banque d' émission), које имају право да издају ноте, и оне, које то право немају.

---

[1]) Изнаћи начин за арбитраж зове се *арбитрирати* (arbitrieren), а онај спекулант, који се тиме занима, зове се *Arbitrageur*.

Кад се сазнаје, на којој се пијаци може каква врста меница *најјевтиније* да добије или *најскупље* да употреби, онда је то *менични* арбитраж (Wechselarbitrage).

Упоредни рачун *дисконта* на појединим меничним пијацама зове се *Disconto-arbitrage*.

Новчани арбитраж (Geldarbitrage) бави се са сазнавањем: *која се врста новца за какву извеену циљ даје најкорисније употребити.*

Digitized by Google

2. У односу на **начин оснивања** банке су:

државне (Staatsbank), које оснива држава и њима ради, и

приватне, које оснивају приватне капиталисте.

3. У односу на **главни** посао, који банке раде, јесу:

жиро-банке (Girobanken, Assignationsbanken), којима је главни посао да многобројне исплате, које трговци из **једног** места имају између себе да чине **у готову,** врше на тај начин, што се већи број трговаца договори, да колико ко хоће кованог или некованог племенитог метала на извесно место **депонује**, па одатле под њиховом **заједничком управом** да се њихове **међусобне** исплате врше просто **дописивањем** и **отписивањем** по књигама;

депозитне банке (Depositenbanken) кад примају депо на чување, управу и употребу;

трговинске банке (Handelsbanken), у које спадају **дисконто** — и **ломбард-банке** (Disconto- и Leih (Lombard)- Banken), које се баве са дисконтом и ломбардским пословима;

хипотечне банке (Hypothekenbanken), које дају кредит на непокретна имања;

заложни заводи (Pfandleihanstalten), који служе мање трговини и индустрији; али помажу сиротнијем сталежу са **давањем** кредита на **ручне залоге,** као: рубље, хаљине, драгоцености и т. д. На тај начин сиротиња се чува од зеленаша;

Digitized by Google

кредитни заводи (Creditanstalten), који, поред правих баначких послова, предузимљу **зајмове, оснивање** и **санирање** анонимних друштава и **спекулативне** послове;

посредничке банке (Maklerbanken), које се баве са посредовањем берзанских послова и са вршењем спекулација.

Банкнота

313. Банкнота (Banknote, billet de banque) је упутница, са којом се банка обвезује, да извесну суму **à vista** плати **доносиоцу у звечећем** новцу.[1]

ГЛАВА XLVII

Српска Народна Банка

314. Српска Народна Банка основана је 1883 год. као **анонимно** друштво.

Основни капитал Банке је **20,000.000** дин., подељен у 40.000 акција à 500 дин.

---

[1]) Осем *металног* новца има и *папирни* новац (monnaie de papier), као што су банкноте Српске Народне Банке. Њих сваки прима, јер *имају* покриће.

Али овај новац не треба метати са *папир-новцем* (papier-monnaie, Staatsnote), који *нема* покрића и који има важност према поверењу, већем или мањем, које има влада, која га издаје.

Оваке ноте чине део *државног дуга*. Оне се издају *без* обећања да ће се исплатити у *звечећем* новцу. Зато, да би их сваки морао примити, оне имају *принудни* курс (Zwangscours). Така држава има *папирну* вредност (Papierwährung).

Digitized by Google

315. Банка врши ове послове:

есконтовање меница, варанта[1] од српских прозвода и државних бонова (bon du trésor);

куповину **злата** и **сребра**;

давање зајма на залогу злата и сребра и српских државних обвезница;

примање депозита на **просто** чување као и са отварањем кредита на њих по текућем рачуну;

посредовање за остварење државних зајмова, или општинских, или других индустриских и трговинских предузећа;

исплату и **наплату** за рачун државе или приватних лица или завода.

Напротив Банка не сме:

да **игра** на берзи;

да своје акције купује;

да даје зајам на **непокретности**.

Банка има повластицу да издаје банкноте. Она може да изда за **два и по пута** толико нота, колико у касама има покрића.[2]

Управа

316. На челу Банке стоји **управни** одбор, а на челу одбора **гувернер**. Овај одбор има 9 чланова.

---

[1]) Варант (енгл. warrant, Lagerschein) је исправа о извесној роби, која се у каквом сместишту налази.

[2]) Покриће може бити: у металној готовини, хартијама од вредности, есконтованим меницама и ефектима.

Ноте од 10. дин. банка мења за сребро, а оне од 50, 100 и 1000, за злато.

Digitized by Google

Надзорни одбор има 7 чланова.

Оба ова одбора састављају **главни** одбор.

Ценсорски одбор има три отсека и 9 чланова. Један од тих отсека прегледа ескон-тну способност меница.

Разне одредбе

317. Ни један акционер не може имати више од **30** гласова.

Банка есконтује менице са 3 и 2 потписа, а за време од **92** дана.

Привремене акције гласе на име и преносе се на полеђини. Кад се потпуно уплате гласиће au porteur.

Чиста добит дели се овако:

1. 6% интереса акционерима;
2. до 15% за резервни фонд, док овај не стигне до 20% **уложеног** капитала;
3. до 10% награде особљу банке;
4. до 20% државној каси, и
5. остатак се дели као дивиденда акционерима.[1]

Француска Банка.

[1]) Француска Банка (Banque de France) основана је године 1800.

Она има право да емитира банкноте (billets de banque).

Банка ради све послове, које има трговинска банка. Она нарочито прима новац у депо без интереса, и то само од лица, која код ње имају отворене текуће рачуне. Између њих врши се *virement*.

Трговински ефекти имају *3.*, а варанти најмање 2. потписа.

Акционерски капитал састоји се из 182,500.000 фр.; но Банка може издати највише до 3,500,000.000. банкнота.

Digitized by Google

Отварање рачуна

318. Клијенти какве банке траже по некад да им се отвори рачун код ње, да би знали са **коликом** сумом на случај потребе могу да располажу. То **обећање** зајма, који се доцније остварава, зове се **отварање рачуна** (ouverture de crédit).

ГЛАВА XLVIII

Конто-коренто

319. Конто-коренто или **текући рачун** (compte courant) постоји често између **трговаца,** који стоје један с другим у честом **пословном** односу.

Овај monnaie de papier има своју подлогу.

Банка сваке недеље издаје биланц.

Аустро-угарска Банка.

И ова банка (österreichisch-ungarische Bank) јесте *анонимно* предузеће и има право да *издаје* банкноте.

Капитал Банке састоји се из *90* милиона форината и подељен је у 150.000 акција, од којих је свака са 600 фор. уплаћена.

Акције гласе на име.

Банка има два седишта: у Бечу и у Пешти.

Главни збор решава хоће ли се усвојити биланц и дати absolutorium.

Банка, између осталих послова, даје хипотекарне зајмове.

Две петине нота у оптицају морају бити покривене у сребру или злату.

Ако Банка за 24. часа своју ноту не исплати у законској монети, губи одмах повластицу.

Ако количина банкнота, које су у оптицају, прелази покриће у готову са више од 200. милиона форината, онда Банка на вишак плаћа држави 5 од сто порезе.

Digitized by Google

Кад Петар прода Павлу робу и овај одмах плати; после, кад Павле прими од Петра као комисионер робу за продају, па ју прода и Петру пошље новац: то није текући рачун.

Али то бива и овако.

Једна страна, која другој страни да на пр. робу, ограничи се на то, да ту другу страну **задужи** (débiter) са том вредношћу, а она опет страна, која робу прими, ту прву страну **кредитира** (créditer). Једна страна не тражи ништа од друге док се у одређено време не сравне артикли између себе и тако изнађе **салдо** (solde), а то је оно, **што једна страна има другој да даје.**

Лица, која у таком односу стоје, каже се да **раде конто-коренто** (travaillent en compte courant).

Текући значи неки рачун или неко стање, које се према операцијама **мења.**

Операције, које фигуришу у текућем рачуну, зову се **римесе** (remises); јер свака операција садржи предају **вредности,** коју једна страна даје другој. **Пошиљач** (remettant, envoyeur) је онај, који **даје** римесу и треба да буде **кредитиран;** а **прималац** (récepteur) је онај, који римесу **прима,** и треба да је **задужен.**

Због **сталне** везе партије се зову **кореспонденти** (correspondants).

Римеса може бити **непосредна** и **посредна.** Кад једна партија пошље вредност н. пр. робу другој, онда је непосредна; а кад једна партија исплати за другу повериоца ове, онда је **посредна.**

Digitized by Google

Корист конто-корента

320. Корист од конто-корента је у томе, што се за исплату трговинских операција умањује количина и избегава пренос готова новца; што се њиме задовољава потреба кредита, без кога трговина не може да буде, и што се на тај начин упрошћују односи кореспонденената.

Према томе једно лице не мора да шаље другоме оно, што је дужно; него, пошто се рачун закључи, плаћа **ефективно** само салдо. А исто тако лица, која имају текуће рачуне код ког **трећег,** служе се, у место плаћања у готову, са вирманом на тај начин, што се сума кредита једног **пренесе** на кредит другог.[1]

Текући рачун сматра се правно као уговор своје врсте. Он постаје по **изречној** или **прећутној** вољи коресподенената.

Кад једна страна **прими** римесу, дужна је другу да **кредитира**; а напротив ова прва, кад римесу **пошље,** ону прву **задужује.**

---

[1]) Код француске банке virement може бити само између оних лица, која код ње имају текуће рачуне.

Често бива, да се уз *отворен* рачун придружи и *текући* рачун, и то у интересу кредитованог лица.

Кад једно лице има само отворен рачун, онда оно, ако је *целу* кредитовану суму изузело, мора *целу* суму и да плати, а не да *почесно* отплаћује или да и преко тога *још* тражи. А кад је текући рачун, онда кредитовани може да почесно отплаћује, било у готову, било у трговинским ефектима по наредби повериоца.

Digitized by Google

Целина конто-корента

321. Целина и **недељивост** конто-корента састоји се нарочито у томе:

што један кореспондент не може из текућег рачуна да одвоји један артикл па да за исти тражи **наплату,** и

што поверилац једног кореспондента не може да **узапти** суму, са којом је он као његов дужник кредитован.

Само се салдо може **узаптити.**

Интерес у конто-коренту

322. Свака римеса доноси са собом право на **интерес.**

Интерес тече код римесе, која је у **роби** или **готову,** одмах од **пријема**; код **трговинских ефеката** од дана њихова **рока**; а кад један кореспондент плати какав дуг за рачун другог кореспондента, онда од дана **исплате.**

Но стране могу и друкчије да уговоре.[2]

Закључак конто-корента

323. Кад се уговор о текућем рачуну сврши, онда се гради **закључак** рачуна (clôture du compte).

---

[1]) Анатоцизам (anatocisme) или капитализација интереса допушта се.

Ако је једна страна банкер, онда, по франц. закону, осем интереса има право и на известан *провизион.*

Digitized by Google

Ако уговора о року нема, онда свака страна може закључак да тражи кад хоће. У те случајеве спада и **смрт, правна неспособност, пад под стечај.**

После закључка рачуна не уноси се више никаква операција у конто-коренто.

Рачун се гради кад се упореди **дугује** и **потражује** т. ј. кад се једно од другога **одбије.** Тада се види, да ли се једно и друго конпенсира **потпуно,** или је једно веће, а друго мање, што обично и бива, па то показује тада на терет једне стране салдо.

Салдо се може по **споразуму** пренети и у **нови** текући рачун, и то се тада може узаптити.[1]

ГЛАВА XLIX

Берза[2]

324. Још од старине[3] постоји обичај, да се трговци у извесно време састају ради трговинских послова. То се нарочито вршило на вашарима, који су имали великог утицаја на развитак трговине и трговинског права, тако, да су се берзе и развиле из вашара.

---

[1]) Према *природи* посла за тужбе по конто-коренту надлежан је трговински или грађански суд.

[2]) По Лион-Кану и другима.

[3]) Најстарије берзе су биле у Италији и Фландрији. Оне су биле познате под називом *collegium mercatorum,* и држане су у Риму.

Најстарија француска берза била је у Лиону. Друга у Тулузу, трећа у Руану, а четврта 1724 год. у Паризу.

Сад у Француској има 68 берзи.

Digitized by Google

Састанак трговаца на извесном месту, у исвесно време, ради трговинског промета: то је берза (bourse, Börse, Börsenhalle, Lloyds).[1]

Корист берзе

325. Берза је од користи:

што трговци не морају да се **траже**; јер знају место и време кад се могу састати, те тако могу на брзо своје послове да сврше, и

што су операције на берзи тако многобројне, да се по њима даје определити цена ефектима и роби (курс).

Значаји трговинске берзе

326. Трговинске берзе (bourses de commerce) нису **приватне** установе, које може оснивати ко хоће.

Берза се може основати само по одобрењу министра народне привреде, а по саслушању трговинско-занатлијског одбора.

Берзе стоје под **надзором** државне власти.

---

[1]) Реч берза по једнима долази отуда, што су се трговци у Бриџу (Bruges) састајали у кући једнога од њих, који се звао *van der Burse*.

Други опет мисле, да реч *берза* долази одуда, што је на кући у Бриџу, где је берза држана, било изрезано знамење у облику три кесе (trois bourses).

Гиљар из ове две версије изводи, да је банкер или мењач, који је био основалац те куће, дао изрезати на истој три кесе као знамење свога занимања, и тако се свет навикао да по томе знамењу прозове и породицу.

Digitized by Google

Разно значење речи берза

327. Берза значи:

1. **скуп** трговаца;

2. **стан,** где се берза држи;

3. **време,** кад се она држи, као што се каже: **на крају у берзе** (à la fin de la bourse), и

4. **скуп** свршених операција, као што се каже: **данашња берза била је рђава** (la bourse d' aujourdhui a été mauvaise).

Послови берзе

328. По чл. 1. закона о берзи она се оснива за **робу,** за **хартије од вредности** и за разне **монете.**[1]

Према овоме послови берзански могу се поделити на две главне групе.

У прву спадају операције са **јавним ефектима и другим** (bourses d'effets publics et autres, Effectenbörsen).

У другу групу спадају **послови са разном робом** (bourses de marchandises, Warenbörsen).[2]

Према овоме берзе се деле на:

1. **берзу са ефектима,** и

2. **берзу са робом.**

---

[1]) По чл. 2. статута београдске берзе предмет промета може бити: сваковрсна *роба* (нарочито земаљски производи), све *хартије од вредности,* чије котирање буде допуштено, *менице, звечећи и папирни новац, племенити метали,* а тако и експедициони, магацински, транспортни, осигуравајући и сместиштни (антрпо) послови.

[2]) У Француској на првима посредују *agents de change,* а на другима *courtiers.*

Digitized by Google

Ове се деле на **продуктне** (Productenbörse) и на **специалне** (Specialbörse).

На првој се врше погодбе у **групи** извесних трговинских артикала, а на другој само о **једном јединoм** трговинском артиклу.[1]

---

[1]) Најважније берзе са робом у Аустрији јесу у Бечу, Трсту, Грацу и Линцу, и већина послова на њима врши се на основи мустара, односно проба.

Односно времена, у које се берза држи, има *берза у подне* (Mittagbörse) и *берза у вече* (Abendbörse).

Берза у подне је *права*, пред којом се држи *претходна* берза (Vorbörse), и за којом долази *последња* (Nachbörse) берза.

Најважнија је берза са *државним папирима* (Fondsbörse), а затим са *земаљским производима* (Produktenbörse), где се врше погодбе за храну, уље, спиритус итд,

Разуме се гране трговине имају и разне берзе. Тако Лондон, најважнија трговинска варош у свету, има *Краљевску Берзу* (Royal Exchange) у опште за робу и менице; *Фон-Берзу* (Fondsbörse, Stock Exchange) за *енглеске државне папире и акције;* берзу за *стране* државне папире и акције (Foreign Stock Exchange); берзу за *жито*, за *угљен*, за *иловидбу* и *осигурање*, што се зове *Lloyds*.

Берлин осем главне берзе има берзу за *продукте*, за *хипотеке* (Hypothekenbörse), берзу за *грађевине* и *цигље* (Bau- и Ziegelbörse).

И Беч има осем главне берзе још берзе за *робу* и *продукте*.

Њу-Јорк има осем опште нарочите берзе за *дуван*, за *петролеум*, за *дроге*, а за тим и *Народну Берзу за Памук*.

У Хамбургу све су гране трговине у једном месту заступљене.

У Берлину је берза од 12 до 2, у Франкфурту на М. од 12 до $1^1/_4$; у Паризу од 12 до 3 часа.

Digitized by Google

Од горњих послова сматрају се као берзански они, који су **на берзи** закључени о предметима, који се на њој смеју **негосирати** и **нотирати**.

Сваки берзански посао је **трговински**; али њих суди **берзански** суд.

Ред на берзи

329. На берзи одржава ред управа берзе.

Комисер берзе, кога поставља државна власт, присуствује нарочито у седницама управе, и има право да обустави сваку одлуку, која би била противна закону или статутима.

Берзу не могу посећивати:

женскиње, па ма да су и трговци;

лица, која не могу да **располажу** са својим имањем;

лица, која су под **стечајем**, а и после стечаја ако су осуђени за **лажно** банкротство, па није протекло **три** године од издржане или опроштене казне;

У Бечу, Амстердаму и Франкфурту на Мајни има и *Effektensocietäten*, који су састанци законом дозвољени и на којима се о празницима спекуланти састају за погодбе државних папира и акција.

Кад се спекуланти тајно састају, то су *Winkelbörsen*, но то се у Аустрији казни.

У Берлину има *вечерња* берза (Abendbörse) на углу једне од најживљих улица сваки дан.

У Хамбургу бивају вечерњи састанци од 1 Септ. до 31. Маја, а у Франкфурту на М. има *недељна* берза (Sonntagsbörse) за време зимње пола године.

Digitized by Google

лица, која нису испунила своје **берзанске** обвезе, и то док их не испуне;

лица којима је **забрањено** посећивање берзе, докле та забрана траје;

они, који су по пресуди судској изгубили **грађанску част.**

I. Берза са ефектима

330. Све погодбе на овој берзи врше се само преко посредника, а то су заклети **берзански сензали.**

Берзански сензали

331. Берзански сензал може бити сваки онај, који може бити **трговински** посредник.

Само он врши посредовање у берзанским пословима и добија куртаж на **новцу, чековима** и **боновима** 0·18‰ дин., а на **ефектима** ½‰ дин., према вредности **закљученог** посла.

Тај куртаж плаћа како **купац,** тако и **продавац,** и то при **предаји** закључнице.

Сензал чува налоге као тајну, а тако исто и имена клијената, осем ако су га ови од те дужности ослободили.

Ако противна страна тражи мора казати **име** налогодавца; али не мора ако је овај положио нужно **покриће** за дотични посао. Иначе, ако није примио покриће, одговара сензал лично ономе, са којим је посао закључен.

Сензал води дневник, у који одмах по свршетку састанка заводи сваки закључен

Digitized by Google

посао и одмах странама издаје **закључнице,** и то најдаље за **четири** часа по свршеном састанку.

Закључнице **дневних** послова не подносе се на потпис, а **терминских** најдаље идућег дана.

Закључница (borderau) је писмено, у коме сензал констатује **природу** операције, коју је закључио за рачун клијента, и **цену.**

Налоге клијента пре састанка сензал бележи у књизи **бележник.**

Сензали не смеју вршити операције за **свој** рачун.

Сензал полаже **кауцију,** и може имати своје **помоћнике,** који му само **помажу,** али **не закључују** берзанске послове.

Имена сензала и њихових помоћника стоје на угледу у берзанској дворани.

Котирање на берзи

332. Министар народне привреде по саслушању берзанске Управе одређује шта се може на берзи **нотирати, бележити.**

Допуст на котирање (admission à la cote) јесте управо **препорука** ефеката према публици.

Јавни ефекти

333. Јавни ефекти (effets publics), су у опште државне **ренте, бонови, акције** и **облигације** анонимних друштава, која су образована са одобрењем државе, а други ефекти сматрају се као **приватни.**

Digitized by Google

Операције

334. Операције су **куповине** и **продаје**, и зову се обично **погодбе** (marché).

Курс

335. Као свака цена робе, тако и цена **меница, државних папира, акција, новаца** и т. д., што је све предмет трговине, подлежи општем привредном закону понуде и тражње. Према томе цена њихова, независно од њихове номиналне вредности, час скаче, а час пада, према томе: да ли их има **много,** а тражња **мала**, или их има **мало,** а тражња **велика.**

Ако је тражња велика, онда је hausse; а ако је понуда велика, онда је baisse.

На висину курса утичу на прво место **политичке** прилике споља и унутра. Револуција или ратно стање побију кредит државе или трговинских друштава, и зато многи почну такве ефекте продавати и курс **пада.** Исто тако кад има новца у земљи **мало,** људи продају своје ефекте да до новаца дођу, и тада курс **пада**; а ако новаца има много, онда нико не продаје, а многи купују, и курс скаче.

Код акција курс скаче или пада према **величини дивиденде.**

Често бива да друштва дају својим акционерима **фиктивне** дивиденде у циљи да на тај начин дигну курс својих акција.

Али осем ових узрока има и **варалачких** маневри. Тако лица, која хоће да ка-

Digitized by Google

кве акције продаду по добру цену, протуре лажне гласове о добром стању тога друштва. А лица, која хоће какве акције јевтино да купе, растуре неповољне гласове о друштву.

Курс је дакле у ствари **текућа цена берзанских вредности.**

Цена државних папира и акција зове се **ефектни** курс (Effectencurs).[1]

За берзанске вредности каже се да су: **пари** (au pair), **преко пари** (au-dessus du pair) и **испод пари** (au-dessous du pair).

Пари је **номинални** капитал акције, облигације, ренте. Према томе вредност каква каже се да је al pari кад је њена **цена** потпуно **равна** њеној номиналној вредности, а **преко** пари или **испод** пари је онда, кад јој је цена **виша** или **нижа** од номиналне вредности. Н. пр. један 2% лоз је пари, ако му је цена 100 дин.; преко пари, ако му је цена 105 д; а испод пари, ако му је цена 95 дин.[2]

Вишак цене какве берзанске вредности преко номиналне вредности зове се **премија** (prime).

---

[1]) *Менични* курс (Wechselcurs) рачуна се према вредности, коју текућа монета у месту *плаћања* има у месту *куповине.*

Код меничних послова она разлика, која долази због скакања или падања курса, зове се *курсна диференција* (Kursdifferenz).

[2]) *Номинални капитал* разликује се од *емисионог курса* (taux d'émission). Овај је скоро увек *нижи.*

Digitized by Google

Курсни лист

336. На одређивање курса утичу сензали.

Званични курс најдаље за један час по закључку састанка утврђују: **комисер, дежурни члан** и **секретар** Берзе на основу сензалових извода.[1]

Курсни лист показује обично **променљиву** валуту.[2]

Нотирање

337. Курс се бележи у **сребру.**

Менице за Аустро-Угарску (Беч, Пешта, Трст) нотирају се по виђењу и на 8 дана.

За Париз, Лондон, Берлин, Солун, Цариград, Мајланд и Рим по виђењу (à vista).

Златан новац нотира се по комаду, а **папирни** од јединице **100** вредности. Енглески новац од 1 ф. ст. а тако и енглеске менице.

---

[1]) На страни обично курс утврђују сензали на основу послова, које су тога дана свршили.

У Паризу издају званични курс под именом *Cours authentique.*

[2]) За променљиву валуту обично су две преграде, од којих се једна означава са *B* (Briefe), *P* (Papier) или *нуђено* (Angeboten), из чега се види, по коју се цену менице могу *купити.* У другој прегради *G* (Geld), *gesucht* или *bezahlt* (bez.) нотирају се оне цене, по које се менице могу *продати.*

Тако, ако је каква врста меница нотирана под *B,* онда онај, који нуди, моћи ће нешто *испод* курса продати. А ако је нотирана под *Geld,* онда онај, који тражи, мораће већином нешто *више* од курса платити.

На бечкој берзи *Geld* значи, да по ту цену има *купаца,* а *Ware* значи, да се по ту цену берзанске вредности *нуде.*

Digitized by Google

Стране менице од јединице **100** стране вредности.

Лица на берзи

338. У главноме четири врсте лица врше операције на берзи.

1. Они, који хоће своје капитале да **пласирају.** Они, кад купе какву вредност, иду само на то, да од свога капитала истерају какав добитак. Они оно што купе не продају, осем ако им треба новац.

То се зове **пласирање** (placement).

2. **Спекуланти** (spéculateurs), који су наумни да ефекте, што купе, **продаду** по **скупљу** цену, или да, пошто препродаду, али без да одмах предају, купе таке ефекте по **нижу** цену ради предаје.

Такви спекуланти (Börzenspeculanten) јесу **осје** (Haussiers), кад траже на **скакању** курса да извуку добитак; јер купују берзанске објекте у цељи да их по скупљем курсу продају; а **бесје** (Baissiers) су они, који спекулирају на **падање** курса; јер они продају објекте у нади да их после по нижем курсу натраг купе. Они се зову и **контрминери** (Contremineurs), и спекулирају обично **à la baisse.**

У Бечу, у средини берзанске сале су банкери и заступници банака, а са стране спекуланти, који образују **кулису** (Coulisse) и који сакривено играју.

У Паризу има банкера, који посредују на берзи. Они се зову **coulissiers.** Они него-

Digitized by Google

сирају објекте, који су забрањени или се на берзи не котирају.

Име Coulissier долази отуда, што су у раније време ти недозвољени посредници стојали у **ходнику,** који се обично звао **coulisse.** И пре се говорило, а и сад се каже: вршити какву операцију у кулиси (dans la coulisse), што значи: **преко надри-посредника** (Pfuschmakler).

3. **Играчи** (joueurs) су лица, која не предају, нити траже да им се ефекти предају; него траже да извуку добитак на разлици између курса од онога дана, када су операцију свршили, и курса од онога дана, када треба исту да изврше.

Тако један играч купи 3000 фр. ренте 3% à 70 фр. (што чини 70.000 фр.) за крај месеца. Ако је у то време курс **пао,** н. пр. буде 69 фр., он не ће тражити да му се предаду ефекти, које мора на штету да препродаје, него ће **платити** разлику т. ј. 1000 фр.

Напротив, ако је курс на крају месеца **скочио,** па буде н. пр. 71 фр., он ће онда од продавца **примити** разлику од 1000 фр., који би морао толико изгубити кад би набављао ефекте, које нема.

И обрнуто. Један играч **продаће** за крај месеца 3000 фр. ренте 3% à фр. 70 (што чини 70.000 фр.). Ако је тога дана курс 71 фр., он ће, без да ефекте предаје, **платити** разлику од 1000 фр., колико би морао изгубити кад би набављао ефекте да их купцу преда.

Digitized by Google

4. Таки играчи, кад употребљавају маневре да курс скочи или падне, зову се **ажиотери** (agioteurs).

Врсте берзанскцх погодаба

339. Послови на ефектној Берзи (Effecten-Börse) јесу **реални** (relle), кад капиталиста ефекте **купује** да их узме и у готовом плати, или их **продаје** да претвори у новац.

А **спекулативни** (Speculationsgeschäfte) јесу они, кад уговорне стране имају намеру само из колебања курса да извуку какву корист.

У погледу на **предају** (испорука) берзанске погодбе деле се на две врсте:

I. продаје или погодбе **за готово** (ventes или marchés au comptant, Cassegeschäfte).

II. Продаје или погодбе **о року** или **терминске** (ventes или marchés à terme, Zeitgeschäfte или Lieferungeschäfte).

I, Погодбе за готово

340. Погодба за готово (дневна) је онда, кад се о **исплати** цене или **предаји** ефеката ништа не уговори.

Ова погодба може бити:

1. По **утврђеном** курсу (à un cours fixe). То бива онда, кад клијент (продавац или купац) определи **утврђену** цену, по којој се погодба има да учини.

2. По **дневном** курсу (au cours du jour). То бива онда, кад клијент берзанском сензалу остави одрешене руке; али само под условом, да што купи или прода по **коме курсу од тога дана.**

Digitized by Google

3. По **средњем** курсу (au cours moyen). То бива онда, кад клијент нареди сензалу да купи или прода по цени, која је у **средини** између највише и најниже од тога дана.[1]

Дневни послови[2] испоручују се истог дана када су закључени, најдаље до 6 час. по подне.

Али при свем том код ефеката **номинативних** треба да прође извесно време док продавац изврши пренос истих на купца.[3]

Кад **дан** предаје није одређен, него само **време** предаје, на пр. **од 15 до краја месеца**, онда страна, којој се остави право на **избор**, мора противну страну **2** дана пре, и то најдаље у почетку Берзе о томе известити преко секретара Берзе.

И код ових послова може бити спекулисања. Неко н. пр. купује ефекте кад је **бес**, да их после прода кад је **ос**.

---

[1]) Погодбе по средњем курсу врше се пре отварања берзе. А пошто се средњи курс сазнаје тек по закључку берзе, то количина цене не зависи више од воље уговорача, нити може да се мења: била мала, била велика.

[2]) Чл. 97. Узанса Беогр. Берзе.

[3]) У Француској при овакој погодби продавац може предати ефекте купцу у размаку између једне и друге берзе, а *мора* их предати пре *четврте* берзе по погодби.

А номинативни ефекти морају се предати најдаље пре *шесте* берзе по погодби. Но ималац оваких ефеката најпре их претвори au porteur, па их берзански сензал као такве негосира.

Код погодаба за готово сензали обично од клијената не узимљу гарантију; јер у њих имају поверења.

Digitized by Google

II. Рочне погодбе

341. Погодба **рочна** или **терминска** је онда, кад је за **предају ефеката или за исплату цене одређен рок.**

Ове се погодбе радије чине но погодбе за готово, а то бива нарочито с тога, што се оне закључују **непокривено** (à découvert), а то значи, да у време погодбе нити продавац има у рукама **ефекте,** које је продао, ни купац **цену,** коју треба да плати.[1]

Рочне погодбе јесу праве спекулације и често су у правном смислу коцке.[2]

Кад има само спекулације, онда се **продавац**, који продаје непокривено, нада да ће пре но што рок доће моћи, у нади да буде **бес,** ефекте купити по **нижу** цену, и, на тај начин, кад их преда купцу, остварити добитак, који је раван разлици једне и друге цене.

Напротив, рочни **купац** се нада, да ће пре но што рок доће, бити **ос,** и да ће на тај начин моћи исте ефекте препродати по **вишу** цену ономе, коме треба да плати.

Кад у оваком случају странкама није стало до ефекта,[3] него иду на то, да се цео

---

[1]) У Франкуској од 1821 год. констатовано је, да рочних погодаба има 50 пута више но погодаба за готово.

[2]) По чл. 84 Узанса Беогр. Берзе за закључење диференциских погодаба не прима се на Берзи *тужба.*

[3]) Зато се те продаје зову и *продаје in bianco* (Verkäufe in bianco), јер о року нити купац има сретства да ефекте плати, нити продавац има ефекте да преда.

Ово су послови *диференцијални* (Differenzgeschäfte), и јесу предмет правог ажиотажа (agiotage, Windhandel).

Digitized by Google

посао сведе на плаћање **разлике** (différence, Differenz), онда рочни **продавац,** на случај ако буде **ос,** плаћа једну суму, која је равна оној, коју би изгубио кад би морао **купити** ефекте да их коме треба преда. Међутим, на случај ако буде бес, **купац** плаћа продавцу једну суму, која је равна оној, коју би изгубио кад би морао о року **препродати** купљене ефекте да тако добије новац, који му треба да куповну цену плати.

И тако код рочних погодаба продавци спекулишу на бес, а купци на ос (à la baisse, à la hausse).

Деоба рочних погодаба

342. Рочне погодбе су:

чврсте погодбе (marchés fermes, fixe или feste Zeitgeschäfte);

слободне погодбе (marchés libres или à prime, bedingte Zeitgeschäfte) или **на премију**.

Чврсте погодбе су оне, које у исто **време** вежу и продавца и купца тако, да се ни један ни други не може од своје обвезе да ослободи, па ма и одустаницу да плати.[1]

---

[1]) По правилнику париских посредника *купац* има увек право да ефекте захтева *пре* одређеног рока, а продавац нема право нагнати купца да ефекте раније прими. То право зове се *есконт* (faculté d'escompte).

Купац може имати разних узрока да ефекте одмах прими н. пр. хоће да иде на пут, или хоће да ефекте прода на каквој страној берзи, где је курс скочио. Али најчешће бива да купци врше спекулацију у томе, што на тај начин изазивају ос; јер продавци, који су продали

Digitized by Google

Слободне погодбе или **на премију**[1] јесу оне рочне погодбе, при којима је уговорено да купац може, како му кад буде од користи, или тражити **предају** о утврђеном року или

ефекте непокривено, морају у таком случају да их одмах набаве ради предаје.

[1]) Због тога што су ове погодбе *теже* за продавца, зато је и цена њихова већа од цене за готово.

За француску ренту премија је један франак или 50 сантима, то јест да сума, коју купац даје, износи 1 фр. или 50 сантима на 3 франка, или 4 франка или 4.50 фр. ренте, према томе како је кад операција 3. 4. или $4^1/_2$ на сто. Онда се на берзанском језику каже, да је премија *dont un, dont cinquante* и т. д.

За акције се уговара премија од 10 фр., а по каткад 20 фр. од акције.

Реч *премија* има и других значења. Под том речју разуме се и разлика између *курса* једне вредности и њеног *номиналног* капитала, кад је она *над пари*. У том смислу каже се: *акције тога друштва граде премију од 50 сант.*

Исто тако *prime de remboursement* (исплатна премија) или само *премија* значи разлику између емисионе висине облигација и њиховог номиналног капитала *(le taux d'émission, le capital nominal).*

Количина премије у толико је већа, у колико је цена погодбе нижа, и приближује се цени погодбе чврсте. Што више има изгледа да ће купац предају тражити, то продавац већу премију уговара. Мања цена чини да је извршење погодбе вероватније; јер она више ставља у изглед могућност да ос *стигне* или *престигне* висину премије. Ако се н. пр. 5% рента закључи *чврсто* à 100 фр. и ако ја продам по *премији* 101.50 фр., онда ће ефект вероватније бити предан, него кад бих ја продао *по премији* од 102 фр.; јер ће извесно *ос* стићи пре до прве но до друге цене.

Кад рок дође купац са премијом има да се реши на избор. Он то чини у виду изјáве, која се зове *la*

Digitized by Google

одустати од погодбе кад плати извесну суму новца, која је у напред одређена и која се зове **прим** (prime, Prämie).

Ове погодбе према чврстим погодбама имају ту бољу страну, што **купац** може, ако непредвиђено лупи бес, свој **губитак** да **ограничи** на висину премије, кад **одустане** од погодбе.

Напротив за **продавца** ове погодбе имају ту лошу страну, што његов губитак није ограничен, док међутим његов добитак не може да пређе **преко** одређене премије.

Н. пр. узмимо да Павле наложи своме берзанском посреднику да крајем текућег месеца (fin courant) прода 3000 фр. ренте 5% по курсу од 70 фр. за 70.000 фр. са премијом од 50 сант. на 3 фр. ренте, што чини 500 фр. Ако на крају месеца курс буде 69 фр.*, онда ће купац **одустати** од погодбе. На тај начин он ће истина **изгубити** 500 фр.; али би изгубио 1000 фр. **да је ефекте морао примити**, јер их не би могао препродати скупље од 69.000 фр. У оваком случају очевидно је да ће купац, ако бес **не достигне**

---

réponse des primes. Кад купац одустаје од погодбе, онда се каже он: *abandonne la prime;* а кад тражи извршење, онда се каже: *il lève le titre,* т. ј. он тражи предају ефекта.

Кад купци на премију траже предају, онда продавци траже да ефекте набаве, јер они обично раде непокривено, и то изазива ос; а кад купци одустају од погодбе, онда продавци, који су ефекте набавили, исте нуде, и то изазива бес.

Digitized by Google

висину премије, или ако буде ос, радије тражити извршење погодбе, и губитак за продавца у том случају биће онолики, колики буде ос.

Берзански арбитраж

343. Под **арбитражом** (arbitrage) разуме се операција, кад ко **прода** какву берзанску вредност у цељи да какву другу **купи**, или да на **једном** месту купи па на **другом** да **ту исту** вредност прода.[1]

Репор

344. Репор (report) је у ствари разлика између курса ефеката за готово (Per Kontant) и курса рочне погодбе.

Репор се састоји **у комбинацији погодбе за готово и погодбе терминске** или **у комбинацији две погодбе са разним роковима.**

Обично бива да вредност каква има већи курс кад је **о року,** но кад је **за готово.** То бива нарочито с тога, што термински купац има ту корист да ужива куповну цену до рока, и ако још има право на интересе (arrérages) и дивиденде.

---

[1]) То може да буде с тога, што једна вредност може на две разне трговинске берзе да има *две* цене, или што једна вредност, која доноси *више,* има сразмерно мање висок курс, од друге вредности, која доноси *мање.*

Арбитраж се врши обично са *терминским* погодбама; али може и са погодбама за готово.

Digitized by Google

Кад је така **нормална** разлика у цени, онда се каже да је **репор**; а кад су на против цене веће **за готово** но **о року,** онда се каже да је **депор** (déport).[1]

Али репор има друго значење од веће важности. То је операција, кад се ефекти купе за готово или за рок па се одмах **у исто време** препродају за рок или за какав други даљи рок (Prolongationsgeschäft).

Онај, који **купује** да **прода** за какав рок, зове се **репортер** (reporteur, Reportierender, Kostnehmer), а онај, који продаје, зове се репорте (reporté, Reportierte, Kostgeber).

Врло често бива да неко купи па после тога **мало по мало** продаје ефекте исте врсте.[2] Али то није **репор.** Значај је код операције репора у томе, да се куповина и продаја **једновремено** сврши, т. ј. купац кад купи ефекте за готово или за рок, у исто време их одмах **препродаје** за други рок.

---

[1]) Депор бива нарочито кад много терминских купаца затраже предају ефеката, и онда продавци, који су обично без покрића, траже ефекте, а та тражња изазове скакање курса.

Кад се држи да ће какав ефект *скочити*, онда је *рочна* куповина *скупља* од куповине *за готово*. Ту разлику у цени, која се зове *репор*, добија са текућим интересом онај, који за готово *купи* и у исто време за рок *прода*.

Ако се држи да ће ефекти *пасти*, онда је цена за рочну куповину *мања* од цене за готово, и та се разлика зове *депор*.

[2]) То је најпростији начин кад спекуланти хоће на разлици курса да добију.

Digitized by Google

Пример. Ја имам при себи 100.000 дин., хоје ћу тек после месец два моћи пласирати. Но ја бих могао са тим новцем сад одмах да се користим сретством једног репора. Рента $4^1/_2$ на сто је за готово 100 дин., за рок 100 дин. 50 п. Ја ћу сад за мојих 100.000 дин. купити **за готово** $4^1/_2$ на сто по цену од 100 дин. и **препродаћу** то одмах **за рок** по 100 дин. 50 п. Тако ћу се користити разликом на курсу од те две радње, и на тај начин за један месец на суму од 100.000 дин. могу извући приход од 500 динара, што претставља шест од сто интереса на годину.

У осталом, ту за мене не може бити велике опасности; јер, ако курс **падне,** мој ће продавац за готово, који је у исто време купац за рок, сам трпети штету; а ако случајно он падне под стечај, ја ћу задржати ефекте и имаћу штете само ако се деси да курс падне, а ја морам да их одмах препродам.

Ово је пример како је репор од користи за капиталисту, који може за кратко време да се јако користи.

Други пример. Ја сам **купио** по курсу од 99 дин. 4500 дин. ренте $4^1/_2\%$ за **крај** месеца, што сам се надао да ће у то време курс **скочити.** Али то не буде, него, шта више, курс **падне** и рента буде 98 динара. Ако бих ја ову операцију ликвидирао, ја бих ову операцију ликвидирао, ја бих имао 1000 дин. штете. Зато, надајући се да ће курс у скоро **скочити,** ја, да бих избегао штету, **продужим** моју операцију, Шта ћу да ра-

Digitized by Google

дим? Потражићу каквог капиталисту, који ће се на моје место ставити за један месец, т. ј. **он** ће за мене платити купљену ренту па ће **мени истом** препродати за крај идућег месеца исти број ренте за **већу** цену. На тај начин ја ћу платити само диференцију; а ако буде ос, ја не само што могу проћи без штете, но могу нешто и добити.

Ово је пример како спекуланти, кад се у нади преваре, могу да своје операције продуже преко одређеног рока.

А тај пример може бити и обрнуто. Ја сам продао без покрића 4.500 д. ренте $4^1/_2$% à 105 дин. за **крај** текућег месеца (fin courant); ја да дакле рачунам на бес, што не буде, него напротив курс скочи à 106 дин. Кад бих ја сада ликвидирао моју операцију, ја бих морао набавити ефекте скупље но што сам их продао, и тако бих био на штети. Рачунећи непрестано на бес, ја ћу да моју операцију продужим. То ћу учинити ако нађем каквог спекуланта, који ће ми ренту продати и откупити равну количину ефекта за крај **идућег** месеца. Ако идућег месеца буде курс **пао,** ја ћу ефекте добити по јевтину цену, продаћу их моме репортеру и могу још што и добити.

Извршење рочних погодаба. Ликвидација.

345. За ликвидацију, која се врши између **берзанских сензала,** где тих има, постоје нарочита правила.

Digitized by Google

Пример. Ја имам при себи 100.000 дин., хоје ћу тек после месец два моћи пласирати. Но ја бих могао са тим новцем сад одмах да се користим сретством једног репора. Рента $4^1/_2$ на сто је за готово 100 дин., за рок 100 дин. 50 п. Ја ћу сад за мојих 100.000 дин. купити **за готово** $4^1/_2$ на сто по цену од 100 дин. и **препродаћу** то одмах **за рок** по 100 дин. 50 п. Тако ћу се користити разликом на курсу од те две радње, и на тај начин за један месец на суму од 100.000 дин. могу извући приход од 500 динара, што претставља шест од сто интереса на годину.

У осталом, ту за мене не може бити велике опасности; јер, ако курс **падне,** мој ће продавац за готово, који је у исто време купац за рок, сам трпети штету; а ако случајно он падне под стечај, ја ћу задржати ефекте и имаћу штете само ако се деси да курс падне, а ја морам да их одмах препродам.

Ово је пример како је репор од користи за капиталисту, који може за кратко време да се јако користи.

Други пример. Ја сам **купио** по курсу од 99 дин. 4500 дин. ренте $4^1/_2\%$ за **крај** месеца, што сам се надао да ће у то време курс **скочити.** Али то не буде, него, шта више, курс **падне** и рента буде 98 динара. Ако бих ја ову операцију ликвидирао, ја бих ову операцију ликвидирао, ја бих имао 1000 дин. штете. Зато, надајући се да ће курс у скоро **скочити,** ја, да бих избегао штету, **продужим** моју операцију, Шта ћу да ра-

Digitized by Google

дим? Потражићу каквог капиталисту, који ће се на моје место ставити за један месец, т. ј. **он** ће за мене платити купљену ренту **па ће мени истом** препродати за крај идућег месеца исти број ренте за **већу** цену. На тај начин ја ћу платити само диференцију; а ако буде ос, ја не само што могу проћи без штете, но могу нешто и добити.

Ово је пример како спекуланти, кад се у нади преваре, могу да своје операције продуже преко одређеног рока.

А тај пример може бити и обрнуто. Ја сам продао без покрића 4.500 д. ренте $4^1/_2\%$ à 105 дин. за **крај** текућег месеца (fin courant); ја да дакле рачунам на бес, што не буде, него напротив курс скочи à 106 дин. Кад бих ја сада ликвидирао моју операцију, ја бих морао набавити ефекте скупље но што сам их продао, и тако бих био на штети. Рачунећи непрестано на бес, ја ћу да моју операцију продужим. То ћу учинити ако нађем каквог спекуланта, који ће ми ренту продати и откупити равну количину ефекта за крај **идућег** месеца. Ако идућег месеца буде курс **пао,** ја ћу ефекте добити по јевтину цену, продаћу их моме репортеру и могу још што и добити.

Извршење рочних погодаба. Ликвидација.

345. За ликвидацију, која се врши **између берзанских сензала,** где тих има, постоје нарочита правила.

Digitized by Google

А ликвидација између берзанског сензала и клијената састоји се у томе, да клијент продавац **преда ефекте,** а клијент купац да за њих **положи цену.** Ако је исти клијент и купац и продавац, онда бива **компенсација.**

Кад берзански сензал од својих клијената за сигурност извршења погодбе узме ефекте или новац, онда се то зове **покриће** (couverture, Deckung).

Покриће се рачуна према ономе, колико берзански сензал може да се од прилике оштети. А та штета не прелази разлику између курса **онога дана, када је погодба закључена,** и курса **онога дана, кад се има да ликвидира.**

Ликвидациони или **компенсациони** курс (cours de compensation, Liquidationskurs, Kompensationskurs) на главним берзама одређује **ликвидациони биро** (Liquidationsbureau, syndicat des agents de change) или која где буде надлежна берзанска власт. По том курсу морају сви ефекти да буду **узети** или **дати,** а разлику између компенсационог и правог курса куповине, односно продаје, израчунају саме странке, које су посао закључиле.

Берза за робу

346. На **берзи за робу** (Warenbörse, bourse de marchandises) врше се:

продаје и куповине **робе;**

продаје и куповине **племенитих метала.**

Digitized by Google

Берзански суд

347. Сви спорови, који произиђу из берзанских послова, који су **на Берзи** закључени, морају се судити на Берзанском Суду.

Lettre de change[1]

Paris, le 15 Novem. 1898. B. P. F. 100

Au 15 décembre prochain, il vous plaira payer à l'ordre de Prierre N. la somme de cent francs, valeur reçue en marchandises.

Jean N.

A Paul N., à Lyon.

Billet à ordre

Paris, le 15 Novem. 1898. **B. P. F. 100.**

Au 15 décembre prochain, je paierai, à l'ordre de Pierre N., la somme de cent francs, valeur reçue comptant.

Jean N.

---

[1]) У малој трговини зове се traite или mandat.

Digitized by Google

Fremder Wechsel

Graz, den 20 December 1898. Pr. fl. 300 öster. W.

Drei Monaie à dato zahlen Sie gegen diesen Prima-Wechsel an die Ordre des Herrn Peter N. die Summe von drei Hundert Gulden österr. Währung, Werth in Rechuung, und stellen ihn auf Rechnung laut Bericht.

Herrn Paul N.
in Wien.

Johann N.

Digitized by Google

Eigener Wecesel

Marburg, den 24. Decem. 1898. Pr. fl. 300 öst. W.

Am 24. März 1899. Zahle ich gegen dieseu Sola-Wechsel, an die Ordre des Herrn Peter N., die Summe von drei Hundert gulden österr. Währung, Werth emptangen.

Sola auf mich selbst
in Marburg.

Johann N.

Digitized by Google

Digitized by Google

СТВАРНИ РЕГИСТАР

БРОЈЕВИ ЗНАЧЕ ЧЛАНКЕ У КЊИЗИ

А.

Авал, авалиста 242.
ави, авизо-клаузула 205, 241.
агент, 58, 128, 155.
à dato 191.
адреса, адресант, адресат 196, 208, 259.
ажио 147.
ажиотер 338.
акција 75, 77, 78, 154.
акредитив 165.
акцепт, акцептант, акцептација 230, 233.
акцепта последице 240.
« пажња 241.
алонж 225.
антрпо 115.
арбитраж 309, 310, 343.
асигнат, асигнатар 296.

Б.

Банка 293, 312, 314—318, 317.
банкнота 313.
баре 25.
барат — трговина, — рачун 19.
беземшом 29.
без обвезе 206,
белешка посредничка 143.
берза 324—327.
« са ефектима 328.
« » робом 346.
бесје 338.
биланц 8.
биљон 25.
бланко-индосамент 213.
« акцептант 229.
бруто 29.

В.

Важност трг. књига 51, 52.
валута 28, 201.
« папирна 147, — сопствена, страна, чврста, променљива 153.
валвација 27.
варант 114.
вашари 170, — шампањски 169.
виза 240.
возилац 135, 136.
вредност 201.
вредност размене 1, — номинална, — курсна 154. — у мени самом 224.

Г.

Губитак права по меници 270.

Digitized by Google

Digitized by Google

СТВАРНИ РЕГИСТАР

БРОЈЕВИ ЗНАЧЕ ЧЛАНКЕ У КЊИЗИ

А.

Авал, авалиста 242.
ави, авизо-клаузула 205, 241.
агент, 58, 128, 155.
à dato 191.
адреса, адресант, адресат 196, 208, 259.
ажио 147.
ажиотер 338.
акција 75, 77, 78, 154.
акредитив 165.
акцепт, акцептант, акцептација 230, 233.
акцепта последице 240.
« пажња 241.
алонж 225.
антрпо 115.
арбитраж 309, 310, 343.
асигнат, асигнатар 296.

Б.

Банка 293, 312, 314—318, 317.
банкнота 313.
баре 25.
барат — трговина, — рачун 19.
беземшом 29.
без обвезе 206,
белешка посредничка 143.
берза 324—327.
« са ефектима 328.
« » робом 346.
бесје 338.
биланц 8.
биљон 25.
бланко-индосамент 213.
« акцептант 229.
бруто 29.

В.

Важност трг. књига 51, 52.
валута 28, 201.
« папирна 147, — сопствена, страна, чврста, променљива 153.
валвација 27.
варант 114.
вашари 170, — шампањски 169.
виза 240.
возилац 135, 136.
вредност 201.
вредност размене 1, — номинална, — курсна 154. — у мени самом 224.

Г.

Губитак права по меници 270.

Digitized by Google

Д.

Дани почека 246.
датум 195, 237.
девалвација 27.
девиза 152.
декало 29.
декорт 29.
дел кредере 31, 121.
деоба 66.
депо — конто, — књига 302.
депоновање 162.
депозициона белешка 206.
депор 344.
детаљирати 12.
деташирати 78.
дивиденда 75, 77, 154, 335.
дизажио 147.
дилигенц 275.
дисконте, дисконто 29, 149.
дисконтовање 298.
диференција 335, 341.
дневник 43, 45.
док 117.
докази 140, 146.
домицил 284.
домицил-меница 199, 207.
домицилијант 207.
домицилијат 207, 239, 246.
дроге 19.
друштво трговачко 59, 60.
друштво јавно 62, 63, — командитно 62, 69—72, — удеоничко 62—73, — на почесне спекулације 62, 87, 88, — командитно на акције 62, 80, — са променљивим капиталом 62, — безимена 62, 82—86.
дужник регреса, главни, интервенциони 262.
дуг летећи, — фундирани, — консолидирани 155.
дукат холандски 26.
дупликат 227, 267.

Ђ.

Ђутуре 93, 105.

Е.

Емисија 155, емисиони посао 311.
експедитер 130.
есконт, есконтовати 149, есконтовање 298.
ефектна берза 330.
ефекти јавни 333.
ефектив 185.

Ж.

Жена 40.
жигови 118.
жирант, жиратар 212.
жиро 212.
жиро-банка 312.
жиро-обрт, жиро-конто 167.
жиро посао 303.

З.

Зајам 155.
залога 113.
заложнички посао 306.
законик трговински 6.
закључак конто-корента 323.
закључница 331.
застарелост 274, 283, 288.

Digitized by Google

И.

Играч на берзи 338.
идентитет 253.
изанс 29, 247.
извор трг. права 6.
издатељ 177.
инвентар 43, 47.
индосамент 212, — прави, пун, бланко 213, — облик 214, — ректа 216, — неодговорност 218, — место 221, — без обвезе 222, — пре и после рока 223, — прокура 224.
индустрија, — агриколна, мануфактурна, трговинска 2, текстилна 20.
инкасо 224, — налог 166.
инскрипције 155.
инсолвент 42.
интерес 111.
интервенција у нужди. — за част 209.
интервенијент, интервент 209.
испитивање књига 49.
исплата 95, 157, 246, — пажња 254, — уредна 246.
исправа јавна 141, — приватна 142.

Ј.

Јемство менично 242.

К.

Казна уговорна 101.
калкулирати 24.
кампсор 169.
капара 100.
капитал 37, 294.
каплакен 31.
картел 24.
квитирање 228, 277.
келер-меница 278.
кенкаљри 19.
клаузула авизо, — покрића, — ревалирања 205, — алтернативна 169, — касаторна 227.
књиге трг. 41—44, споредне 48.
књиговодство 44.
колберова уредба 169, 173.
командита 169.
командит-меница 198, 205.
комисионер 119—123.
комитент 119, 204.
комисиони посао 307.
компенсација 159.
конта в. рачун.
конверсија 155.
консолидација 155, 167, 220.
конто-коренто 160, 319 — 322, — 301.
контра-књига 167.
кореспондан 319.
кореспонденција 144.
корист трговине 14.
котирање 332.
кредит 111.
кредитив 165.
кулиса, кулисје 338.
купац 99.
куповина на пробу 102, — по проби 103, — за пробу 104, — ђутуре 105, — дневна 106, — предајна 107, — за готово 110, — на кредит 111, — претплатна 112.

Digitized by Google

купон 154.
курант-новац 25.
курс 314, 335, 340, 345.

Л.

Лажна меница в. менице.
легитимација 249.
лежарина 31.
лекаж 29
ликвидација 89, 345.
лимит 120.
ломбард-посао 299.

М.

Малолетник 39.
марке 118.
материјалист 19.
меница сопствена 178, 281, 292.
меница вучена 178, 184, 292.
меница по сопственој наредби 181, 292.
меница дневна 188, 292.
меница кратка, средња, дуга 188.
меница по виђењу 189, 292.
меница на извесно време по виђ. 190, 292.
меница на отказ 189, 292.
меница дато 191, 292.
меница вашарска 192, 292.
меница из руке 194, 292.
меница начињена 194, 292.
меница вучено-сопствена 197, 292.
меница командит 198.
меница домицил 199, 107, 292,
меница комисиона 204, 205. 292.
меница зеленашка 172.
меница на рате 187, 292.
меница са разним клаузулама 206.
меница потпуно домицилирана 207, 292.
меница непотпуно домицилирана 207, 292.
меница са адресом у пужди 208.
меница ректа 215, 292.
меница са алонжом 225.
меница на изв. време по виђ. са роком презентације на пријем 234.
меница са делимичним пријемом и са пријемом за част за остатак 238.
меница домицил са налогом за презентацију на пријем 239.
меница узо 247, 292.
меница основна 256, 292.
меница пролонгирана 256,292.
меница пролонгациона 255, 292.
меница повратна 265, 292.
меница прејудицирана 275, 292.
меница лажна и лажљива 277,
меница келер 278, 292.
менице сопствене и вучене разлика 282.
меница адресована 292.
меница ордр 292.
меница на имаоца 292,
меница у року 292.
меница домаћа 292.
меница страна 292,
меница транситo 292.
меница местна 292.

Digitized by Google

меница дистанц 292.
меница по вредности 292.
меница ефектив 292.
меница са интересом 292.
меница сола 292.
меница дупликат 292.
меница баначка 292.
меница-банк 292.
меница инкасо 292.
меница депо 292.
меница за покриће 292.
меница заложна и хипотечна 292.
меница акцептирана, индосирана, хонорирана, авалирина 292.
меница дисхонорирана или протестирана 292.
меница застарела 282.
менице порекло 168,-развитак 169,-опредељење 176,-реч 184.
место плаћања 199,-издања 195,-за протест 260.
мета-посао 310.
мораторијум 256.

Н.

Наука трговине 3.
наставак менични 225.
немарљивост имаоца менице 272, 273.
нестанак менице 280.
непотнуност менице 202.
нето-тежина 29.
новац 25, 26.
нота 32.
нота посао 304.
нотирање курса 153, 337.
нотификација 269, 271.

О.

Објава брачних уговора 55.
објава друштвен. уговора 56.
обичаји трг. 19,
облигација 142, 154, 155.
ограничење трговања 38.
одустаница 102.
операција 334.
оригинал меница 228.
осје 338.
отправљач 130.

П.

Папири кредитни 154.
пари 335.
паритет 147.
партијалник 48.
писмо кредитно 165.
пласирање 338, 342.
плаћање 246.
погодба 340—342.
подвоз 31.
показивање књига 50.
покриће 229, 305, 345.
понуда 23.
посао месни 108,-дистанц 109.
посредник 125, 127.-берзански 331.
посредовање 209.
портфељ 48.
послови трговински 35,-нетрговински 36,-баначки 295,-берзански 339,-пролонгациони 344.
право трговинско 4,-менично 175,-интернационално 285.
предаја робе 93.
презентирање 206, 232 248, 253.

Digitized by Google

прејудиц 275, 276.
премија 156, 335,-осигурања 32.
пренос в. индосамент.
препис мен. 228, — при регресу 268.
преписка 46, 144.
претставник куће 128, 58.
прецртавање 250, 277.
пријем 230.
пријем за част 209, 210, — редовни, ванредни 235, — — облик 236, — услован, делимичан 238.
пријемник 230.
прима 227.
примаж 31.
принципал 37.
приоритети 156.
пристаниште 116.
проба 102, 104.
провизион 14, 31, 121.
продавац 98.
производи 19.
прокура-индосамент 213, 224.
прокурист 57.
пролонгација 255, 256, 257.
протест 258, 259, 206, 261, 263.
пуномоћник 58, 252, — на меници 194.
путници трг. 58.

Р.

Рабат 29.
размена 1.
разрешење протеста 206, 263.
ранбур регрес — сума 215, 264.
рачун 30, — уображени 32, — признати 145, — повратни 265.
ревалирати 204.
регрес, регредијент 262, 266, 271.
регрес-сума 164.
ремитирати, ремитент 177, 186.
реесконт 150.
ректа-меница 215, — индосамент 216.
рента 155.
репор, репортер, репорте 344.
рефакција 29,
римеса 319.
роба 17, 19.
робе опасност 92, 131, — предаја 93.
рок 97, 187, — за презентацију 206, — исплате 247.

С.

саакцепт 241.
сведоци 140.
секунда 227.
сензал 125, 127,-берзански 331.
сикирсал 37.
сила јача 137.
сировина 19.
сконто 29.
сконтрација, сконтро, сконтро—књига 161.
сместишта 114.
сола—меница 226.
солидаритет 219, 245.
спекулативан посао 308.
спекуланти 338.
спецерај роба 19.
спорко 29.

Digitized by Google

способност менична 182.
спроводница 167.
стандард 147.
странац 286.
субмисија 155.
суд трговински 33,—берзански 347.
сума менична 185.

Т.

Талир левантски 26.
талон 154.
тара 29.
тражња 23.
трасат 177, 196.
трасант 177, 194.
трата 178, 194.
трговац 12.
трговина 2, 37.
трговина активна 10.
трговина властита 14.
трговина директна,-индиректна 11.
трговина са ефектима 154.
трговина са робом 18.
трговина са новцем и папирима 18. 147.
трговина са меницама 148.
трговина извозна 7.
трговина комисиона 14.
трговина на велико, — на мало 12.
трговина пасивна 10.
трговина провозна 7.
трговина слободна 38.
трговина спољна. 7.
трговина стална 13.
трговина торбарска 13.
трговина увозна 7.
трговина унутрашња 9.
трошкови 31, 94.

У.

Уговор 61, 90, — испуњење 96, — како се пише 142.
узо-меница 193.
умножење менице 226.
упутница 163.
услови битни на мен. 209,— небитни 205.
устројство трг. суда 6.
уступљење 213, 215, 216.

Ф.

фабрикација 19.
фабрикати цели 19, — полу 19.
фактура, фактурирати 32.
фалсификовати 277.
филијал 37.
фирма 53, 54.
фонд резервни 85.
фусти 29.
фустаж 31.

Х.

Хипотечни посао 300.

Ц.

Цена 20.
« производна 21.
» пијачна 22.
« монополска 23.
централ 37.

Ч.

Чек 35, 289, 290, 291, — књига 167.
члан берзе 329.

Ш.

Штета 137.

Digitized by Google

Digitized by Google

CORRIGENDA

На страни 13 место Erzengugnspreis треба Erzeugungspreis.

На страни 16. у последњем реду у место 3. треба 1., а испод тога примедба 2) треба 1).

На страни 19 у 2. реду примедбе у место Desconto треба Disconto.

На страни 27. у примедби место comandite треба commandite.

На страни 60. у 3. реду место reserve треба réserve.

На страни 64. у чл. 93. место Liferung треба Lieferung.

У чл. 100. место Arrbha треба Arrha.

У чл. 110. место kauf треба Kauf.

На страни 81. у 2. реду место нализи треба налази.

У чл. 128. место Provisionsreizende треба Provisionsreisende.

На страни 91. у примедби место Zwischenspediteurs треба Zwischenspediteurs.

На страни 96. место Глава VII треба Глава XVII.

На стр. 105 после чл. 157 у место 159 треба 158.

На страни 115. у примедби 3. место frapesitae треба trapesitae.

На страни 139. у примедби 1. место cours треба jours.

На страни 140. последњи ред место Veriangen треба Verlangen.

На страни 154. први ред место 209. треба 203.

Digitized by Google

На страни 155. у 11. реду место nah треба usch.

На страни 160. примедба место 3) треба 1).

На страни 164. у 4. одељку место недноси треба подноси.

У члану 223. место Nahindossanten треба Nachindossanten.

На страни 209. у 1. примедби место Wttaccept треба Mitaccept.

На страни 220 у 4. одељку место домидилијат треба домицилијат.

На страни 221. у 2. примедби место пролонгирана треба пролонгациона.

После стране 222. треба место 923 да буде 223.

На истој страни пред чл. 258. место последице *исилате* треба *неисилате*.

На страни 252. место чл. 284. треба 283.

На страни 255. место чл. 238. треба 288.

На страни 260. место чл. 191. треба 291.

На страни 261. у 4. реду место трговинскд ело треба трговинско дело.

На страни 263. у тачци 6. место *на извесном вашару* треба *како је где узо*.

На страни 264. у 6. реду оздо место момети треба монети.

На страни 269. у 6. реду озго место моманитна треба командитна.

На страни 270. у 4. реду озго место recouvremeut треба recouvrement.

На истој страни у 1. реду оздо место асигнат треба асигнант.

У чл. 302. место Vervaltung треба Verwaltung.

На страни 311. место diesen треба diesen; место gulden треба Gulden, и место emptangen треба empfangen.

Digitized by Google

САДРЖИНА

БРОЈЕВИ ЗНАЧЕ **ЧЛАНКЕ** У КЊИЗИ

РЕГИСТАР **ЗАКОНА** ВИДИ НА СТРАНИ 320

ПРВА РЕЧ

ДЕО I

Општи појмови

ГЛАВА I

Размена 1. Трговина 2. Трговинска наука 3. Трговинско право 4. Континенталнa трговина 5. Извор трговинског права 6.

ГЛАВА II

Врсте трговине 7—14. Корист трговине 15.

ГЛАВА III

Појам робе 16. Подела робе 17. Подела трговине 18. Трговина са робом 19.

Цена 20. Производна цена 21. Пијачна цена 22 Монополска цена 23. Картел 24.

ГЛАВА V

Новац 25. Трговински новац 26. Валвација и девалвација 27. Валута 28.

ГЛАВА VI

Трговински обичаји 29, Рачуни 30. Трошкови 31. Подела рачуна 32. Трговински суд 33. Парнице 34.

Digitized by Google

ГЛАВА VII

Трговински послови 35. Нетрговински послови 36.

ГЛАВА VIII

Трговац 37. Ограничење трговања 38. Способност малолетника 39. Жена удата 40.

ГЛАВА IX

Дужност трговца 41. Трговинске књиге 42. Обвезне књиге 43. Уредност књига 44. Дневник 45. Преписка 46. Инвентар 47. Споредне књиге 48. Испитивање књига 49. Показивање књига 50. Важност трговинских књига 51. Књиге без полудоказне силе 52.

II Фирма 53. Састав фирме 54.

III Објава брачних уговора 55. Објава друштвених уговора 56.

ГЛАВА X

Прокуриста 57. Трговачки помоћник 58.

ГЛАВА XI

О друштвима 59. Општи значаји друштва 60. Уговор 61. Подела друштава 62.

I Јавно друштво 63. Значаји друштвене обвезе 64. Управа друштва 65. Дерба код јавног друштва 66. Престанак јавног друштва 67. Добре и рђаве стране јавног друштва 68.

II. Мешовито друштво 69. Постанак командитног друштва 70. Дефиниција мешовитог друштва 71. Правне последице 72.

III. Удеоничка друштва 73. Постанак удеоничких друштава 74. Општи значаји друштва на акције 75. Обвеза акционера 76. Подела акција 77. Акције на име и на доносиоца 78. Пренос акција 79.

1. Командитно друштво на акције 80. Добре и лоше стране 81.

2. Безимена друштва 82. Добре стране 83. Законски прописи 84.

Резервни фонд 85. Престанак друштва 86.

Digitized by Google

Друштво на почесне спекулације 87. Значаји овог друштва 88.

ГЛАВА XII

Ликвидација 89.

ГЛАВА XIII

Трговински уговор 90. Свршетак погодбе 91. Опасност за робу 92. Предаја робе 93. Трошкови преноса робе 94. Исплата 95. Време испуњења уговора 96. Рачунање рока 97. Права и дужности продавца 98. Права и дужности купца 99.

Осигурање уговора Куповине.

Капара 100. Уговорна казна 101. Одустаница 102.

Врсте куповина.

Куповина на пробу 102. Куповина по проби 103. Куповина за пробу 104. Куповина ђутуре 105. Дневна куповина 106. Предајна куповина 107. Месни посао 108. Дистанц-посао 109. Куповина за готово 110. Куповина на кредит 111. Претплатна куповина 112.

ГЛАВА IV

I Трговинска залога 113. Јавна сместишта 114. Антрпо 115. Слободна пристаништа 116. Докови 117. Заштита марака и мустара 118.

ГЛАВА V

Комисионер 119. Дужности комисионера 120. Права комисионера 121. Права комитента 122. Правни однošај комисионера и комитента према трећима 123. Престанак комисиона 124. Посредници 125. Дужности посредника 126. Право посредника 127. Агенти 128.

ГЛАВА VI

Пренос робе 129.

I. Отправљач на води или на суву 130. Опасност робе на путу 131. Дужности отправљача 132. Право отправљача 133. Дужности пошиљача и дестинатера 134.

Digitized by Google

II. Возилац 135. Дужности возиоца 136. Штета 137. Престанак одговорности 138. Застарелост тужбе за штету 139.

ГЛАВА XVII

Трговински докази

Сведоци 140. Јавна исправа 141. Приватна исправа 142. Посредничка белешка 143. Преписка 144. Призната конта 145. Трговинске књиге 146.

ГЛАВА XVIII

Трговина са новцем и хартијама од вредности

I. Трговина са новцем 147.

Трговина са меницама 148.

1. Дисконте 149. Ресконт 150. Есконтна стопа интереса 151.

2. Девизе 152. Нотирање 153.

III. Трговина са ефектима 154. Облигације 155. Приоритети 156.

ГЛАВА XIX

Исплата 157.
1. Исплата у звечећем новцу 158.
2. Компенсација 159.
3. Конто-коренто 160.
4. Сконтрација 161.
5. Депоновање (остава) 162.
6. Упутница 163.
7. Меница 164.
8. Кредитив 165.
9. Инкасо-налог 166.
10. Жиро-обрт 167.

Digitized by Google

ДЕО II

ГЛАВА XX

Меница

Порекло менице 168. Развитак менице 169. Вашари 170. Жирата 171. Зеленашке менице 172. Ordre-меница 173.

ГЛАВА XXI

Извор српског меничног права 174.

ГЛАВА XXII

Менично право 175. Опредељење менице 176. Лица у меници 177. Дефоба менице 178. Разлика сопствене и вучене менице 179. Постанак трате 180. Меница по сопственој наредби 181.

ГЛАВА XXIII

Менична способност 182. Менична неспособност 183.

ГЛАВА XXIV

Вучена меница 184. Менична сума 185. Ремитент 186. Рок 187.

1. Дневна меница 188.
2. Меница по виђењу 189.
3. Меница на извесно време по виђењу 190.
4. Дато-меница 191.
5. Вашарска меница 192.
6. Узо-меница 193.

Потпис издатеља 194. Место издања и датум 195. Трасат 196. Вучено-сопствена меница 197. Командит-меница 198. Место плаћања 199. Место исплате 200. Примљена вредност 201. Непотпуност менице 202. Менично-правни изрази 203. Комисиона трата 204. Небитни услови 205. Белешке ван садржине менице 206.

ГЛАВА XXV

Домицил-меница 207.

Digitized by Google

ГЛАВА XXVI

Адреса у нужди 208.

ГЛАВА XXVII

Посредовање 209.
1. Пријем за част 210.
2. Исплата за част 211.

ГЛАВА XXVIII

Исплата: 212. Врсте исплата 213. Облик исплата 214. Рокови исплата 215. Рокови исплата 216. Правни лекови против 217. Исплатодавцеви исплата 218. Солидарност исплатних дужника 219. Исплата од лица у мешовит 220. Место где се исплата 221. Исплата без обзира 222. Исплата пре и после рока 223. Процурисплата 224.

ГЛАВА XXIX

Исплата хартијама 225.

ГЛАВА XXX

Уплатне исправе 226.
I. Исправе дужникеве 227.
II. Исправе трећих 228.

ГЛАВА XXXI

Потврде 229.

ГЛАВА XXXII

Продаја 230. Место за исплатицу 231. Ко може продавацима да продаје 232. Алиенат за Власник 233. Продаја ствари продатих обог повериоца и туђе за продавцеве 234. Решавање и опозивање продаје 235. Облик продаје 236. Продаја чиј власник не зна, продаје се забрањује 237. Уговори о дозволитим продаји 238. Дозволитијем лица се продаје 239. Правне последице исплатодаје 240. Шкода при исплатодаји 241.

Digitized by Google

ГЛАВА XXXIII

Авал 242. Право авалисте 243. Начин давања авала 244.

ГЛАВА XXXIV

Солидаритет 245.

ГЛАВА XXXV

Плаћање 246. Рок за презентацију на исплату 247. Место за презентацију 248. Легитимација 249. Препртавање 250. Легитимација ван менице 251. Пуномоћник 252. Идентитет 253. Пажња при исплати 254.

ГЛАВА XXXVI

Пролонгација 255. По уговору и по закону 256. Начин пролонгације по уговору 257.

ГЛАВА XXXVII

Последице неисплате

Протест 258. Врсте протеста 259. Место за подизање протеста 260. Случаји за протест због неисплате 261.

ГЛАВА XXXVIII

Регрес 262. Разрешење од протеста 263. Обична и ранбур регрес-сума 264. Повратна меница 265. Регрес код ректа-менице 266. Дупликат при регресу 267. Препис при регресу 268. Тужба имаоца противу разних обвезника 269.

ГЛАВА XXXIX

Губитак права по меници 270. Право регреса разних лица на меници 271.

I. Немарљивост 272. Значај немарљивости 273.

II. Застарелост 274.

ГЛАВА XL

Прејудицирана меница 275. Пренос прејудициране менице 276. Лажна и лажљива меница 277. Келер-меница 278. Wechselreiterei 279.

ГЛАВА XLI

Нестанак менице 280.

Digitized by Google

ГЛАВА XXVI

Адреса у пужди 208.

ГЛАВА XXVII

Посредовање 209.
1. Пријем за част 210.
2. Исплата за част 211.

ГЛАВА XXVIII

Индосамент 212. Врсте индосамента 213. Облик индосамента 214. Ректа меница 215. Ректа индосамент 216. Прави пренос правно 217. Неодговорност индосанта 218. Солидаритет меничних дужника 219. Индосамент на лица у меници 220. Место за индосамент 221. Индосамент без обвезе 222. Индосамент пре и после рока 223. Прокура-индосамент 224.

ГЛАВА XXIX

Менични наставак 225.

ГЛАВА XXX

Умножење менице 226.
I. Менични дупликат 227.
II. Менични пренис 228.

ГЛАВА XXXI

Покриће 229.

ГЛАВА XXXII

Пријем 230. Место за акцептацију 231. Ко може презентирати на пријем 232. Акцепт in bianco 233. Акцепт после протеста због непријема и рок за презентацију 234. Родовни и ванредни пријем 235. Облик пријема 236. Пријем код менице на изв. време по виђењу 237. Условни и делимичан пријем 238. Домицилијат ако се не назначи 239. Правне последице акцептације 240. Пажња при акцептацији 241.

Digitized by Google

ГЛАВА XXXIII

Авал 242. Право авалисте 243. Начин давања авала 244.

ГЛАВА XXXIV

Солидаритет 245.

ГЛАВА XXXV

Плаћање 246. Рок за презентацију на исплату 247. Место за презентацију 248. Легитимација 249. Препртавање 250. Легитимација ван менице 251. Пуномоћник 252. Идентитет 253. Пажња при исплати 254.

ГЛАВА XXXVI

Пролонгација 255. По уговору и по закону 256. Начин пролонгације по уговору 257.

ГЛАВА XXXVII

Последице неисплате

Протест 258. Врсте протеста 259. Место за подизање протеста 260. Случаји за протест због неисплате 261.

ГЛАВА XXXVIII

Регрес 262. Разрешење од протеста 263. Обична и ранбур регрес-сума 264. Повратна меница 265. Регрес код ректа-менице 266. Дупликат при регресу 267. Препис при регресу 268. Тужба имаоца противу разних обвезника 269.

ГЛАВА XXXIX

Губитак права по менини 270. Право регреса разних лица на меници 271.

I. Немарљивост 272. Значај немарљивости 273.

II. Застарелост 274.

ГЛАВА XL

Прејудицирана меница 275. Пренос прејудициране менице 276. Лажна и лажљива меница 277. Келер-меница 278. Wechselreiterei 279.

ГЛАВА XLI

Нестанак менице 280.

Digitized by Google

ГЛАВА XLII

Сопствена меница 281. Разлика вучене и сопствене менице 282. Застарелост 283. Домицил 284.

ГЛАВА XLIII

Интернационално менично право 285. Пасивна способност странца 286. Начин поступања на страни 287. Застарелост 288.

ГЛАВА XLIV

Чек 289. Садржина чека 290. Разлика чека и менице 291.

ГЛАВА XLV

Врсте меница 292.

ГЛАВА XLVI

Банке 293. Баначки капитал 294. Деоба баначких послова 295.

I. Новчани послови 296.

II. Кредитни послови 297. Активни послови 298. Ломбардски послови 299. Хипотечни посао 300. Конто-корент посао 301. Пасивни послови: 1. Депозитни посао 302. 2. Жиро-посао 303. 3. Посао нота 304. Покриће 305. Заложнички посао 306.

III. Комисиони послови 307.

IV. Спекулативни послови 308. Арбитраж 309. Мета-посао 310.

V Основачки и емисиони послови 311.

Врсте банака 312. Банкнота 313.

ГЛАВА XLVII

Српска народна Банка 314. Послови Банке 315. Управа 316. Разне одредбе 317. Отварање рачуна 318.

ГЛАВА XLVIII

Конто-коренто 319. Корист конто-корента 320. Целина конто-корента 321. Интерес у конто-коренту 322. Закључак конто-корента 323.

Digitized by Google

ГЛАВА XLIX

Берза 324. Корист берзе 325. Значаји трговинске берзе 326. Значење речи берза 327. Послови берзе 328. Ред на берзи 329.

I. Берза са ефектима 330. Берзански послови 331. Котирање на берзи 332. Јавни ефекти 333. Операције 334. Курс 335. Курсни лист 336. Нотирање 337. Лица на берзи 338. Врсте берзанских погодаба 339.

I. Погодбе за готово 340.

II. Рочне погодбе 341. Деоба рочних погодаба 342. Берзански арбитраж 343. Репор 344. Извршење рочних погодаба. Ликвидација 345.

III. Бераа за робу 346. Берзански суд 347.

Стварни регистар 313—319 страна.

Регистар ЗАКОНА види на страни 320.

Digitized by Google

Digitized by Google

УСТРОЈСТВО ТРГОВАЧКОГ СУДА

§. 1.

По указаној потреби установљава се трговачки суд у Београду.

§. 2.

Овај суд је надлежан за варош Београд и за срезове: врачарски, грочански, колубарски (среско место Лазаревац), космајски и посавски (среско место Умка), окр. подунавског.

(Замена од 17. Априла 1890. год. Збор. 46. стр. 459.).

§. 3.

Он је по достојанству (рангу) своме раван осталим *ирвостепеним* судовима.

§. 4.

Београдски трговачки суд има једног председника, *два стална члана*, једног секретара, једног старијег писара, једног протоколисту, који ће и дужност архивара и регистратора извршивати, шест редовних судија из реда трговачког, и шест судија, који ће ове заступати.

(Допуна од 30. Новембра 1895. зод,).

Digitized by Google

§. 5.

Да би когод могао бити председник или стални судија суда овог, мора имати сва она својства, која су прописана за судије *првостепених* судова, и нарочито треба да је правне науке свршио. А да би когод могао бити редовни или заступајући судија из реда трговачког, мора бити поданик српски, имати 30 година узраста и мора да је пет година чесно трговину водио.

§. 6.

Председника, сталне судије и канцеларијски персонал поставља Краљ указом на предлог министра правде, а судије из реда трговачког и њихове заступнике избира скупштина трговаца београдских под управом председника суда општине вароши Београда, но и њих министар правде предлаже Краљу, који их у звању њиховом претписом утврђује.

§. 7.

Министарство правде наредиће, да се избори учине одмах како ово устројство у живот ступи.

§. 8.

Како председник и сталне судије тако и судије из трговачког реда полажу при ступању у звање заклетву, која је за *првостепене* судије прописана, као што и остали канцеларијски персонал сходну заклетву даје.

Digitized by Google

§. 9.

Председник и сталне судије као и секретар и остали канцеларијски персонал добијају плату из народне касе, а остале судије, као избрани на време, служе без плате.

§. 10.

Трговачки суд има свој печат с грбом српским и у наоколо натписом „Београдски трговачки суд.“

§. 11.

Трговачки суд решава по већини гласова, као што је за *првостепене* судове прописано њихним устројством.

§. 12.

Пуноважно је заседање, кад су у њему поред председника и сталнога члана, још тројица од изабраних редовних чланова, или њихових заменика.

(Замена од 30. Новембра 1895. год.).

§. 13.

Ако се упразни звање ког редовног судије или заступника, па министарство увиђајући потребу попуњења нареди избор, избрани ће ступити у дужност одмах чим се избере, и она ће му трајати донде, докле би трајала ономе, на чије је место он дошао.

Digitized by Google

На страни 155. у 11. реду место nah треба nsch.

На страни 160. примедба место 3) треба 1).

На страни 164. у 4. одељку место недноси треба подноси.

У члану 223. место Nahindossanten треба Nachindossanten.

На страни 209. у 1. примедби место Wttaccept треба Mitaccept.

На страни 220 у 4. одељку место домидилијат треба домицилијат.

На страни 221. у 2. примедби место пролонгирана треба пролонгациона.

После стране 222. треба место 923 да буде 223.

На истој страни пред чл. 258. место последице *исилате* треба *неисилате*.

На страни 252. место чл. 284. треба 283.

На страни 255. место чл. 238. треба 288.

На страни 260. место чл. 191. треба 291.

На страни 261. у 4. реду место трговинскд ело треба трговинско дело.

На страни 263. у тачци 6. место *на извесном ваштару* треба *како је где узо*.

На страни 264. у 6. реду оздо место момети треба монети.

На страни 269. у 6. реду озго место момапитна треба командитна.

На страни 270. у 4. реду озго место recouvrement треба recouvrement.

На истој страни у 1. реду оздо место асигнат треба асигнант.

У чл. 302. место Vervaltung треба Verwaltung.

На страни 311. место diesen треба diesen; место gulden теба Gulden, и место emptangen треба empfangen.

Digitized by Google

САДРЖИНА

БРОЈЕВИ ЗНАЧЕ **ЧЛАНКЕ** У КЊИЗИ

РЕГИСТАР **ЗАКОНА** ВИДИ НА СТРАНИ 320

ПРВА РЕЧ

ДЕО I

Општи појмови

ГЛАВА I

Размена 1. Трговина 2. Трговинска наука 3. Трговинско право 4. Континентална трговина 5. Извор трговинског права 6.

ГЛАВА II

Врсте трговине 7—14. Корист трговине 15.

ГЛАВА III

Појам робе 16. Подела робе 17. Подела трговине 18. Трговина са робом 19.

Цена 20. Производна цена 21. Пијачна цена 22 Монополска цена 23. Картел 24.

ГЛАВА V

Новац 25. Трговински новац 26. Валвација и девалвација 27. Валута 28.

ГЛАВА VI

Трговински обичаји 29, Рачуни 30. Трошкови 31. Подела рачуна 32. Трговински суд 33. Парнице 34.

Digitized by Google

ГЛАВА VII

Трговински послови 35. Нетрговински послови 36.

ГЛАВА VIII

Трговац 37. Ограничење трговања 38. Способност малолетника 39. Жена удата 40.

ГЛАВА IX

Дужност трговца 41. Трговинске књиге 42. Обвезне књиге 43. Уредност књига 44. Дневник 45. Преписка 46. Инвентар 47. Споредне књиге 48. Испитивање књига 49. Показивање књига 50. Важност трговинских књига 51. Књиге без полудоказне силе 52.

II Фирма 53. Састав фирме 54.

III Објава брачних уговора 55. Објава друштвених уговора 56.

ГЛАВА X

Прокуриста 57. Трговачки помоћник 58.

ГЛАВА XI

О друштвима 59. Општи значаји друштва 60. Уговор 61. Подела друштава 62.

I Јавно друштво 63. Значаји друштвене обвезе 64. Управа друштва 65. Деоба код јавног друштва 66. Престанак јавног друштва 67. Добре и рђаве стране јавног друштва 68.

II. Мешовито друштво 69. Постанак командитног друштва 70. Дефиниција мешовитог друштва 71. Правне последице 72.

III. Удеоничка друштва 73. Постанак удеоничких друштава 74. Општи значаји друштва на акције 75. Обвеза акционера 76. Подела акција 77. Акције на име и на доносиоца 78. Пренос акција 79.

1. Командитно друштво на акције 80. Добре и лоше стране 81.

2. Безимена друштва 82. Добре стране 83. Законски прописи 84.

Резервни фонд 85. Престанак друштва 86.

Digitized by Google

Друштво на почесне спекулације 87. Значаји овог друштва 88.

ГЛАВА XII

Ликвидација 89.

ГЛАВА XIII

Трговински уговор 90. Свршетак погодбе 91. Опасност за робу 92. Предаја робе 93. Трошкови преноса робе 94. Исплата 95. Време испуњења уговора 96. Рачунање рока 97. Права и дужности продавца 98. Права и дужности купца 99.

Осигурање уговора Куповине.

Капара 100. Уговорна казна 101. Одустаница 102.

Врсте куповина.

Куповина на пробу 102. Куповина по проби 103. Куповина за пробу 104. Куповина ђутуре 105. Дневна куповина 106. Предајна куповина 107. Месни посао 108. Дистанц-посао 109. Куповина за готово 110. Куповина на кредит 111. Претплатна куповина 112.

ГЛАВА IV

I Трговинска залога 113. Јавна сместишта 114. Антрпо 115. Слободна пристаништа 116. Докови 117. Заштита марака и мустара 118.

ГЛАВА V

Комисионер 119. Дужности комисионера 120. Права комисионера 121. Права комитента 122. Правни однošај комисионера и комитента према трећима 123. Престанак комисиона 124. Посредници 125. Дужности посредника 126. Право посредника 127. Агенти 128.

ГЛАВА VI

Пренос робе 129.

I. Отправљач на води или на суву 130. Опасност робе на путу 131. Дужности отправљача 132. Право отправљача 133. Дужности пошиљача и дестинатера 134.

Digitized by Google

II. Возилац 135. Дужности возиоца 136. Штета 137. Престанак одговорности 138. Застарелост тужбе за штету 139.

ГЛАВА XVII

Трговински доказ

Сведоци 140. Јавна исправа 141. Приватна исправа 142. Посредничка белешка 143. Преписка 144. Призната конта 145. Трговинске књиге 146.

ГЛАВА XVIII

Трговина са новцем и хартијама од вредности

I. Трговина са новцем 147.

Трговина са меницама 148.

1. Дисконте 149. Реесконт 150. Есконтна стопа интереса 151.

2. Девизе 152. Нотирање 153.

III. Трговина са ефектима 154. Облигације 155. Приоритети 156.

ГЛАВА XIX

Исплата 157.
1. Исплата у звечећем новцу 158.
2. Компенсација 159.
3. Конто-корент 160.
4. Сконтрација 161.
5. Депоновање (остава) 162.
6. Упутница 163.
7. Меница 164.
8. Кредитив 165.
9. Инкасо-налог 166.
10. Жиро-обрт 167.

Digitized by Google

ДЕО II

ГЛАВА XX

Меница

Порекло менице 168. Развитак менице 169. Вашари 170. Жирата 171. Зеленашке менице 172. Ordre-меница 173.

ГЛАВА XXI

Извор српског меничног права 174.

ГЛАВА XXII

Менично право 175. Опредељење менице 176. Лица у меници 177. Дообе менице 178. Разлика сопствене и вучене менице 179. Постанак трате 180. Меница по сопственој наредби 181.

ГЛАВА XXIII

Менична способност 182. Менична неспособност 183.

ГЛАВА XXIV

Вучена меница 184. Менична сума 185. Ремитент 186. Рок 187.

1. Дневна меница 188.
2. Меница по виђењу 189.
3. Меница на извесно време по виђењу 190.
4. Дато-меница 191.
5. Вашарска меница 192.
6. Узо-меница 193.

Потпис издатеља 194. Место издања и датум 195. Трасат 196. Вучено-сопствена меница 197. Командит-меница 198. Место плаћања 199. Место исплате 200. Примљена вредност 201. Непотпуност менице 202. Менично-правни изрази 203. Комисиона трата 204. Небитни услови 205. Белешке ван садржине менице 206.

ГЛАВА XXV

Домицил-меница 207.

Digitized by Google

ГЛАВА XXVI

Адреса у нужди 208.

ГЛАВА XXVII

Посредовање 209.
1. Пријем за част 210.
2. Исплата за част 211.

ГЛАВА XXVIII

Индосамент 212. Врсте индосамента 213. Облик индосамента 214. Ректа меница 215. Ректа индосамент 216. Прави преносе правно 217. Неодговорност индосанта 218. Солидаритет меничних дужника 219. Индосамент на лица у меници 220. Место за индосамент 221. Индосамент без обвезе 222. Индосамент пре и после рока 223. Прокура-индосамент 224.

ГЛАВА XXIX

Менични наставак 225.

ГЛАВА XXX

Умножење менице 226.
I. Менични дупликат 227.
II. Менични препис 228.

ГЛАВА XXXI

Покриће 229.

ГЛАВА XXXII

Пријем 230. Место за акцептацију 231. Ко може презентирати на пријем 232. Акцепт in bianco 233. Акцепт после протеста због непријема и рок за презентацију 234. Редовни и ванредни пријем 235. Облик пријема 236. Пријем код менице на изв. време по вијеку 237. Условни и делимичан пријем 238. Домицилијат ако се не назначи 239. Правне последице акцептације 240. Пажња при акцептацији 241.

Digitized by Google

ГЛАВА XXXIII

Авал 242. Право авалисте 243. Начин давања авала 244.

ГЛАВА XXXIV

Солидаритет 245.

ГЛАВА XXXV

Плаћање 246. Рок за презентацију на исплату 247. Место за презентацију 248. Легитимација 249. Прецртавање 250. Легитимација ван менице 251. Пуномоћник 252. Идентитет 253. Пажња при исплати 254.

ГЛАВА XXXVI

Пролонгација 255. По уговору и по закону 256. Начин пролонгације по уговору 257.

ГЛАВА XXXVII

Последице неисплате

Протест 258. Врсте протеста 259. Место за подизање протеста 260. Случаји за протест због неисплате 261.

ГЛАВА XXXVIII

Регрес 262. Разрешење од протеста 263. Обична и ранбур регрес-сума 264. Повратна меница 265. Регрес код ректа-менице 266. Дупликат при регресу 267. Препис при регресу 268. Тужба имаоца противу разних обвезника 269.

ГЛАВА XXXIX

Губитак права по меници 270. Право регреса разних лица на меници 271.

I. Немарљивост 272. Значај немарљивости 273.

II. Застарелост 274.

ГЛАВА XL

Прејудицирана меница 275. Пренос прејудициране менице 276. Лажна и лажљива меница 277. Келер-меница 278. Wechselreiterei 279.

ГЛАВА XLI

Нестанак менице 280.

Digitized by Google

ГЛАВА XLII

Сопствена меница 281. Разлика вучене и сопствене менице 282. Застарелост 283. Домицил 284.

ГЛАВА XLIII

Интернационално менично право 285. Пасивна способност странца 286. Начин поступања на страни 287. Застарелост 288.

ГЛАВА XLIV

Чек 289. Садржина чека 290. Разлика чека и менице 291.

ГЛАВА XLV

Врсте меница 292.

ГЛАВА XLVI

Банке 293. Баначки капитал 294. Деоба баначких послова 295.

I. Новчани послови 296.

II. Кредитни послови 297. Активни послови 298. Ломбардски послови 299. Хипотечни посао 300. Конто-корент посао 301. Пасивни послови: 1. Депозитни посао 302. 2. Жиро-посао 303. 3. Посао нота 304. Покриће 305. Заложнички посао 306.

III. Комисиони послови 307.

IV. Спекулативни послови 308. Арбитраж 309. Мета-посао 310.

V Основачки и емисиони послови 311.

Врсте банака 312. Банкнота 313.

ГЛАВА XLVII

Српска народна Банка 314. Послови Банке 315. Управа 316. Разне одредбе 317. Отварање рачуна 318.

ГЛАВА XLVIII

Конто-коренто 319. Корист конто-корента 320. Целина конто-корента 321. Интерес у конто-коренту 322. Закључак конто-корента 323.

Digitized by Google

ГЛАВА XLIX

Берза 324. Корист берзе 325. Значаји трговинске берзе 326. Значење речи берза 327. Послови берзе 328. Ред на берзи 329.

I. Берза са ефектима 330. Берзански послови 331. Котирање на берзи 332. Јавни ефекти 333. Операције 334. Курс 335. Курсни лист 336. Нотирање 337. Лица на берзи 338. Врсте берзанских погодаба 339.

I. Погодбе за готово 340.

II. Рочне погодбе 341. Деоба рочних погодаба 342. Берзански арбитраж 343. Репор 344. Извршење рочних погодаба. Ликвидација 345.

III. Берза за робу 346. Берзански суд 347.

Стварни регистар 313—319 страна.

Регистар ЗАКОНА види на страни 320.

Digitized by Google

Digitized by Google

УСТРОЈСТВО ТРГОВАЧКОГ СУДА

§. 1.

По указаној потреби установљава се трговачки суд у Београду.

§. 2.

Овај суд је надлежан за варош Београд и за срезове: врачарски, грочански, колубарски (среско место Лазаревац), космајски и посавски (среско место Умка), окр. подунавског.

(Замена од 17. Априла 1890. год. Збор. 46. стр. 459.).

§. 3.

Он је по достојанству (рангу) своме раван осталим *првостепеним* судовима.

§. 4.

Београдски трговачки суд има једног председника, *два стална члана*, једног секретара, једног старијег писара, једног протоколисту, који ће и дужност архивара и регистратора извршивати, шест редовних судија из реда трговачког, и шест судија, који ће ове заступати.

(Допуна од 30. Новембра 1895. зод.).

Digitized by Google

§. 5.

Да би когод могао бити председник или стални судија суда овог, мора имати сва она својства, која су прописана за судије *првостепених* судова, и нарочито треба да је правне науке свршио. А да би когод могао бити редовни или заступајући судија из реда трговачког, мора бити поданик српски, имати 30 година узраста и мора да је пет година чесно трговину водио.

§. 6.

Председника, сталне судије и канцеларијски персонал поставља Краљ указом на предлог министра правде, а судије из реда трговачког и њихове заступнике избира скупштина трговаца београдских под управом председника суда општине вароши Београда, но и њих министар правде предлаже Краљу, који их у звању њиховом претписом утврђује.

§. 7.

Министарство правде наредиће, да се избори учине одмах како ово устројство у живот ступи.

§. 8.

Како председник и сталне судије тако и судије из трговачког реда полажу при ступању у звање заклетву, која је за *првостепене* судије прописана, као што и остали канцеларијски персонал сходну заклетву даје.

Digitized by Google

§. 9.

Председник и сталне судије као и секретар и остали канцеларијски персонал добијају плату из народне касе, а остале судије, као избрани на време, служе без плате.

§. 10.

Трговачки суд има свој печат с грбом српским и у наоколо натписом „Београдски трговачки суд.“

§. 11.

Трговачки суд решава по већини гласова, као што је за *првостепене* судове прописано њихним устројством.

§. 12.

Пуноважно је заседање, кад су у њему поред председника и сталнога члана, још тројица од изабраних редовних чланова, или њихових заменика.

(Замена од 30. Новембра 1895. год.).

§. 13.

Ако се упразни звање ког редовног судије или заступника, па министарство увиђајући потребу попуњења нареди избор, избрани ће ступити у дужност одмах чим се избере, и она ће му трајати донде, докле би трајала ономе, на чије је место он дошао.

Digitized by Google

§. 14.

Изборне редовне судије и њихови заступници бирају се на једну годину, и редовни избори чине се о новој години.

§. 15.

Од шест изборних редовних судија служе по тројица на изменце сваког месеца. Заступници пак само у недостатку или препреци редовних судија ове и то редом један за другим само по један дан заступају. Ред овај председник одржава водећи белешку о томе.

Који од изборних судија било редовних било њихових заступника не би по наредби председника суда у одређене дане уредно на дужност дошао, или кад би нарочито од председника позван био, овом позиву одмах неследовао, а не би у стању био свој изостанак, одоцњење или недолазак довољним узроцима да оправда, биће први и други пут од председника опоменут, а после новчано кажњен.

Казна новчана биће од 3 цванцика до 10 талира, а она ће се изрицати у корист болнице вароши Београда.

Противу осуде на новчану казну може се дотично лице жалити онако, како је прописано §. 55. закона о чиновницима грађанског реда.

(Допуна од 8. Јануара 1869. год. Збор. XXII. стр. 13.).

§. 16.

Трговачки суд судиће: 1. О свима парницама односећим се на уговоре и поравнења

Digitized by Google

због трговине између трговаца, занатлија и банкара. 2. О парницама између свију лица односећих се на посао трговачки. 3. О свима случајима, који су му придостављени трговачким законом или особеним законима.

В. §. 3. законодавног решења од 22. Јануара 1860. год. В№ 279. (Збор. XIII. стр. 8.), по коме се обезбеђујућа средства због трговачког дуга, као: забране, обустава, притвор дужника и кауције прибављају и оправдају код трговачког суда, изузимајући прибелешку а тако исто и интабулацију, које макар да се због трговачког дуга траже, стављаће се код надлежног *првостепеног* суда. Оправдање пак овакве прибелешке може бити или код овог суда, код кога је и стављена, или трговачког суда, но у овом последњем случају тужитељ ће благовремено известити надлежан *првостепени* суд.

§. 17.

Закон сматра као посао трговачки: 1. сваку куповину ране, еспапа, у опште покретних ствари у нељи препродаје, било онако као што је узето, било после пошто се преради или у други вид обрне. 2. Сваки уговор или поравњење између трговца и трговца; осим ако се докаже, да уговор или поравњење није због трговине учињено. 3. Свако предузеће комисионарства и подвоза на суву и на води. 4. Свако предузеће набављања. 5. Свако делање или операцију банака. 6. Меницу ма између којих лица. 7. Свако предузеће грађевина.

§. 18.

Трговачки суд судиће такође о свему, што се тиче стецишта о трговачком имању.

Digitized by Google

§. 19.

Не спадају у надлежност трговачког суда: 1. Парнице подигнуте против господара, земљоделца или виноградије због продаје ране или пића, што они обделавањем производе. 2. Парнице подигнуте противу трговца за исплату ране, пића или ствари купљених за његову кућевну потребу.

§. 20.

Трговачки суд наређиваће и извршење својих пресуда онако, као што наређују *првостепени* судови

§. 21.

Пресуде и сва остала акта, која се из суда овог издају, излазе под потписом председника или овога заступајућег судије и секретара са печатом снабдевена.

§. 22.

Док се потреба не покаже и по другим окружним местима образовати особите трговачке судове, оне ће предмете, који по §§ 16., 17. и 18. овог устројства у суђење трговачког суда спадају, решавати у сваком округу постојећи *првостепени* суд, и при таквима поступаће оним истим начином, који се пропише за трговачки суд; но при том ће у сваком окружном месту изабрати на годину дана по 12 људи из реда трговачког и других еснафа, па ће свака страна, којој би се су-

Digitized by Google

дило по предмету ком од оних у горе наведеним §§. 16., 17. и 18. моћи, ако би хтела, по једног судију заменити једним од оних избраних 12 лица, од којих ће председник добивени од општинског суда списак држати, а ако то страна, и кад се опомене, учинити не хтедне, судиће јој редовне судије *првостепеног* суда.

24. Децембра 1859. год.
у Београду.

Digitized by Google

ЗАКОНИК ТРГОВАЧКИ

ГЛАВА I

О трговцима

§ 1.

За трговце сматрају се они, којима је трговање обично занимање.

§ 2.

По правилу могу трговати само пунолетни, т. ј. који су навршили 21 годину. Мушка или женска лица, која нису пунолетна а имају 17 година пуно, могу такође трговину водити, но са допуштењем оца; ако немају оца, или га имају али је спречен, са допуштењем тутора, а у оба случаја са одобрењем надлежног суда (§ 152. грађ. зак.

§ 3.

Жена удата без саизвољења свога мужа не може трговати.

Digitized by Google

§. 4.

Лица у § 2. и 3. означена могу се пуноважно обвезати, па следствено и сва непокретна добра заложити и отуђити.

§ 5.

Сваки трговац, радио сам или у ортаклуку с ким, има код суда трговачког, а где овога нема код суда оног округа у ком живи, или ако му трговина на више места постоји, код сваког суда истих места пријавити фирму, под којом жели трговину водити.

Ову објаву мора трговац ставити у званичне новине или у новине нарочито за то одређене, а суд ће је на таблу пред зданьем својим приковати. Поред таквог објављења фирме имају лица у другом ставу § 2. именована објавити и одобрење судско, које су за трговање добила.

§ 6.

Овако се исто мора поступити и онда, кад се фирма мења, на другог преноси или кад престане. Исто тако трговци, који са својим супругама праве брачне уговоре, или ако уговора и не праве, али им оне мираз какав било у почетку брака било после донесу, дужни су у првом случају изводе тих уговора, у колико се имања тичу, а у другом у колико мираз износи, више означеним начином објавити. Тако ће исто имати објавити трговац и пресуду, којом би се што у смотрењу његовог и жениног имања или мираза располагало.

Digitized by Google

§ 7.

Од дана обнародовања овог законика, сви који тргују, имају своје постојеће фирме, брачне уговоре и миразе, за шест месеци горе прописаним начином објавити.

ГЛАВА II

О трговачким књигама

§ 8.

Сваки трговац обвезан је држати дневник, у који ће дан по дан, месец по месец уписивати: сву своју куповину, сву своју продају, сва наплаћивања и сва исплаћивања, на кога је меницу вукао, ову примио, на другог пренео, и у опште шта је год ма по каквом основу примио или издао.

Тако исто дужан је у ту књигу уписати колико је сваког месеца свог домаћег трошка у суми имао.

§ 9.

Дужан је такође сваки трговац држати књигу, у коју ће преписати свако писмо, које другима по делу своје трговине шиље, а тако исто има у завитку остављати и брижљиво чувати сва тога рода писма, која буде примао.

§ 10.

Осим држања у предидућа два §§-а поменутих књига, дужан је сваки трговац сваке

Digitized by Google

године сачинити попис (инвентар) својих покретних и непокретних ствари, и свега што коме давати и од кога примати има. Овај попис треба сваке године у књигу за то нарочито опредељену да препише.

§ 11.

Све књиге треба да се воде на српском језику, да се чисто држе, да нема страна празних, замрљаних, листова вађених, и да нема надметака.

Дневник, а и књига у коју ће се инвентар уписивати, треба пре него се почне у њу уписивати да буде странама означена (пагинирана), прошивена и судским потписом и печатом утврђена.

§ 12.

Књиге уредно вођене може суд у трговачким пословима за полудоказ сматрати, а књиге које нису уредно вођене не могу ни полудоказну силу имати; не могу полудоказне силе имати ни оне књиге, на основу којих је пређе трговац тужбу поднео па се после доказало да је намирен, а ни књиге трговца, који је судском пресудом због преваре или другог ког из користољубља учињеног злочинства или преступљења или због (банкротства) презадужености с преваром осуђен.

§ 13.

И књиге страних трговаца, ако су по закону њине земље вођене, моћи ће имати

Digitized by Google

на српским судовима полудоказну силу, ако они осведоче, да се и књиге ово-земаљских трговаца по пропису овог законика вођене, на судовима њине земље уважавају.

(Види трећи одељак члана I конвенције о узајамној помоћи у судским делима између Србије и Аустро-Угарске у збирци конвенција, страна 79).

§ 14.

Потраживања трговаца на основу трговачких књига према нетрговцима застаревају за годину дана, рачунајући од оног дана, у који је вопросно дело или давање било и под којим је то у књиге заведено, и по томе:

§ 15.

Трговац, који се својом књигом као полудоказом ползовати жели, мора свом дужнику нетрговцу конту или рачун из своје књиге изведен за годину дана на признање поднети, но тако, како би он, ако се дужник потписати не би хтео, њега по истечењу године за месец дана суду тужити могао, у ком случају, као и онда, кад би дужник конту или рачун потписао, задржава дневник силу полудоказа односно спорних предмета до свршетка парнице. Напротив

§ 16.

Ако би трговац пропустио за предречено време дужнику нетрговцу конту или рачун на признање поднети или њега због своје тражбине на суду тужити, то његова књига по

Digitized by Google

истечењу истог рока губи силу полудоказа у смотрењу те његове тражбине, које истинитост онда другим средствима мораће доказивати.

§ 17.

Ово разумети треба и о књигама фабриканата, апотекара и занатлија.

§ 18.

Само у случајима наслеђа, ортачке деобе, презадужености, и у случају распре због заједничког имања између мужа и жене може дотични суд решењем наредити да му се књиге поднесу на испитивање.

§ 19.

У свима парницама може суд наредити, да му се књиге покажу поради виђења предмета о коме се парница води, или да се из њих испише извод таквог предмета.

§ 20.

Ако се књиге, којих је показање понуђено, захтевано или наређено, не находе у месту суда пред којим се парница води, то се може овај суд обратити на суд трговачки, или ако овога нема, на суд окружни онога места, где се књиге находе и захтевати, да овај спорни предмет у књигама види, о вопросном садржају протокол начини и такви му достави.

Digitized by Google

§ 21.

Ако страна неће да покаже књиге, којима противна страна изјаснила се да ће веровати, онда суд може овој заклетву досудити.

ГЛАВА III

О друштвима трговачким и о правилима за њих

§ 22.

Закон признаје три вида ортаклука трговачког: ортаклук јавни (под заједничким именом), ортаклук меновити (командитни) и ортаклук безимени (акционарски).

Први вид

§ 23.

Ортаклук јавни онај је, који са уговором састављају два или више лица намеравајући да тргују под заједничком фирмом.

Заједничка фирма састављена је или из имена свију ортака, или из имена једног или више њих с придодатком и „друштво“ (компанија).

§ 24.

Ортаци, тргујући под заједничком фирмом и у уговору ортаклука потписани, одговарају један за све и сви за једног целим својим

Digitized by Google

имањем за све обвезаности ортаклука под заједничком фирмом учињене.

Само онај ортак, који је у ортаклук ступио без улога и обвезао се да труд свој у радњу положи, одговара с оним што је у тој радњи стекао, или што му је за накнаду у уговору одређено.

Други вид

§ 25.

Ортаклук мешовити саставља се из једног или више ортака објављених, који одговарају један за све и сви за једног, и једног или више ортака необјављених, који су само капитал уложили и који се зову командитори. Овај ортаклук тргује под заједничким именом, које мора бити састављено из једног или више имена ортака јавних заједнички обвезаних.

§ 26.

Ако има више објављених заједнички одговарајућих ортака, па било да они управљају и потписују сви или само један од њих за све, онда је такав ортаклук, сматрајући на њих, јавни, а сматрајући на командиторе, као просте уложитеље капитала, мешовити.

§ 27.

Име командитора не може се за фирму употребити.

Digitized by Google

§ 28.

Командитор одговара за штете само у онолико, колико је по уговору дужан уложити.

§ 29.

Командитор не сме управљати ортачким послом и за исти не може ни као пуномоћник употребљен бити.

§ 30.

Ако командитор пропису предидућих §-а противно поступи, постаје, као и објављени ортак, одговоран за све обвезности и дугове ортаклука.

Трећи вид

(§§ 31—38 не важе по закону од 17 новембра 1898 г.)

§ 39.

И капитал мешовитог ортаклука може се на акције разделити без повреде осталих за ово друштво прописаних правила.

§ 40.

Уговори ортаклука јавног и мешовитог морају бити писмени, а уговорачима стоји на вољи пред судом потврдити их или не потврдити; но кад нису судом потврђени, мора од њих бити онолико комада, колико је уговорача. Сви ти комади морају бити равногласни и у сваком од њих мора се изреком казати, колико их има таквих.

Digitized by Google

(§ 41. Не важи).

§ 42.

У уговору ортаклука треба назначити све што се уговори, јер се са сведоцима не може доказивати ни да је што друкчије уговорено, но што је у уговору, ни да је поред тога још што углављено.

§ 43.

Изводи уговора о ортаклуку јавном и мешовитом морају бити објављени по начину прописаном у § 5.

У тим изводима треба да је назначено: име и презиме, пребивалиште и качество ортака, изузимајући командиторе; даље трговачка фирма ортаклука, имена оних ортака, којима је поверено да пословима управљају и у име ортаклука потписују, командитни капитал дати или обећани или на акције (§ 39.) подељени, време кад ће ортаклук почети радити и рок кад ће престати, и најпосле мора се датум означити.

Ако ови прописи о обзнани не буду испуњени, уговор ће се сматрати за неважећи у смотрењу ортака; но према трећима, који би с друштвом какву радњу имали, не могу се ортаци позивати на то неважење уговора.

(§ 44. Не важи).

§ 45.

Ортаци могу и по истечењу уговореног рока своју радњу продужити, ако се сви на

Digitized by Google

то сагласе, но ово се мора по више изложеним прописима за постанак друштва обзнанити, као што се обзнанити мора и кад би ортаклук престао пре него што је уговорени рок истекао, или би се промена у ортачкоj фирми учинила, или се излазак ког ортака догодио, и све нове погодбе.

Поменути прописи о обзнани морају се набљудавати, јер ако би друштво изоставило по њима поступити и трећи би, коме доцније промене нису познате, с њим што радио, њему стоји на вољу тражити своје право према друштву или по пређашњем његовом устројству, или по доцније измењеноме а необјављеном.

§ 46.

Осим ова три вида ортачких друштава може бити ортаклук и за почесне шпекулације.

§ 47.

Овакви ортаклуци могу се закључити за један или више обртаја какве трговачке радње. Они постају онако, како се дотични саучесници погоде.

§. 48.

По изузећу од правила за друга трговачка друштва прописаних, ортаклук на почесне шпекулације може се вођеним књигама или кореспонденцијама или са сведоцима доказивати, као што такви ортаклук не под-

Digitized by Google

лежи ни другим прописима у смотрењу форме за остале ортаклуке.

§ 49.

Кад један ортак умре, ортаклук по правилу престаје, ако није друкче уговорено. Ако ортаклук у таквом случају престаје, наследници су дужни рачуне трговине тичуће се у ред довести, по гласу постојећег уговора и сходно горе изложеним прописима.

ГЛАВА IV

О посредственицима или сензалима, о набављачима или комисионарима, о отправљачима или експедиторима. и о возиоцима или кирицијама

ОДЕЛЕЊЕ I.

О посредственицима или сензалима

§ 50.

За олакшање трговања закон признаје посредственике у трговачким пословима или сензале.

В. члан 9. закона од 3. Новембра 1886. год. о јавним берзама. (Збор. 42. стр. 303.).

§ 51.

Посредственици могу постојати у свима трговачким местима, а бивају бирани од трговачког одбора онога места, где посредственик намерава ово занимање упражњавати, и по-

Digitized by Google

тврђени судом трговачким, а где овога нема судом окружним, који ће ово своје потврђење у здању суда приковати, а један извод тога посредственику издати, да га овај у новинама обзнани.

§ 52.

Да би ко могао бити посредственик мора да је пунолетан и да није био због преваре или због каквог другог из користољубља учињеног злочинства или преступљења осуђиван.

§ 53.

Посредственик је дужан имати дневник сачињен по пропису друге тачке § 11., у који ће дан по дан, без мрљања, уметања или надметања и без скраћивања уписивати сваки посао, који закључи, назначивши уговарајуће стране, садржај закљученога уговора и све услове истога.

§ 54.

По закључењу каквог посла он је дужан одмах изводе из свога дневника о томе послу у два комада сачинити, један од једног, а други од другог уговорача потписати дати, па извод са потписом продавца купцу, а са потписом купца продавцу предати, и уговор је тада између њих закључен, под оним условима, који су у изводу.

§ 55.

Посредственик не сме за себе никакву трговину водити са нарученим му послом, било

Digitized by Google

под својим било под туђим именом. Он не може наплату примити нити наплатити за рачун својих налогодаваца, нити може јемствовати за испуњење уговора, кога је закључење он посредствовао.

§ 56.

Ако би он противно прописима у предидућем §-у изложенима поступио, то му се може на предлог одбора трговачког право посредственика одузети, а поред тога и на новчану казну до 100 талира осудити.

§ 57.

Посредственици за закључен посао имају закону награду. Награду ову одредиће и мењати министарство финансије, према околностима, на предлог одбора трговачког с обзиром на врсту трговине и вредност уговореног предмета. Оваквo наређење или преиначење награде обзнањиваће министарство финансије својим расписом и средством званичних новина, и такво ће почети важити, кад прођу 30 дана од кад га оно у званичне новине стави. Но ово неће стајати на путу, да се о томе и друкчије између посредственика и дотичних страна уговори.

Види замену од 22. Новембра 1861. год. В№ 2359 (Зб. XIV. стр. 201.).

Digitized by Google

ОДЕЉЕЊЕ II

О набављачима и комисионарима

§ 58.

Набављач или комисионар онај је, који ради под својим сопственим или под ортачким именом за рачун другог, наручитеља (комитента).

§ 59.

Сваки набављач, који је дао новаца на еспап с другог места послани му ради продаје за рачун наручитеља, има првенствено право, да своје новце с интересом и трошковима измири из вредности еспапа, ако овај стоји на његовом расположењу у његовој магази или у магази ђумрука или ма ког државног јавног сместишта, или ако еспап до њега и није дошао, али он може доказати спроводним писмом да је еспап на њега послан.

§ 60.

Ако је еспап продат и предат за рачун наручитеља, набављач се наплаћује за своје новце, које је издао, за интерес и трошкове од проданог еспапа, и то пре осталих поверитеља наручитељевих.

§ 61.

Еспап на набављача послани, налазио се на путу или у рукама набављача сматра се за сопственост онога који га је послао; и по томе, у случају презадужености набављача,

Digitized by Google

ако еспап још продат и предат није враћа се оном чији је, пошто набављач или његова маса наплати трошак или дуг, који је набављач на еспап учинио.

ОДЕЉЕЊЕ III

О отправљачима или експедиторима, било по води било по суву

§ 62.

Отправљач, који на себе прима да отправи еспап сувим или водом, обвезан је да упише у свој дневник: какав је еспап примио, када, колико, и ако се иште и вредност истога.

§ 63.

Он јемчи да ће еспап и ствари отићи на одређено место на време у спроводном писму означено, изузимајући случај неотклониме препреке, који се мора доказати.

§ 64.

Он јемчи за квар и губитак еспапа и ствари, ако није друкчије у спроводном писму уговорено, или ако квар или губитак није проузрокован каквим неотклонимим случајем.

§ 65.

Он јемчи за дела и посредствених отправљача, на које он еспап упућује и препоручује, ако посредствени отправљач није од

Digitized by Google

самог наручитеља наименован; ако је пак од овог наименован, онда главни отправљач за посредственог не одговара.

§ 66.

Еспап из магазе продавца или отправљача изишавши путује, ако није друкчије уговорено, на опасност онога чији је; међутим стоји господару еспапа отворен пут тражити накнаду штете од отправљача или возиоца.

§ 67.

Спроводно писмо представља уговор између отправљача и возиоца, или између отправљача, набављача и возиоца.

§ 68.

У спроводном писму мора се ставити датум, какав је еспап, тежина његова, у каквим је колетима, и рок, за који се еспап мора однети. У њему мора бити име и презиме и пребивалиште онога, од кога је еспап предат за отправљање, име и презиме онога, на кога је еспап упућен, име, презиме качество и пребивалиште возиоца. У њему се има даље назначити пошто је подвоз погођен, накнада која се мора дати, ако еспап на уречено време не стигне, и напослетку потпис онога који еспап отправља. На окрајку спроводнога писма треба ставити белегу (марку) и нумере колета која се возе. Отправљач мора у свој дневник цело спроводно писмо преписати.

Digitized by Google

ОДЕЛЕЊЕ IV

О возиоцу или кирицији

§ 69.

Возиоц јемчи, ако се ствар на подвоз примљена изгуби, изузимајући неодклоними случај. Он јемчи и за квар, ако овај није проузрокован каквим неодклонимим случајем или природом самог еспапа.

§ 70.

Ако је подвоз неодклонимим случајем уздржан па није стигао на место у уговорено време, онда се од возиоца због одоцњеног доласка не може накнада тражити.

§ 71.

Чим се еспап прими и подвозни трошак исплати, престаје свако право на тражбину накнаде према возиоцу.

§ 72.

Ако онај, коме је еспап упућен, неће да га прими због тога, што није у добром стању или потпуно донесен, суд ће трговачки, а где овога нема суд окружни посредством вештака испитати стање донесеног еспапа; ако ни окружног суда у месту нема, примирителни суд ће то учинити и парничне стране на обични судски пут упутити, а међутим наредити да се еспап смести на сигурно место, или ако таквог не буде, да се пренесе тамо где таквог има. Суд трговачки или окружни или

Digitized by Google

примирителни моћи ће учинити наредбу да се што од еспапа прода, чим ће се подвозни трошак моћи измирити.

§ 73.

Правила у овом оделењу прописана односе се и на лађаре, предузиматеље јавних подвоза и на све друге, који се подвађају да ствари и еспапе превозе.

§ 74.

Тужби противу отправљача и возиоца због губитка или квара еспапа нема места, ако се за пренос у унутрашњости Србије не поднесе за три месеца; за Турску-Европску с Влашком и Молдавијом за шест месеци, а за остале стране државе за једну годину, рачунајући, ако је еспап изгубљен, од дана кад је морао стићи на место, а ако је какав квар проузрокован, од дана кад је еспап предат. Случаји преваре и неверства изузимају се од овог правила.

ГЛАВА V

О доказним средствима у трговачким делима

§ 75.

Трговачка дела, као куповине и продаје, доказују се јавном или приватном исправом, белешком од посредственика (сензала) издатом и од дотичних страна потписаном, ко-

Digitized by Google

респонденцијом, трговачким књигама, признатом контом, а и сведоцима, где се законом писмени докази нарочито не изискују.

В. допуну § 195. а. грађ. суд. пост., од 19. Априла 1885. године. (Збор. XLI стр. 128.).

ГЛАВА VI

О меницама у опште

ОДЕЛЕЊЕ I

О онима који у Србији менице примати и издавати могу

§ 76.

Сваки Србин може меницу издати, примити и ову на другога пренети, придржавајући се у томе прописа у овом законику за менице изложених.

§ 77.

Изузимају се од тога само сељаци, који се ратарским послом занимају, прости војници и сви нижег чина од потпоручика гарнизонске војске, жене удате и малолетници, ако ови последњи (жене удате и малолетници) немају на то прописаног дозвољења.

§ 78.

Менице издате од сељака, простог војника и војника нижег чина од потпоручика гарнизонске војске, и жене удате без саиз-

Digitized by Google

вољења мужа сматрају се у призрењу на њих као просте грађанске обвезе.

§ 79.

А меница од малолетника, без дозвољења оца или тутора издата, у смотрењу младолетника не важи ништа, осим ако је отуда добивено у његову корист припало, чега се накнада ипак у обичној грађанској парници тражити може.

ОДЕЉЕЊЕ II

О вученим меницама

I. О форми вучене менице

§ 80.

Вучена меница мора садржавати:

1. Означење да је меница, или ако је на каквом страном језику издана, мора садржавати израз у страном језику одговарајући ономе називању.

2. Суму новаца која се има платити. Сума мора бити писменима и у слогу (тексту) менице написана.

3. По чијој се наредби има платити. Издатељ менице може плаћање и по својој наредби ставити, и тада је меница на сопствену наредбу.

4. Време кад ће се исплатити.

5. Потпис издатеља с његовим именом или фирмом; ако он не може потписати, то ће поред свога имена крст ставити, које ће осим

Digitized by Google

онога, који га је потписао, још два сведока својим потписом на меници посведочити.

6. Место, дан, месец и годину издања менице (датум).

7. Име лица или фирме која има платити (на кога је меница вучена). Издатељ менице може исту на самога себе вући; но ово може бити ако определи друго место, где ће платити а не оно где меницу издаје (вучена сопствена меница).

8. Место где ће се меница платити. Није ли ово особено назначено, то се узима за место плаћања место онога, на кога се меница вуче (трасата), које се такође и за његово место пребивања узима. Осим овога ако је меница прва, друга, трећа, четврта и т. д. мора се и то означити.

9. Вредност у новцу, еспапу, рачуну или на други који начин примљену.

§ 81.

Ако који од ових изискиваних услова оскудева на меници, то онда није меница, нити меничне обвезаности има. Исто тако сва изјашњења на такво писмено стављена (пренос, пријем, јемства) немају меничну важност.

§ 82.

Меница може се издати на једно лице, а да се има платити у месту пребивања кога другог. Она се може вући на наредбу и за рачун кога другог, но ово се мора испод потписа издатеља означити са речима „По на-

Digitized by Google

редби тога и тога,“ или „по налогу II. Н.“ или „као пуномоћник Н.“, или другим сходним изразима. Не назначи ли се ово, то се сматра да пуномоћник издаје меницу за свој рачун.

§ 83.

Ма да је име издатеља менице подметнуто, ипак истинити пријем и истинити пренос задржавају меничну важност.

§ 84.

Меницом, на којој је пријем или пренос подметнут, бивају обвезани сви они преносителји и издатељ, чији су потписи истинити.

II. О благовременом пошиљању суме за плаћање потребне

§ 85.

Издатељ менице, или онај, за кога се рачун она издаје, мора се бринути да благовремено пошље повучену меницом суму; но издатељ менице за рачун кога другог лично је обвезан само према преносителјима и притежатељу менице.

§ 86.

Закон сматра да су новци благовремено послани ако онај, на кога је меница повучена, у време кад је рок њеном плаћању, дугује издатељу или ономе, за кога је рачун меница вучена, онолику суму, колика је у меници означена.

Digitized by Google

§ 87.

Прими ли се (акцептира) меница, онда се сматра да је сума за измирење потребна у рукама пријемника (акцептанта); пријем служи за доказ о томе према преносителима (жирантима). Али примила се меница или не примила то опет издатељу, у случају одрицања, припада доказати, да су они, на које је меница вучена била, имали у рукама суму за подмирење њено потребну. Не узможе ли то доказати мора дати јемство, ма да је протест и после одређеног времена изискат.

III. О пријему (акцептирању)

§ 88.

Издатељ и преносителји (жиранти) јемче један за другог да ће меница примљена и у одређено време исплаћена бити.

§ 89.

Одрече ли се пријем, онда треба то доказати актом, који се зове протест због непријема.

§ 90.

Чим се протест због непријема покаже, преносителј и издатељ дужни су дати обезбеђење да ће се меница на одређени рок платити с трошковима протеста и курса. Јемац за издатеља или преносителја одговара заједнички само с оним, за кога је јемчио.

Digitized by Google

§ 91.

Онај, који меницу прими, узима на себе обвезу, да ће и суму назначену у њој платити. И тако пријемник се од плаћања не ослобођава ма и да није знао, да је издатељ постао презадужен пре него што је он меницу примио.

§ 92.

Пријем менице треба да се означи са овом речи: „примљена,“ под то треба ставити име и презиме пријемника, ако овај не зна писати, онда треба да има осим оног, који га је потписао, још два сведока. Ту се има записати датум, ако меница гласи на један или више дана или месеци по виђењу; и у овом последњем случају, кад датум пријема није стављен, меница се плаћа на одређени у њој рок, рачунајући од датума кад је издана.

§ 93.

Пријем оне менице, која гласи да се наплати на другом месту, у ком пријемник не обитава, изискује да се назначи пребивалиште где ће се она исплатити, или где се други потребни кораци учинити имају.

§ 94.

Пријем не сме бити услован, али се може ограничити само на један део меничне суме, у ком случају притежатељ менице дужан је подићи протест за онај остатак који му није примљен.

Digitized by Google

§ 95.

Меница мора се примити најдуже за 24 сата од кад је показана. Онај који је за 24 сата не врати, примио је или не примио, дужан је притежатељу менице штету накнадити.

IV. О посредовању при пријему

§ 96.

Кад се пријем менице откаже и протест због непријема подигне, може њу примити и ко други као посредственик или за част издатеља или за част кога од преносителя (жиранта). Посредовање ово треба означити у протесту, који ће посредственик потписати и, пошто трошкове око протеста проузроковане плати, изискати.

§ 97.

Посредственик је нужан најдаље за три дана дати на пошту писмо са протестом и то на рецепис, којим о томе извештава онога, за кога је част посредствовао.

Изостави ли он ово учинити, то одговара за штету која би тим проузрокована била.

§ 98.

Притежатељ менице задржава сва права против издатеља и преносителя, кад је не прими онај, на кога је вучена била, без призрења на то што је она посредствовањем примљена.

Digitized by Google

V. О року плаћања

§ 99.

Меница може вучена бити да се плати: одмах по виђењу; на један или више дана, на један или више месеци по виђењу; на један или више дана, на један или више месеци од дана издања менице; на један опредељени дан; на какав празник, на каквом панађуру; или на обично време.

§ 100.

Меница, којој је термин плаћања одмах по виђењу, мора се исплатити чим се покаже.

§ 101.

Термин исплате менице издате на један или више дана по виђењу, на један или више месеци по виђењу, опредељује се датумом пријема или датутом протеста, изисканог због непријема.

§ 102.

Меница, која се на ком панађуру исплатити има, плаћа се у очи оног дана, у који ће се панађур свршити, или на дан панађура, ако овај само један дан траје.

§ 103.

Обично време јесте 15 дана, који се броје од следујућег дана по издању менице.

Digitized by Google

§ 104.

Ако термин исплате менице пада на какав у српском календару црвеним словима означени празник, онда се мора исплатити први дан после празника.

Друге вере пак последователи дужни су своју меницу, којој рок исплате на какав њихов празник пада, један дан пре тога платити.

§ 105.

При меницама, које се по истечењу опредељеног рока по виђењу или по издању менице платити имају, рок је плаћања:

1. Ако је рок плаћања по данима опредељен, последњи дан тога рока. При рачунању рока од датума не рачуна се онај дан кад је меница издана, као код менице по виђењу дан кад је иста поднесена (презентирана).

2. Ако је рок по месецима опредељен, онда рок је плаћања онај дан последњег месеца, који својим датумом дану издања менице, или дану подношења (презентације), при меници по виђењу, одговара; нема ли овога дана у последњем месецу, то је рок плаћања последњи дан тога месеца.

§ 106.

Дани почека за исплату менице ни под каквим изговором места немају.

§ 107.

За менице издате у земљама где нови календар вреди, ако није изреком стављено

Digitized by Google

по ком ће се календару рок рачунати, разуме се да је по новом календару.

VI. О преносу (жиру)

§ 108.

Сопственост менице прелази од једног лица на друго средством преноса.

§ 109.

Сваки пренос менице мора имати свој датум, он мора означити вредност, која је примљена за пренос, име и презиме онога, који је преноси, и име и презиме онога, на кога се наредбу она преноси.

§ 110.

Пренос важи и онда, кад преноситељ напише само своје име или своју фирму на леђи менице, оставивши за попуњење празно место.

§ 111.

Ако пренос није устројен овако као што предидући § прописује, онда није уступање менице него само просто пуномоћије.

§ 112.

Кад се на меници напише већ толико преноса да се више преноситеља на њој потписати не може, онда се додаје меници наставак. Тај наставак ваља на меницу прилепити и утврдити печатом оног преноситеља, који се на истом први потпише.

Digitized by Google

§ 113.

Кад се пренесе меница почем је време за подизање протеста због неисплате протекло, онда онај на кога је пренета добија права из пријема, ако је меница примљена, према пријемнику, и права накнаде према онима, који су меницу по истечењу овога рока пренели.

§ 114.

Но ако је меница већ пре пренашања због неисплате протестирана била, онда онај, на кога је пренета, добија само права свога преноситеља према примцу, издатељу и према онима, који су меницу до изисканог протеста пренели. Преноситељ оваке протестиране менице није менично обвезан.

§ 115.

Строго се забрањује на пренашању старији датум ставити; ово ће се сматрати и казнити као кад когод лажну исправу начини.

VII. О заједничком јемству

§ 116.

Сви они, који су меницу потписали, њу примили или пренели, обвезани су један за другог јемствујући према њеном притежатељу.

VIII. О нарочитом меничном јемству (авалу)

§ 117.

Исплата менице, осим пријема и преноса, може се обезбедити и нарочитим меничним јемством.

Digitized by Google

§ 118.

Јемство ово даје се од трећег лица, које се као јемац потпише или на самој меници или изда особито за то писмено. Овај јемац обвезује се заједнички и оним истим начином као што су обвезани издатељ и преносителји, ако дотичне стране нису друкчије уговориле.

IX. О плаћању

§ 119.

Меница има се исплатити или монетом у њој за исплату означеном, или монетом, која на месту плаћања законит течај има.

§ 120.

Ко плаћа меницу пре рока, плаћа је на своју одговорност.

§ 121.

Онај, који плати меницу на одређен рок и без сваке забране, сматра се да је пуноважно ослобођен

§ 122.

Притежатељ менице не може се приморати да новце за њу узме пре одређеног за исплату рока.

§ 123.

Исплата менице учињена на другу, трећу, четврту и т. д. пуноважна је ако се на ис-

Digitized by Google

плаћеној стави, да се том исплатом вредност свију других уништава.

§ 124.

Онај, који плати другу, трећу, четврту и т. д. меницу а не узме натраг ону, на којој се његов пријем налази, не ослобођава се том исплатом спрам онога, у кога се рукама његов пријем налази.

§ 125.

Исплата се не може одрећи, осим ако се меница изгуби или ако притежатељ падне у презадужено стање.

§ 126.

Ако се меница непримљена изгуби, онај коме је она принадлежала има право тражити, да му се исплати друга, трећа, четврта и т. д.

§ 127.

Ако ли се примљена меница изгуби, онда друга, трећа, четврта и т. д. не може се друкчије платити, него по наредби суда и на дато јемство.

§ 128.

Ако онај који је меницу изгубио, била она примљена или непримљена, не може показати другу, трећу, четврту, и т. д., он ипак може захтевати да му се изгубљена исплати, а измирење ово добиће пресудом надлежнег суда, ако право сопствености на меницу књи-

Digitized by Google

гама посведочи и јемство да. Ако не да јемство а тражи да му се изгубљена меница исплати, може искати да се сума, колико вредност менице износи, у судске руке положи.

§ 129.

Ако се исплата одрекне на захтевање у двама предреченим §-има притежатељ изгубљене менице задржава сва своја права средством протеста. Акт тај мора се начинити други дан, кад је изгубљеној меници рок за исплату био. Овај протест мора обзнањен бити издатељу и преносителима за време и по начину за обзнањивање протеста више одређеном.

§ 130.

Онај, чија је меница изгубљена, да би другу набавио, треба да се обрати свом преносителу (жиранту) који је дужан дати му своје име и све старање употребити, да може дејствовати против даљег преносителя, док од једног до другог идући до издатеља менице не доспе. Но онај чија је изгубљена меница мора сав трошак поднети.

§ 131.

Обвезности јемца, у § 127 и 128 споменутог престају по истечењу 3 године, ако за ово време не буду у том предмету ни тражења ни тужбе пред судом.

§ 132.

Почесне исплате на рачун менице дужан је притежатељ примити, а за остатак непла-

Digitized by Google

ћене суме протест подићи. Почесне исплате спадају на олакшицу и издатељу и преноситељима.

§ 133.

Суд не може никакав рок за исплату менице продужити.

X. О плаћању посредствовањем

§ 134.

Меницу протестирану може платити посредственик или за част издатеља или за част кога од преноситеља.

Ово посредствовање плаћања означиће се у самом протесту или придатку к истом.

§ 135.

Онај, који посредствовањем меницу исплати, ступа у права притежатеља, али је дужан испунити и све обвезаности, које су за притежатеља прописане. Ако је плаћање посредствовањем учињено за част издатеља, онда су сви преноситељи ослобођени. Ако ли је учињено за част кога од преноситеља, сви после овог следујући ослобођавају се од својих обвезаности. Ако има њих више, који хоће посредствовањем меницу да плате, исплата ће се онда претпоставити, којом се највише њих од обвезаности ослобођавају. Ако се онај јави да је плати на кога је она вучена, па је због непријема протест изискат, он ће над свима другима првенство имати.

Digitized by Google

IX. Права и дужности притежатеља

§ 136.

Притежатељ менице вучене у Европи, осим Исландије и острва Ферерских, да се плати у Србији одмах по виђењу, на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу, дужан је тражити да му се иста плати или прими за три месеца, рачунајући од њеног патума. Рок од шест месеци опредељује се за приморске азијске и африканске земље дуж средиземног и црног мора и за острве истим морима принадлежећа. А за друге ваневропске земље, Исландију и Ферерско острво рок је од осамнајест месеци. Исти више означени рокови имају места против притежатеља менице, која се вуче у Србији а да се одма по виђењу или на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу плати у којој од предизложених страних земаља.

§ 137.

Притежатељ менице дужан је захтевати да му се ова исплати оног дана, кад јој је рок исплати опредељен.

§ 138.

Ако се у одређени дан меница не исплати, мора се одмах првог дана за овим протестом, који се зове протест због неисплате, доказати како је исплата изостала.

Digitized by Google

Ако је поменути дан празнични био, онда одмах други дан.

§ 139.

Притежатељ менице није разрешен од изискивања протеста због неисплате нити тиме што има протест непријема, ни због смрти или презадужености онога, на кога је меница вучена. Ако је пријемник пао у презадужено стање пре рока за исплату одређеног, притежатељ може протестирати и накнаду тражити.

§ 140.

Притежатељ протестиране због неисплате менице може тражити да му је плате, посебице или издатељ, или који од преносителља, или скупа издатељ и сви преносителји. Ово исто право припада сваком преносителју против издатеља и преносителја који му претходе.

§ 141.

Ако се притежатељ менице посебице за исплату менице обрати своме претходнику, он треба овоме да достави протест, па ако овај не плати, да га позове у суд најдуже за 15 дана, рачунајући од дана издатог протеста, ако претходник не пребива даље од 10 сати растојања. Време за претходника живећег даље од 10 сати од места у ком се меница иплатити морала, продужиће се за сваку даљину од 5 сати више с једним даном.

Digitized by Google

§ 142.

За менице вучене из Србије а да се плате изван Србије у Европи, осим Исландије и острва Ферерских, па су протестиране, тужба ће се подићи противу издатеља и преносителја у Србији живећих за три месеца; ако је вучена меница за приморске азијске и африканске земље дуж средиземног и црног мора или за острве истим морима принадлежећа, за шест месеци; а ако је за друге ваневропске земље, Исландију и Ферерске острве за 18 месеци.

§ 143.

Ако се пак притежатељ менице обрати уједно и против преносителја и издатеља, онда он према сваком од њих има право на рокове у предидућем § означене. Тако исто сваки преноситељ има право обратити се у предмету поменуте тражбине или на појединог или на све своје претходнике у течају више опредељених рокова. Рок за ове тече од дана кад је противу њих тужба подигнута.

§ 144.

По истеку више поменутих рокова: — за поднашање (презентирање) менице одмах по виђењу, или на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу, — за протест због неисплате, — за подизање тужбе на накнаду — притежатељ менице губи сва права противу преносителја.

Digitized by Google

§ 145.

Тако исто губе и преноситељи права на накнаду против претходника после више означеног рока и то сваки колико се кога тиче.

§ 146.

Исто тако губе ова права притежатељ и преноситељи према издатељу самом, ако овај докаже да је пријемник био снабдевен с новцима о року плаћања. У оном случају притежатељ менице има право тражбину своју управити само противу онога, на кога је меница вучена.

§ 147.

Губитак у предидућа три §-а опредељени престаје на корист притежатеља противу издатеља или противу оног од преноситеља, који је по истечењу рока одређеног за протест, за обзнану истог или за позив у суд, рачуном, подмирењем једног потраживања за друго, или другим којим начином суму за исплату менице потребну примио.

§ 148.

Осим мера прописаних за тражење наплате, притежатељ протестиране због неисплате менице, има и то право, да посредством суда ради своје безбедности узапти ствари покретне издатеља, пријемника и преноситеља.

Digitized by Google

XII, О протесту

§ 149.

Протест због непријема или неисплате мора се подићи по правилу за то прописаном код трговачког, где овог нема код окружног суда, а где ни овог нема код среске полицијске власти или код извршитеља судског.

§ 150.

У протест треба преписати меницу од речи до речи, пријем, пренос и онога, који је тамо означен да је по потреби исплати; даље, да је понуђен да меницу исплати, присуство, или одсуство онога који треба да плати, узроке неплаћања, немогућност или нехтење потписати се, и напослетку дан, месец и годину изискатог протеста.

§ 151.

Никакав други акт у виду сведочанства издат од трговаца или којих других лица не може протест заменути.

§ 152.

Лица законом за сачињавање протеста одређена обвезана су, ако не желе потпасти под строги одговор, и накнадити трошкове и штете дотичним странама, — концепте издатих протеста брижљиво чувати и у протокол по реду бројном заводити. Тај протокол у кога ће стране бити означене, биће јемственикoм прошивен, и потписима и печатом утврђен.

Digitized by Google

XIII. О намирењу средством повратних меница

§ 153.

Кад притежатељ протестиране због неисплате менице хоће да се наплати за вредност исте, за интересе, разлику курса, трошкове око протеста и иначе учињене, он може вући повратну меницу на издатеља, или на кога од преноситеља.

§ 154.

Курс се према издатељу опредељава по одношењу курса оног места, где се меница имала платити, према месту где ће се ова повратна морати платити. Према преноситељима опредељава се курс по одношењу места, где је меница предана или продана, према месту, где ће се исплатити.

§ 155.

Уз повратну меницу мора се приложити и рачун, у који се ставља главно протестиране менице с интересом, трошковима протеста, и други закони трошкови, као што су комисионарни, сензалски, поштански и т. д.; даље се у њега ставља име и презиме онога, на кога се повратна меница вуче, курс по коме је она продата, и датум. Рачун овај одостоверавају два трговца; с истим рачуном шиље се протестирана меница, протест или одостоверени преписи истога. Ако се повратна меница вуче на ког од преноситеља, онда уз њу иде осим осталога и сведочанство по-

Digitized by Google

казујуће менични курс места, у коме се меница платити морала, према месту, у ком је она вучена.

§ 156.

Више рачуна уз једну меницу не може се правити. Овај рачун плаћа се од једног преноситеља другоме, а најпосле од издатеља.

§ 157.

Сваки преноситељ као и издатељ дужан је по један курс сносити.

§ 158.

Интерес на главно протестиране због неисплате менице почиње од дана изисканог протеста.

§ 159.

Интерес на трошкове око протеста, меничне курсове и на друге законе трошкове, плаћа се само од дана потраживања пред судом.

§ 160.

Разлика курса не плаћа се, ако се уз рачун не приложи §-ом 155 прописано сведочанство трговаца.

ОДЕЉЕЊЕ III

О сопственим меницама

§ 161.

Сопствена меница јест она којом се издатељ сам обвезује, да ће извесну суму но-

Digitized by Google

ваца исплатити поверитељу или по његовој наредби у одречено време.

§ 161.

Сопствена меница мора садржавати:

1. Означење да је меница, или ако је на каквом страном језику издана, мора садржати израз у страном језику одговарајући овоме назвању.

2. Суму новаца која се има платити. Сума мора писменима и у слогу (тексту) менице означена бити.

3. Име онога, по чијој се наредби има платити.

4. Време кад се има исплатити.

5. Потпис издатеља са његовим именом или фирмом; ако он потписати не може то ће поред имена крст ставити, који ће осим оног, који га је потписао, још два сведока на меници осведочити.

6. Место, дан, месец и годину издања.

7. Вредност у новцу, еспапу, рачуну или на други који начин примљену.

§ 163.

Место издања сматра се при сопственој меници за место плаћања и у исто време за место пребивања издатеља, ако друго место плаћања није означено.

§ 164.

Сљедујући прописи за вучене менице вреде и за сопствене:

Digitized by Google

Пропис § 81. о томе, кад што од суштаствених изискивања на меници оскудева.

О пренашању (жирирању).

О поднашању (презентирању) с роком исплате на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу, с тим, да се овде има издатељу самом меница поднети.

О тражењу накнаде због неисплаћења према преносителима; о тражењу сигурности, с тим, да ово у случају несигурности издатеља места има.

О застарелости.

О страном законодавству, и

О протесту.

§ 165.

Кад је сопствена меница потписана на једном месту, а опредељује да ће се исплатити на ком другом, онда се она има тамо одређеном за плаћање лицу (домицилијату) или ако ово није означено, самом издатељу на оном месту к плаћању поднети, и ако се не плати тамо протест подићи. Изостави ли притежатељ благовремено код домицилијата протестирати, то он губи менична права према издатељу и преносителима.

Издатељ сопствене менице дужан је, кад домицилијата не означи, а меницу на друго које место за плаћање упућује, означити особу или кућу, где ће га притежатељ менице тражити.

Digitized by Google

ОДЕЉЕЊЕ IV

О застарењу

§ 166.

Потраживања између трговаца за трговачка дела на основу трговачких књига и других докумената застаревају за 20 година.

§ 167.

Све тражбине тичуће се вучених меница а и сопствених, ако су ове последње издате и потписате од трговаца, банкера или ма и од нетрговаца за дела трговачка, застаревају за 5 година рачунајући од дана, кад је протест изискат, или од дана последњег корака код суда чињеног. Ако је спорна ствар признањем, поравнањем или пресудом свршена, онда ће потраживање застарети за 24 године, под набљудавањем свију правила, која су грађанским закоником за застарелост прописана.

(В. § 928. *ж.* грађ. закона).

ГЛАВА VII

Страно законодавство

§ 168.

Способност странца менично обвезати се, суди се по законима земље, којој странац припада. Но ипак неспособан по својим законима странац, ако је по српским законима способан и у Србији меничне послове предузме, менично је обавезан.

Digitized by Google

§ 169.

Форма изван Србије издане менице као и остала менична изјашњења на страни учињена, суде се по закону места, на коме су учињена. Но ако би ова изјашњења по страном закону неважећа била, али по српском закону вреде, то се из тога не може ништа наводити противу доцније у Србији на меници стављених изјашњења, као што су: пријем, пренос, јемство. — Исто тако менична изјашњења једног Србина према Србину изван Србије учињена, вреде као менично правна, и ако би она по српским законима доста тачна била.

§ 170.

Форму делања ради одржања или извршења права из менице на каквом страном месту, опредељава тамо вредећи закон.

26. Јануара 1860. год.
у Београду.

Digitized by Google

ЗАКОН

о

АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВИМА

са

изменама и допунама од 17. Новембра 1898. год.

I.

Опште одредбе

Чл. 1.

Акционарско је друштво оно, које се оснива с главницом унапред одређеном и подељеном на делове једнаке вредности — акције — и у коме учесници суделују и одговарају само својим улозима.

Чл. 2.

Основна друштвена главница дели се на акције.

Акције су недељиве.

Оне могу гласити на доносиоца или на име; али привремене акције морају гласити на име.

Чл. 3.

Акционарско друштво има своја права и своје обавезе. Оно може на своје име прибављати својину и остала права. Оно може тужити и бити тужено.

Чл. 4.

Акционарско друштво сматра се као трговинско друштво и онда, кад му предмет предузећа не би био трговински посао.

Digitized by Google

Чл. 5.

Акционарско друштво може се основати само по одобрењу министра народне привреде (чл. 9.), а по прописима овога закона.

Акционарска друштва стоје под надзором Министарства Народне Привреде.

II.

Оснивање друштва

Чл. 6.

Оснивању акционарског друштва може се приступити, кад се у тој намери сложе најмање десет лица, која пуноважно могу располагати својом имовином.

Ова се лица зову оснивачи.

Чл. 7.

(Укинут зак. од 17. Нов. 1898. год.).

Чл. 8.

Оснивачи су дужни обратити се министру народне привреде за одобрење да оснују акционарско друштво.

Уз молбу за ово одобрење они морају поднети министру народне привреде:

1. доказ да су испунили пропис чл. 6. овог закона;

2. изјаву, да ће сваки од њих учествовати у предузећу најмање с десет акција;

3. пројекат друштвених правила у два равногласна примерка, у коме се мора означити:

а) предмет предузећа име (фирма), седиште (домицил), и трајање друштва;

б) колика је основна главница, на колико је акција подељена, на колику суму свака акција гласи и како, тј. да ли на доносиоца или на име, и колико у томе може бити промене; а ако има акција и на име и на доносиоца, онда колико има једних а колико других;

в) начин, на који ће се чинити поједине уплате на акције, и последице за оне, који их на одређено време не плате;

Digitized by Google

г) круг друштвене радње;

д) која су права, а које обвезе акционара;

ђ) како ће се бирати и обнављати управни и надзорни одбор, која су права, а које дужности њихове, како ће се надзиравати њихов рад, и како ће се постављати друштвени службеници;

е) колико ће лица састављати управни, а колико надзорни одбор;

ж) кад ће се и како сазивати редовни и ванредни зборови акционара, који су услови за право гласања појединих акционара, и како ће се вршити то право;

з) који су предмети, осем оних, који су предвиђени у овом закону, о којима се неће моћи да решава простом већином гласова;

и) ко ће заступати друштво према другим лицима и према властима, какви и колико потписа везују друштво;

ј) како ће се склапати и испитивати биланс, и на који ће се начин делити и исплаћивати чиста добит;

к) у којим ће случајевима престати друштвена радња и како ће се извршити ликвидација;

л) свака особена корист, која би била уговорена за кога акционара или друго какво лице (чл. 21.);

м) ако се улог којег акционара, који се има урачунати у основну главницу, не састоји у готовом новцу, или ако друштво прима какво имање, онда се мора јасно казати вредност таквог улога или имања, као и број акција или цена, коју представља тај улог, или имање, а осем тога још и име власника тога имања;

н) број и именита (номинална) вредност оних првенствених обавезница (приоритета), које би се издале у течају рада, величина интереса, који би се на њих плаћао, начин на који се имају поништити, као и првенствена права, која би припадала имаоцима ових обавезница.

Осим свега тога, могу се у друштвена правила унети још и друга наређења, која одговарају нарочитим потребама друштва, које се оснива, а саобразна су одредбама овог закона.

Digitized by Google

Чл. 9,

Министар народне привреде, а по саслушању Привредног Савета, одобриће, да се може приступити оснивању акционарског друштва, а тако исто одобриће и пројекат друштвених правила, ако не би нашао, да је такво предузеће противно законима или земаљским интересима.

Чл. 10.

Оснивачи, који су добили одобрење од министра народне привреде, не могу то право пренети на другога.

Ако оснивачи не оснују Друштво за годину дана, од кад им је одобрење дато, оно по себи губи важност.

Чл. 11.

Кад министар народне привреде одобри друштвена правила, оснивачи ће их обзнанити и позвати на упис акција. При овом упису сваки је акционар дужан положити најмање пет од сто од имените вредности уписаних акција.

Оснивачи су дужни сазвати претходни збор уписаних акционара преко службених новина, најдаље у року од два месеца, пошто је цела основна главница уписана.

Ако претходни збор не буде сазван у овоме року, или се све акције не упишу у одређеном року, уписници имају права тражити, да им се врати сав улог који су дали.

За овај проценат оснивачи одговарају целим својим имањем солидарно, све донде, докле год их претходни збор својом одлуком од тога не разреши.

Чл. 12.

Да претходни збор може пуноважно већати и доносити одлуке, ваља на њему да буде, лично или преко пуномоћника, најмање десет акционара, чије акције представљају најмање половину основне главнице.

На овом збору свака акција даје један глас, али нико од акционара не може имати више од десет гласова.

Пошто се збор и изасланик министра народне привреде увере, да је потпуно уписана основна главница и положен проценат по чл. 11., збор ће се претходно из-

Digitized by Google

јаснити, да ли усваја израђена и одобрена друштвена правила, па ако их без измене или с изменом усвоји, онда ће се приступити избору чланова управног и надзорног одбора.

Овај збор има да одреди вредност ономе улогу оснивача, који се има урачунати у основну главницу а не састоји се у готовом новцу, и да означи или број акција које се имају дати на примљене предмете, или цену за коју се они примају. Ну, он не може повишавати у правилима означену цену оваких улога. Осим тога овај ће збор донети одлуку о одговорности оснивача, о којој је је реч у чл. 11., као и о нарочитим користима, које се дају оснивачима или другим лицима, и ове користи не смеју прећи у правилима означену меру.

Акционар кога се ово нарочито тиче, при решавању нема права гласања.

Чл. 13.

Ако би збор учинио измене у друштвеним правилима, онда управни одбор не може приступити никаквом даљем раду, док те измене не одобри министар народне привреде.

Чл. 14.

Управни је одбор дужан расписати прву уплату одмах чим буде изабран и чим буду одобрене измене друштвених правила, ако их има (чл. 13.).

Ова уплата мора износити најмање 10% од именитe вредности сваке уписане акције, рачунајући у то и проценат, који је положен при упису (чл. 11.).

Чл. 15.

Управни одбор дужан је најдаље за петнаест дана од дана положене прве уплате (чл. 14.) код надлежног суда пријавити име друштва ради протоколисања, а суд ће ову пријаву имена објавити у службеним новинама.

Пријаву за протоколисање имена дужни су потписати сви чланови управног одбора а и они службеници, који су по правилима овлашћени, да име друштва потписују; они морају предстати суду лично, и признати своје

Digitized by Google

потписе, или потпис својих имена послати суду у надлежно овереној исправи, што ће се чинити при целој или почесној промени поменутих лица.

За Београд је надлежан београдски трговачки суд, а иначе првостепени судови.

Чл. 16.

Уз пријаву имена, одбор је дужан поднети суду:

1. препис својих правила;

2. изјаву, коју ће оверити државни комесар:

а) о потпуном упису акција и свршеној првој уплати;

б) да су уписници акција за претходни збор на време били позвани;

в) да су управни и надзорни одбор изабрани по одредбама друштвених правила; као и имена чланова надзорног одбора;

г) да је друштво основано (конституисано) и да је збор примио оно што се помиње у четвртом одељку чл. 12., ако је и о томе било погодбе; и

8. препис одлука претходног збора акционара.

Чл. 17.

Чим се код суда протоколише име друштва, управни је одбор дужан обзнанити извод друштвених правила у службеним новинама, у коме ће бити:

1. дан, кад су усвојена друштвена правила, и дан, кад их је министар народне привреде одобрио;

2. име и седиште друштва;

3. предмет предузећа и трајање друштва;

4. величина основне главнице, број и именита вредност појединих акција, као и да ли су акције на име или на доносиоца; а ако их има и једних и других, онда колико их има једних, а колико других;

5. број и именита вредност првенствених обвезница ако се издају;

6. начин потписивања имена друштвеног;

7. начин, на који ће се друштвене одлуке обзнањивати.

Digitized by Google

Чл. 18.

Ако би акционарско друштво хтело имати своја заступништва (филијале) на другим местима, дужно ће бити и на тим местима код надлежног суда своје име пријавити ради протоколисања и ради обзнане (чл. 15.). Ову пријаву извршиће заступништво, а у исто време поднеће суду доказ и о томе, да друштво постоји. О извршеном протоколисању управни одбор ће уједно известити и суд онога места, где је главно седиште друштва, у намери да и овај то обзнани.

Чл. 19.

Акционарско друштво почиње правно да постоји тек од дана, кад друштвено име суд обзнани (чл. 15.). Пре судске обзнане имена друштвенога, издане акције не вреде; и они, који су их издали, одговорни су солидарно целим својим имањем за сву штету, која би отуд настала. Исто тако, ако је пре тога што у име друштва рађено, они који су радили одговарају солидарно целом својом имовином

Чл. 20.

За обезбеђење новца, који су акционари положили на име уплате, одговарају чланови управног одбора целом својом имовином солидарно, све док се име друштва судски не обзнани и док управни одбор не објави, да је положени новац исправно примио.

Чл. 21.

Оснивачи или друга лица могу тражити, да им друштво, које су основали, да неке извесне користи на име накнаде за њихов труд и трошак.

Те користи зађа да су јасно и несумњиво означене у самим друштвеним правилима, или иначе у нарочитоме уговору, који ће се уз извод друштвених правила (чл. 17.) предати јавности.

Тајни уговори, којима би оснивачи присвајали себи извесне користи, неће имати правне вредности, нити ће им се оне досуђивати, ако би ствар дошла до суда.

Digitized by Google

III.

О акцијама и акционарима

Чл. 22.

Акција је исправа, којом се доказује коликом сумом акционар учествује у друштвеној главници.

Чл. 23.

На свакој овакој исправи ваља изреком да стоји, да је то «акција».

Облик и слог акције одредиће се друштвеним правилима, а овим правилима има се приложити и сам образац акције.

На свакој акцији биће наштампане главније одредбе друштвених правила.

Чл. 24.

Сваки уписник дужан је, да на време уплати целу суму, на коју гласе његове акције; а ако не уплати одговоран је друштву према његовим правилима.

Чл. 25.

За обвезе друштвене одговара акционар до имените вредности акција, ако, и у колико ова уплаћена није.

Чл. 26.

Акције се не могу издати пре него што се потпуно уплате.

Почесне уплате врше се на признанице, а кад се уплати 10% имените вредности, онда се издају привремене акције.

Привремене акције и уплатне признанице морају гласити на име.

Чл. 27.

Нове акције не могу се издавати све дотле док се год старе потпуно не уплате.

Нове акције, које би се издале пре потпуне уплат

Digitized by Google

старих, немају правне вредности, и они који су их издали одговарају солидарно целим својим имањем поред кривичне одговорности (глава XXV. кривичног законика).

Чл. 28.

Акција на донасиоца преноси се на другога простом предајом.

Чл. 29.

Акција на име и привремене акције преносе се на другога потписом имаоца на полеђини акције или привремене акције, и уписом у акционарску књигу са означењем имена и презимена, места становања и занимања онога, на кога се акција или привремена акција преноси.

Ако преносилац акције не може или не зна потписати пренос, онда пренос мора бити потврђен влашћу.

Чл. 30.

Пренос акција на име или привремених акција важи према друштву од дана, кад се пријави друштву, осим ако се по друштвеним правилима за важност преноса тражи одобрење друштва, у ком случају пренос важи од дана друштвенога одобрења, а врши се по правилима друштвеним.

Чл. 31.

Акционарско друштво мора имати нарочиту књиту о акционарима и акцијама у коју ће бележити:

а) све акције или привремене акције с означењем имена и презимена, места становања и занимања уписника или имаоца акција на име или привремених акција; и

б) све промене у државини акција на име или привремених акција.

Ова ће књига бити изложена у друштвеном стану на увиђај сваком акционару.

Чл. 32.

Ни једно акционарско друштво не сме своје властите акције куповати, нити на њих зајам давати испод име-

Digitized by Google

ните вредности. Изузима се само случај, кад би друштво одлучило да се друштвена главница сведе на мању количину, у ком случају друштво може куповати своје акције (чл. 90.), али их мора поништити и у својој архиви чувати.

Ако чланови управног одбора поступе противно овом правилу, онда остају друштвеним повериоцима одговорни целом својом имовином солидарно.

Чл. 33.

Акционари имају према броју својих акција сразмерно учешће у друштвеној имовини; они не могу потраживати оно што су уплатили, докле год друштво постоји.

Акционари не могу имати права на одређени интерес, већ имају сразмерно учешће у чистој добити која се покаже по скопљеном годишњем билансу и по одбитку процента, који би по друштвеним правилима био одређен за резервни фонд и корисницу (тантијему), ако је ова друштвеним правилима предвиђена.

Ако би се ранијим губицима смањила уплаћена сума основне друштвене главнице, онда добит акционари неће између себе делити, до год се главница не попуни онолико у колико је губитком смањена.

Чл. 34.

Акционар није дужан ни у каквом случају положити више него само имениту вредност акције.

Чл. 35.

Акционар је дужан положити уплате на акције кад се на то позове према прописима друштвених правила.

Који акционар не положи уплату на време, дужан је платити и интерес који се одреди друштвеним правилима. Исто тако друштвеним правилима могу се прописати и уговорене новчане казне за оне, који на време не положе уплату, а могу се одредити и случајеви, у којима акционар губи свако право, које као акционар има.

Али акционар не може изгубити своје право, кад позив на уплату није био обзнањен најмање три пута у прописаном размаку времена и у листу одређеном друш-

Digitized by Google

твеним правилима, и у службеним новинама, и то последњи пут бар на тридесет дана пре дана уплате.

Чл. 36.

Акционар је одговоран за друштвене обвезе и онда кад по претходном члану изгуби право на акцију због тога, што је није на време уплатио и то до целе имените вредности акција, које је имао у државини до обзнане друштвеног биланса ако је биланс активан; а ако је пасиван, онда одговара за мањак по сразмери акција што их има.

IV.

О управном и надзорном одбору

Чл. 37.

Управни одбор акционарског друштва заступа друштво према сваком.

Тај одбор састоји се из најмање три или више акционара који се бирају по правилима друштвеним. (Измењен зак. од 17. нов. 1898. год,).

Ако би се број чланова управног одбора тако смањио, да тај одбор не би могао решавати, тада је надзорни одбор дужан сазвати збор, који ће попунити упражњена места чланова управног одбора и то најдаље за 10 дана.

Чл. 38.

За чланове управног и надзорног одбора и у опште друштвене часнике и службенике не могу се бирати или постављати они, који се налазе под стечајем, или који се због дела учињених из користољубља или због презадужености налазе под судском истрагом, или су због тога већ били осуђени. Ако се ово деси с којим за време његове службе, онда се привремено удаљава, док не буде ослобођен или проглашен за невиног.

Чл. 39.

Друштво има право да по прописима својих правила, чланове управног и надзорног одбора смени у свако

Digitized by Google

доба. Али тиме се њима не крњи право на накнаду, која би им по друштвеним правилима или по нарочитом уговору припадала до дана разрешења од дужности.

Чл. 40.

Сваки члан управног и надзорног одбора дужан је да положи друштву као залогу онолико акција, колико правила одређују. Ове акције чуваће се у друштвеној благајници.

Акције, које би чланови управног и надзорног одбора положили као кауцију према друштвеним правилима, не могу се продати ни за чији рачун, нити из друштвене благајнице изнети докле год ти чланови не буду разрешени од одговорности према друштву.

Чл. 41.

Пуноважно потписиваће се друштво, кад они који су овлашћени за потпис имена друштвеног, поред истог ставе и потписе своје.

Чл. 42.

Друштво се обавезује и задобија права пословима, које управни одбор закључи у име његово.

Чланови управног одбора лично не одговарају трећим лицима за дела и обавезе, које су у име друштва примили.

Чл. 43.

Позиви, судске и у опште службене доставе, сматрају се да су предане, кад се предаду коме од чланова управног одбора у друштвеном стану.

Чл. 44.

Заклетве у име друштва полажу чланови управног одбора, али кад се тиче послова, које су друштвени службеници вршили, онда на место чланова управног одбора полажу службеници ову заклетву. Према потреби суд ће између именованих одређивати лица која ће заклетву полагати.

Digitized by Google

Чл. 45.

Чланови управног одбора одговорни су друштву лично и целим имањем својим солидарно за штету, која би настала од противзаконог или неправилног вршења њихове дужности или отуда, што би они прекорачив границе свога круга рада, који им одређује закон или друштвена правила, тиме друштво оштетили.

Пошто управни одбор својим потписом пуноважно везује друштво, то оно одговара према трећима, ма да је управни одбор прекорачио границе круга рада.

Чл. 46.

Ова одговорност не може пасти на оног члана управног одбора, који је одмах противу одлуке и наредбе одборове протествовао и надзорном одбору на писмено протест доставио, или ако није суделовао у радњи којом је штета друштву учињена.

Чл. 47.

Управни одбор може, ако друштвеним правилима или одлуци збора није противно, с одобрењем надзорног одбора изабрати пуномоћника (прокуриста), а за вођење друштвених послова, као и за заступање друштва може овластити друштвене службенике или друга лица. Круг њиховог рада одређује се пуномоћством.

Чл. 48.

Надзорни одбор састоји се најмане из три акционара и бира се по правилима друштвеним. Ну поједини чланови могу се и поново бирати.

Чл. 49.

Надзорном је одбору дужност да надзирава сав рад управног одбора; да тражи обавештења о току друштвених послова; да у свако доба прегледа друштвене књиге, сва писмена, лиснице (портфеље) и стање друштвене благајнице; да испитује месечне и годишње рачуне (биланс) и предлоге о подели чисте добити; и да о свему подноси извештај збору акционара.

Digitized by Google

Збор не може решавати о чистој добити нити одобравати рачуне (биланс) без поменутог извештаја надзорног одбора.

Надзорни одбор има права да свагда сазове збор, кад нађе да то захтевају интереси друштвени.

Чл. 50.

Чланови надзорног одбора, као и чланови управног одбора, одговорни су целом својом имовином солидарно, ако су с њиховим знањем а без њиховог протеста:

1. враћени улози акционарима (чл. 33.);

2. ако је друштво своје властите акције прибављало или на њих зајам давало (чл. 32.);

3. ако је интерес или чиста добит давана противно одредбама овог закона (чл. 33.);

4. ако су акције издаване пре потпуне уплате (члан 26);

5. ако је подељено друштвено имање, или је смањена друштвена главница, противно наређењима члана 86. и 90. овог закона.

Осем овога чланови надзорног одбора одговорни су целом својом имовином солидарно за штету, која би настала отуда, што нису вршили своје дужности према чл. 49. овог закона.

Чл. 51.

Ако акционарско друштво нађе, да му је у интересу, да поведе парницу противу чланова управног или чланова надзорног одбора, онда ће за тај случај збор одредити нарочите пуномоћнике.

Ну ако би збор, пошто је одлучио да води парницу, ма из каквог узрока био спречен да пуномоћнике избере, онда суд може наименовати пуномоћнике на предлог ма и једног акционара, који поднесе доказ о горњој зборској одлуци.

Чл. 52.

Сваки акционар има права да се о своме трошку умеша у парницу, која би се повела противу чланова управног или надзорног одбора.

Digitized by Google

Чл. 53.

Акционари, који представљају најмање $^1/_{20}$ део друштвене главнице, могу овластити једног или више пуномоћника, да воде парницу противу чланова управног или надзорног одбора, али се тиме не крњи право које сваки акциовар има, да парницу води лично у своје име.

Чл. 54.

Члан управног одбора не може у једно исто време бити члан надзорног одбора.

Чл. 55.

(Укинут зак. од 17. Нов. 1898. год.).

V.

Збор акционара

Чл. 56.

Зборови су редовни или ванредни.

Редовни збор дужан је сазивати управни одбор по свршетку сваке године и то у место где је главно седиште друштва, а најдаље за 4 месеца наступајуће године. Даљи рок, и то највише од 2 месеца, може одобрити само министар народне привреде.

Ванредни збор сазива се кад год је потребно, а према одредбама овога закона.

Управни одбор је дужан обзнанити позив за збор у службеним новинама најмање три пута и бар на тридесет дана пре одређеног дана, у који се збор сазива, рачунајући од дана прве обзнане. У позиву мора се свагда ставити дневни ред.

Одлуке зборске о питањима и предлозима, који нису објављени у дневном реду, не вреде, осем одлуке, да се други збор сазове.

Ближе одредбе о сазиву збора прописаће се друштвеним правилима.

Digitized by Google

Чл. 57.

Управни одбор је дужан бар на петнаест дана раније известити министра народне привреде о дану, кад ће се држати збор.

Министар народне привреде одредиће нарочитог комесара, који ће присуствовати збору и пазити да рад збора буде сагласан са одредбама овог закона.

Чл. 58.

Управни је одбор дужан заводити у нарочити списак све акционаре, који су се пријавили да ће на збору учествовати. У њему ће се забележити колико пријављених акционар има гласова на основу депонованих акција (чл. 59.). Овај списак закључиће се и потписом имена (фирме) друштвене утврдити најмање три дана пред збор и тада изложити акционарима на увиђај.

Чл. 59.

Управни одбор је дужан по признаницама, које је акционарима при упису за збор издао као улазнице на уложене акције, начинити списак дошлих акционара, у коме ће означити свакоме појединце број акција и према томе број гласова, и тек пошто се утврди, да има довољан број за пуноважни рад према правилима друштвеним, збор се може отворити.

Чл. 60.

Списак дошлих акционара састављен по чл. 59. овога закона овериће потписници записника и држ комесар, па ће се приложити зборском записнику, који се мора водити и који ће комесар оверити. Оригинал овога записника чуваће се у друштвеној архиви и даваће се на увиђај сваком акционару, који то затражи, а оверени преписи његови послаће се надлежном суду и министру народне привреде.

Чл. 61.

Ако управни одбор не би сазвао редовни збор у року одређеном друштвеним правилима, онда је то дужан

Digitized by Google

да за 15 дана учини надзорни одбор (чл. 56.); а ако и овај не би то учинио, онда акционари, који представљају $^1/_{25}$ део од целог броја друштвених акција, могу тражити од министра народне привреде одобрење, да збор сазову.

Министар народне привреде одобриће сазив збора, ако сазивачи депонују горњи број акција код Министарства Народне Привреде или онамо где министар одреди.

Чл. 62.

Управни одбор акционарског друштва дужан је на захтевање акционара, чије акције представљају најмање десети део друштвене главнице, у року од три дана сазвати ванредни збор; у позиву ће се ставити дневни ред. Али за састанак збора не може се оставити дужи рок од 10 дана.

Ако управни одбор у том року не сазове ванредни збор, онда ће га сазвати надзорни одбор у року за три дана, па ако и он то не учини, онда то могу учинити акционари, ако испуне одредбе члана 61. овог закона.

Чл. 63.

Само зборови акционара могу већати и одлуке доносити о томе:

1. да се избере или управни и надзорни одбор и да им се изда разрешница;

2. о рачунима, билансу и подели добити;

3. о спајању друштва с другим друштвима;

4. о зккључењу уговора с другим којим друштвом у намери обезбеђења узајамних користи (картелни уговори);

5. да се смањи или повиси основна главница;

6. да друштво престане и да се ликвидатори изберу; и најпосле

7. о измени друштвених правила.

Осим тога могу се друштвеним правилима одредити и други предмети, о којима може само збор већати и одлуке доносити.

Digitized by Google

Чл. 64.

Збор не може решити да се основна главница повећа пре, но пошто се она потпуно уплати.

Чл. 65.

На збору акционарског друштва сваке три акције дају имаоцу право на један глас.

Друштвеним правилима може се одредити колико ће највише гласова имати акционар, који има више акција.

Али ни један акционар не може имати више од десет гласова, па ма колико акција имао.

Чл. 66.

Акционар може у збору учествовати и гласати сам лично или може другога акционара опуномоћити за то, али једнога за све своје акције. Ну један акционар не може заступити више од једног акционара, изузев оне акционаре, којима је он природни заступник.

Правна лица, ако су акционари, заступаће њихови заступници.

Чл. 67.

Збор у опште решава већином гласова.

А да збор може решавати мора на њему бити заступљена најмање четвртина друштвене главнице.

Али ако оволики део друштвене главнице не буде заступљен, онда ће се најдаље за десети дан сазвати други збор, и он ће пуноважно решавати, па ма колики део главнице био на њему заступљен.

Чл. 68.

Да друштво престане или да се продужи, или да се промени циљ друштвеног предузећа, мора да је на збору заступљена најмање половина друштвених акција и да за ту измену гласа најмање $^3/_4$ гласова.

О изменама и допунама друштвених правила могу се доносити одлуке, ако на збору буде заступљена најмање $^1/_3$ друштвене главнице, и ако за те измене и допуне буде гласала апсолутна већина присутних акционара.

Digitized by Google

Овако донесене одлуке могу се извршити тек онда кад их одобри министар народне привреде.

Препис одобрених измена и допуна друштвених правила о продужењу или престанку друштва, управни одбор дужан је послати најдаље за 10 дана дотичном суду ради обзнане.

Чл. 69.

Кад збор реши да се друштвено предузеће промени, друштво је дужно исплатити акције оним акционарима, који на ову промену не пристају.

VI.

О билансу

Чл. 70.

Сваком редовном годишњем збору управни одбор акционарског друштва дужан је да поднесе уз извештај о радњи и биланс друштвеног стања са рачуном губитка и добитка.

Ови завршни рачуни и књиге закључују се најмање једанпут годишње.

Чл. 71.

При склапању биланса управни одбор поступаће по овим одредбама:

1. Свака покретна имовина и свако друштвено потраживање стављаће се у биланс по вредности, коју има последњег дана пословне године, а непокретна по цени коштања. Али, ако би непокретна имовина из ма којих узрока пала у цени, надзорни одбор одредиће три вештака неакционара, да је процене, и овако нађена цена завешће се у биланс;

2. Хартије од вредности стављаће се по курсу последњег дана пословне године;

3. Сумњива потраживања записаће се по вредности, која је према приликама вероватна; а пропала неће се ни стављати у биланс;

Digitized by Google

4. Сви трошкови административни ставиће се у годишњи рачун као издатак, а трошкови око прве организације исплатиће се амортизацијом у року, који се у правилима мора утврдити;

5. Сума основне главнице, као и сума правилима прописаног резервног фонда ставиће се у дуговање (пасиву); и

6. Добит и штета, која се покаже по поређењу свеколике имовине (активе) и дуговања (пасиве), стављаће се нарочито у закључку биланса.

Чл. 72.

Управни одбор дужан је саставити биланс бар на месец дана раније пре збора.

Чл. 73.

Надзорни одбор испитаће завршне рачуне, биланс, и рачун добитка и губитка оверити па поднети о томе извештај збору (чл. 49.).

Ну збор може за преглед биланса и рачуна одредити нарочите рачуноиспитаче.

У том случају одложиће се збор.

У овој намери одређени рачуноиспитачи имају права, не само да разгледају књиге и инвентаре и да биланс с њима пореде, него и да прегледају стање благајнице и новчане документе, као и да траже од одбора потребна објашњења.

Чл. 74.

Рачуноиспитачи се могу бирати из акционара или са стране. Али ни у ком случају не могу се бирати за рачуноиспитаче лица, која су у служби друштвеној, или којима је поверено извршење ма каквог друштвеног посла, и најпосле која су у ближем сродству с члановима управног и надзорног одбора (чл. 53. грађ. пост.).

Чл. 75.

Министар народне привреде може у свако доба изаслати нарочите изасланике, да испитају биланс и у опште стање друштва и његову радњу. Сем тога министар на-

Digitized by Google

родне привреде изашиљаће оваке изасланике кад год то затражи надзорни одбор или акционари, који представљају двадесети део друштвене главнице.

Изасланици имају сва права, која имају рачуноиспитачи (члан 73.).

Чл. 76.

Биланс друштвеног стања и извештај надзорног одбора или рачуноиспитача штампаће се и најдаље на 8 дана пре збора ставити на углед у друштвеном стану. А на сам дан збора ставиће се то на увиђај у месту где се збор држи.

Чл. 77.

Биланс, који збор усвоји, управни одбор дужан је објавити најдаље за 15 дана после свршеног збора.

Чл. 78.

Сваки акционар има права да о свом трошку узме препис биланса, рачуна о добити и штети и извештаја управног, надзорног одбора и рачуноиспита.

Чл. 79.

Чим се по билансу покаже, да је изгубљена половина друштвене главнице, а нема могућности, да се тај мањак из резервног фонда попуни, управни одбор дужан је одмах сазвати збор акционара ради решења: хоће ли друштво ликвидовати или даље радити. Ако би збор и поред тога решио, да се радња продужи, министар народне привреде може наредити да друштво престане, о чему ће известити дотични суд.

Кад се пак по рачунима покаже, да оно што друштво има, не достиже да покрије друштвене дугове, управни одбор дужан је да одмах о таквом стању извести дотични суд ради отварања стечаја.

Digitized by Google

VII.

О резервном фонду

Чл. 80.

Свако друштво мора имати свој резервни фонд, који ће служити за подмирење штета друштвених.

Овај фонд образоваће се из прихода предвиђених правилима друштвеним.

Капитал резервног фонда мора се уложити у српске државне хартије од вредности, и у остале домаће сигурне вредности, које носе сталан интерес.

Приход од резервног фонда иде на ојачање истога фонда.

VIII.

О престанку друштва

Чл. 81.

Акционарско друштво престаје:

1. Кад истече рок његовог трајања;

2. Кад то одлучи збор акционара (чл. 68.);

3. Кад министар народне привреде реши да друштво престане (чл. 79.);

4. Кад се над њим отвори стечај (чл. 79.);

5. Кад се друштво споји с другим акционарским друштвом (чл. 89.); и

6, Кад број акционара буде мањи од десет.

Чл. 82.

Кад друштво грестаје по тач. 1. 2. 3. и 6. чл. 81. овог закона управни одбор дужан је о томе известити и дотични суд. Суд ће обзнанити овај престанак три пута узастопце у службеним новинама и позвати друштвене повериоце, да се са својим потраживањима обрате друштву што ће ови учинити за 6 месеца, рачунајући од дана последње објаве.

У исто доба овај престанак друштва објавиће преко новина и управни одбор друштва.

Digitized by Google

Поред тога позваће се и они друштвени повериоци, који су по друштвеним књигама, или иначе познати, да се пријаве. Ако се који од ових поверилаца не пријави, његово ће се потраживање послати суду на оставу.

Ово вреди и за сва оспорена потраживања, изузимајући случај, ако је подела друштвеног имања одложена до свршетка спора, или ако повериоци, чија су потраживања оспорена, не би били обезбеђени.

Чл. 83.

При престанку друштва, изузевши случајеве тачке 4. и 5. чл. 81., има се извршити ликвидација.

За извршење ликвидације збор одређује нарочити одбор, најмање од три лица.

Ако то збор не учини, онда их одређује суд на захтев ма и једног акционара.

За ликвидаторе могу бити одређени чланови управног или надзорног одбора, акционари или неакционари. Њих збор или суд може сменити у свако доба кад уредно не врше послове овим законом предвиђене.

Управни и надзорни одбор остају органи друштва, док се ликвидација не сврши. Али управни одбор не може ни у ком случају заступати друштво од дана, кад је ликвидаторски одбор одређен.

Чл. 84.

Управни одбор дужан је да одређене ликвидаторе дотичном суду пријави најдаље за три дана, а то ће бити дужан да учини и онда: кад би и сам био одређен, да ликвидацију изврши. Ликвидатори ће лично пред судом потписати своја имена, или ће своје потписе послати суду у овереној исправи. На тужбу ма и једног акционара суд може, ако има оправданих разлога, сменити ликвидатора и на његово место наименовати другог.

Ако би који од ликвидатора био спречен у вршењу ликвидаторског посла управни одбор дужан је јавити то дотичном суду, који ће на његово место наименовати другог

Имена ликвидатора управни ће одбор свагда обзнањивати у службеним новинама.

Digitized by Google

Чл. 85.

Ликвидаторском је одбору дужност:

1. Да сврши текуће послове, да испуни обавезе престалог друштва, наплати његова потраживања и имање друштвено претвори у новац;

2. Да заступа друштво пред судом и ван суда;

3 Да се за друштво равна и да бира изабрани суд;

4. Да свака три месеца објављује извештај о својој радњи. а по свршетку ликвидације и резултат тога рада.

Он може закључивати и нове послове где би то било потребно ради довршења несвршених послова.

Ликвидатори могу продати друштвено имање само на јавној лицитацији.

Наређења чл. 41. 56. и 61. важе и за ликвидаторе.

Надзорни одбор контролисаће радњу ликвидаторског одбора.

Чл. 86.

Пошто се намире сви друштвени повериоци и исплате сви дугови, оно што остане поделиће се међу акционаре према акцијама. Ну ова подела може се предузети тек после рока одређеног за пријаву поверилаца (чл. 82.).

Чл. 87.

Ликвидатори који поступе противно наређењима чл. 85. и 86. одговорни су својим целим имањем солидарно за учињену штету.

Исто тако одговорни су и чланови управног одбора за штету, ако поступе противно наређењима чл. 79. 82. и 84.

Чл. 88.

По свршеној ликвидацији друштвене књиге од последњих 10 година па до престанка друштва предаће се трговачком, а где овога нема првостепеном суду, да их за 10 година чува. Међу ове књиге рачунају се и писма и инвентари.

Чл. 89.

Акционарско друштво може престати спајањем са другим акционарским друштвом у земљи само по прет-

Digitized by Google

ходном одобрењу министра народне привреде. За овај случај важе ова наређења:

1. Да је на друштвеном збору заступљена најмање $^1/_2$ друштвене главнице и да на то пристане најмање три четвртине присутних акционара;

2. Да је друштво претходно обезбедило потраживања својих поверилаца и да је тај начин обезбеђења јавно обзнанило;

3. Да је ово спајање или престанак друштва доставило дотичном суду ради обзнане;

4. Да ће се имањем друштва које престаје спајањем, руковати оделито, док се не намире или не обезбеде сви повериоци тога друштва;

5. Да суд, који је био надлежан за друштво које се спаја, остаје и даље надлежан, докле год се оделито рукује имањем, али ће њим руковати управни одбор друштва, с којим се спаја престало друштво; и

6. Управни одбор оног друштва, с којим се спојило престало друштво, одговоран је лично и целом својом имовином солидарно за неуредно вршење тог оделитог руковања.

Чл. 90.

Друштво може смањити своју основну главницу, кад то збор одлучи и министар народне привреде одобри.

Ово смањивање главнице може бити откупљивањем и амортизацином друштвених акција, ослобођавањем од даљих уплата, повраћајем у готову новцу и смањивањем имените вредности акције.

Министар народне привреде одобриће ово смањивање главнице онда, кад се на основу последњег биланса увери, да друштво може и смањеном главницом испунити своје обавезе.

IX.

О страним акционарским друштвима у Србији

Чл. 91.

Страна акционарска друштва, која хоће под својим именом да имају своју радњу у Србији средством својих

Digitized by Google

заступништва (филијала), морају поднети министру народне привреде програм своје радње и своја друштвена правила на одобрење (чл. 95.).

Чл. 92.

Уз пријаву дужно је заступништво, или филијал, поднети министру народне привреде уверење:

1. да је друштво по законима своје земље основано (конституисано) и отпочело фактички своју радњу;

2. да је за радњу своју у Србији установило заступништво са седиштем у Србији;

3. да се друштво обавезало, да ће за послове у Србији поступати по овом закону и да ће правна дела заступништва његовог у Србији бити обавезна за друштво;

4. да је заступништво овлашћено да друштвено име пуноважно потписује;

5. да у свима парницама, које би се изродиле због послова које су закључила друштвена заступништва у Србији, признаје надлежност српских закона и судова.

Сем овога друштво је дужно да покаже колику ће главницу унети за своју радњу у Србији.

Где није уговорима између Србије и страних држава утврђено начело узајамности за вршење рада акционарских друштава, ту ће друштво, које тражи одобрење за своју радњу у Србији, у случају сумње бити дужно да покаже како држава, у којој је друштво основано, поступа према акционарским друштвима, која су основана у Србији.

Чл. 93.

Кад друштво добије одобрење од министра народне привреде, оно ће се уз подношај тога одобрења пријавити дотичном суду ради протоколисања и обзнане. То ће се извршити по наређењима овога закона за друштва, која у Србији постоје, с тим додатком, да се у објави морају означити имена заступника или агента у Србији, и колика је и у чем се састоји унесена главница за послове у Србији.

Digitized by Google

Чл. 94.

Страна акционарска друштва водиће о својим пословима и у Србији трговачке књиге на српском језику (§§ 8. 9. 10. и 11. трг. закона) и у динарској вредности.

Чл. 95.

Заступништво (филијал или агентура) дужно је најдаље за три месеца после збора друштва, које заступа, поднети министру народне привреде записнике зборске и друштвени биланс, а уз то и извештај о радњи својој у Србији.

Општи биланс, као и биланс о радњи у Србији, објавиће три пута узастопце у службеним новинама.

Чл. 96.

Страно друштво одговара за штету, коју учине његови заступници и за сваки њихов рад, који је противан одредбама овога закона.

Чл. 97.

Одлуке страних друштава, које се односе на измену друштвеног предузећа, или на престанак друштва, или на ликвидацију, или на спајање његово с другим друштвом, па су пуноважно донесене по законским прописима њихових држава, а нису противне одредбама овога и осталих српских закона, заступништво је дужно најдаље за три месеца од дана одлуке пријавити министру народне привреде и обзнанити у службеним новинама. Такве одлуке важе за радњу тих друштава у Србији од дана кад их одобри министар народне привреде.

Чл. 98.

По захтеву министра народне привреде и одлуци надлежног суда, радња друштвена престаје, ако се докаже:

1. да је друштво у својој отаџбини престало с радњом, или да је изгубило право располагати својом имовином;

2. ако се не придржава наређења чл. 92. тач. 2. и чл. 93. и 94.;

Digitized by Google

3. ако је страна држава, у којој је седиште друштва, напустила начело узајамности према српским акционарским друштвима;

4. ако се против друштва или његових заступништава (филијала) у Србији пресуде не могу извршити; и

5. ако је друштво донесену главницу за радњу у Србији са свим или од части смањило.

Ликвидација страних друштава у Србији може се извршити само у Србији, а по одредбама овога закона.

X.

О казнама

Чл. 99.

Затвором до пет година, а уз то и новчано до 10.000 динара казниће се:

1. оснивачи и чланови управног и надзорног одбора, који што намерно лажно представе што се тиче уписа или уплате основне главнице или одредаба које су прадвађене у члановима: 8. 10. 11. и 21. овог закона;

2. чланови управног и надзорног одбора, који намерно суду представе неистинито стање друштвено при пријави за протоколисање (чл. 16.); и

3. чланови управног и надзорног одбора, ако записнике зборске намерно воде неистинито.

Чл. 100.

Чланови управног и надзорног одбора и ликвидатори казниће се затвором од годину дана и новчано до 10.000 динара:

1. ако намерно у својим представкама, прегледима имовног стања друштвеног, или у својим изјавама на збору, неистинито представе или прикрију стање друштва;

2. ако акције издаду пре потпуне уплате имените вредности њихове;

3. ако у случају повишења главнице, акције издаду пре пријаве за протоколисање дотичном суду (чл. 63.).

Digitized by Google

Чл. 101.

Затвором до три месеца, а уз то и новчано до 25000 динара, казниће се:

1. чланови управног одбора ако не пријаве суду име друштвеце (чл. 15.);

2. чланови управног и надзорног одбора и ликвидатори, ако је њиховом кривицом друштво дуже од три месеца остало без надзорног одбора, или је недостајао број чланова потребан за решавање;

3. чланови управног одбора, ако противно наређењу другога одељка чл. 79. не известе суд за отварање стечаја;

4. чланови управног одбора, ако поступе противно чл. 32. овог закона;

5. чланови управног одбора, ако поступе противно наређењу чл. 33. овог закона;

6. чланови управног и надзорног одбора и ликвидатори, ако пропусте сазвати збор (чл. 56. и 61.);

8. ликвадатори, ако поступе противно наређењу члана 85.

8. чланови управног одбора, ако у предметима који спадају у круг рада збора. самовољно решавају (чл. 63.); и

9. чланови управног и надзорног одбора и други друштвени службеници, који не би давали обавештења комесарима или рачуноиспитачима.

Ако има олакшице могу се казнити само новчано.

Чл. 102.

Тужбу за дела у предњим члановима изложена, могу поднети лица која су за то овлашћена од акционарског збора, или управног одбора или министра народне привреде.

За извиђање и суђење ових дела надлежни су првостепени судови по одредбама кривичног поступка.

Прелазна наређења

Чл. 103.

Акционарска друштва, која су постојала пре но што је ступио у живот овај закон, дужна су најдаље

Digitized by Google

за две године своја правила и свој рад саобразити овоме закону.

Чл. 104.

Прописи овог закона не вреде за акционарска железничка удружења и за друштва, која постоје у Србији на основу особених закона; даље за задруге или друштва с неограниченим бројем чланова, која се оснивају за узајамно потпомагање у кредиту, у привреди и потрошњи, као и за узајамно обезбеђење.

Чл. 105.

Закон овај ступа у живот од дана, кад га Краљ потпише.

Чл. 106.

Кад овај закон ступи у живот онда односно акционарских друштава престају важити одредбе у §§ 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 41. и 44. трг. закона од 26. јануара 1860. год. (збор. XXX стр. 548).

Digitized by Google

ЗАКОН

О СТЕЦИШТНОМ ПОСТУПКУ

ГЛАВА I

Опредељење стециште, надлежност суда и случајеви кад се стециште отвара

§. 1.

Стециште је судско поступање, у ком се имање каквог дужника, који своје поверитеље није у стању да намири, по опредељеном у закону реду између њих подељује.

§. 2.

Стециште се отвара код суда оног округа у ком дужник постојано пребива, ма да би он и у више округа својих добара имао. Против онога, који у Београду постојано пребива, отвара се стециште код суда вароши Београда.

§. 3.

Стециште се отвара у следећим случајима:

1., кад суду сам презадужени јави, да није у стању све своје поверитеље потпуно намирити;

2., кад суд дозна, да се ко год, о ком се јавно говори, а и тражбине противу њега у суду пријављене, или на његова добра прибележене, показују да је презадужен, крије, или да је побегао;

3., кад пуноћетни наследници, који су се изјаснили да имање умрлога с пописом примају, или кад тутори или

Digitized by Google

старатељи малољетних наследника захтевају, да се стециште противу масе умрлог отвори;

4., кад један или њих више поверитеља, којих су тражбине или неоспориме или вероватно осведочене, захтевају, да се над дужником њиховим стециште отвори; но у овом случају суд неће стециште одмах отворити, него ће најпре одредити рочиште на време, колико је могуће краће, и никако дуже од 15 дана, а у решењу наложиће дужнику, да он до рочишта своје поверитеље намири или обезбеди, или да на рочиште списак свог имања и својих дугова, нужним доказима снабдевен донесе, с том примедбом, ако ни једно ни друго не учини, да ће се против њега стециште одмах отворити.

Ако би поверитељ поред стецишта захтевао од суда, да запт на добра дужникова стави, то ће суд у смотрењу запта поступити по правилима о запту.

§. 4.

Но не дође ли дужник на рочиште (§. 3 под 4) или ако би дошао, не докаже ли да је оне поверитеље, који су стециште против њега захтевали, подмирио или обезбедио, или да је по списку својих дугова и имања у стању све своје поверитеље подмирити, то ће се против њега одмах, и без призрења на можда њиме против оне наредбе судске изјављено незадовољство, стециште отворити.

Поверитељи имаће право захтевати, да дужник истинитост списка заклетвом потврди, коју ако овај положити не би хтео, одмах ће се сматрати, као да потребни списак ни поднео није.

§. 5.

За случај, да се поверитељи са поднесеним од стране оптуженога обезбеђењем не би задовољили, суд ће, почем обе стране саслуша, без одлагања решити је ли обезбеђење довољно или није? У првом случају он ће поверитеље упутити да своје подмирење од дужника особеним путем траже, а у другом ће одмах стециште отворити.

Digitized by Google

ГЛАВА II

Закони распоред тражбина против стецишне масе

1. Тражбине по праву сопствености

§. 6.

Онај, који би имао какву ствар као своју сопственост из стецишне масе потраживати, може искати да се таква ствар из масе истави, или ако би имање неподељено било, да се њему припадајућа чест таквог одвоји.

Нарочито има супруга дужника право захтевати, да јој се оне покретне ствари издаду, за које би доказала, да их је заиста мужу као мираз донела, па да се такове још у натури налазе (§. 767. зак. грађанског). Овамо принадлеже и оне код дужника нађене облигације, које би од других издане биле на име његове супруге, како им је новац њеног мираза позајмљен.

II. Тражбине поверитеља из опредељених масалних добара

§. 7.

Они поверитељи, којих потраживања или по сили овог закона или у сљедству заложног права из извесних масалних добара подмирити се имају исплаћиваће се из ових добара, без призрења на остале стецишне поверитеље. Само што после измирења њиног од такових добара претече, спада у општу, за све личне поверитеље опредељену, стецишну масу.

А. Особена опредељења у смотрењу непокретних добара

§. 8.

Од добивене цене за продато непокретно добро, у коју се счисљава и онај трајућем стецишту од таквог добра приход, као и на суму цене придодавши можда интерес, сљедујућа се потраживања, и то по редовима, као

Digitized by Google

што су један за другим у овом §. ниже изложени, првенствено исплаћују:

1., Од дана отвореног стецишта учињени трошак на одржање и руковање, као и на процењивање и продају непокретног добра.

2., Од године дана до стецишта неисплаћена заоставша, и за време овога припадајућа награда служитељима оним, који су непосредно при таковом добру служили, и то без разлике да ли су страни или који од чланова фамилије такву службу за награду отправљали, да ли су се и онда кад је дужник под стециште пао, још у службн затекли, или су већ из ње иступили.

3., Терети државни и општински, који би се по добрима наплаћивали, за једно прошло и за једно текуће полгоће, као и за свако полгоће у напредак, док се добро продало не би.

4., Бранитељ масе у призрењу досуђених трошкова за труд његов при пречишћавању (ликвидирању) тражбина из таквог добра.

5., Тражбине оних, којима исто непокретно добро служи за миљачку залогу (§. 307. грâђ. законика), и то по оном реду, по коме су такви интабуланти један за другим право на интабулацију по закону добили.

6., Терети државни и општински, који би од дужег времена од добра ненаплаћени заостали.

§ 9.

Интереси од оваквих у § 8. под 5. означених интабулираних тражбина имаће при наплати с капиталима једнако првенство само они, који припадају за последњу годину до отвореног стецишта, и од овог до дана наплате капитала; но ако је поверитељ парницу због наплате своје интабулиране тражбине против дужника још пре повео, то ће интереси од дана поведене парнице имати при наплати заједно са главним једнако првенство.

§ 10.

Оно, што је у предидућем §-у речено, важи и за убаштињене годишње дохотке, а и за друге од времена на време придолазеће приходе.

Digitized by Google

Б. Особена определења у призрењу покретности које би као залога служиле

§ 11.

Од цене, продајом заложеног покретног масалног добра добивене, пре исплате оног поверитеља, коме таково добро за залогу служи, само ће се они у § 8. под 1. и 4. опредељени трошковн одбити.

Интерес пак на капитал исплаћује се с капиталом онај, који од отвореног стецишта до наплате припада, и онај, који би за годину дана пре стецишта неплаћен остао, ако наплата још пре тога није парничним путем тражена, у ком ће случају интереси од дана поведене парнице заједно с капиталом исто првенство при наплати имати.

§ 12.

Но пре поверитеља у § 11. означеног, ако би му еспап какови за залогу служио, предходиће у наплати ђумрук на исти еспап неплаћени:

1., ако је еспап још у магази ђумручкој, и

2., ако је из ове изнесен, а 40 дана од тог времена није протекло до дана отвореног стецишта.

III. Тражбине личних поверитеља из опште стецишне масе. Распоред таковнх.

§ 13.

Све стецишно имање, које по измирењу у горњим §§-ма означених тражбина, преостаје, сачињава општу стецишну масу, која се на све личне поверитеље, у колико ови не би већ из оног у §§ 8. до 12. означеног стецишног имања подмирени били, обратити има по редовима, који следују, почем се претходно исплате тражбине оних, који су од отвореног стецишта на масу што потрошили, или за такову радили, као и трошкови руковања са масом и заступања такове.

Но ако се ове претходне тражбине не би могле потпуно измирити, измириваће се по сразмерности (по гуреми).

Digitized by Google

§ 14.

У први ред долазе:

1., Ако је дужник пре отвореног стецишта умро, погребни трошкови и трошкови на обично црно одело, сходно стању презадуженога. Иначе, ако је презадужени умро пошто је стециште против њега отворено, онда ће само они, по наредби старатеља и са одобрењем суда учињени најнужнији погребни трошкови у овај ред доћи.

2., Од године дана до стецишта неисплаћена заоставша и за време овога припадајућа награда домаћих служитеља, трговачких и занатлијских слугу, као калфи, ако би такови и сама деца пропалога била, и то без разлике јесу ли се и онда кад је дужник под стециште пао још у служби затекли, или су већ из такове иступили.

3., Лекари, видари (хирурзи), бабице и апотекари са оним што од пропалога за свој труд или лекове, од једне године дана до отвореног стецишта примати имају. Ово се разуме и за болест чланова породице пропалога, за које је он старати се дужан био.

4., Данак државни и терети општински за једно прошло и за једно текуће полгође.

5., Ђумрук неплаћени у опште, у колико по § 12 не би наплаћен био.

Сви ови поверитељи немају један пред другим у наплати првенства, и по томе они ће се по сразмерности њиних тражбина измирити, ако маса за потпуно измирење свију достизала не би.

§ 15.

У други ред долазе, и имају се, ако маса за потпуно њихово подмирење достизала не би, по сразмерности њихових тражбина наплатити:

1., Сирочад (пупиле) и они који се њима законом уподобљавају, као што су: цркве, школе, болнице, општине и они, којих имање под старатељством стоји, које се разуме и за онај случај, кад је отац својој рођеној деци старатељ њиног искључивог имања, у колико то јест дужник као тутор или старатељ овакој сирочади или пупили због неуредног руковања одговара.

Digitized by Google

2., Правитељство са тражбинама, које би из службених одношења чиновника и служитеља његових проистицале, и које би оно имало од таковнх да наплати.

§ 16.

У трећи ред долазе сви у опште поверитељи, који нису у ма која од осталих редова изрично стављени, и у случају, да се потпуно из масе подмирити не би имали, имају се по сразмерности њихових тражбина наплатити.

§ 17.

Што се неплаћених интереса тиче на капитале оних тражбина, које су у §§ 15. и 16. означене, од ових ће само они, који за време стецишта и за годину дана пре отвореног стецишта припадају, у оном реду, у коме су им капитали, и заједно с овима наплаћивати се, које се разумети има и о неизмиреним дохотцима.

§ 18.

У четврти ред спадају сви они заоставши неплаћени интереси и доходци, који заједно с капиталом или са текућим дохотком у један исти ред дошли нису, и имају се међу собом по сразмерности наплаћивати, ако се не би могли сви потпуно намирити.

§ 19.

У пети ред долазе:

1., Деца пропалице, која 14. годину нису навршила, за нужни судом одредити се имајући трошак на њихово до те године издржавање.

2., Супруга за удовички, њој по брачном уговору припадајући ужитак.

3., Они који би у име поклона што тражити имали.

4., Новчане казни.

Тражбине ове наплаћују се једна пред другом првенствено, као што су редом овде назначене.

§ 20.

Иностранци имају у смотрењу својих тражбина против пропалице једнако право у распореду са српским жите-

Digitized by Google

льима, ако се нашима у њиховој земљи таково право даје, које иностранац у случају сумње доказати мора.

ГЛАВА III

стецишно поступање у опште

1. Поступање до распродаје масалног имања

§ 21.

Суд ће одмах, како је решио да стецишту места има, проглас о томе издати и обнародовати га.

§ 22.

Обнародовање састоји се у овоме: суд ће приковати проглас пред улазом у судско здање и на још два јавна места у вароши, и ставиће га три пут у званичне новине, тако, да од једног до другог стављања прође по осам дана.

За житеље у месту суда обнародовање сматра се за свршено онога дана, кад се пред судом и у вароши приковало, а за све друге од дана, кад је први пут у новине стављено.

Проглас ће гласити овако:

«Суд Н. Н. обзнањује овим свима и свакоме, кога се тиче, да је на основу § 3. тачке Н. стецишног поступка, отворено стециште над целим покретним и непокретним имањем презадуженог Н. Н. из Н. и за то позива свакога, који би од истога ма по ком праву што тражити имао, да се до дана Н. месеца Н. са својим потраживањем и доказима суду овоме пријави, ако не жели искусити следства § 54. стецишног поступка.

Сваки, који што тражити има, треба да се код суда овог нађе или сам, или пуномоћника да пошље у 9 сати пре подне дана Н. месеца Н. иначе ће суд и без њега са дошавшим поверитељима поступити према §§ 66. и 70. стецишног поступка.»

Поверитеље на непокретна добра дужникова интабулиране или прибележене, оне који су стециште тра-

Digitized by Google

жили, као и оне које је дужник показао, и све друге познате поверитеље, суд ће особено позвати, доставивши им проглас о стецишту.

Позиве ће суд онога истог, или најдаље сљедујућег дана сачинити и поверитељима, који у месту суда стално живе, преко судског служитеља доставити.

Позив се има предати или самом поверитељу, или његовој одраслој кућевној родбини или калфама. Ако поверитељ не би био у месту, а не би имао другог, коме би се позив предао, или га ови не би хтели примити, служитељ ће предати позив месном кмету, који је дужан позив за три дана или на горњи начин предати, или га на вратима обиталишта поверитељевог прилепити пред два сведока.

Поверитељима, који изван места суда но у Србији стално пребивалиште имају, послаће се позиви преко надлежне полицијске власти, која ће их или сама предати, или дати месном кмету, да их он по предидућој тачки преда.

На рецепису, који се суду повраћа, назначиће се, кога је дана и на који начин предаја извршена, и ако је прикивањем, сведоци ће се потписати или закрстити.

Рецепис се мора суду тако повратити, да га он свагда пре дана рочишта прими.

За поверитеље, који у Србији не живе, као и за оне, којима се место пребивања у Србији не зна, неће се позиви нарочито издавати; за њих важи обнародовање у новине званичне стављено.

Суд ће при одређивању рочишта имати у виду величину имања или трговине, множину поверитеља и удаљеност њиховог пребивања, па ће према томе толико времена остављати од дана позива до дана рочишта, да се поверитељи благовремено известити могу.

Ако суду до дана рочишта нису сви рецеписи повраћени, и он посумња да је поверитељ благовремено извештен, он ће дошавше поверитеље преслушати, а за недошавше најскорије наредити, да се позову одредивши други рок, и тек кад и оне, који нису благовремено извештени, преслуша, издаће нужно решење.

Digitized by Google

Поверитељ, који није на рочиште предстао, али је своје потраживање до дана рочишта усмено, или писмено пријавио, не губи право, али у смотрењу свога гласа, сматра се да пристаје на оно, што већина поверитеља хоће (§ *67.*).

(Замена од 15. Новембра 1864. г. Зб. XVII. стр. 287.).

§ 23.

Суд ће стецишни одмах, чим је стециште отворено, и све остале првостепене судове о томе званично известити.

Судови првостепени, чим буду извештени о отвореном стецишту, дужни су одмах уверити се из својих књига, има ли дужник у оном округу каквих добара, интабулацијом или прибелешком оптерећених, и ако нађе да има, он ће за тамо обезбеђене поверитеље одмах начинити позиве и на горњи начин о отвореном стецишту код суда известити их, па у исто време и стецишном суду јавити, и том приликом послати му рецепис, од ових позива, ако их суд буде предавао поверитељима у месту. За оне пак, који се преко полицијске власти предају, наредиће да их ова непосредно стецишном суду пошље.

(Допуна од 15. Новембра 1864. г. Зб. XVII стр. 287.).

§ 24.

Од онога часа, како је суд решио, да се стециште отвори, презадуженом одузима се управљање добара, нити интабулацији, или прибележију дуга на добра његова, као ни залоги, ни забрани, ни обустави, места бити може.

§ 25.

Сви после изданог и обнародованог прогласа са пропалицом закључени уговори, који би се његовог имања тицали, као и сва његова стварна обвезатељства, немају силе ни важности.

Према онима, који би своје имање пре отвореног стецишта на друге пренели, поступиће се по § 303. под з. грађанског законика.

Digitized by Google

Пренос целе трговине и фирме на другога, ако је учињен без знања и одобрења неподмирених поверитеља, неће се уважавати, него ће се у таком случају стециште отворити, и таква трговина долази у стецишну масу, ако купац или преноситељ не би могао поверитеље на други начин обезбедити.

(Допуна од 15. Новембра 1864. год. Збор. XVII стр. 287.).

§ 26.

Поклони, које је пропалица на 14 дана пре отвореног стецишта ма коме учинио, према поверитељима уништавају се, и оно, што би за то време поклоњено било, пада у стецишну масу, а поклонопримци долазе у пети ред.

О поклонима, који су још раније учињени, судиће се по § 565, грађанског законика.

(Допуна од 15. Новембра 1864. год. Збор. XVII. стр. 287.).

§ 27.

Чим ко падне под стециште, сва потраживања која би ко од њега имао, ма њима у то време рок и не излазио, сматрају се као да им је рок оног дана навршен, па се исплата одмах искати може.

§ 28.

Од дана изданог стецишног прогласа престаје течај свију против презадуженог код ког му драго првостепеног суда почетих парница, и оне се стецишном суду ради продужења послати имају, о чему ће се и тужитељ дотичним судом известити. Но ако би која парница на другом суду већ савршено ислеђена била, овај ће то стецишном суду одмах јавити, али пре него би и парницу суду стецишном спровео, ислеђену ће парницу сам решити и ову заједно с пресудом стецишном суду на даљи надлежни поступак послати. Исто тако и ако би пре стецишта и само извршење пресуде наређено било, па не би још или такова извршена била, или по § 248.* општег

* Садањег § 466.

Digitized by Google

поступка судског ствари дужникове у нужни попис дошле задржаће дотични суд извршење пресуде, и упутиће поверитеља, да се с досуђеном му тражбином стецишном суду обрати; на против, ако би ствари дужникове већ до отвореног стецишта за извршење пресуде и пописане биле, пресуда ће се у онолико, у колико се из такових пописаних ствари извршити може, одмах и извршити, и ако би што и по измирењу оваковог поверитеља претекло доћи ће у општу стецишну масу.

А ако се на против поверитељ, за чији су рачун ствари пописане и продане, не би могао из такових потпуно намирити, доћи ће са остатком у општу стецишну масу.

§ 29.

Ово, у предидућем и у § 26.* општег поступка судског изложено правило, т. ј. да се парнице код другог суда у течају налазеће се, стецишном суду ради продужења послати морају, односи се само на оне парнице, којима се што од имања презадуженога тражи, на против оне парнице, које се само на презадуженога личност односе, као н. пр. да он какови посао уради и т. п. остају код оног суда где су започете.

§ 30.

Правило је, да се сваки има са тужбом својом сам стецишном суду до сазивног рока пријавити, и код овог своје право доказати, и по томе ако би који суд пропустио уделотворити пропису изложеном у предидућем § 28. и потражитеља стецишном суду упутио не би, неће моћи овај отуд никаква права изводити, ако се и сам не би стецишном суду до сазивног рока пријавио.

§ 31.

Ако би се пак ко суду стецишном с тражбином пријавио и показао, да о таквој још парница код каквог суда тече, суд стецишни обратиће се суду парнице, ради прибављења акта на конац продужења поведене парнице, ако их међутим од дотичног суда још добио није (§ 28.).

* У § 48. садањег грађ. поступка.

Digitized by Google

§ 32.

Правителство и општина за наплату јавних терета као и за неплаћени ђумрук имају се само до сазивног рока с означењем тражбина пријавити, но ово доказивати неће, осим ако би се код дужника уредан документат исплате нашао, и бранитељ масе тражбину по таковом оспорио.

Исто тако и они, који пресуду извршну а неизвршену имају, само ће се пријавити.

§ 33.

Ако би ко имао какву тражбину суду пријавити, али такову из важних узрока определити у стању не би био, то ће он моћи и такову неопредељену тражбину до сазивног рока суду пријавити и од овог захтевати, да му нужни рок за накнадно опредељење такове тражбине одреди.

Исто тако ако би који од потражитеља своју тражбину опредељено пријавио, али доказе о таквој одмах поднети не би могао, моћи ће он због набавке таквих искати да му се рок продужи.

§ 34.

Сваки онај потражитељ, који у месту суда стецишног не живи, мора још при пријављењу своје тражбине себи заступника у месту суда одредити, и таковог суду именовати, кога ће суд не само онда, кад се истинитост тражбине његове доказивала и ред наплате по закону стецишном опредељавао, т. ј. кад се тражбина његова пречишћавала буде, моћи позивати, но који ће и иначе свагда, кад се год потреба покаже свог властодавца представљати моћи, јер у противном случају, суд ће му одмах и то на његов рачун и ризик један пут за свагда, догод стециште траје, заступника у месту поставити, а њега сходним о томе решењем известити.

§ 35.

Онај, који има у залоги облигацију или другу какву обвезу дужникову, или који је на непокретно добро дужниково надинтабулиран или надбележен, кад се интабулант за дуг свој не би пријавити хтео суду, може при пријављењу своје тражбине код суда за доказ такове употре-

Digitized by Google

бити право, које му припада по глави шестој* судског поступка, гласећој о заштити.

§ 36.

Суд ће стецишни у оном истом решењу, којим стециште отвара, бранитеља и старатеља масе наименовати, и њима сходни декрет на то издати, имајући овом последњем наложити, да и он на рочиште прогласом одређено суду предстане и своје рачуне поднесе.

§ 37.

Кад стециште одреди, суд ће у једно исто време одредити и одбор из једног члана суда и писара, који ће одбор пријављивања поверитеља примити, и пред којим ће се цело поступање по овом закону предузимати: и само случаје, где би какав предмет оспорен био, или би по качеству свом судско решење потребовао, подносиће се суду на решење.

§ 38.

Бранитељ масе мора да је у закону и судоводству искусан, и за то ће суд, ако не би таквог у месту било, једно лице из суда за бранитеља масе наименовати.

§ 39.

Суд за старатеља масе да не наименује странце, који у Србији постојано не живе, даље сроднике пропалице, свештена лица, званичнике, а ни оне, којих је владање подозриво и који немају никаквог имања.

§ 40.

Суд ће у оном истом решењу, којим стециште отвара и бранитеља масе поставља, и нужни корак учинити, да полицијска власт одреди комисију т. ј. једног члана са писаром, која ће дужниково имање узаптити, пописати и од вештака редовно проценити дати.

* Садањој деветој.

Digitized by Google

§ 41.

При пропису и процени, које уједно бива, мора бити старатељ масе, а позваће се и поверитељи, који су у месту, или њини пуномоћници. Због процене морају бити три вештака, који ће вредност ствари по чаршијској цени, одбијајући 20 на 100 већином гласова опредељавати, а ако би сва тројица разног мнења била, комисија ће средњу вредност за процену узети. Такође позваће се и пропалица, ако је у месту, да куповну цену еспапа и других предмета трговине сачињавајућих ствари по својим протоколима покаже. И ову куповну цену, као и процену, дужна је комисија у протоколу тачно назначити.

§ 42.

За случај, да би дужник под стециште падши, неодељен био, само ће се она добра и ствари у попис узети која су искључно његова; но при том у списку морају се означити и права његова, која би имао на ствари неподељене, како би суд одмах наредбу учинити могао, да се њему припадајући део изостави.

§ 43.

Оне ствари о којима је сумња да ли су сопственост дужникова, а при њему се нађу, доћи ће у списак с примедбом, ко их захтева да му се издаду по праву сопствености.

§ 44.

Готове новце, облигације, адиђаре, протоколе и писма, која би се при попису код пропалице нашли, и која би се на његову трговину и радњу односила, узеће комисија назначивши у протоколу пописа и процене шта узима, па почем тај протокол и старатељ масе и вештаци, као сведоци, својим потписима потврде, комисија ће један протокол такови у одостовереном од ње препису старатељу предати заједно са стварима, које ће он до даље наредбе судске имати чувати, а оригинални протокол пописа и процене заједно са нађеном готовином, облигацијама, адиђарима, писмима и протоколима дужника, спро-

Digitized by Google

вешће стецишном суду који ће јој на то признаницу отпустити.

§ 45.

Овако ће исто поступити и са стварима дужниковим, које се у другом округу налазе, због чега ће се суд имати надлежној полицијској власти обратити, која ће одмах месног старатеља наименовати, и к попису и процени ствари начином горереченим приступити. По свршетку тога полицијска ће власт суду стецишном попис и процену ствари послати, а и јавити кога је за старатеља поставила, коме ће суд декрет у смислу § 36. са сходним налогом за престанак на рочиште и подношај рачуна отпустити.

§ 46.

Ствари квару изложене, или којих је издржавање с трошком а без сваке ползе скопчано, морају најпре пописане и процењене бити, и старатељ масе дужан је списак таквих ствари суду одмах поднети који ће без сваког одлагања наредбу учинити, да се оне скорије, ма и испод процене, јавно продаду.

§ 47.

Сваки ће старатељ дужан бити о свему, што би по гласу пописног протокола примио, као добар домаћин бригу носити и старати се, да примљено у процењеној вредности, колико је могуће одржи, и за то, што би год доцније приметио, да квару изложено бива, предлагаће одмах суду стецишном да се прода.

§ 48.

За ствари и добра старатељу предата, суд кауцију од њега захтевати не може, но ако би обделавање добара, оправљање здања и т. д. захтевало да се старатељу већа сума новаца преда, онда ће за такове суд од њега, ако он нема довољно непокретних добара, просто јемство захтевати.

Digitized by Google

§ 49.

Старатељ масе дужан је о свему тачан, нужним доказима снабдевен, рачун водити.

О сваком непокретном добру и његовим приходима и расходима рачун ће се понаособни сачињавати.

§ 50.

Ако је пропалица какво добро под закуп држао, то такав под тим истим условима мора и старатељ масе до даљег расположења за рачун масе продужити.

§ 51.

Старатељу масе није слободно са стецишном масом спекулирати, јер не само да такав поступак његов, ако је за масу шкодљив, неће имати никакве силе ни важности, него ће он и за сваку штету морати одговарати, и још без сваке награде за доондашњи труд његов отпуштен бити.

§ 52.

Дужности бранитеља јесу:

1., искати од суда списак свију познатих поверитеља;

2., захтевати, да му суд протоколе презадуженог и остале исправе, које су узапћене, ради надлежног употребљења на реверс изда;

3., тражбине пропалице каквог му драго рода, мора бранитељ у своје време, или на леп начин или путем суда прикупљати, и прикупљене одмах суду предавати;

4., масу савесно бранити, али не протезати парнице, нити масу излишним трошковима оптерећавати;

5., у сваком сумњивом догађају извешће од пропалице искати. а и од поверитеља учинити му се могуће примедбе против тражбине појединог поверитеља примати, и такве сходно употребити.

§ 53.

Ако због какве препоне наименовани старатељ или бранитељ масе не би дужности примити се, или њу даље отправљати могао, то они такову препону суду без сваког одлагања морају јавити, а међутим, док суд новога не

Digitized by Google

постави, своју дужност и даље отправљати и новонаименованом све, што су пред собом имали, по списку предати.

§ 54.

Одређени у прогласу рок не може се на тај конац продужити, да се они поверитељи, који су пропустили са својим тражбинама до таковог пријавити се, пријављивати могу.

Но овакав непријављени поверитељ с тога, што се није на стецишту пријавио, у колико се ни по § 53. не би оправдао, губи право наплате из стецишне масе само у колико би она пријављеним поверитељима исцрпљена била; за имање, које би пропаломе после овога времена ма с које стране припало, важи § 57. стецишног поступка.

Ако је стециште отворено над посмртном масом на основу 3- тачке § 3. стецишног поступка, поверитељи, који се нису на стециште пријавили, а не би могли свој изостанак по § 55. оправдати, губе само у толико своје право, што ће се они моћи из онога наплатити, што би преко измирења осталих пријављених поверитеља за наследнике остало.

(Допуна од 15. Новембра 1864. године Збор. XVII. стр. 287.).

§ 55.

Но ако би ко од потражитеља без своје кривице пропустио пријавити се до рока у прогласу одређеног (§ 22.), мора то на стецишном суду доказати, и до времена, док расположително решење оног реда, у који му тражбина по опредељеном у овом законику распореду спада, не би извршном постало, обновљење рока искати, које се у томе састоји, да му суд други рок одреди, до ког се он са својом тражбином пријавити мора, ако она у прогласу изложена следства не жели искусити.

§ 56.

На овако захтевање суд ће одредити рочиште и почем саслуша бранитеља масе, што скорије решиће, има ли захтеваном обновљењу рока места, или не, према ком

Digitized by Google

решењу има незадовољна страна поступити по општим правилима судског поступка у грађанским парницама.

§ 57.

У случају кад би по истечењу у прогласу за пријављивање тражбина одређеног рока пропаломе какво имање, које он пре није имао, којим му драго правом припало, суд ће нов проглас са новим сазивним роком по пропису § 22. у призрењу овог имања издати и обнародовати с примедбом, да ће они поверитељи, који се до овог новог рока пријаве, само у овом новом имању, које ће такође у стецишну масу доћи, са осталима учесници бити.

§ 58.

Суд је дужан сваку тужбу, како њу прими, у протокол пријављујућих се тражбина увести и не чекајући да сазивни рок истече. рочиште одредити, на које ће му потражитељ и бранитељ масе предстати ради пречишћења (ликвидирања) тражбине, па ако такова уважена буде, завешће је у протокол пријављујућих се тражбина. као пречишћену, а иначе, ако се оспори, поступиће суд као при свакој другој парници, ставивши то као примедбу поред дотичне тражбине, која је на горњи начин у протокол пријављујућих се тражбина уведена.

§ 59.

При пречишћењу (ликвидирању) сваке тражбине, било да то признањем или пресудом окончано буде. свагда ће се и припадајућа бранитељу награда, ако је овај тражио буде, судски определити.

§ 60.

У колико ће књиге занатлија и трговаца за доказ важити, као и у ком ће се случају заклетва за доказ моћи употребити, опредељено је у поступку судском за грађанске парнице.

Digitized by Google

§ 61.

Хоће ли моћи онај, који је под стециште пао, заклетву примити, њу положити, повратити, или њоме другог понудити, прописано је у члану 168.* општег поступка.

§ 62.

Бранитељу масе није дозвољено поравнање с тужитељима чинити.

§ 63.

Накнади парничних трошкова у стецишту места нема, осим ако би или тужитељ или бранитељ масе парницу из самог несташлука протезао у ком случају један другом парничне трошкове накнадити мора.

§ 64.

Против пресуда, стецишним судом о појединим потраживањима изречених, могу незадовољне стране за прописано општим поступком судским време и на тамо прописани начин незадовољство своје изјавити и суд ће у таковом случају надлежна акта вишој судској власти, као и у обичним судским парницама шиљати.

§ 65.

За рочиште, које је прогласом одређено, суд ће благовремено спремити спискове пописа и процене како покретних тако и непокретних дужникових ствари, које се како у месту и оном округу, тако и другим окрузима назначењем нађене код дужника готовине, облигација, адиђара и вересије, ако би какове по протоколима било. К оваковим списковима дужниковог имања суд ће придодати и рачуне, које ће му старатељ на рочиште поднети, како би се из свега тога одмах увидети могло право стање имања дужниковог.

§ 66.

На дан рочишта, суд ће свима представшим му поверитељима, како стање дејствително масе, тако и при-

* У § 266. садањег поступка.

Digitized by Google

јављене тражбине представити, и тада их пре свега понудити да се с дужником поравнају, нарочито, ако би дужник још и план поднео, по коме би он поверитеље измирити у стању био, па ако се ови поверитељи склоне и дужник сагласи, како да се они сами с њиме наравнају, као и о томе, како ће се старатељи и масе заступник измирити, а и суду таксе припадајуће исплатити, суд ће поравнање то на протокол узети и одмах свима пријављеним му потражиоцима или њиховим заступницима без призрења, да ли су ови при поравнењу били или не. исто поравнење доставити. А међутим ће суд преко новина огласити, како је стециште над масом дужника, почем је се овај Н. дана са поверитељима својим поравнао, престало.

§ 67.

Против оваквог поравнења они поверитељи, или њихови заступници, који нису на рочишту били, не могу изузећа никаква чинити, но морају пристати на погодбу, коју су остали, који су суду предстали, закључили.

§ 68.

Ако би суд и доцније у течају стецишног поступања увидео, или да ће се поверитељи са дужником у смислу § 66. моћи поравнати, или да би они сви без разлике и сами међу собом погодити се могли, како да се из стецишне масе по сразмерности измире без нарочитог стецишног поступка, особито ако је дејствително стање масе незнатно, или се из самих покретности, које се лако у новац учинити могу, састоји, а поглавито ако би видео, да ће они, којима несумњено право првенствено наплате припада сву масу исцрпити, то ће суд дужан бити сваки пут, кад који од наведених случајева наступи, наредбу учинити, да се покуша или поравнање поверитеља с дужником или погодба између самих поверитеља о томе, како би се ови и ван стецишног поступања из масе сами међусобно намирили. Само ће суд свагда у таквом случају позив на рочиште на тај конац одређено имати средством новина обнародовати, с примедбом, да онај који би од

Digitized by Google

рочишта изостао, неће моћи изузеће чинити против онога, што представши поверитељи закључили буду.

Изостанку од оваковог рочишта нема места оправдању.

§ 69.

Како се од повериоца, који би дошли на рочиште, две трећине ($^2/_3$) сагласе на поравнање, ово ће бити обавезно и за оне дошавше и неосигуране повериоце, који би били противни поравнању, ако само тражбине на поравнање приставших повериоца буду укупно износиле три четвртине ($^3/_4$) вредности тражбина свију повериоца, који су на рочиште дошли нерачунајући у то тражбине оних дошавших повериоца, који на поравнање не пристају, и којих тражбине према §. 13. овог закона недолазе у општу стецишну масу. Саучесници једне и исте тражбине, као и они, који би једну тражбину после отвореног стечаја међу собом поделили, сматрају се као једно лице.

Оне оспорене тражбине, које нису код суда ма у ком степену решене, само ће се у толико у призрење и рачун узимати, у колико остали на рочиште дошавши повериоци по већини гласова и према принесеним доказима нађу, да оне нису оспорене и да према томе и ови повериоци имају право гласања као да ће се и у колико и оваке тражбине у призрење и рачун узимати. Ако би гласови у овим случајевима подједнако подељени били, тада решава она страна, којој према разлозима и поднесеним доказима суд приступи. (§ 37).

Но поравнању нема места, ако би се само и један од дошавших повериоца, који имају право гласања, томе противио у овим случајевима:

1. У опште.

а., Докле се дужник због дугова налази у бегству.

б., Ако је дужник оптужен за превару или у опште кривицу из користољубља, док не буде оправдан.

2., Посебице код трговаца:

а., Ако трговац код суда није пријавио своју фирму бар на 2 године пре отвореног стечаја.

б., Ако је трговац једном већ био под стечајем, па ма да се пребе и изравнао, осим ако је сам пређашњи сте-

Digitized by Google

чај над својим имањем захтевао, и ако је све своје повериоце потпуно намирио.

в., Ако књиге трговачке није никако или је тако неуредно водио, да се због тога не може да сазна његово право имовно стање, и

г., Ако није суду поднео списак давања и примања или неће на исти да положи клетву.

Да ли који од ових случајева постоји или не, суд ће на захтев дотичног повериоца, који би с тога био противан поравнању, извидети и решити, и кад решење судско постане извршно, суд ће, ако је решено да има места равнању, одредити зарад тога друго рочиште, а на исто позвати повериоце на начин који је одређен у § 63. овога закона, а ако је решено да нема места равнању, продужиће стечајно поступање.

(Замена од 23. Јануара 1876. Зб. XXVIII. стр. 71.).

§ 70.

Но ако се из ма каквих узрока не постигне или коначно не реши поравнање са повериоцима, који су на рочиште дошли, онда ће суд одмах на истом рочишту наложити дошавшим повериоцима, да из своје средине изберу један одбор из три лица, који ће представљати скуп свију пријављених повериоца, докле се стечај коначно не сврши, или не дигне, и који ће се, ако је дужник молио за издржање, изјаснити, да ли му ово за време трајања стечаја одобравају или не.

(Замена од 24. Јануара 1876. Зб. XXVIII. стр. 71.).

§ 71.

Што се издржања тиче, таково дужник само тако добити може, ако му и у колико то сви поверитељи на рочиште дошавши на таковом једногласно одобре.

§ 72.

Одбор пак бира се већином гласова представших суду поверитеља, које се рачуна по количини њихових тражбина. Ако би гласови овако рачунајући се на једнако подељени били, онај ће предлог решити, коме суд приступио буде.

Digitized by Google

А у случају, ако би потраживање само једног поверитеља преко половине целог дуга износило, па би само он један једног мнења био, а сви остали другог мнења, то ће сам суд одборнике одредити.

Такође, ако се поверитељи о избору одбора не би опредељено изјаснили, суд ће одмах одбор наименовати.

§ 73.

Онај поверитељ, који је за члана одбора избран или наименован, без важних узрока неће се моћи од те дужности разрешити.

§ 74.

Страни поверитељи моћи ће за чланове одбора изабрани или наименовани бити само тако, ако постојано у месту стецишног суда пребивају, а иначе моћи ће њини заступници, који их по § 34. представљају, за чланове одбора избрани бити.

§ 75.

При избору одбора треба скуп поверитеља и награду за труд како старатељима, тако и члановима одбора да определи већином гласова по тражбинама, и да назначи, колико ће се у име те награде имати измирити из извесних масалних добара, а колико из опште масе. А у случају, ако би потраживање само једног поверитеља преко половине целог дуга износило, па би он сам једног мнења био и сви остали другог мнења, то ће сам суд определити награду старатељима и члановима одбора.

Ако поверитељи пропусте определити награду старатељима и члановима одбора, доцније ће се погодити одбор са старатељима, а ако се не узмогне погодити, суд ће им награду како доондашњу, тако и за унапредак определити, као што ће суд такову и члановима одбора, ако ови на горњи начин не би били погођени, на захтевање њихово по саслушању заступника масе одредити.

§ 76.

Избрани одбор сматраће се за неограниченог пуномоћника укупности поверитеља, и као такав неће морати

Digitized by Google

особена пуномоћија, где би таково у извесним случајима по грађанском законику нужно било, од укупности поверитеља тражити.

§ 77.

Ни један од осталих поверитеља неће смети учествовати у решавању одбора, но само што би имао у интересу масе предложити, може му предлагати.

§ 78.

Кад би год ко, од речена три члана одбора, случајно од дужности изостати морао, имаће то суду јавити, и у место себе заступника код суда поставити.

§ 79.

Одбор ће одмах, чим избран буде, дужан бити суду једног свог члана одредити на то да позиве и решења судска у име његово прима, о чему ће и суд известити.

§ 80.

Цео преглед масе спремљени по § 65. као и списак тражбина пријављених, суд ће одмах изабраном одбору на увиђање дати с налогом, да он по расмотрењу такових примедбе своје, ако би какве учинити имао, учини; па ако одбор то с места учинити не би могао, суд ће му на тај конац и један кратки рок одмах на саслушателном протоколу одредити.

§ 81.

Ако би одбор на то суду какве примедбе учинио, суд ће према стању ствари одмах надлежно поступити, као што ће у исто време и продају имања дужниковог наредити, у колико томе не би законих каквих препона на путу било.

§ 82.

При наређивању продаје имања, суд ће за сва како покретна тако и непокретна имања дужникова полицијској власти писати, да их ова по прописима главе XIV*

* Садањег поступка грађанског Гл. XVIII.

Digitized by Google

општег поступка судског за грађанске парнице лицитандо прода, приложивши писму свом и списак продати се имајућих добара и ствари.

§ 83.

За свако непокретно добро суд ће стецишни такође полицијској власти јавити, који су му се од поверитеља пријавили, да им такво добро за миљачку залогу служи, као и који су му се јавили да убаштињену службеност и какову на таквом имају, како би она прве могла позвати да лицитацији присуствују, а о другој да лицитанти као за терет на добру стојећи знати могу. Исто тако,

§ 84.

Суд ће дотичној полицијској власти на знање дати, које од покретних ствари и коме за залогу служе, како би полицијска власт пре него такову продаји изложи, и залогоимаоца на лицитацију позвати могла.

§ 85.

При продаји покретних и непокретних ствари испод процене, извршна власт придржаваће се прописа § 261.* судског поступка за грађанске парнице.

§ 86.

Сви се старатељи одмах од дужности разрешавају, чим су добра испродавана која су пред њима била, само остају одговорни за рачуне докле ове одбор не расмотри и суд не уважи, на који конац су дужни они одмах по распродаји добара и оне до учињене распродаје вођене рачуне к онима пре по § 36. поднесенима накнадно поднети.

§ 87.

При свакој предаји рачуна, старатељи ће и оно што би у име награде припадало им, поискавати, у колико за такову већ измирени не би били, с назначењем шта и колико од извесних непокретних добара, а шта из опште стецишне масе, и да ли по погодби или без ове траже.

* Садањег поступка грађанског § 486.

Digitized by Google

При определењу овакве награде суд ће се придржавати определења § 75. и зато ће пре него такову сам определи, одбор о поискавању старатеља саслушати, а у призрењу досуђења првенства у наплати овакве старатељима припадајуће награде, суд ће се управљати од чести по § 8. под 1., и § 11., а од чести по § 13.

§ 88.

Чим суд од ког старатеља рачуне добио буде, призваће одбор, да му овај, ако би какове примедбе на такове учинити имао, даде, па ако одбор примедбе због недостатачности рачуна учини, одредиће суд рочиште, на које ће како одбор тако и старатеља позвати. На оваквом рочишту стараће се суд о томе, да се одбор са старатељем споразуме, како да се неисправност рачуна исправи, а ако то могућно не буде учинити, то ће суд даље као у свакој другој парници због рачуна поступити.

§ 89.

Бранитељ ће масе држан бити извешће суду поднети о успеху њиме прикупљане по тачки 3. § 52. вересије дужникове, па и означити шта у име награде за таково скуљање вересије тражи, коју ће му награду суд према успеху показаном одредити, и коју ће бранитељ из опште стецишне масе првенствено по § 13. наплатити моћи, а што се тиче награде за пречишћење (ликвидирање) тражбина, он ће само суду подносити назначење оних досуђења, која су по § 59. у овом смотрењу истекла, па ће наплату по том или из извесних добара (по § 8. под 4. и 11.) или из опште стецишне масе (по § 13.) тражити.

§ 90.

Што се тиче награде члановима одбора припадајуће, ови ће кад им се такова по § 75. определи према таковом определењу или из извесних масалних добара или из опште масе наплату од суда тражити моћи.

Digitized by Google

II. Измирење поверитеља

А. Измирење поверитеља из непокретних масалних добара

§ 91.

Чим се непокретно добро у новац учини, дужан је стецишни суд по званичној дужности рочиште одредити, на које ће ради определења првенствености тражбина, којих се наплата из таквог добра тражи, осим дотичних првенствених и интабулираних поверитеља, и бранитеља масе па и дужника или онога, који би на место последњег извешћа о стању ствари дати могао, позвати. По томе ће суд нужно иследовање учинити и решење донети о распореду, по коме ће се добивена од добара цена по пропису § 8. расположити.

§ 92.

Позив на рочиште мораће у себи садржавати: опис продатог непокретног добра, и суму отуда добивену с препоруком, да сваки од пријављених поверитеља своја писмена доказателства, којима би право првенствене наплате своје тражбине из таковог добра доказати могао, собом донесе, јер ће у случају изостанка у колико би ред наплате за тражбину његову оспорен био, од наплате гореречене суме за добро добивене, искључен бити.

Овај се позив мора сваком од потражитеља или њиховим пуномоћницима, који у месту суда по § 34. бити морају, доставити, а и пред здањем суда прилепиће се, где ће до дана рочишта стајати.

§ 93

За свако интабулацијом оптерећено добро и његову принадлежност мора се особено иследовање чинити о реду тражбина, којима исто добро за безбедност служи.

§ 94.

На рочишту ће морати сваки поверитељ, у сајузу са својим од пре учињеним до сазивног рока пријављењем,

Digitized by Google

своје потраживање представити, с назначењем количине или суме таквог, као и времена, одкад је право заложно задобио, па у случају потребе и о томе документе нужне показати.

За доказивање оваковог у наплати првенства учињени се трошкови тражити не могу.

§ 95.

О сваком оваквом првенственом и заложном праву, које би поверитељ који доказивао, има се не само бранитељ масе преслушати, но и сваки од познатих поверитеља може од своје стране на то примедбе учинити. Међу тим ће се већ једном пречишћена (ликвидирана) тражбина моћи само с оним збиљама нападати, која би се или после пречишћења (ликвидације) одкрила, или после ове следовала. У колико би пак тражење ког поверитеља у призрењу првенственог и заложног права оспорено било, мора се одмах к нужном ислеђењу и то усмено приступити.

§ 96.

Сва она потраживања, о којима се првенствено и заложно право од поверитеља не оспорава, заводе се у један текући протокол с назначењем, како је ствар при иследовању свршена, колика је сума уважена као капитал, с колико интереса као и с којим првенством. Но ако је које од потраживања опарничено, само се заводи у исти текући протокол примедба, којом се упућење чини на дотични особени протокол парнични.

§ 97.

Ако исправност какве уредно пријављене тражбине, о којој се наводи да је добром непокретним обезбеђена, или признањем бранитеља масе или пресудом извршном још решена неби била, па би дуг и при рочишту од масе бранитеља оспорен остао, то ће се оспорена тражбина у ред онај куд би иначе, ако би досуђена била, спасти морала, ставити с нужном о томе примедбом; но ако би се у исто време и само право заложно оспорило, одмах ће се по пропису § 95. поступити.

Digitized by Google

§ 98.

Ако се иследење о првенственим и заложним правима једног дана свршити не би могло, мораће се оно одмах следећег дана, и то колико је год могуће скорије продужити.

§ 99.

Онај који би од рочишта изостао, моћиће изостанак оправдати, ако докаже, да је неизбежну препону имао; но оправдање треба да поискано буде у течају 8 дана, после рочишта, или ако и за то време не би могуће било то учинити, за 8 дана од оног времена, кад је препона престала, тек само свагда пре, него што би судом изречена распоредна пресуда извршном постала, јер после тога неће га суд у призрењу оправдања изостанка ни саслушавати.

§ 100.

По свршетку иследовања суд ће распоред определити, по коме ће се поверитељи из цене од добра непокретног добивене измиривати, у који ће распоред доћи на своје место по пријављењу и оне тражбине, које би још на пресуђењу биле, и то за случај, ако би позније, кад пресуђене буду, за умесне и истините нађене биле. Распоред се чини на основу признања парничних страна, и на принесеним писменим доказима, који ће му се последњи и приложити. На заклетви и исказивању сведока распоред почивати не сме. У колико би се очевидно показало, да ће једна част дугова на добро убаштињених, сама цену за добро испрпити, моћи ће суд при распоређењу за све остале поверитеље у решењу ставити, да је из таквог узрока њино право, по коме би се имали и они из добивене за добро цене измирити, престало.

§ 101.

Онима, који су своја интабулирана потраживања стецишном суду пријавили, али на рочиште по § 91. нису дошли, ако им такова од заступника масе и других по § 91. на рочиште дошавших поверитеља призната буду, суд ће им досудити; но ако би њихова потраживања с које год стране оспорена била, па би и суд основаност оспорења

Digitized by Google

уважио, то ће он у распоредном решењу изрично прогласити, да због тога од рочишта изоставши лишава се права наплате из дотичног добра добивене. Но оваковим решењем не губи поверитељ право на наплату из осталог имања стецишне масе. У осталом таквом поверитељу остаје право ползовати се наређењем § 99. и § 55. овог поступка, ако је у таквом случају.

§ 102.

Решење судско о распореду издаће се свима оним у месту десившим се поверитељима ил њиховим заступницима, који наплату из дотичног добра траже, а међу тим ће се распоред доставити и одбору а и приковати на здање судско, да га и остали поверитељи за 8 дана читати могу, с тим додатком да ће се по истечењу рока овог ако за то време никакве примедбе против распореда учињене ће буду, к исплати по распореду приступити.

§ 103.

Чим распоредно решење силу извршну получи, суд ће приступити коначном подељењу суме, од продатог добра добивене, придржавајући се у првенству исплате оног реда, који је у распореду означен.

§ 104.

Овакве благовремено поднесене примедбе, које може чинити сваки од оних по § 91. на рочиште дошавших поверитеља, суд ће примити као незадовољство изјављено против распоредног решења, и с њим даље по прописима општег судског поступка за грађанске парнице поступити. Но ако не би оспорена тражбина целу масу исцрпљивала, суд због тога неће задржати исплату осталих по реду поверитеља, него ће онолико, колико је оспорено са интересом иставити, и код суда у депозиту задржати. а са осталим к исплати осталих поверитеља по распореду приступити. Ако би интерес на оспорену суму до исплате припадао, то ће се поред главног и интерес иставити, и у депозиту задржати, рачунећи овај за време до 30 дана од дана, кад распоредно решење извршним постане.

Digitized by Google

§ 105.

Ако би се по овако изјављеном незадовољству против распоредног решења, ово тако преиначило, да онај поверитељ, коме је по заложном праву првенство било судом дато; таквог првенственог права лишен буде, то ће онај, који је назадовољство изјавио, моћи од свију оних поверитеља, који се с тим ползују, сразмерно накнаду трошкова захтевати.

А ако онај, који је против распоредног решења незадовољство изјавио, изгуби парницу, дужан ће бити штету тим причињену дотичним поверитељима накнадити.

§ 106.

Суд ће, ако се сви дотични потражитељи из добра подмирити нису могли, њихове тражбине у трећи ред обичних личних поверитеља пренети, а иначе заоставши рест готовине општој маси причислити.

§ 107.

У случају, где су какови доходци интабулирани, суд ће при стецишту поред исплате доходака иставити и капитал онолики, колики је нуждан, да би се од њега рачунећи 6% онај интабулирани доходак (приход) добити могао. Овај капитал има се обезбедити, и кад право на доходак (уживање) престане, може се употребити за подмирење оних поверитеља, којима би такови по прописима овог закона припадао у колико они не би још подмирени били.

§ 108.

По овим прописима од § 91. довде изложенима поступиће се и онда, кад би само приходи од каквог добра на заложне поверитеље поделити се имали, који случај може бити или због тога, што би приходи сами по себи могли застрети тражбине интабулираних поверитеља, па би се за то и продаја добра доцније учинити могла, или због тога, што се добро непокретно по правном својству његовом продати не би могло.

У последњем ће случају суд дужан бити одмах, чим сазивни рок протече, приступити к исљедовању за опреде-

Digitized by Google

љење распореда међу интабулираним поверитељима, како би се подељење прихода доцније по таквом распореду чинило.

§ 109.

Но ако је дужник од кога што имао да прими, па је тај дуг на добра свог дужника интабулирао, а његови поверитељи на то примање његово надинтабулацију поставили, па би подељење дужникове интабулиране суме захтевали, то ће се поступити по прописима §§ 91. до 108.

Б. Измирење поверитеља из покретних ствари које им за ручну залогу служе

§ 110.

Ако је заложена покретна ствар по наредби суда продана, суд ће бранитеља масе и поверитеље који су му се пријавили да им та ствар за залогу служи, као и оне који првенствено право наплате из те ствари имају, по пропису § 91. позвати да тражбине своје и првенствено право докажу, па чим ови то учине, одмах ће суд, неиздавајући решење о распореду, по доказаним првенственим правима цену за ствар добивену у смислу §§ 11 и 12 делити.

§ 111.

Само ако би се распра између бранитеља масе и поверитеља, којима је ствар за ручну залогу служила, или између последњих у призрењу заложног или првенственог права породила, па се иначе изравнати не би могла, суд ће то нарочито иследити и пресудити. Оспорена ће сума при делењу иставити се и у депозиту код суда задржати, а неоспорена част цене од продане ствари добивене, коме припада поделиће се.

В. Измирење личних поверитеља из опште стецишне масе

§ 112.

Измирење поверитеља из опште стецишне масе има се чинити по редовима у §§ 14. до 19. изложенима. Но

Digitized by Google

пре него се к измирењу тамо означених редова приступи, морају се трошкови за заступање и руковање масе, као и на одржање такове учињени, у колико такови нису већ из масалних добара подмирени, по § 13. измирити.

§ 113.

Кад сазивни рок протече, и кад су поверитељи оне тражбине њихове, које или првенствено из опште стецишне масе наплатити имају, или које ради наплате у први ред долазе, доказали, суд ће у колико би готових новаца од продатог имања имао, најпре суму готовине у једном списку означити с примедбом од чега је такова наплаћена; па онда испод тога редом оне позиције, које се првенствено наплатити имају изложити, и по том ставити шта остаје да се по измирењу првенствених позиција за подмирење поверитеља првог реда употреби. Онда ће суд даље у списку испод заоставше од измирења првенствених позиција суме први ред поверитеља поименце, који у такови с коликим тражбинама спадају, и колико им из готовине припада, изложити, па ако би што преостало за поверитеље другог реда, на концу списка шта остаје назначити.

§ 114.

Овакав ће списак суд дати приковати пред здањем својим и на њему назначити дан, у који је списак на здање његове прикован, да сви они неизмирени поверитељи, који с располежењем овим не би задовољни били, суду примедбе своје од дана у који је списак на здање прикован, за 8 дана учинити имају, јер ће суд по истеку овог рока по списку подељење учинити, ако никакве примедбе учињене не би биле.

Један екземплар оваковог списка суд ће у исто време кад га на здање своје прикује и одбору доставити.

§ 115.

Не учини ли се никакве примедбе суд ће по истеку рока у § 114. означеног готовину по списку поделити, а ако би ко од поверитеља примедбу учинио, суд ће по

Digitized by Google

§ 104. поступити с том разликом, да ако деоба бива по гуреми, онда да се и сума по пропорцији истави.

§ 116.

Начином означеним у §§ 113., 114. и 115. поступиће суд и при подели готовине према другом а тако и према осталим редовима, а нарочито ће дужан бити у списцима од сваког реда начином у § 114. позивати све без разлике и неизмирене још поверитеље, да му своје примедбе за 8 дана поднесу, ако би такве имали, с којима ће, ако би му их поднели, онако, као што је у предидућем параграфу речено, поступити.

III. Правила за скорије измирење поверитеља

§ 117.

Измирење овог реда поверитеља, за који би довољно готовине од распродатог имања било, суд протезати неће зато, што још не би све имање у новац учињено било, јер ће суд оне суме, које би од доцније распродатог имања примио, као и оне, које би по измирењу залогоимаоца од залоге преостале (§ 106.) к оној готовини, која је као рест по измирењу предидућег реда преостала, у списку за следејући ред сачинити се имајућем свагда моћи као готовину пречисљавати.

§ 118.

Ако ли би у најближем реду, који за исплатом чека, где која само од позиција још као оспорена на путу парнице била, то ће стецишни суд моћи приступити к подељењу готовине на остале, почем онолику суму заједно са 30-дневним интересом (§ 104.) у депозит истави, коликом ће застрети оспорене тражбине, ако би доказане доцније биле, по чему ће и распоред у том смислу сачинити.

§ 119.

Ако би маса имала такових дејствителних дугова, којима је или рок наплате одложен, или за које би се видело да ће се тешко наплатити моћи, или да је наплата

Digitized by Google

с трошковима скопчана, то ће се бранитељ масе, одбор и сви неизмирени поверитељи позвати да изјаве суду, да ли да се продаду такови дугови на јавној лицитацији, или ће их примити поверитељи који су с наплатом на реду да такове сами наплаћују.

У последњем случају ће се тражбине дужникове или његова вересија на поверитеље поменутог реда по мери оне суме, која им за подмирење припада, пренети, и зато ако вересија буде већу суму износила од оне, која је нужна за подмирење реда оних поверитеља, којима се вересија уручава, ова ће им се само тако предати, ако они довољно обезбеђења даду, да ће оно, што више по наплати њиховој претече, суду донети, или и без јемства ако на то поверитељи свих осталих редова саизволе.

Овакво измирење с вересијом означиће суд на свима оним документима, по којима су поверитељи наплату својих тражбина имали добити.

Вересија ће се пак лицитандо продати, ако више дотичних поверитеља, по сумама тражбина рачунећи, то захтевало буде, или ако би то одбор тражио, као од таквих нарочито овлашћен.

§ 120.

Но ако је пречишћење (ликвидација) сасвим свршено, и сва добра већ ако су испродавана, и новац примљен, подељење се не сме због тога обуставити, што би се вересија дужникова купити имала, но мора се такова, ако је за готовину дотични поверитељи примили не би, јавно продати, и што се отуда добије поделити.

§ 121.

Што би дужник само као уживалац плода (као н. пр. из фидеикомиса) добијао куда спадају и други доходци и од времена на време долазећи приходи, у колико то нарочито законом од извршења пресуде изузето не би било, употребиће се такође на исплату његових поверитеља тако, да се ови редом наплатити могу, у ком смислу ће суд и нужно расположење учинити, како ће се они по реду и отуда измиривати.

Digitized by Google

§ 122.

Лични поверитељи трећег реда неће се моћи распоређивати пре, него што се види, који ће од залогоимаоца још у тај ред доћи морати, и за то ће суд, кад би се за продајом заложених добара исчекивало, а готовине би нешто у општој маси било, ону готовину, која би по измирењу првог и другог реда личних поверитеља претицала, употребити на измирење оних поверитеља, који би се иначе из извесних добара имали откуда наплатити, па на њихово место општу стецишну масу поставити, да она новац доцније заједно с интересом до дана наплате прими.

§ 123.

Ако би пак случај био да само неки од поверитеља који се из извесних добара намирити имају још измирење из такових исчекују, а и сумњају, да ће се отуда моћи потпуно наплатити. суд ће, ако је мало таквих поверитеља а новаца у општој маси доста има, да би се и они и поверитељи трећег реда подмирити могли, распоред трећег реда моћи тако сачинити, да и њих у такове узме с примедбом, да они право наплате своје из извесних добара општој стецишној маси уступе, а после да у ову онолико, колико се из извесних добија наплатити узмогне и унесе.

IV. Правила о начину исплате

§ 124.

Исплате бивају на квите, а међутим ће суд на документе по којима су тражбине искане и доказане, како су и колико такове измирене бележити, кад документе поверитељима враћао буде због тога, што се потпуно нису могли подмирити.

§ 125.

Ако је који од поверитеља, за кога је рачун сума тражења због оспорене тражбине у депозит са једномесечним интересом стављена, пре истека месеца тражбину пресудом добивену оправдао, издаће му се интерес до дана исплате, а рест од интереса узеће се у стецишну масу.

Digitized by Google

§ 126.

Припадајуће суме оним поверитељима, који се за њих не јављају, оставиће се код суда у депозит.

V. Окончање стецишно.

§ 127.

Чим је цела стецишна маса исцрпљена, суд ће начинити извод о томе, колико је цела маса износила, колико је сваки поверитељ добити имао, и колико је добио, па ће један екземплар тога извода одбору поверитеља доставити. Затим ће суд средством новина проглас издати, да је стециште свршено, а одбор ће и бранитеља масе решењем сходним од дужности разрешити.

VI. Подељење доцније откривеног дужниковог имања.

§ 128.

Ако би се ма кад после сршеног стецишта какво добро дужниково пронашло, које је требало да у масу стецишну уђе, а суду није при држаном стецишту познато било, то ће се таково, почем се оно узапти и прода, између поверитеља, којих су тражбине при стецишту пречишћене (ликвидиране), но који се потпуно подмирити нису могли, онако исто накнадно поделити, као да је у време стецишта у масу ушло било.

VII. Наплата у стецишту пречишћених (ликвидираних) тражбина из доцније дужником стеченог или овоме припадшег имања.

§ 129.

Из имања, које би пропалици после закљученог стецишта припало, или које би он стекао, сваки поверитељ, који је своју тражбину пречистио (ликвидирао), има право с места наплатити, због чега ће и суд на такво захтевање одмах наредити, да се дотично имање дужниково узапти, попише и процени, и из продаје таковог да се

Digitized by Google

потражитељева пречишћена (ликвидирана) тражбина измири. Међутим док за рачун овога не би имање пописано још било, ако би један или њих више поверитеља дужникових поискали, да се стециште над таковим имањем отвори, и тада они, који су на прошлом стецишту тражбине пречистили (ликвидирали), никаква првенства неће моћи изводити из такове раније пречишћености (ликвидације) према осталим поверитељима, који се на новоотвореном стецишту пријавили буду.

ГЛАВА IV.

О поступању с презадуженим и о казнењу повиног.

§ 130.

Како суд реши да се против дужника стециште отвори он ће и овога одмах позвати, да еве своје имање под заклетвом открије, ако он то већ до стецишта на захтевање поверитеља по § 4. учинио није, па ако дужник то не би хтео учинити суд ће га под затвор ставити.

§ 131.

Суд ће дужника под затвор ставити и у следећим случајима:

1. Ако он као трговац нема никаквих или нема уредно вођених трговачких књига.

2. Ако не би могао на суду показати да је без своје кривице пострадао.

3. Ако се на њега подозрева, да ће побећи.

4. Ако суд, испитујући узроке због којих је пропао, дозна да је ишао на то, да превари своје поверитеље.

§ 132.

Што се тиче казнења банкрота, прописано је у глави XXVI. кривичног законика. Што се пак тиче ислеђења банкротства, суд је дужан сваки пут сам по званичној дужности приступити к ислеђењу ради уверења, да ли је презадужени такав, који по кривичном законику казну заслужује, према чему ће га и осудити.

Digitized by Google

§ 133.

Сваки поверитељ има право захтевати, да му се изјасњење дужниково о узроцима, због којих је пропао, саопште, и суд је дужан примедбе и доказе, које би који од поверитеља у томе против дужника имао, у призрење узети.

ГЛАВА V.

О благодејањима која се невином дужнику дају при уступању имања

§ 134.

Дужник, који је без своје кривице тако пострадао да није у стању све своје поверитеље потпуно намирити и који би без одлагања суду све своје имање верно представио захтевајући, да се стециште над таковим отворите да он таково својим поверитељима уступи, има право следујућа благодејања поискавати:

а., да се због дугова под затвор не стави:

б.. да му се од хаљина, постеље и покућства толико остави, колико је за њега, његову супругу и његову још на пут неизведену децу неопходимо нужно.

Уступљење имања не даје дужнику право на издржање. Он ће таково само моћи, да му се драговољно учини, у опште од свију поверитеља тражити, изузимајући случај, где би који од појединих поверитеља по законику грађанском иначе обвезан био издржање дати му.

§ 135.

Захтевање гореизложених благодејања бива на следујући начин:

Дужник мора:

а., сам надлежном суду јавити да он није у стању све своје поверитеље потпуно намирити, наводећи и узроке због којих је без своје кривице пострадао;

б-, поднети списак свог имања и својих дугова, и изјаснити се, да је свагда готов истинитост свог списка и заклетвом потврдити;

в., предложити списак оних ствари, које он као неопходимо нужне за себе захтева;

Digitized by Google

г., молити да му поверитељи на издржање што драговољно даду, и да се одреди рочиште поради преслушања његових поверитеља у смотрењу његовог захтевања.

§ 136.

На овако захтевање суд ће против дужника као против пропалице по прописима главе III. стецишног поступка стециште прогласом отворити и у њему назначити узрок отвореног стецишта, позивајући све поверитеље дужникове на извесно рочиште с примедбом, да ће се предмет уступљења имања дужниковог као и овога захтевање извесних благодејања, којих се определително назначење у канцеларији суда видети може, са онима који на рочиште дођу предузети и окончати, а међутим ће суд даље према имању дужника по правилима стецишним поступити.

§ 137.

Ако сви на ово рочиште дошавши поверитељи захтевање дужниково одобре, суд ће сходно овом одобрењу одмах наредити, шта да се од имања дужниковог за овога истави. На против

§ 138.

Ако и само један поверитељ не би хтео на захтевање дужниково пристати, суд ће оне од њих који му благодејање одобравају дужнику знања ради саопштити, а сваког оног, који не би дозвољавао да се тражена благодејања дужнику учине, о узроцима и доказима, које би против дужника навести имао, саслушати, но пре тога ствар решити неће, док и узроке пропалости дужникове по определењима главе IV. не испита.

§ 139.

За случај да дужник или као небрежљив или као варалица осуђен буде, лишава се и траженог благодејања према умесности или неумесности навода, којима се оно од поверитеља одбија, сходно решење донети, које ће како оним поверитељима или њиховим заступницима, који захтевано благодејање или по свему или од чести одо-

Digitized by Google

бравали нису, тако и дужнику доставити; против кога решења обе стране могу по правилима општег поступка судског даље поступити.

§ 140.

Дужник тим, што своје имање поверитељима у ступа, не ослобођава се дужности све своје дугове временом потпуно измирити.

§ 141.

И при уступању имања мора сваки поверитељ своје потраживање са бранитељем масе по правилима о стецишту пречистити, као што ће и суд масу стецишну распоредити, ако се поверитељи једногласно не би изјаснили да ће они уступљено имање сами међусобно поделити.

ГЛАВА VI.

Стецишни поступак над фабрикантима, трговцима у опште и трговачким друштвима

§ 142.

Прописи овог стецишног поступка важе такође за трговце, фабриканте и друга трговачка друштва са следећим особеним опредељењима.

§ 143.

Кад који трговац или фабрикант престане плаћати што има да плати, дужан је то истог дана суду јавити.

Код трговачких друштава дужни су о престанку плаћања суду јављати, како јавни ортаци, који о томе дознаду, тако и она лица која посао руководе; а код трговина и фабрика, с којима сам господар не управља, њихови судом опуномоћени заступници.

Које би од ових лица пропустило суду јавити, да се само због тога казни затвором од једног до три ме-

Digitized by Google

сеца, који ће се затвор одмах без призрења на друге даље можда заслужене назни извршити.

§ 144.

Суд ће одмах стециште отворити чим се сигурно увери да је плаћање обустављено. Ако трговац или фабрикант није сам за престанак плаћања јавио, то ће се суд преслушањем таквог или на други сходан начин најскорије о томе уверити. Ако би код каквог друштва државни комесар или надзиратељ постављен био, суд ће се неодложно преко њега и уверавати.

§ 145.

За случај ако би више поверитеља стециште захтевали, а трговац би или фабрикант потврђивао да није пропао, и да је у стању све своје поверитеље подмирити, дужан је биланс и своје књиге показати и с њима то доказивати; и ако се по таковима сумња породи, али извесно право стање још не увиђа, суд ће неодложно средством заклетих вештака (трговаца) наредити да се књиге прегледају, и док му они своје мнење не поднесу, задржаће се од решавања.

§ 146.

Ако руководатељ друштва, или други који јавни ортак своје поверитеље, којима је он сам лично обвезан, није у стању подмирити, а поверитеља друштва из имања друштвеног и имања појединих ортака тога друштва могу се подмирити, то ће се и стециште отворити само над оним имањем презадуженога, које он за себе изван друштвеног имања има, у ком ће случају из друштвеног имања само оно у масу узети што дужнику као улог или чест добита, по одбитку онога што он друштву дугује, припада.

§ 147.

Ако су остали јавни ортаци из њиховог сопственог имања морали што за друштво плаћати, то имају они

Digitized by Google

прагo по сили ортачког уговора припадајућа им спрам пропалога потраживања код стецишне масе пријавити.

§ 148.

Ако је друштво под стециште дошло па какав јавни ортак изван друштвеног и сопственог имања има, то се мора над овим и особено стециште отворити и његово дејствително и страдателно стање одвојено расправљати. Поверитељи друштва (ортаклука) могу у таковом случају своја потраживања, у колико се из имања друштвеног не могу наплатити, при овом одвојеном стецишту јавног ортака пријавити, и на ову масу имају они једнака права са његовим осталим поверитељима.

Истинитост оваких потраживања има се само код стецишта над друштвом отвореног доказивати, и како се при овом реши, важи такође и за имање јавног ортака, које он одвојено од ортаклука има.

§ 149.

У прогласу, којим се стециште отвара, има се тачно изразити против кога се друштва, или кога имено јавног ортака његовог стециште отвара. Проглас треба да садржи фирму друштва, такође име и презиме онога под кога именом друштво ради и свију јавних ортака. Проглас ће се чинити као и код других стецишта.

§ 150.

Ако би се због напрасног престанка радње великој штети за стецишну масу бојати имало, то ће се она са сагласијем привремено или постојано изабраног одбора поверитеља и одобрењем суда од једног или по потреби и два старатеља, који се сходно § 36. судом одма поставити имају, још само дотле продужити, докле се предузети послови не сврше и готовина еспапа не прода, или докле се с радњом друго, са мањим губитком за поверитеље скопчано, расположење не учини. Но за ово време осигурања или плаћања стецишним поверитељима чинити се не могу на штету осталих.

Digitized by Google

§ 151.

За прављење пописа (инвентара) имају се заклети, у оној трговини вешти људи, узети. Ови имају књиге прегледати и биланс начинити.

§ 152.

Ако је пропалица трговац па се докаже да се преваре или другог каквог из користољубља учињеног преступљења повиним учинио, ако је пре тога још једанпут банкротирао, или ако се учинио повиним злочинства противу тачке 4. § 261. кривичног законика у смотрењу вођења књига, то ће се осудити на губитак права да може у будуће трговину водити.

§ 153.

Трговцима и фабрикантима, који су из других а не из оних у предидућем §-у наведених основа кажњени, допустиће се да своју трговину или радњу продуже, али само тако, ако покажу да су сва противу истих на стецишту пријављена и доказана потраживања исплатили.

Ако је стециште поравнањем свршено, то ће се право на продужење трговине или радње само тако дозволити, ако се сви поверитељи изјасне да су и са оним, што су поравнењу отпустили, намирени, или да они одричући се свог права дозвољавају да се њему допусти наново трговину водити или радњу какву радити.

Код трговаца и фабриканата, који докажу да су невино пострадали, довољно је ако докажу да су своје поверитеље измирили са онолико, колико је на поравнењу углављено.

§ 154.

Поверитељи, који се изјасне да су намирени само да повином помогну да може добити право да наново трговину или какву радњу одпочне без да су у ствари намирени, ако би овај наново под стециште пао, не само што та потраживања не могу у овом другом стецишту на штету других кредитора добити, него, ако су међутим намирени, примљену суму на ползу осталих поверитеља повратити морају.

Digitized by Google

прво по сили ортачког уговора припадајућа им спрам пропалога потраживања код стецишне масе пријавити.

§ 148.

Ако је друштво под стециште дошло па какав јавни ортак изван друштвеног и сопственог имања има, то се мора над овим и особено стециште отворити и његово дејствително и страдателно стање одвојено расправљати. Поверитељи друштва (ортаклука) могу у таковом случају своја потраживања, у колико се из имања друштвеног не могу наплатити, при овом одвојеном стецишту јавног ортака пријавити, и на ову масу имају они једнака права са његовим осталим поверитељима.

Истинитост оваких потраживања има се само код стецишта над друштвом отвореног доказивати, и како се при овом реши, важи такође и за имање јавног ортака, које он одвојено од ортаклука има.

§ 149.

У прогласу, којим се стециште отвара, има се тачно изразити против кога се друштва, или кога имено јавног ортака његовог стециште отвара. Проглас треба да садржи фирму друштва, такође име и презиме онога под кога именом друштво ради и свију јавних ортака. Проглас ће се чинити као и код других стецишта.

§ 150.

Ако би се због напрасног престанка радње великој штети за стецишну масу бојати имало, то ће се она са сагласијем привремено или постојано изабраног већине поверитеља и одобрењем суда од једн[illegible] и два старатеља, који се сходно [illegible] вити имају, још само дотле пр[illegible] зети послови не сврше [illegible] или докле се с радње[illegible] поверитеље скончав[illegible] време осигурања [illegible] чинити се не [illegible]

Digitized by Google

§ 151.

За прављење пописа (инвентара) имају се заклети, у оној трговини вешти људи, узети. Ови имају књиге прегледати и биланс начинити.

§ 152.

Ако је пропалица трговац па се докаже да се превзаре или другог каквог из користољубља учињеног преступљења повиним учинио, ако је пре тога још једанпут банкротирао, или ако се учинио повиним злочинства противу тачке 4. § 261. кривичног законика у смотрењу вођења књига, то ће се осудити на губитак права да може у будуће трговину водити.

§ 153.

Трговцима и фабрикантима, који су из других а не из оних у предидућем §-у наведених основа кажњени, допустиће се да своју трговину или радњу продуже, али само тако, ако покажу да су сва противу истих на стечишту пријављена и доказана потраживања исплатили.

Ако је стециште поравнањем свршено, то ће се право на продужење трговине или радње само тада дозволити, ако се сви поверитељи изјасне да су и на оно што су поравнању отпустили, намирени, или да нису сумњичећи се свог права дозвољавају да се [illegible] наново трговину водити или радњу какву радити.

Код трговаца и фабриканата, који [illegible] вино пострадали, довољно је ако докажу да су [illegible] веритеље [illegible] са онолико, колико је [illegible] исплаћено.

§ 154.

Digitized by Google

§ 155.

Ова у предидућим параграфима постављена правила важе и за под стециште дошавша трговачка друштва и за чланове и ових друштава. Јавни ортак, да би на ново добио право на продужење трговине или радње, мора показати, да су дугови целог друштва измирени.

№ К. В. 567. II. / Сав. 436. II.

17. Марта 1861. год.
у Београду.

Digitized by Google

ЗАКОН

о

ЈАВНИМ БЕРЗАМА

Чл. 1.

Ради олакшања земаљске трговине, могу се у Краљевини Србији по одобрењу министра народне привреде оснивати берзе за еспапе, за хартије од вредности и разне монете. Одобрење за установљење берзе министар ће привреде давати по саслушању трговачко-занатлијског одбора онога места, где се хоће да оснује берза.

Берзе стоје под самосталном управом (берзанском управом), а под државним надзором.

Берзе, које нису постале законским путем, не смеју постојати, а они, који би учествовали у таким берзама, казниће се новчано од 100—1000 динара у корист државне благајне, или ако се казна не може наплатити, затвором до 30 дана.

Ову казну изрицаће дотична полицијска власт, противу које има места жалби г. министру народне привреде за петнаест дана од дана саопштења осуде.

Чл. 2.

Свака берза мора имати своја правила (статут), која ће се прописати на основу овог закона, а морају се поднети министру нар. привреде на одобрење.

Ова правила (статути) морају нарочито имати ове одредбе:

1., Каквим ће се пословима бавити берза.

2., Услове за чланове као и за посетиоце берзе.

3., Права и дужности чланова.

Digitized by Google

4., Начин како ће се набавити средства за одржање берзе.

5., Управу берзе и њене органе, начин њиховог постављања, њихова права и дужности.

6., Шта се изискује па да важе одлуке одправљања и обзнане берзине управе, а нарочито, како ће се обзнањивати правила издана на основу чл, 3 овог закона.

7.. Начин за равнање и решавање спорова, који би се односили на берзанске послове (чл. 12. овог закона).

8., На шта да се употреби берзино имање у случају кад је берза престала.

9., Да чланови управе берзе морају бити српски грађани.

Како министар народне привреде, тако и управа берзе, могу доносити одлуке о изменама и допунама берзиних правила (статута), која би била одобрена, пошто овај закон ступи у живот; но ове одлуке у случају да их управа берзе доноси важиће само тако, ако их одобри министар народне привреде, коме се оне морају поднети на одобрење.

Чл. 3.

Управа берзе прописује у границама закона и својих статута правила о уређењу радова на берзи, нарочито одређује време рада на берзи, брине се о економним пословима берзе и у опште врши све послове, који су јој поверени у интересу цељи, на коју је берза установљена

Управа берзе одговорна је за вршење берзиних правила (статута), а нарочито за одржање мира и реда за време рада на берзи, и има права да на то употреби све нужне законске мере.

Чл. 4.

У свима управним пословима берзе стоје непосредно под дотичном полицијском влашћу. При свакој берзи поставља се по један комисар, који има да води највиши надзор на берзи, да. води надзор над вршењем свију берзиних прописа; да стаје на пут злоупотребама,

Digitized by Google

а ако ове не би могао одмах спречити, онда да то отклони преко полицијске власти.

Комисар берзе мора бити присутан нарочито на свима саветовањима берзине управе, и да до решења више полицијске власти обустави све оне одлуке, које би по његовом схватању биле противне законима или правилима берзе (статута).

Комисара поставља министар нар. привреде.

Противу решења надзорне полицијске власти или владиног комесара има места жалби г. министру народне привреде за 15 дана по саопштењу одлуке.

Чл. 5.

Берзу не могу посећивати:

1., Женскиње:

2., Лица која не могу пуноважно располагати својим имањем;

3., Лица, која се налазе под стечајем, докле год траје стечај, а и после свршеног стечаја, ако су осуђени за лажно банкротство, па им није протекло три године дана по издржаној или опроштеној казни;

4., Она лица, која нису испунила своје обвезе из ма каквог берзанског посла, и то докле год их не испуне;

5., Она лица, којима је због преступа берзанских прописа, или распростирања лажних гласова, одузето право на посећивање берзе, и то докле год траје та забрана (чл. 19. овога закона).

6., Они, који су услед судске пресуде за кажњиво дело изгубили грађанску част, и то докле год по постојећим земаљским законима не добију право на то.

Чл. 6.

Ако би у правилима берзе (статуту) било прописано, да спорове из берзанских послова произлазеће решава изборни суд, онда треба у тим правилима тачно определити:

1., Како ће тај суд бити састављен.

2., Круг његовога рада и начин како ће се пред њим поступати.

Digitized by Google

У правилима берзе може се одобрити да спорове из берзанских послова мора расправљати изборни суд, ако уговорачи нису писмено друкчије уговорили.

У сваком случају да се која страна мора подвргнути суђењу берзанског суда нужно је: или да су обе парничне стране уписане као посетиоци берзе, или да су стране написмепо претходно или накнадно пристали на надлежност берзиског суда.

Чл. 7.

Противу одлуке изборнога суда нема места жалби. Одлуке изборнога суда извршне су.

Чл. 8.

Ближе одредбе о извршењу одлука изборног суда, изречених у границама постојећих закона, прописаће се у правилима (статуту) берзе.

Чл. 9.

Посредовање у берзанским пословима врше трговачки посредници (сензали). О овим посредницима може имати у правилима (статуту) само таквих одредаба које се саглашавају са трговачким и овим законом.

Чл. 10.

Званично изналажење цене (курса) на берзи прометнутих предмета, имају да врше свакога дана по закључењу берзе чланови берзине управе под надзором берзиног комесара, и то на основу послова, које су берзини посредници закључили за време док је берза радила, и на основу података, које су они сазнали приликом вршења своје службе.

Званичну листу (цена) курса управа је дужна без оклевања објавити преко новина.

Чл. 11.

Министар народне привреде по саслушању дотичне берзине управе, одређује које се еспапе — хартије (папири) од вредности или монете могу продавати на берзи

Digitized by Google

и које се смеју бележити (нотирати) у званичну листу (цена) курса.

Чл. 12.

Управа берзе одређује рокове за пречишћење (ликвидацију) и начин како се има извршити пречишћење берзанских послова.

Чл. 13.

Ако управа берзе повреди закон или берзина правила (статуте), или би била постојано немарљива у вршењу своје дужности, министар народне привреде има право да је смени, па управу берзе повери за време људима, које ће он сам наименовати. Тако исто министар народне привреде има право да нареди да се берзе затворе за време или за свагда, но ово он може наредити тек по саслушању трговачко-занатлијског одбора.

Чл. 14.

Као берзански послови сматрају се сви они, који се закључе у јавној берзанској дворани (локалу) у одређено време за рад на берзи и о оним прометним предметима, који се на дотичној берзи смеју продавати и бележити (нотирати).

Чл. 15.

При расправљању приватних спорова, који би потицали из берзанских послова (чл. 14) нема места одбрани као да тражбина има за основ посао разлике (диференцијски посао), који би имао да се осуди као опклада или игра (§§ 793. и 794. грађанског законика).

Чл. 16.

Берзански се послови сматрају као трговински послови.

Чл. 17.

У пословима са ручним залогама ма у којем погледу, који су послови такође берзански, важе општи прописи грађанскога законика о ручним залогама, у колико о томе

Digitized by Google

не би било других одредаба у трговачком законику. Но продаја залоге може се вршити на јавној берзи по правилима која ће се утврдити по члану 4-ом овог закона.

Чл. 18.

Ако би се показала потреба да се каква куповина или продаја има да изврши преко трговинског посредника у случају где који од уговорача не би испунио или не би био у стању да испуни своју обавезу, онда ће управа берзе наредити како ће се при томе радити; нарочито она може наредити, да се свака таква куповина или продаја има извршити на самој берзи.

Чл. 19.

Ко прекорачи прописе о држању реда на берзи може бити кажњен новчано од 40 до 2000 дин. или искључењем из берзе за извесно време; а ова се казна изриче без обзира на то, што би може бити, такво лице заслуживало казну и по општем казненом законику.

Искључењем из берзе може се казнити и онај посетилац берзе, који би распротирао лажне гласове о берзи.

Ове казне изриче управа берзе.

Противу осуде на новчану казну од 200 дин. или на искључење берзе до три месеца, нема места жалби; а против осуде на строжију казну може се осуђени жалити у року од 15 дана министру народне привреде преко берзиног комисара.

Изјављена жалба противу осуде на искључење из берзе не може одложити извршење осуде.

Ако министар народне привреде нађе, да је осуда на казну умесна, он не може новчану казну спустити испод 200 дин., а искључење о посећивању берзе испод три месеца.

У правилима берзе може се прописати, да се имена оних чланова или посетилаца берзе, који у уговореноме року нису испунили своје обвезе из берзанских послова, могу по истеку тога рока јавно изложити у згради берзе.

Чл. 20.

Све новчане казне, које буду изречене по претходном члану, долазе по наплати у благајну саме берзе,

Digitized by Google

а наплаћује их дотична полицијска власт на молбу берзине управе.

Да би се што пре могле створити берзе, министар народне привреде овлашћује се, да берзи из кредита даде до 4000 динара државне помоћи за прве три године њенога опстанка у име помоћи за подмирење трошкова око администрације.

Овај закон ступа у живот од дана кад га Краљ потпише.

Препоручујемо заступнику министра народне привреде, Нашем министру финансије, да овај закон обнародује, а Председнику Нашега министарског Савета, министру унутрашњих дела и министру финансије, да се, у колико се кога тиче, о извршењу његовом старају, властима пак заповедамо, да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

3. Новембра, 1886. год.
у Нишу.

Digitized by Google

СТАТУТ
БЕОГРАДСКЕ БЕРЗЕ

Опште одредбе

Чл. 1.

На основу закона о јавним берзама од 3. Новембра 1886. а у цељи унапређења, олакшања и регулисања трговинског промета установљава се у Београду Берза.

Она ће имати свој службени назив: Београдска Берза и свој печат са истим називом и одговарајућим знаком.

Чл. 2.

Предмет промета на овој Берзи могу бити: сваковрсна роба (нарочито земаљски производи), све хартије од вредности, чије котирање буде допуштено, менице, новац звечећи и папиран, племенити метали, а тако и експедициони, магацински транспорти, осигуравајрћи и сместишни (антропотски) послови.

Чл. 3.

Право на посећивање ове берзе регулише се чл. 5. закона о јавним берзама и овим статутом.

Чл. 4.

Ко је властан посећивати ову Берзу, тај може на њој имати највише до 3 (три) заступника, који ће у име и за рачун властодавца вршити берзанске послове.

Digitized by Google

Чл. 5.

Да би ко могао бити овакав заступник нужно је:

а) да и сам већ има права посећивати Берзу ову;

б) да његов властодавац поднесе и пред Управом потпише овлашћење, које се мора односити на све берзанске послове, и

в) да га Управа Берзе као заступника призна и огласи.

Чл. 6.

Ако Управа нађе да је све у реду примиће дотичног заступника и то одмах обзнанити; у противном случају известиће властодавца.

Чл. 7.

Право на заступање почиње од објаве па траје док Управа не обзнани да је оно престало. А ово ће она учинити одмах чим дотични властодавац уредним писменом то затражи.

Чл. 8.

Издавање оваког овлашћења не спречава властодавца да и сам може на Берзи радити.

Чл. 9.

Све своје обзнане Управа излаже на одређеном месту у згради Берзе, где морају стајати недељу дана. Ну одлуке о казнама посетилаца и чланова, као и о њиховом искључењу, објављују се још и усмено на берзанском састанку, дајући уз то знак берзанским звоном.

Објаве ширег значаја штампаће Управа и у «Српским Новинама», евантуално у органу Берзе. За штампање објаве у интересу појединаца или његовим узроком наплаћиваће се такса.

Службене објаве државних власти дужна је Управа без одлагања објавити у форми и на начин како власт дотична наредила буде.

Digitized by Google

Састанци и посећивање Берзе; посетиоци и чланови њени

Чл. 10.

Берзански се састанци држе у локалу, који Управа Берзе за то определи и обично сваког радног дана а у време, које она одреди и у напред обзнани.

Чл. 11.

Из особитих узрока може Управа и обуставити поједине састанке, или утврђене часове састанка изменити, као што може и за поједине гране послова одредити и нарочите засебне састанке.

Ну она је дужна све то објавити на 8 (осам) дана раније, сем ванредног случаја у коме би и краћи рок био оправдан.

Чл. 12.

Почетак и свршетак сваког састанка објављује се звоњењем. На 15 (петнаест) минута после свршетка даје се дужи знак звоњења и ко се и после тога знака нађе у дворани биће кажњен по пропису чл. 19. закона о јавним берзама.

Ближе одредбе о овим знацима берзанским прописаће Управа.

Чл. 13.

Управа ће одређивати време и прописиваће начин за давање знака после којега се не могу више чинити отказі и друге изјаве, које се имају чинити код појединих послова берзанских.

Чл, 14.

Право посећивања Берзе ове има сваки ко није од тога искључен чланом 5. закона о јавним Берзама и ко испуни услове о томе прописане овим статутом.

Digitized by Google

Чл. 15.

На ову Берсу може се доћи само са уредном *Берзанском картом*. Од тога се изузимају лица која по службеном положају долазе на Берзу.

Берзанска се карта издаје само ономе, кога Управа прими за *посетиоца*, *члана или госта Берзе*.

Пријем овај одказаће се сваком, код кога би постојао који од узрока из члана 29. ов. статута.

Чл. 16.

Посетилац Берзе може постати сваки, којег Управа прими ако:

а) има услове за посећивање Берзе по чл. 5. закона о јавн. Берзама,

б) испуни услове овог статута прописане за посетице ове Берзе.

Чл. 17.

Овакав посетилац има права долазити на све састанке берзанске и тамо своје берзанске послове вршити само преко берзанских посредника. Али он нема права ни на стално место у Берзи, нити пак на активно или пасивно учешће у изборима.

Чл. 18.

Члан Берзе може постати сваки кога Управа прими ако:

а) има услова за посећивање берзе по чл. 5. зак. о јавним Берзама.

б) води или јавно учествује у фирми судски протоколисаној у Србији.

в) испуни услове овог статута за ступање у чланство.

Чл. 19.

Члановима Берзе могу постати по пријему Управе још и ортачке фирме и акционарска друштва по испуњењу потребних услова. Ну права чланства у њихово име и за њих може вршити само један члан фирме, односно управе, који на то буде опуномоћен уредним овлашћењем

Digitized by Google

према чл. 5 ов. статута. И за ово овлашћење вреде чл. 5., 6. и 7. ових статута.

Чл. 20.

Чланови Берзе имају права:

а) посећивати све берзанске састанке и на њима сами и непосредно вршити своје берзанске послове:

б) захтевати и добити стално место у берзанској згради;

в) учествовати у свима скупштинама Берзе сообразно прописима овог статута;

г) бирати Управу и Берзански Суд и у опште активно учествовати у свима изборима на скупштини и на њима бити изабран.

Чл. 21.

Право чланства везано је са дужношћу примити се избора за Управу, Берзански Суд и финансијски одбор (чл. 67. тач. г.) и тамо вршити дужности за време избора. Непријем, невршење као и нетачно вршење ових дужности, повлачи новчану казну до највише 500 дин. или искључење из чланства сем случаја чл. 53. и чл. 90. ових статута.

Чл. 22.

Примљени посетиоци или чланови добијају берзанске карте од Управе, односно њеног председника, сходно одлуци управиној и по претходној наплати таксе.

Чл. 23.

Карте берзанске издају се само на име и важе само за личност у њој означеној. Кад се издаје каквој фирми, мора се у њој означити она особа (чл. 19. ов. стат.) која је може употребљавати.

Ако би се берзанска карта дала на употребу ком другом лицу, она тим самим губи важност и за даље не вреди никако, а њен ималац је одговоран по чл. 29. тач. 4.) овог статута.

Digitized by Google

Чл. 24.

Карте посетилачке и чланске издају се по правилу на годину дана. Али ма у које се доба године издале оне важе само до краја те године.

Чл. 25.

Таксу Берзанске карте одређује Управа по свом нахођењу и потреби Берзе па је прописно обзнањује.

Ако би Управа завела и какове нарочите састанке берзанске за поједине гране послова (чл. 11. ов. стат.), онда за посећивање истих може одредити и наплаћивати особену таксу.

Чл. 26.

Ко тражи и прими берзанску карту, тај се самим тим подвргава у свему овом статуту и осталим прописима Берзе.

Чл. 27.

Који год дође на Берзу обвезан је на захтев берзанских надзорних органа легитимирати се берзанском картом.

Од тога се изузимају лица, која по службеном положају или послу долазе на Берзу.

Чл. 28.

Свачије понашање у локалима Берзе мора бити сообразно овим правилима и осталим прописима о реду на Берзи, а у опште мирно и уљудно.

Ко би противно радио и непослушао опомене надзорника, биће одмах са Берзе удаљен по наредби председника, односно његовог заменика или два члана Управе. Овим није искључена и примена казне из чл. 19 закона о јавним Берзама или чл. 29 ов. стат.

Чл. 29.

Одлуком Управе могу се искључити од посећивања Берзе посетиоци, а из чланства чланови:

Digitized by Google

1) који не испуњују своје обавезе по овом статуту;

2) код којих наступе случаји чл. 5. тач. 2., 3., 4. и 6 закона о јавним Берзама;

3) који прекораче прописе о држању реда на Берзи, ако се за то не би казнили новчано чл. 19. зак. о јавним Берзама;

4) који би своје берзанске карте давали другима на употребу;

5) који би распростирали лажне гласове о Берзи или ширили неистините вести, које штетно утичу на берзанске послове и стање Берзе, изузимајући случај заблуде;

6) који не би на време испунили своје обавезе из берзанских или других трговачких послова;

7) који би закључивали берзанске послове са пуномоћницима трговинских радња, знајући да их ови закључују за се а не за фирму;

8) који у виду заната, опасне, нарочито диференциске послове Берзанске врше за лица, која по закону немају права посећивати Берзу, или за лица, која неприпадају трговачком сталежу, па би се могло доказати, да их овакве операције, нарочито због тешких и несразмерних услова воде пропасти;

8) који би се иначе по нахођењу Управе, а према трговачком схватању грубо огрешили о част и углед трговачки.

Чл. 30.

Искључење из чланства природно повлачи за собом и искључење од посећивања Берзе.

Чл. 31.

Жалбе противу искључења као и против осуда на новчану казну у случају чл. 29. тач. 3. овог статута подносе се сходно чл. 19. зак. о јавним Берзама.

Чл. 32.

Сва ова искључења и казне објављују се на Берзи по чл. 9. ов. статута. А у тежим случајевима Управа ће име искључених или кажњених забележити још и на нарочитој «Црној табли» у Берзи.

Digitized by Google

Чл. 33.

Искључења ова трају док не истече рок одређен чл. 5. закона о јавним Берзама или предвиђен дотичном одлуком о искључењу.

Чл. 34.

По истеку ових рокова право на посећивање, односно на чланство, не повраћа се по себи, већ се мора понова задобити као и први пут.

Чл. 35.

Управа ће водити регистре свих посетилаца и чланова Берзе, у које ће бележити све промене, које би наступиле.

Дотичне регистре могу разгледати посетиоци, односно чланови Берзе, и тражити исправке евентуалних нетачности.

Чл. 36.

Сем посетилаца и чланова Берзу може посетити као *гост* и онај коме Управа изда берзанску *Гостинску карту*.

Карта гостинска може бити бесплатна или не, а овлашћује госта да посети само три, један за другим следећа састанка берзанска у текућој години. Но Управа може у свако доба опозвати важност ове карте и спречити даље посећивање Берзе.

Управа може и права из овог члана пренети на председника својега.

III

Скупштина берзе

Чл. 37.

Скупштину Берзе ове састављају сви чланови Берзе, који су испунили своје дужности по овом статуту.

Digitized by Google

Чл. 38.

Чим се реши сазив скупштине, а најмање на (15.) дана пре њеног састанка, Управа је дужна изложити списак чланова, који имају права доћи на скупштину (према регистру из чл. 35.) Рекламације противу истог могу чинити чланови за недељу дана од прве објаве, а коначно их расправља за то одређени одбор од три члана Управе.

Чл. 39.

Сваки, ко хоће да дође на скупштину, мора благовремено узети од Управе нарочиту улазницу, без које нико не може ући у скупштинску салу, изузев лица која по службеном положају или послу долазе.

Чл. 40.

Ове су улазнице бесплатне и Управа ће уз објаву сазива скупштинског, обзнанити кад се и где могу ове добити.

Чл. 41.

На скупштину могу доћи и овлашћени чланови (у које се убројавају и вршиоци чланских права по чл. 19. овог статута) сами лично или послати заступника. Овај мора имати нарочито овлашћење за тај случај, чију ће форму Управа прописати.

Овакав заступник може бити само члан Берзе, који и сам има права доћи на скупштину, а заступати само једног члана.

Чл. 42.

Скупштина је *редовна* или *ванредна*.

Редовна се састаје месеца јануара сваке године, а ванредна по потреби.

Чл. 43.

Скупштину сазива Управа, редовну на време а ванредну по потреби.

Ну кад год затражи једна трећина ($^1/_3$) чланова Берзе, да се скупштина сазове и написмено означи ради

Digitized by Google

чега се зове, Управа је мора сазвати најдаље за 20 дана од захтева.

Ако то она не учини, скупштину може сазвати она $^1/_3$ чланова.

Чл. 44.

Дан сазива сваке скупштине мора се објавити (чл. 9. ст.) најмање на (15) петнајест дана пре скупштине.

Уз објаву сазива мора се обзнанити и дневни ред скупштински.

Чл. 45.

Скупштини председава председник Управе, односно његов заменик. Само ванредна скупштина сазвана по чл. 43. друга алинеја бира увек себи председника.

Деловођа јој је секретар Берзе, односно његов заменик, а по потреби и друга лица скупштином одређена.

Чл. 46.

На скупштини се води записник о раду. Подписују га: председник, деловођа, пет (5) овереника од скупштине изабрани и комесар Берзе.

Списак дошавших чланова, односно њихових заступника, саставиће се на самој скупштини и записнику придружити.

Чл. 47.

Скупштина је пуноважно састављена кад су на њој представљене две трећине ($^2/_3$) чланова, који могу на њу доћи (чл. 38). Ако не буде толико чланова сазива се и састаје друга најдаље за десет (10) дана и ова може радити ма колико чланова на њој било. Али ако нема ни толико чланова, да се могу извршити потребни избори, постојећа Управа ће их сама извршити између чланова који су имали права на скупштину доћи (чл. 38.).

Чл. 48.

На скупштини сваки члан има само један глас.

Све се одлуке доносе јавним гласањем и простом већином гласова. При једнакој подели решава страна на којој је глас председавајућег.

Digitized by Google

Само гласање за изборе је тајно (листама) и при једнакој подели гласова решава коцка.

Чл. 49.

Скупштина може решавати само о предметима, који су објављени у дневном реду. У овај накнадно (чл. 44.) могу се уврстити још само они предлози чланова (чл. 38.) који се не односе на предмете из објављеног дневног реда, али се Управи поднесу бар десет (10) дана пре састанка. Овакове предлоге Управа мора објављивати одмах по пријему.

На самој скупштини могу се формулисати и подносити сви предлози, који се односе на саме предмете из дневног реда већ објављеног, или на састав дневног реда за идућу скупштину.

Чл. 50.

Скупштини је делокруг:

а) бирање 5 подписника протокола, који су уједно и бројачи гласова, као и бирање председника у случају члана 45. —

б) бирање чланова Управе и Берзанског суда.

в) решавање о задужењу Берзе, као и о престанку њеном. (чл. ст. 193 алинеја 2.).

г) бирање једног финанциског одбора од три (3) лица.

д) расматра извештај финансијског одбора о рачунима и Управе и о стању Берзе и даје разрешницу Управи и финансиском одбору.

IV.

Управа и њени органи

Чл. 51.

Берзом и њеним пословима управља одбор од десет (10) лица, који носи назив:

Управа Београдске Берзе.

Digitized by Google

Чл. 52.

Чланство у Управи је обавезно и почасно, по томе бесплатно звање.

Чл. 53.

Чланови Управе бирају се на две (2) године између оних чланова Берзе, који су српски поданици и живе у Београду. Сваке године иступају из Управе 5 чланова њених, који су одслужили двогодишњи рок.

Овако иступели чланови могу се понова бирати, али тада нису обавезни примити се избора.

Ако би наступио случај примене чл. 13. одељ. 1. зак. о јавним Берзама, онда ће се при новом избору уједно одредити и начин отпочињања овог иступања.

Чл. 54.

Управу бира скупштина Берзе, сем случаја из чл. 47. in fine.

Сваке године скупштина новим избором попуњава места иступелих чланова Управе по чл. 48.

Случајно упражњена места чланова Управе скупштина попуњава допуњујућим избором. Изабрани за овако упражњено место иступа онда, када би иступио и онај на чије је место он изабран.

Чл. 55.

Кад би се упразнио већи број места у Управи, ова може у свако доба наредити допуњујуће изборе, али их мора одмах наредити чим би се упразнила четири (4) места.

Чл. 56.

Изабрана Управа прву своју седницу држи одмах после избора. Тада се конституише и бира из своје средине председника и потпредседника. Поново бирање истих личности допуштено је.

Овако извршен састав Управе одмах се доставља надзорној власти и објављује прописним начином.

Digitized by Google

Чл. 57.

Председник руководи све послове Управе и стара се о извршењу свих одлука њених.

Чл. 58.

Председника одсутног замењује у свему подпредседник, а овога члан којега остали присутни чланови Управе изаберу.

Чл. 59.

Седнице Управе сазива по потреби или на писмени захтев три (3) члана Управе, председник односно његов заменик. Позив за седницу мора се доставити свима члановима у месту.

Чл. 60.

Седница Управе је пуноважна кад су поред председавајућег присутна најмање још четири члана.

Само за пленарну седницу о конституисању Управе (чл. 56) нужно је присуство најмање осам чланова, рачунајући ту и председавајућег.

Чл. 61.

Сви закључци у седницама доносе се простом већином гласова. У случају равне поделе гласова, решава страна на којој је председавајући. Само у пленарној седници (чл. 56. и чл. 60 алинеја 2.) избори се врше тајним гласањем (листама) и апсолутном већином гласова, евентуално ужим избором. Ако се код овога гласови поделе, решава коцка.

Чл. 62.

На свакој седници води се записник, који подписују: председавајући, сви чланови, деловођа и комесар Берзе. Подпис комесаров значи одобрење дотичних одлука, сем ако он одмах и нарочито изјави да их обуставља од извршења или узима ad referendum.

Чл. 63.

Сва писмена и објаве, што их Управа издаје, морају носити подпис председника и секретара Берзе односно њихових заменика, а уз то и печат Берзе.

Digitized by Google

Само исправе, које садрже какве имовинске обавезе за Берзу, морају поред реченог носити још и подпис једнога члана Управе.

Чл. 64.

Да би одлуке, наредбе и остале уредбе Управе имале важности, нужно је да су испуњени сви прописи закона и овога статута, како у погледу њнове садржине и спољне форме тако и у погледу начина и места њиховог доношења и објављивања.

Чл. 65.

Управа врши ове послове:

1) Представља и заступа Берзу у свима њеним пословима.

2) Пази да се закон, статут и сва правила тачно испуњују и врше.

3) У границама закона и статута прописује правила о уређењу и вршењу свих послова берзанских.

4) Издаје по потреби правила за неберзанске послове, који се на Берзи врши, или се на њу односе — продаје, заступање и т. д.

5) Одређује место и време берзанских састанака.

6) Решава, ко може постати посетилац, члан и гост Берзе и наређује издавање дотичне берзанске карте.

7) Решава о казни и искључењу чланова и посетилаца.

8) Решава и на одобрење подноси измене статута.

9) Решава о котирању хартија од вредности.

10) Одређује рокове и начин ликвидације (аранжман) берзанских послова.

11) Опредељује и објављује курсеве на Берзи. Зато ће прописати и нарочити правилник, који одобрава Министар Народне Привреде.

12) Зазива скупштине Берзе и стара се о извршењу потребних избора, као што одређује и поступак око бирања.

13) Стара се о раду берзанског Суда и брзом и правилном извршивању његових наредаба и одлука.

Digitized by Google

14) Отвара и обзнањује стечаје за места берзанских сензала, прима их, одређује и обзнањује им награду, води надзор над њима и прима помоћнике њихове.

15) Бира и поставља судског берзанског извршиоца и надзирава рад његов.

16) Управља имаовином Берзе и стара се о прикупљању прихода и подмирењу расхода њених. Рачун о свему томе полаже финансијском одбору.

17) Брине се о одржању примерног реда на Берзи.

18) Поставља и отпушта чиновнике и служиоце Берзе.

19) Даје мишљења, која би од ње власти тражиле, као што се и сама обраћа њиме и корпорацијама за обавештење и т. д.

20) У опште врши све остале послове, који су јој законом, статутом и осталим правилима поверени у интересу цељи, ради које је и Берза установљена.

Чл. 66.

Управа ће сама прописати и Министру Народне Привреде на одобрење поднети правилник о ближем определењу својег деловања и поступања. Њиме она може омање и административне послове пренети на председника са секретаром.

Чл. 67.

Управа има свој биро састављен од секретара Берзе и потребног броја помоћног особља. Секретар је деловођа на седницама Управе и на скупштинама. Он се стара о уредном и брзом отправљању канцеларијских послова. У случају да је спречен, Управа му одређује заменика.

Секретар, односно његов заменик, може вршити и дужност и деловође берзанског Суда ако за то има услове (чл. 101.) и Управа га на то овласти. Ближе одредбе о својем бироу, чиновницима и служиоцима прописаће Управа.

Digitized by Google

V.

Финансиски одбор

Чл. 68.

Дужност је финансиског одбора да најмање једанпут месечно прегледа књиге и стање Берзе; да на крају сваке године подноси скупштини извештај о целокупном стању Берзе и предлог о издавању разрешнице управном одбору.

VI.

Берзански сензали

Чл. 69.

Посредовање у берзанским пословима (чл. 14. зак. о јавним берзама) могу вршити само заклети берзански сензали. Сензали полажу заклетву пред свештеником у присуству председника, дежурнога члана, комесара и секретара Берзе. Број ових одређује сама Управа према потреби Берзе.

Чл. 70.

Берзански сензал може бити онај који се по §§ 51. и 52. трговачког законика може у опште бавити посредовањем.

Чл. 71.

Управа ће према потреби расписивати стечај за сензалска места на Берзи и примати пријаве са документима.

Оном кандидату, који има услове чл. 70. и буде у стању свој позив вршити, како захтевају интереси берзанског саобраћаја и сходно свим берзанским прописима, допустиће се да на Берзи посредује.

Чл. 72

Права берзанских сензала су.

1) Да само они могу вршити посредовање у берзанским пословима.

Digitized by Google

2) Да за посредовање могу узимати уговорену или одређену награду.

3) Да само они могу вршити наређене јавне продаје на Берзи и за то узимати награду коју Управа одреди. О свему томе Управа ће прописати правила, а одобриће их Министар Народне Привреде по чл. 17. закона о јавним берзама и овом статуту.

4) Да на Берзи могу држати помоћнике по прописима овог статута и осталим правилима.

Чл. 73.

Величину свих ових сензалских награда Управа ће објављивати.

Чл. 74.

Поред општих дужности сваког посетиоца, берзански сензал дужан је још:

1) За све време сваког берзанског састанка или по распореду, који би Управа за сензале начинила, бити присутан на њему или се постарати да га заступи који други берзански сензал, који није дежуран и чије ће име јавити Управи. Ако би овако заступање трајало дуже од недеље дана мора се за то имати одобрење Управе. Но ако не би било другог сензала Управа ће му одредити заменика.

2) Посредовање вршити приљежно, обазриво, тачно, верно и часно, брижљиво избегавајући све што би могло поколебати веру у његову непартаичност и достоверност исправа које он издаје.

3) Посредовање вршити лично у колико га помоћник не може заменути (чл. 77.).

4) У тајности чувати налоге, преговоре и закључке о повереном му послу у колико противно налогодавац није одобрио или не изискује сама природа ствари.

5) Казати име својега налогодавца ако противна страна то тражи. Но ово може и не учинити ако је од налогодавца добио нужно покриће за дотични посао.

Недобије ли то покриће, одговоран је лично ономе, са којим је посао закључио, за штету коју би овај имао отуда што је посао кривицом његовом закључен са лицем, које није давало подпуну сигурност.

Digitized by Google

6) Не бити прокурист или помоћник каковог трговца нити члан управног или надзорног одбора каквог акционарског друштва.

7) Не удруживати се са другим сензалима у цели заједничког вршења посредовања у берзанским пословима. Но по овлашћењу налогодавца може поједине послове посредовати заједнички са другим сензалима.

8) Не примати налоге од лица која нису чланови или посетиоци Берзе, изузев државна надлештва.

9) Не посредовати у пословима са недопуштеним вредностима, или о којима постоји основана сумња да их налогодавац закључује само привидно или ради оштећења других лица.

10) Не закључивати за се никакве берзанске послове ни под својим ни под туђим именом.

11) Не вршити наплате или исплате за рачун свога налогодавца нити јемствовати за испуњење уговора чије је закључење посредовао.

12) На српском језику водити дневник, пагиниран, прошивен и надлежним судом потврђен, у коме ће редом по текућим нумерама и дан по дан, а без празних међупростора, мрљања, уметања и надметања, скраћивања и радирања уписивати сваки берзански посао, који закључи, назначивши уговарајуће стране, садржај закљученог уговора и све услове истога, а нарочито код продаја; врсту робе, количину, цену, доба и начин лиферовања. Но ако је посао између чланова ван Берзе закључен, мора то назначити како у дневнику тако и у закључници.

Сензал не може ово уписивање послова вршити једновремено у више разних дневника нити може почети уписивање у нови док стари не попуни. Ово констатује Управа.

Текући Дневници сензала стајаће и чуваће се у Берзи под његовим кључем, а попуњене предаваће Берзи.

13) По закључку сваког Берзанског састанка, све свршене послове завести у Дневник и одмах закључнице исписати и уговорним странама предати.

Digitized by Google

Закључнице морају носити једнаку одговарајућу нумеру дневника и бити састављене у форми коју Управа пропише.

Ако би једна страна одбила пријем закључнице или одказала подпис исте, сензал је дужан о томе одмах известити другу страну.

На захтев страна сензал је дужан уз награду и касније им давати овакове преписе закључница из дневника, које ће тада он сам оверавати, а показивати им дотична места и у самом Дневнику.

14) Ако сврши продају или куповину какове робе по проби, дужан је ову ред распознавања тачно обележити и чувати док се уговор не изврши, сем ако су саме партаје изјавиле да то не траже или по природи робе то није нужно.

Ближа правила о чувачу проба прописаће сама Управа.

15) Приљежно, савесно и уредно помагати Управи при сазнавању свега што се на Берзи ради и при нотирању курсева.

16) Положити кауцију колико Управа буде одредила.

Чл. 75.

Управа одређује највећи број помоћника које сваки сензал може имати на Берзи.

Чл. 76.

Помоћник сензала може бити онај који је у праву посећивати Берзу и којега Управа за таквог признa и прими.

Сензал мора предходно јавити Управи име помоћника, кога би хтео на Берзу узети, тражећи одобрење за то и гарантујући за њ. И одпуштање помоћника мора се јавити Управи само ради знања.

Чл. 77.

Помоћник сензала не може закључивати берзанске послове, већ само примати налоге за свога шефа и указивати му друге помоћи.

Digitized by Google

Чл. 78.

И за ове помоћнике важе правила из чл. 74. тач. 4, 6, 7, 8, 9, 10 и 11 ов. статута у колико се она могу и на њих односити.

Чл. 79.

Имена сензала и њихових помоћника објављује се и стално стоје на угледу записана у дворани Берзиној. Они могу вршити своје послове од дана објаве.

И престанак њихове функције мора се објавити.

Чл. 80.

Помоћник сензала и у томе својству његовом може Управа свагда искључити са Берзе кад то за потребно нађе.

Чл. 81.

Сензал пак губи право посредовања на Берзи односно посећивања исте кад неиспуњава своје дужности из чл. 74, односно кад наступе случајеви члана 29 ових статута.

Сем овога Управа може по свом нахођењу учинити кораке и ради примене § 56. трг. законика, у коме случају дотични сензал губи и право рада на Берзи.

Чл. 82.

Управа ће водити регистар сензала и њихових помоћника у који ће заводити и све наступиле промене. Овај регистар могу разгледати сви чланови и посетиоци Берзе.

Digitized by Google

VII.

Берзански суд

А. Делокруг и надлежност Берзанског Суда

Чл. 83.

На овој Берзи постоји стално избрани Суд Београдске Берзе. Ово је његов службени назив, који ће бити урезан и на његовом особеном печату.

Чл. 84.

Сви спорови, који би произилазили из берзанских послова на овој Берзи закључених, морају се извиђати и пресуђивати пред овим Берзанским Судом и то: кад се воде између лица, која су у време закључења спорнога посла или у време тужбе била записана (чл. 35) као чланови или посетиоци ове Берзе, а не буду написмено уговорила надлежност којег другог Суда.

Чл. 85.

Суд овај надлежан је још за суђење свих спорова о трговачким пословима, који би се могли вршити на овој Берзи, ако су парничари предходно или накнадно написмено и изрично пристали на надлежност овог суда, па ма да послови ови нису на овој Берзи закључени.

Чл. 86.

Сваки који ступи у оне послове, за чије је суђење надлежан овај суд, самим тим пристаје на све прописе овога статута о Берзанском Суду и извршењу његових одлука.

Б. Избор Судија и састав Суда

Чл. 87.

Берзански Суд састоји се из двадесет четири (24) члана који се зову изборне судије.

Digitized by Google

Број овај може Управа по потреби повећати или смањити.

Но ако би се у течају године смањио број чланова за половину Управа ће сазвати скупштину ради попуњења тих места.

Чл. 88.

Изборне судије бира сваке године редовна Скупштина Берзе између оних чланова њених, који су српски поданици и стално живе у Београду, а имају најмање 25 година и могу долазити на скупштину. Но за избране судије не могу се бирати чланови Управе, финанцијског одбора и помоћници сензала, као ни она лица, која због каковог физичког недостатка не би могла вршити судиску дужност.

Чл. 89.

Ове избране судије морају се примити чланства у избраном суду (чл. 21.) које је почасно и по томе бесплатно звање.

Но неморају се примити они који судијску дужност не би могли вршити из каквог узрока, који би Управа као извињујући уважила.

Чл. 90.

Поновно бирање за судију допуштсно је, али се тада изабрани не мора примити избора.

Чл. 91.

Ако би избрани судија престао бити члан Берзе он самим тиме престаје бити и члан Берзанског Суда.

Чл. 92.

Избране судије деле се у три (3) секције, од којих свака има 8 чланова.

Свака секција ради по 15 дана, према распореду дежурства. Но сваки спор, о коме је већ држано рочиште пред члановима једне секције, мора се пред овима и довршити, па ма да је прешао рок дежурству или и сам рок избора.

Digitized by Google

Чл. 93.

Деобу у секције и распоред њихова дежурства врши Управа према природи послова и стручности чланова Суда.

Само судије избране допуњујућим избором по чл. 87 став 3. овог статута ступају на места и у секције за које су и биране и одмах по избору.

Резултат свега тога објављује се.

Чл. 94.

Свака дежурна секција мора бити подпуна (8 чланова), иначе је председавајући Управе коцком попуњава члановима секције која по реду дежурства за њом долази.

Листа чланова дежурне секције стоји објављена на Берзи за време њенога дежурства.

Чл. 95.

За извиђање и суђење свакога спора образује се Суд од пет (5) чланова. Ови се бирају коцком између чланова подпуне дежурне секције који сами вуку коцку.

Вучење коцке руководи председавајући Управе позивајући да присуствују парничари и Комесар Берзе. Но ако ко од ових не би позиву следовао извршиће се вучење коцке без дотичног.

Чл. 96.

Овако изабрани колегијум бира из своје средине себи председника. Ако се чланови колегијума не би могли сложити председавајући Управе именује једнога од чланова колегијума за председника.

Чл. 97.

Ако би се за време извиђаја у колегијуму упразнило место судије бира се на његово место један од заосталих не изузетих чланова дежурне секције по чл. 95.

Чл. 98.

Изузећа против судија могу се чинити само пре вучења коцке по чл. 95. Места овако изузетих судија попуњавају се по чл. 94. и онда се тек коцка вуче.

Digitized by Google

О изузећу судија решавају остале не изузете судије дежурне секције, ако их имаде најмање три и то одмах, ако нема ни толико неизузетих, онда о изузећу решава Управа Београдске Берзе што пре.

У оба случаја ова решавања о изузећу извршна су.

Чл. 99.

Изузећу судија има места:

1) Ако је лично интересован у спору:

2) Ако су у спору интересовани: његова супруга, заручница, кум крштени или венчани, пупила или лица са којима је род по крви у правој линији до ког било, у побочној до четвртог, а по тазбини у правој линији до трећег степена закључно.

3) ако је са заступником којег парничара род по крви у правој линији до четвртог, у побочној до трећег, а по тазбини до другог степена закључно,

4) ако је са парничаром у великом пријатељству или не пријатељству;

5) ако је у спорном предмету био сведок, вештак, заступник или посредник.

Чл. 100.

Изузећа могу чинити парничари (чл. 118) а судије дежурне секције морају се сами јавити за изузеће у случајевима чл. 99. тач. 1. 2. и 5.

Чл. 101.

Управа Берзе поставља по потреби једнога или више секретара Берзанског Суда који могу бити правници.

Секретар Берзанског Суда вршиће дужност деловође судског и све остало што је по овом статуту потребно за суђење каквог спора и вршење функције овог Суда.

Исти положај има и деловођа одређени по чл. 67, тач. 3. овог ст.

В. Поступање код Берзанског Суда

Чл. 102.

Тужба се подноси писмено у довољном броју ексемплара секретару Берзе.

Digitized by Google

Чл. 103.

Тужба мора бити јасна и подпуна, а мора јој бити приложен и оригинал писмена о надлежности судској, ако се на међусобном уговору заснива надлежност берзанског суда.

Чл. 104.

Чим прими уредну тужбу деловођа извештава председника Управе. Председник одређује рочиште што пре, пазећи на потребан рок и писменим позивом позива парничаре и судије дежурне секције, а о томе извештава и комесара Берзе.

У позивима мора бити означен дан и сат рочишта, имена парничара и њихових заступника, предмет и вредност спора и докази тужбе са напоменом да парничари собом понесу и остале доказе, евентуално приведу сведоке ако их имају, иначе ће судити и без дошлих лица.

Уз овај позив доставља се туженој страни и препис тужбе и прилога.

Чл. 105.

Са позивом предаје се у руке туженоме или његовом заступнику и тужба.

Чл. 106.

У месту предаја позива и тужбе врши се преко Берзанског разносача на подпис примаоца.

Ако се адресат не може да нађе у његовом стану или радњи тужба са позивом предаће се одраслом укућанину или којем лицу из радње на подпис. Ако ни тога не може бити, приковаће се на стан или радњу пред два сведока који ће то подписом потврдити.

Чл. 107.

Ако тужени живи ван Београда тужба са позивом доставиће му се преко поште на повратни рецепис.

Чл. 108.

Но ако би се тужени ма и привремено бавио у Београду позив и тужба предаће му се по чл. 106 ов. стат.

Digitized by Google

Чл. 109.

Кад се туженоме незна место бављења одредиће му се заступник и то обзнанити огласом преко званичних новина, позивајући га да до одређеног рока суду дође или другог заступника одреди, иначе ће се ствар и без њега расправити са већ постављеним заступником.

Чл. 110.

Тужилац у тужби а тужени одмах по пријему исте дужни су, ако сами нису из Београда, одредити једно овдашње лице, коме ће Суд за њих предавати сва акта (чл. 106), иначе ће их Суд приковати на одређено место Берзанске зграде.

Чл. 111.

Предаја судских акта осталим лицима врши се сходно овим изложеним правилима.

Чл. 112.

Парничари предстају Суду лично или му шаљу заступника својег са уредним пуномоћством.

Но суд може по потреби наредити да парничари дођу лично, као што им може наредити да поставе заступнике или им он сам исте поставити, ако су неспособни да ствар спорну представе, или се непристојно пред судом понашају.

Чл. 113.

У случајевима личне неспособности парничара по § 39., 40. и 41. грађанског законика Суд ће се ради постављања заступника обратити надлежном старатељском судији.

Исто тако кад парничар умре за време спора а нема заступника.

Чл. 114.

Пред овим Судом примају се за заступнике парничара само: њихови закони заступници, браниоци њихових стечајних маса, ортаци њихови, прокуристе или помоћници у радњи њиховој и чланови Берзе, а нико други.

Digitized by Google

Чл. 115.

На дан рочишта и у одређено време а у присуству позваних (чл. 104) и пре свакога рада извршиће се по чл. 95., 98., 99. овог стат. састав суда, па се онда приступа даљем раду.

Чл. 116.

Но ако на рочиште не дође ни једна страна благовремено дежурне судије и небирајући колегијум констатоваће то и спор ће се тада сматрати као свршен.

Ако дође само једна парнична страна она има права захтевати да се образује суд и суди се без недошле стране.

Чл. 117.

У белешци се констатује састав суда и онда се даље бележи што суд за потребно нађе, као и све споредне одлуке судске.

Белешку подписују парничари, а оверава цео суд.

Чл. 118.

Парничар који не дође на рочиште губи право чинити изузећа против судија, вештака, сведока, као и оспоравати надлежност суда. Ако тужилац неоправдано не дође сматрају се као неистинити они наводи тужбени, које тужени оспори, а као истинити они наводи туженога који се тужбом и њеним прилозима не оспоравају, а на тужбени се предмет односе.

Ако пак тужени на рочиште не дође сматрају се као истините све стварне околности из тужбе, у колико се суд није сам уверио о њиховој неистинитости.

Чл. 119.

Изостанак са рочишта може се правдати само у случају ако недошли није могао ни лично доћи а ни заступника послати.

Правдање се може чинити у року од три дана по пријему пресуде.

О правдању решава сам суд.

Digitized by Google

Чл. 120.

Одмах по свом саставу, суд најпре расправља питање о својој надлежности стварној, по природи спорног посла.

О изузећу судија суд решава само на захтев парничара или кад тужени на рочиште не дође (чл. 99.).

Чл. 121.

Решење о покренутом питању надлежности и изузећа уводи се у белешку и потписује га цео суд.

Противу овог решења има места жалби Управи Берзе. Жалба се мора изјавити одмах по саопштењу решења и уводи се у саму белешку. Решење Управе Берзе извршно је.

Чл. 122.

Суд је дужан увек најпре покушати да парничаре изравна, Ако успе, поравнање се уводи у белешку и парничарима препис издаје ако га траже.

Овако поравнање има снагу извршне пресуде.

Чл. 123.

Одустанком парничара свршава се спор. Тужилац сам може одустати од тужбе пре него се она достави туженоме.

Чл. 124.

Извиђање може бити јавно ако оба парничара траже или ако на захтев и само једнога суд то одобри.

Чл. 125.

Извиђање је усмено, писмене представке непримају се. Но у великим споровима може суд наредити и писмени поступак, у коме ће случају он сам одређивати и рокове за предају појединих акта.

Чл. 126.

Све одлуке Суд доноси простом већином гласова.

Digitized by Google

Чл. 127.

Ред при извиђању и суђењу одржава председник, а он руководи и извиђање.

Чл. 128.

Суд непосредно саслушава, а по потреби и заклиње сведоке.

Ако сведок не дође на позив парничара, суд ће га добавити преко полицијске власти. Сведоци из другог округа испитају се преко надлежног суда.

У сваком пак случају суд ће чинити кораке рад испита сведока само ако се положи трошак за сведоке или изјава ових да га не траже у напред-

Чл. 129.

Суд може допуштати или и сам наређивати вештачки извиђај. Број вештака одређује Суд и он им ставља питања.

Парничари бирају вештаке, а ови себи председника; ако се ови несложе председника именује Суд.

Ако један парничар неће да бира вештаке то чини за њ Суд.

Парничари могу чинити изузећа по основима из члана 99.

Мишљење вештака није обавезно за Суд.

Чл. 130.

Суд може сам или преко једног судије и деловође чинити и судски увиђај.

Чл. 131.

Ако би се у питањима цена показале околности, по којима би изгледало, да је званично нотирање курсева било погрешно, Суд може захтевати да се учини ревизија и резултат јави.

Чл. 132.

Суд овај извиђа просто, а доказе оцењује слободно и по свом нахођењу одлучује: да ли је која околност доказана или није, држећи се у томе само чл. 118.

Digitized by Google

Чл. 133.

По свршеном извиђају Суд изриче пресуду и одмах је саопштава парничарима. Ако је неможе одмах саопштити дужан је то учинити најдаље за (8) осам дана. Пресуду подписује цео Суд.

Ако није којем парничару усмено саопштена, или ако који захтева, даје му се у препису са подписом председника и деловође.

Чл. 134.

Пресуда мора садржавати кратак реферат о предмету спора, разлоге и пресуђење главне ствари са осталим досудама.

У њој се увек мора одредити и рок до којег се досуда мора испунити.

Чл. 135.

Ако је досуђена заклетва, Суд у пресуди мора определити њену форму и последице ако се она не положи.

Ако се заклетва не положи одмах по саопштењу пресуде, наредиће се да се то што пре учини. На рочиште за полагање заклетве позивају се обе парничне стране.

Чл. 136.

Ако у случају чл. 135 одељ. 2. не дође на рочиште парничар који заклетву треба да положи сматра се да ово неће да учини.

Парничар са стране може се заклети и код својег надлежног Суда.

Г. Такса, трошкови и деловодство

Чл. 137.

Уз тужбу се увек мора положити 5 дин. таксе у такс. маркама.

У корист берзине касе плаћаће крива страна судске трошкове, који ће се у пресуди сумарно исказати по прорачуну према таблици, коју пропише Управа Берзе, а одобри Министар Народне Привреде.

Digitized by Google

Чл. 138.

За сва акта овога Суда воде се особене деловодне књиге и постоји засебна архива. Над тим води надзор деловођа судски или секретар Берзе.

VIII.

Извршење одлука Берзанског Суда

А. Извршење одлука и извршни органи

Чл. 139.

Одлуке Берзанског Суда извршне су и против њих нема места жалби.

Чл. 140.

Да би се могло захтевати и само извршење какве одлуке Берзанског Суда, нужно је да деловођа судски на оригиналу одлуке напише и подпише да је она извршна и поред тога стави печат судски.

Чл. 141.

Молба за извршење са оригиналном извршном судском одлуком подноси се Управи Берзе, на што ова даје реверс.

Уједно тужитељ кауцира узансом предвиђене трошкове.

Чл. 142.

Управа Берзе ће између Берзанских сензала изабрати и поставити нарочитог судског извршиоца Београдске Берзе.

На овој Берзи може према потреби бити највише три овакова извршиоца.

Избор и постављање њихово важи кад га одобри и Министар Народне Привреде.

Њихова имена и ово потврђење објављује се.

За новац који овакав извршилац наплати и вредности, које у цељи извршења узме, јамчи сама Берза.

Digitized by Google

Чл. 143.

Овакав судски извршилац надлежан је за извршења свих одлука овога суда, без обзира на место где се извршење има предузети и учинити.

Чл. 144.

Сваку примљену молбу за извршење са дотичном одлуком, Управа Берзе предаје одмах извршиоцу на даљи рад.

Она може по потреби наредити, да извршење једне одлуке заједнички учине и више извршилаца.

Чл. 145.

Кад се извршење има предузимати и чинити ван Берзанске зграде, Управа ће извести надлежну полицијску власт о лицу коме је извршење предала. Полициска је власт дужна извршиоцу ставити на расположење својег органа, а и сама му увек бити на руци, нарочито у случајевима где би се ко извршењу противио.

Чл. 146.

Извршилац је дужан брзо и без оклевања радити на извршењу.

Жалбе због одуговлачења подносе се Управи Берзе, којој извршилац одговара као неуредан сензал (чл. 81.).

Но поред овога извршилац је одговоран и за штету ономе који је неизвршењем оштећен.

Чл. 147.

Иввршилац добија награду за свако извршење по члану 186.

Б. Извршење, попис и процена

Чл. 148.

Чим извршилац прими молбу за извршење, дужан је одмах захтеваги од осуђеног, да овај сам по пресуди поступи. Ако овај то не учини, а рок пресудом остављен (чл. 134) прође, извршилац је дужан сам приступити извршењу.

Digitized by Google

Чл. 149.

Ако је каква покретна ствар поименце досуђена, па се налази у рукама осуђеног, извршилац ће је од овога одузети и предати коме је досуђена, исто тако ће од осуђеног награду и трошкове наплатити и коме треба предати.

Ако је таква ствар прешла у руке другога и овај је неће да изда, извршилац ће то на одлуци судској забележити и ову Управи Берзе вратити.

Но на случај да се од досуђене стране не би могли трошкови наплатити извршилац ће наплатити од тужитеља.

Чл. 150.

Ако осуђени не плати добровољно осуду извршилац ће одмах приступити попису и процени најпре покретности, а ако оне не буду довољне, онда и непокретности осуђенога, а све само у толико у колико буде потребно за подмирење свих досуда и продајних трошкова.

Чл. 151.

Ради проналаска имаовине осуђенога, извршилац је властан чинити претрес стана и радње његове, отварати му оставе, а у случају противстајања и силу употребити.

Чл. 152.

Ако се осуда не може наплатити извршалац ће о томе известити онога, који је извршење тражио.

Чл. 153.

Ради процене пописане имаовине сам извршилац бира два угледна грађанина.

Чл. 154.

Попис и процена врши се једновремено и у присуству дужника.

Ако се овај крије, или неће да присуствује извршиће се то и без њега, па ће се само назначити у пописном протоколу; ако се пак незна где, или је умро, а нема заступника нити пунолетног наследника, који би га могли заменути, извршилац ће умолити местну полициску власт, да му ова само за тај случај постави за-

Digitized by Google

ступника по § 468. ґрађ. суд, поступка док се продаја не сврши.

Чл. 155.

Лица, чије је присуство нужно, имају права разгледати сва акта извршења, па и препис од истих узети.

Чл. 156.

У попис се немогу узимати ствари означене у § 471 грађ. суд. пост.

Чл. 157.

Ако би се при попису са које било стране навело, да на пописаној ствари постоји какво право неког другога, које би спречавало предају исте, извршилац ће извршити попис и процену, па ће сам или надлежне полицијске власти одмах саслушати означено лице о горњем наводу. Ако ово лице поднесе неоспорне доказе, извршилац ће доказе његове придружити пописном протоколу а повериоца о томе известити.

Чл. 158.

Ако би у попис узето имање требало нарочитога чувања, или би доносило и доносити могло какав приход па се поверилац и дужник не би о томе споразумели, извршилац ће га одмах од дужника одузети и стараоцу, којег ће сам поставити, на чување или руковање предати.

Овај старалац има сва права и дужности стараоца стечајне масе.

Старатељство му престаје чим се имање купцу преда, а рачуне о руковању са приходима предаје извршиоцу, који му и награду одређује.

Чл. 159.

Пописате папире од вредности, адиђаре, готов новац може и сам извршилац код себе узети на чување.

Чл. 160.

О сваком попису и процени ставља се пописни протокол у који улази:

Digitized by Google

1) место, дан и време пописа са означењем по чијем се захтеву врши попис и над чијим имањем;

2) тачно означење пописаних ствари по њиховој врсти, каквоћи, броју или количини, тежини, величини или простору, границама како то већ буде захтевала природа њихова, уз означење процењене вредности.

3) име стараоца ако су овоме ствари на чување предате, иначе означење код кога су оне остале.

4) имена проценилаца;

5) имена осталих лица чије је присуство нужно.

6) изјаве које се буду при попису чиниле, као оне из члана 154. и 157. и др.

7) напомена да је протокол присутнима прочитан или им на увиђај поднесен, као и разлог за оправдање ако каква формалност није испуњена.

8) подпис присутних. Неписмене мора подписати нарочити сведок па се и сам подписати.

9) оверење и подпис извршиоца.

Чл. 161.

Попис је свршен чим је састављен и оверен пописни протокол по чл. 160.

Чл. 162.

Имање пописано постаје закона залога повериоца за чији је рачун пописано и од момента свршеног пописа (чл. 161.).

По томе је овака залога преча и од забране, интабулације, прибелешке и обуставе истога дана стављене.

Чл. 163.

Дужник и поверилац могу захтевати оверени препис пописног протокола, ако зато плате таксу, коју ће Управа сама прописати.

В. Оглас, продаја и наплата

Чл. 164.

Продаја покретности наређује се и објављује одмах после свршеног пописа, ако нема сметња из чл. 157.

Digitized by Google

Чл. 165.

Ако је у попис узета непокретна ствар, извршилац ће што пре и најкраћим путем прибавити извешће надлежнога Суда о теретима, који би на њој постојали.

Чл. 166.

Кад извршилац добије ово извешће одмах ће одредити дан продаје пописане некретности и ово објавити, ако нема сметње из чл. 157. овог статута.

Чл. 167.

Продаја ствари у вредности до 10.000 дин. објављује се на Берзи, у њеном органу ако га има и у месту пописа и продаје. Продаје веће вредности објављују се још и у „Српским Новинама."

Објава се ова мора извршити бар једанпут на свим означеним местима, таксу полаже предходно ко продају захтева, па му се она накнађује од осуђеног.

Чл. 168.

У огласу се означава: Дан, место, време и предмет продаје, чијег имања и за чији рачун. За продају покретности означава се само њихова процењена вредност, а по могућству и врста и количина. Непокретности се означавају по врсти, месту где су, простору, границама и процењеној вредности, а означавају се и чији и колики терети на њима постоје.

Чл. 169.

Само на продају непокретности морају се нарочито позвати писмом на повратни рецепис: они чији терети стоје на њој, смесничари-сопственици, ако се зна где живе, а поред ових и местни кмет, ако се продаја не врши на Берзи.

Но на сваку продају која би била понова одређена услед судског поништаја прве продаје, мора се на исти начин позвати и првашњи купац ако се зна где је.

Digitized by Google

Чл. 170.

Од дана првога огласа до дана продаје не рачунећи и та два дана несме проћи више од осам дана за продаје у вредности до 10.000 дин., ни више од десет дана за продаје преко ове суме.

Чл. 171.

Продаја ће се вршити у месту пописа или на Берзи и то за сваки комад за се или све укупно, како буду захтевале све прилике, интереси осуђеног и поверилаца, а све према оцени самога извршиоца, или према наређењу Управе (чл. 18 зак. о јавним Берзама).

Чл. 172.

На продаји се не могу надметати само малолетни, презадужени, распикуће, извршилац, онај чије се имање продаје, а на поновној продаји још и онај на чију се одговорност она врши (чл. 177.).

На продајама. што се на Берзи врше, не могу се надметати ни они који ову не могу посећивати, ако се продаја врши у време берзанских састанака.

Чл. 173.

Ко хоће да се за другога надмеће, мора извршиоцу при лицитацији поднети уредно пуномоћство.

Чл. 174.

При продајама непокретности сваки је надметач дужан положити у име кауције 10% од процењене вредности добара, које хоће да лицитира.

Кауција даје се у новцу, сигурним папирима од вредности по курсу, а и у гаранцији каквог солидног вовчаног завода.

Од давања кауције ослобођавају се само интабуланти и они повериоци за чији је рачун имање и пописано, и то у онолико, у колико би њихове тражбине са интересом покривале суму кауције, коју би иначе ваљало положити.

Digitized by Google

Чл. 175.

Продаја се свршава кад надметање престане. Тада ће извршилац два пута гласно исказати највећу понуђену цену и ако нико више не понуди исказаће је и трећи пут и понуђачу исте добро уступити.

Чим се цена трећи пут искаже престаће даље надметање и положене кауције враћају се полагачима осталим, а само се купчева задржава.

Чл. 176.

Излицитирана цена полаже се извршиоцу на признаницу и то за покретне ствари одмах. а за непокретне (16) шеснаестог дана после дана продаје.

Но купац, у колико би се из цене тако купљене ствари по реду првенства могао намирити, може на толико дати признаницу место готовог новца.

Исто тако и онај купац, који ништа нема тражити од господара продаве ствари, ако га повериоци за чији се рачун добро продаје за новог дужника приме, а дотадањег дужника за толико ослободе, не мора готов новац полагати, него ће о томе поднети извршиоцу влашћу оверену изјаву ових поверилаца.

Остало се мора положити у готову новцу и на одређено време.

Чл. 177.

Ако купац непокретности не положи новац на време (чл. 176.) извршилац ће на одговорност његову извршити нову продају.

Нова продаја за покретност може се и одмах предузети.

Чл. 178.

Ако на другој продаји непокретности изађе мања цена, онда је тај мањак дужан накнадити онај први купац. Изађе ли пак већа цена, он нема права на вишак.

У сваком случају нарочито учињене трошкове око ове друге продаје мора накнадити онај први купац.

Све ове накнаде наплаћују се само из његове кауције у колико она залаже.

Digitized by Google

Чл. 179.

Папире од вредности ма какве врсте, као и валуте, продаје извршилац и без одређивања продаје и осталих формалности на састанцима Берзанским ма и не биле котиране на Берзи.

Код папира на име, извршилац је властан место дужника учинити потребан пренос.

Чл. 180.

Ако на продаји ван Берзе нема ни два надметача, а излицитирана цена буде испод процене вредности, извршилац ће на продајном протоколу саслушати дошавше повериоце, хоће ли који од њих добро по процени примити или не, и како да се поступи па ће тако и урадити. У случају неспоразума поверилаца решава већина срачуната по количини тражбина. При једнакој подели важи мишљење корисније за осуђенога. При продајама на Берзи добро се уступа по цени која се излицитира.

Чл. 181.

Продавање се обуставља чим се добије сума довољна за исплату свих досуда и продајних трошкова.

Чл. 182.

Извршење неће се предузимати, а од предузетог одустаће се:

1) Ако је случај из чл. 157.

2) Ако се поднесе каква јавна или и од повериоца издана исправа, којом би се доказивало да је ова измирена после изречене пресуде.

3) Ако је сам поверилац дао рок за почетак извршења док овај рок не прође.

Чл. 183.

О свакој продаји сем случаја из чл. 179 и 184 водиће се нарочити продајни протокол који мора садржавати:

1) Име онога чије се имање продаје и за чији рачун.

2) Место, дан и време почетка и свршетка продаје.

3) Име кмета ако је присутан.

Digitized by Google

4) О покретности означење: шта је коме, колико и пошто продато. Код папира и нумерисаних ствари, означиваће се серија, број, нумера и т. д.

5) О непокретности означење: врсте, места положаја, величине, границе и граничара, имена надметача, цена коју је који нудио и коме је и пошто продато. Ако је више парчади бележиће се за свако посебице, а само цене могу бити опште, ако је све укупно продато.

6) Подписе купаца и осталих присутних лица, чије је присуство нужно, а по могућству и још којег од присутни надметача. Ако је ко неписмен подписаће га особени сведок, па се и сам подписати.

7) Оправдање, ако која формалност није испуњена.

8) Изјаве које би се учиниле при продаји (члан 180 и т. д.).

9) Оверење и подпис извршиоца.

Чл. 184.

Но при продајама покретних ствари кад се на Берзи врше није потребан особени продајни протокол, већ је довољно кад их извршилац уредно заведе у свој дневник.

Чл. 185.

Као неуредна сматра се она продаја, код које нису испуњени прописи члана: 140, 142, 154, 156, 157, 160, 167, 168, 169, 170, 172, 175, 179, 180, 182 и 183 ових статута.

Г. — Измирење повериоца и свршетак извршења

Чл. 186.

Од продајне цене у сваком случају најпре се наплаћују таксе судске и продајни трошкови. У ове последње долазе:

1) Награда извршитељу,

2) Накнада присутном органу полициске власти по постојећем закону о томе.

3) Награда стараоцу.

4) Издаци око пописа, процене, огласа и продаје имања. Ближе одредбе о начину срачунавања и величини

Digitized by Google

ових трошкова прописаће Управа Берзе а одобрити Министар Народне Привреде.

Чл. 187.

Од остатка ће извршилац, ако нема никаквих препрека нити спорова о праву наплате, намирити кога треба по судској одлуци, па што претече дужнику вратити.

Чл. 188.

Ако је на продатом имању било још каквих терета или се појави ма какав спор о реду наплате, или се узапти и онај остатак по исплати према члану 187, извршилац ће новац са рачунима послати надлежном Суду на распоред.

Но ако је на продатом непокретном добру први интабулант Управа Фондова извршилац ће јој одмах и непосредно послати суму дуга и интереса до дана наплате, а њену квиту извешће и рачуне са осталом сумом, ако би ове биле послате Суду.

Чл. 189.

У сваком случају продаје непокретности извршилац ће оригинални продајни протокол (чл. 183) послати надлежном суду, да би се купцу тапија издала.

Чл. 190.

Кад се одлука судска подпуно изврши онда ће извршилац њу предати осуђеноме заједно са квитом о наплати.

Ако је извршење неподпуно извршилац ће на самој одлуци записати у колико је извршена, па је повериоцу на захтев вратити а осуђеноме одговарајућу квиту издати.

Чл. 191.

Сва акта која се односе на извршење, заводе се у засебне деловодне књиге о извршењима. Ове стоје код Управе Берзе, а у архиви њеној, и одвојено чувају се и дотична акта.

Digitized by Google

IX.

Одржање и престанак Берзе

Чл. 192.

Берза ова одржава се и своје издатке подмирује:

1) Државном помоћи док ова траје по чл. 21. зак. о јавним Берзама.

2) Помоћу општине београдске.

3) Приходом од такса за Берзанске карте.

4) Приходима од судских и продајних трошкова.

5) Приходима од разних новчаних казни изречених у корист касе берзине.

6) Приходима од своје имаовине.

7) Осталим непредвиђеним приходима.

Чл. 193.

Сем случаја из чл. 13. закона о јавним Берзама, ова Берза може се укинути ако то реши њена скупштина на којој је присуствовало најмање $^2/_3$ чланова и од ових за престанак гласало $^2/_3$, па ту одлуку одобри Министар Народне Привреде.

У случају престанка ове Берзе њена чиста имаовина предаће се на чување Управи Фондова односно њеној заменици, а издаће се оној Берзи, која се затим буде у Београду основала.

X.

Државни надзор

Чл. 194.

Надзор државних власти над овом Берзом опредељен је законом о јавним Берзама.

Чл. 195.

Непосредни пак надзор Министра Народне Привреде врши се преко комесара Берзе. У циљу остварења овог надзора Управа Берзе је дужна:

Digitized by Google

1) У згради Берзе бесплатно ставити комесару на расположење пристојну канцеларију с довољним намештајем, канцелариским материјалом и послугом.

2) Благовремено га извештавати о држању својих седница и дневном реду истих.

3) Све одлуке донесене у седницама без комесарова присуства, као и наредбе своје достављати му на прочитање пре него што се обзнане и изврше. Комесаров подпис важи по члану 62 ов. статута. Но ако се ове доставе не би могле учинити комесару, учиниће се непосредно Министру Народне Привреде и тада подпис о пријему важи по члану 62 ових статута.

4) На исти начин достављати сазиве скупштине Берзе са дневним редом, резултате свих избора чим се изврше као и преписе записника и спискова по члану 46 овог статута.

5) У свим приликама бити на руци комесару и указивати му сваку помоћ за успешно вршење његове дужности.

Чл. 196.

По себи се разуме да комесар може присуствовати састанцима и скупштинама Берзе, као што у свако доба може прегледати рад Управе, њене књиге, акта и документа.

Чл. 197.

За све од комесара обустављене или ad referendum узете одлуке мора се Управи доставити решење више надзорне власти у року од 24 сата, иначе се оне сматрају као пуноважне и извршују се.

XI.

Прелазно наређење

Чл. 198.

Досадањи финансиски одбор функционисање према избору II редовне скупштине.

7. Јуна 1897. год.

Београд.

Digitized by Google

На основу чл. 2. закона о јавним берзама одобравам и потврђујем овај статут београдске Берзе.

Такса за потврду, по чл. 2. тач. 6. закона о таксама, није наплаћена.

II. Бр. 4363.

6. Јула 1898. год.
Ниш.

Министар
Народне Привреде
С. М. Лозанић.

Digitized by Google

УЗАНСИ БЕОГР. БЕРЗЕ

ПО ПОСЛЕДЊОЈ ИЗМЕНИ И ДОПУНИ

Чл. 1.

Рад на Берзи траје један и четврт часа.

Чл. 2.

Налози се примају у току првог сата рада. Престанак примања налога огласиће се звоњењем.

За остало четврт часа извршује се само дотле пријављени а неизвршени налози. Чим протече и ова четврт часа огласиће се престанак састанка звоњењем и тада присутни напуштају одмах локал.

Чл. 3.

После првог звона сензали закључују своје бележнике, т. ј. не примају више налоге.

Чл. 4.

Званичне курсеве утврђују : Комесар, Дежурни Члан и Секретар Берзе.

Чл. 5.

Утврђење званичних курсева бива на основу сензалских систематичких извода.

Чл. 6.

Делимично извршење налога може се учинити само са накнадом дозволном налогодавца.

Digitized by Google

Чл. 7.

Поред систематичких извода сензала комисија за утврђење званичних курсева служи се зато још и различитим саопштењима сензала, која су ови дужни на захтев дати по највећој савесности и убеђењу.

Уз то Секретар Берзе мора за време рада берзанског пазити на кретање овог и нотираги нужне податке, који могу упутити бољем изналажењу званичних курсева.

Чл. 8.

Сензали утичу на нормирање званичних курсева.

Чл. 9.

Списак директно закључених послова предају сензали курсној комисији у исто време кад предају и изводе посредних послова.

Чл. 10.

На случај да су неки послови само непосредно закључени, а курсна комисија не налази довољно јака ослонца за публицирање закључене цене, јер су трансакције можда незнатне, и т. д., онда се стављање тих цена у курсни лист може изоставити.

Чл. 11.

Најдаље 1 час по закључку састанка званични курсеви морају бити утврђени, одмах на табли обзнањени, протокол састављен и извод у штампу предат.

Курсни лист

Чл. 12.

Курсни лист штампа се на Српском и Француском језику.

Чл. 13.

Он има више одељка и ови се по потреби множе и смањују.

Digitized by Google

Чл. 14.

У одељку за ефекте стоји: номинална вредност, уплаћена квота, име, интерес, ако је познат и дивиденда последње године. Даље се налази рубрика за означавање је ли ефекат амортизирајући, рубрика за основни капитал, рубрика за понуду, тражњу и утврђени курс.

Чл. 15.

У одељку за робу стоје рубрике за квалитет, и квантитет, за који се курс разуме.

Чл. 16.

И закључно последњи курс износи се у курсном листу најдуже 15 дана.

Нотирање

Чл. 17.

Курс се нотира у сребру.

Чл. 18.

Менице за Аустро-Угарску — Беч, Пешту и Трст нотирају се по виђењу и 8 дана.

За друга места: Париз, Лондон, Берлин, Солун, Цариград, Мајланд и Рим — по виђењу.

Чл. 19.

Златан кован новац нотира се по комаду.

Новац несме бити ни бушен, ни повређен, ни вештачки олакшан.

Чл. 20.

Папирни новац нотира се од јединице 100 туђе вредности.

Енглески новац од 1 фун. штерл.

Чл. 21.

Стране менице од јединице 100. — стране вредности.

Енгјеске менице од 1 ф. шт. Ефекти од 1 комада.

Digitized by Google

Курсни знаци

Чл. 22.

Из бележака секретарових, које је за време берзанског рада учинио, одређује се на крају курсног листа тенденција тог дана са чврста, лабава, повољна. У курсни лист може се ставити још и почетни и закључни курс.

Сензали

Чл. 23.

Управа Берзе одређује, у којим ће артикалима сензал чинити посредовање.

Чл. 24.

Врше ли један исти посао два сензала, онда ономе који је примио куповни налог припада дужност, да изда закључнице. У овом случају подписују закључнице оба сензала, а посао разводи у дневник само сензал са куповним налогом.

Чл. 25.

Сензалима је забрањено примати посредничке налоге од лица, која нису чланови или посетиоци Берзе.

Чл. 26.

Кад сензал не казује име свог налогодавца онда је дужан другој страни на захтев показати где је, у чему је и колико је покриће, које је примио од пређутане стране. Ако ова страна нађе покриће за недовољно онда одустаје одмах од посла.

Чл. 27.

Сензали морају бити на своја места 10 минута пре почетка Берзе.

Чл. 28.

О свему оном што може нанети штете заинтересованим на Берзи, ако би то на јавност дошло, а нарочито о томе, ко је на Берзи закључио посао и какав, сензали су дужни да у најстрожијој тајности чувају.

Digitized by Google

Чл. 29.

Прокажу ли они ма шта, или каквим договором изазову штету заинтересованим на Берзи, они су тада одговорни, не само за накнаду материјалне штете, него их Управа Берзе може уз то казнити са 100—2000 динара.

Чл. 30.

Сензал се стара, да се налог изврши, зато он гласно објављује који налог није испуњен, т. ј. којој понуди нема тражње и обратно.

Чл. 31.

Налоге које сензали добијају пре састанка дужни су са свима појединостима забележити најтачније у књизи звана «Бележник» налога. Ове белешке морају најчистије бити. Белешка ове књиге садржи: Име, презиме и место становања налогодавца, предмет налога и остале услове.

Чл. 32.

На састанку сензал одмах преноси исти налог на лист звани пребиваоница и то на онај, који је за тај предмет. У пребиваоницу долазе исто тако продајни налози лево а куповни десно.

Белешка ових листова садржи само предмет и цену.

Чл. 33.

Пребиваонице стоје пред сензалом изложене, а публици је дозвољено загледати у њи. Њих има у оноликом броју колико предмета има, а ус то једне су за дневне а друге за терминске послове.

Чл. 34.

Сензали справљају прописане изводе за књиговодство Берзе и предају их секретару Берзе сљедећег дана најдаље до 9 сати пре подне.

Чл. 35.

Изводи ће носити поред осталог подписе сензала. Из дневника сензалског изводи се по реду како су послови тамо разведени.

Digitized by Google

Чл. 36.

Сензал мора истог дана у свој дневник завести све послове тог дана закључене. У дневник стављају се поред осталог и имена страна, па ма у закључници оне не биле познате; на крају развођења сензал ставља датум и свој подпис.

Чл. 37.

Евент. сторнирање у дневнику мора се тако извршити, да читкост белешке остане неповређена. За свако сторнирање и коректуру у дневнику сензалском потребна је претходна дозвола секретара и комесара Берзе.

Чл. 38.

Сензалски дневник на случај сензалског престанка, било услед смрти, било усљед ког другог разлога, оставља се код Управе Берзе.

Чл. 39.

Секретар Берзе може у дневник сензалски загледати и белешке испитивати.

Закључнице

Чл. 40.

Сензали справљају закључнице пошто су послови у дневник сегзалски заведени. Закључнице носе текући број посла, који је у дневнику на реду.

Чл. 41.

Закључнице дневних послова справљају се одмах и морају бити раздане најдаље за четири сата после свршеног састанка.

Чи. 42.

Закључнице дневних послова не подносе се на подпис.

Чл. 43.

Закључнице терминских послова подносе се најдаље идућег дина на подпис и то купчева закључница про-

Digitized by Google

давцу а продавчева купцу, а за тим најдаље другог дана раздају се.

Чл. 44.

На захтев Берзе стране су дужне дати јој закључнице на сравњење.

Чл. 45.

На захтев свога налогодавца сензал може ди не означује његово име; али зато, поред тога што прима на себе обавезу из чл. 74, тачке 5 берз. статута, дужан је још ако је купац непознат да означи неко познато место у Београду, где ће закључак да се изврши, ако није другојачије уговорено.

Чл. 46.

Такову закључницу подписује сензал на место пређутане стране и задржава за себе другу половину закључнице.

Чл. 47.

Послови између чланова Берзе непосредно обављени морају се доставити једном од сензала из дотичне групе, који ће посао у свој дневник увести и закључнице издати.

Чл. 48.

Непоступање по горњем члану казни се од 100 до 2000 динара, а такав посао не важи да је на Берзи закључен, пошто нема закључнице.

Домицил

Чл. 49.

Домицил послова разуме се Београд, ако другојачије није уговорено.

Чл. 50.

Локал радње односно стан купца разуме се за место испуне посла. Продавац ту испоручује вредност и исту наплаћује ако друкчије није уговорено.

Digitized by Google

Чл. 51.

Код послова са робом, ако се ова на истом месту налази где и купац, односно где је место испоруке, продавац је дужан, да о свом трошку пренесе и смести робу у магацин купца — ако друкчије није уговорено.

За сваку испоручену робу у вредности од 1000 дин. продавац има права да тражи одмах исплату.

Чл. 52.

Loco Београд разуме се београдска жељезничка или паробродска станица за место испоруке.

Чл. 53.

Ако роба долази колским довозом, онда се магацин купчев разуме за место испоруке.

Чл. 54.

Ако је случај члана 52 ових узанса, онда је продавац дужан, да преда робу на обалу или жељезничку станицу — постављену на кантар.

Предмет котирања

Чл. 55.

На Берзи ће се котирати ови предмети: храна, шљиве, шипарка, пекмез, маст, сува и сирова сланина, мед, восак, лој, вино, ракија, брашно, пасуљ, кудеља, ораси, угаљ, новац, ефекти, чекови (повуке) и бонови.

Чл. 56.

Куповина и продаја може се на берзи извршити само тада, ако је обим трга најмање један Берзански Закључак. Преко једног закључка могу бити разломци.

Чл. 57.

Један Берзански Закључак износи:

Digitized by Google

I. Продукти:

За храну, шљиве, шишарке, пекмез, брашно, ораје, пасуљ 100 мет. центи.

За вино и ракију 50 хектол.
« мед и маст 25 мет. цен.
« восак 5 « »
« угаљ 1000 « « (10 вагон)
« сланину и кудељу 50 мет. цен.

II. Новац, ефекти, чекови (повуке) и бонови

Берзански закључак износи за: новац, банкноте, чекове (повуке) и бонове:

100 — Наполеондора
100 — енгл. фун. стерл. (Z)
100 — Тур. лира
200 — # Дуката
2000 — нем. марака (M)
1000 — форин. а. вр. или 2000 круна
2000 — франака,
2000 — лира талијанских.

За ефекте: уплаћених
мање од 50 дин. 25 комада
уплаћених „ 50 до 250 10 «
« преко 250 5 «

Куртажа

Чл. 58.

Посредничка куртажа за посредовање у Берзанским пословима износи:

1. На новцу, чековима (повукама) и боновима дин. 0·18‰.

2. На ефектима ½ ‰.

Све од закључене вредности посла.

Digitized by Google

3. За храну	по	Дин.	0.005	од	100	кил.
„ шљиве	„	„	0.01	„	„	„
„ шишарке	„	„	0.01	„	„	„
„ пекмез	„	„	0.01	„	„	„
„ маст	„	„	0.02	„	„	„
„ мед	„	„	0.05	»	„	„
„ лој	„	„	0.02	»	„	„
„ восак	„	„	0.05	„	»	„
„ брашно	„	„	0.005	„	„	„
» пасуљ	„	„	0.01	„	„	„
„ кудељу	„	„	0.05	„	„	„
„ угаљ	„	„	0.50	од вагона		
„ вино и ракију	„	„	0.20	од хектолит.		
„ ораје	„	„	0.01	од	100	кил.
„ суву и сирову сланину			0.02	»	»	„

Ову куртажу плаћа како купац тако и продавац свом сензалу.

Чл. 59.

Куртажа се плаћа сензалу при предаји закључнице.

Испоручивост

Чл. 60.

За испоручиве (лиферујуће) ефекте разуму се само они који:

1, нису амортизирани,

2, који су снабдевени са текућим купонима,

3, који нису повређени толико да је њихова вредност отуда мања и

4, који нису оптерећени каквом клаузулом, која или материјалне незгоде изазива, или отежава промет ефекта.

Чл. 61.

Ефекти се тргују и нотирају са текућим каматним и дивидендним купоном. Дивидендни се купон скида од дана означеног за исплату.

Чл. 62.

Пре предаје сирове сланине предходно се отреса со.

Digitized by Google

Чл. 63.

Сланина мора бити чиста и не ужежена.

Чл. 64.

Маст мора бити чиста, добро печена и без икаквих задаја.

Чл. 65.

Пшеница — релативну тежину и уродицу пшенице, ражи, јечма и овса одређује Управа Беогр. Берзе сваке године у времену између 15 Јула до 15 Августа и то објављује прописним путем.

Под уродицом разуме се: *код пшенице* све оно што није пшеница, као и зрна главничава и гагричава;

Код ражи важи што је и за пшеницу речено, с тим да може имати 5% пшенице која се не рачуна у уродицу;

Код јечма и овса као код пшенице.

Кукуруз — круњен, не сме бити угрејан и не сме имати никакве уродице.

За све врсте хране важи: Да храна на 100 килограма не сме имати више нечистоће од 1 килограм. Нечистоћа је плева, песак, земља и ђубре. Рана не сме бити буђава а ни са задајем, тако исто ни влажна.

Суве шљиве — тргују се на 100 кил., морају бити овогодишње (нове) подпуно здраве, не смеју имати пареница, не смеју бити димљиве ни квашене.

Под узансом разуму се шљиве до 120 комада у ½ килограма.

Шљиве решетане (70, 75, 80, 85, 95, 100, 110, 120, 125, 130) продају се у новим паковима бруто за нето; пакови морају бити једнаке (егализоване) тежине.

Пекмез овогодишњи (нови) од шљива: тргује се на 100 килограма нето у новим бурадима од тврдог дрвета. Бурад не смеју бити од буковине и чамовине.

Пекмез мора бити добро укуван, без примеса од кожурица и коштица и без загоретина.

Бурад тежа преко 200 килограма нису испоручива.

Мед цеђен мора бити чист, без икаквих додатака.

Восак мора бити чист, без икакве мешавине и талога.

Вино чисто природно. Не сме имати неприродан мирис.

Digitized by Google

Брашно пшенично не сме да буде: горко, буђаво, не сме имати у себи паспаља и у опште никаквих додатака.

Пасуљ овогодишњи, чист, без ђубрета.

Ораси овогодишњи, суви и неубуђани.

Кудеља — бела, здрава и без дрвета.

Чл. 66.

Продавац не губи право испоруке све до коначног рока, ма да је раније робу подносио а купац му исту одбацио.

Неиспуна посла

Чл. 67.

Неиспуна посла констатује се протестом.

Чл. 68.

Чим истекне рок испуне и пошто је ова затражена, ако је једна страна у неиспуни, онда друга страна идућег дана до 9 сати пре подне о томе извештава секретара Берзе писменом коме се и закључница прилаже, нашта му издаје реверс. Пропусти ли се овај рок, онда престаје право тужбе.

Чл. 69.

У писмену се изрично тражи протест. За овим ће чиновник Берзе, кога Секретар одреди или сам најдаље до 10 часова поднети закључницу на испупу, и на случај да се испуна одбије он ће о томе секретара до 10 и по часова тога дана известити.

Чл. 70.

Секретар ће одмах за овим протест издати, пошто је такса прописана положена.

Чл. 71.

Протест садржи поред преписа закључнице још и констатовање да је испуна тражена и да је одбивена.

Digitized by Google

Чл. 72.

Протест подписује Председник односно дежурни Члан и Секретар Берзе, а носи још и подпис онога, који је закључницу на испуну подносио.

Чл. 73.

Ако је друга страна или домицил посла ван Београда, онда се подносење на испуну чини препорученим писмом или препорученим телеграмом, како тражиоц протеста то буде хтео, — но увек ако се такса напред положи.

Чл. 74.

Страна, која се у неиспуни налази, дужна је платити све трошкове другој страни.

Чл. 75.

Ако је купац или продавац у неиспуни, онда друга страна тражи од Секретара Берзе, да се сензалу да, да закључену вредност на Берзи прода одн. купи. О овоме извештава берз. сензал страну која је у неиспуни.

Чл. 76.

Ову продају или куповину мора извршити истог дана кад је рок или најдаље дан доцније. А на случај да се и тада продаја одн. куповина не може извршити, па ма и делимично, онда ће се продаја одн. куповина предузимати сваког дана док се не изврши.

Чл. 77.

Страна која је у неиспуни дужна је платити разлику између уговорене и добивене суме.

Чл. 78.

Странама стоји у вољи, да ли ће тражити испуну посла и протест изискивати или не.

Чл. 79.

Ако једна страна при терминском послу пре рока извршења дође под стечај а закључак није пренешен (це-

Digitized by Google

дирáн), онда је друга страна у праву, да се најдаље један дан пре стецишне пријаве за исти рок на берзи покрије и са разликом првобитне суме и ове покрића, заједно са трошковима око покрића у масу пријави.

Ако код пренетог (цедираног) закључка продавац пре рока за извршење под стечај дође, онда је први купац у праву, да по горњем члану против истог поступи.

Жиранти и цеденти остају на спрам њихових последника у обавези за тачно извршење закључка, а сваки од њих има право да од сваког непосредног предходника, који закључак није „без обавезе" пренео, тражи одговарајуће покриће.

Ако пак први купац, један између или последњи жирант, одн. преносиоц једног пренетог закључка, пре рока за извршење дође под стечај, онда за продавца и солвентног преносиоца — жиранта, одн. за солвентног првог купца, остаје закључак у важности.

Сопственик закључка дужан је да се код инсолвенције првог купца или непосредно или преко берз. Секретара продавцу јави.

Налог за покриће писмено се даје секретару берзе пре почетка берзан. састанка.

Разне одредбе

Чл. 80.

Берзански посао може бити закључен тако, да је време извршења један одређен дан. Ако дан испоруке није одређен, него је само време испоруке одређено, на пр. од 15. па до краја месеца па ма који дан, онда страна која има право на избор мора противну страну 2 дана пре и то најдаље у почетку Берзиног рада о томе известити.

Одказ се чини преко Секретара берзе, који је дужан да тај одказ одмах са бројевима закључница на нарочитој табли изнесе и доставу о томе пошаље страни, којој је одказ учињен.

Digitized by Google

Чл. 81.

Налогодавац може тачно одредити сензалу, каква може бити друга страна.

Чл. 82.

Ако дан испуне једног посла пада на какав празник онда први дан иза празника важи за време испуне.

Чл. 83.

Пада ли на какав празник дан одказа, онда се дан после празника ово извршује.

Чл. 84.

Ако је међу партијама уговорено да се испуна посла изврши само компензирањем курсне разлике, онда у таковим диференциским пословима нема места тужби.

Чл. 85.

И онај посао чија вредност очигледно надмашује материјалну моћ страна сматра се за диференциски посао.

Чл. 86.

Код терминских послова са робом продавац је дужан предати 4 дана пре дана испуне упутницу свом непосредном купцу, а овај по потреби преноси ову на свог купца итд. тако, да последњи имаоц — индосатар — прима робу.

Чл. 87.

Преноси упутнице морају бити испуњени.

Чл. 88.

Упутница садржи квантум и квалитет вредности, а дан пре испуњена презентира се продавцу, т. ј. означује се место испуне.

Чл. 89.

Ако је послу са ефектима додат домицил продавац је онда дужан, да у интересу чистог односа комитента и комисионера, преда ефекте комисионеру са једним списком — bordereau, у коме су тачно исписане нумере и остала обележја папира.

Digitized by Google

Чл. 90.

Свако акционарско Друштво, које се управи Берзе обраћа за берзанско пласирање својих папира, мора предходно предати Управи Берзе своја Правила и све остало, што Управа Берзе буде захтевала.

Чл. 91.

Новчани заводи, чије се акције нотирају на Берзи, дужни су да достављају Берзи уредне шестомесечне билансе.

Чл. 92.

Биланс мора бити најтачније склопљен, а по свакој примедби берзанске управе мора се објашњење дати.

Чл. 93.

Котирање папира акционарских друштава дозволиће се ако друштво има најмање 100.000 динара уплаћеног капитала.

Чл. 94.

Такса за котирање акција новчаних завода и папира свију других акционарских друштава, изузимајући државне папире и папире индустриских предузећа — годишње $^1/_4$ од $^0/_{00}$ од уплаћеног капитала.

Такса

Чл. 95.

У корист берзанске касе наплаћује се 0.10 од сто од вредности посла.

Ову таксу сензал наплаћује а предаје је недељно благајни берзиној.

Чл. 96.

Судска такса. — За поднашање тужбе поред државне — 5 динара;

За вештаке и сведоке наплаћује се за сваког по 10 динара, а за оне са стране још и попутнина и трошак што Суд одређује.

За протесте до 500 дин. 2, преко 500 до 1000 дин. 3., а преко 1000 дин. 5 динара;

Digitized by Google

За тражење вештака 2 дин.

» « изузећа Судија 5 дин.

« « пресуду и хартију 10 дин.

Од спорне вредности (стварне разлике) 3 од сто.

За тражење да се за изгубљено решење изда копија 5 дин.

Ако се издају решења, и какве писмене наредбе по једностраном захтеву 4 динара.

Кад стране које нису парницу повеле саме без позива престану Суду и поравнају се 6 динара.

За тражење да се парница одложи 5 дин.

За свако тражење да се ново рочиште одреди, било што једна страна на рочиште не дође у одређен сат, било што се обе стране тако сагласе, било што се ово мора продужити с тога што једна страна нов доказ поднесе, а друга неће да одговара, 20 дин.

За правдање изостанка од рочишта 5 дин.

За тражење испита сведока пре парнице 5 дин.

За тражење да Суд нареди продају 2 дин.

Чуварина депозита $^1/_2$ $^0/_0$ од вредности.

Берзанском извршитељу у месту 20 дин., а ако извршење заузима више дана, онда за сваки дан по 20 дин.

За извршење на страни плаћа му се попутнина, подвозни трошак и по 30 дин. дневно.

Време испоруке

Чл. 97.

Дневни послови испоручују се истог дана кад су закључени до 6 час. по подне.

Терминski послови испоручују се на дан рока до 6 часова по подне.

Код послова који су закључени на време одређено од једног до другог извесног дана да се лиферују, онај који има право на избор дужан је другу страну известити (учинити одказ) о предаји робе, ово важи за ефекте и валуту.

За храну: за јесен разуме се од 1 до конца Септембра; за пролеће од 1 до конца Априла.

Digitized by Google

Продавац је дужан најмање 50 мет. центи да преда, и има право да за то одмах тражи исплату. Код ефеката продавац може да лиферује најмање један закључак.

Чл. 98.

За оне послове, који дођу ради спорне расправе пред берзан. Суд, а који нису на берзи закључени одн. пријављени и по којима нису издате закључнице, плаћа се дупло:

1-во Куртажа.

2-го Берз. Такса.

2-ће Све остале судске таксе.

Такса под 1-во и 2-го наплаћује се одмах чим се једна страна обрати за протест, када се и ова такса и дупло наплаћује. Друге таксе се наплаћују према развоју самога спора.

Све ове таксе иду у корист Берз. касе.

1. Јула 1898. год.
у Београду.

На основу чл. 2. закона о јавним берзама одобравам и потврђујем овај узанс Беогр. Берзе.

Такса за потврду по чл. 2. тач. 6. закона о таксама није наплаћена.

ПБр. 4363.
6. Јула 1898. год.
Ниш.

Digitized by Google

УРЕДБА О ЕСНАФИМА

НАДПИС ПРВИ

УВОД

§ 1.

Занати и трговине двојаког су реда: еснафскога и не еснафскога.

Еснафски занати и еснафске трговине за сад оне су, које су у надпису 3, Глави I § 92. поименце наведене.

§ 2.

Сваки, који права Србина ужива и дужности Србског сажитеља према Правитељству Србском и својој обштини испуњава, може занат, који зна, на своју руку радити, или трговином, на коју се да, занимати се.

§ 3.

Но еснафски занáт као мајстор радити и еснафску трговину отворити и држати само ће онај моћи, који је свему удовлетворио, што је за то овом Уредбом прописано.

§ 4.

Надзиравање нáд еснафима спада у дужност полицајној власти. Она ће дакле на то мотрити, да се устројени једном еснафи по правилима ове Уредбе држе, и она ће опредјељавати, оће ли се, поред постојећи већ, још који еснаф од какве нееснафске занатске или трговачке радње устројити.

Digitized by Google

§ 5.

Безбједности ради житеља, и да се овима превара не би чинила, полицајна ће власт, надзиравајући над сваком занатском и трговачком радњом, дужна бити:

1.) о том бригу водити и чувати, да се они послови, којима се, или кад се израђују, вода и ваздух квари, или док се држе, на који год начин здрављу и животу људи шкодити може, не израђују између мјештански обиталишта или близу ови, и не држе без надлежне предострожности у кућама, или у дућанима, или у смјеститима.

2.) она ће и на то мотрити, да се продавањем извјесни производа, а нарочито они ствари, које људима за рану служе или које се пију, превара не чини, и тога ради она ће настајавати, да се од овакви ствари само добре, здраве, неукварене и неподметнуте и све под пуну законити мјеру, као и по одређеној такси, ако и ова за њи постоји, продају.

НАДПИС ВТОРИ

о онима, који у еснафски ред спадају

ГЛАВА ПРВА

О ученицима

§ 6.

Малољетан само са знањем оца или, ако је сироче, Тутора свог или онога, који је старање о њему на себе узео, може за ученика (научника, шегрта, чирака) код еснафског мајстора или трговца на науку и у службу стати.

§ 7.

У трговину само ће се онај за ученика примити, који зна читати и писати; а за шегрта на занат још се за сад може узети, и који ово незна.

Но сваки, који се на занат или у трговину за ученика прима, мора показати прописано свидјетелство, да је или велике богиње одлежао, или да му је кравља оспа накаламљена (види уредбени додатак о каламљењу 1844).

Digitized by Google

§ 8.

За теже занате и за већу трговину иште се дуже време, за које ће ји ко морати учити, него за лакше занате и за мању трговину; међутим погодба о овом времену науке и у напредак ће зависити од воље уговарајући страна, наставника и ученика, и од уведеног еснафског обичаја и искуства.

§ 9.

Мајстор или трговац, као наставник, има право искати, да га ученик његов за науку, коју ће му давати, награди.

Награду пак ову за науку даће ученик свом наставнику или у новцу, или ће му је одслужити, како се о том погоде.

Од погодбе ће зависити, колико ће и како ће и онај ученик служити, којега ће наставник његов, осим осталог, и одевати.

§ 10.

Мајстор или трговац дужан је касателном еснафском Старешини јавити, кад је и како је свог ученика на науку примио, и то најдуже за један месец дана после тога.

Ако еснафски старешина није у мјесту, он ће га о томе моћи и писмено, но свагда достовјерно, извјестити.

§ 11.

Еснафски старешина извјестивши се о том записаће новога ученика у еснафски Протокол за ученике, назначивши у овоме, осим имена његовог, колико му је година, одкуда је, како му се отац, или тутор, и наставник зове, кад је и на које време код овога на науку заната или трговине стао, и најпосле на што су се наставник и ученик један другом, нарочито касателно награде или службе §§ 9. и 116., обвезали.

Таксе, што је ученика у еснафски протокол завео наплатиће еснафски старешина за еснафску касу или од ученика, али ако од овог не узмогне, од његовог наставника: 1 цванцик.

Digitized by Google

§ 12.

Ученик је дужан свога мајстора или господара, који га учи и рани, као оца свога и учитеља, поштовати и слушати, и свагда се код њега благонаравно владати.

Тако мора он и домаћицу поштовати, и њој као и калфама, који су од њега старији, а по потреби и заступници наставника, покоран и послушан бити.

§ 13.

Ученик је дужан код свога наставника како оне послове, на којима се учи, тако и све друго у кући, на што му се погодбом обвезао или чим се обично ученици занимају, без упорства и пријежно радити, осим они тешки или млоги побочни послова, за које довољно снаге не би имао, или око који би оно времена, што му је за науку нуждно, очевидно губити морао.

§ 14.

Наставника је главна дужност према његовом ученику, да овога тако учи, како ће од њега за уговорено време као добар калфа моћи изићи.

А да би се то удејствовало, он ће поособно дужан бити: 1.) свога ученика разумно поучавати и пословима од занатá или од трговине, који су за њега, довољно занимати, и 2.) по дужности наставнической, које се примио, и о томе настојавати да се његов ученик код њега за радина и благонаравна човека изобрази.

§ 15.

Ученик је обвезан код свог наставника до уговореног рока у науки и у служби остати, па и у случају, ако би и пре тога толико од занатá или од трговине свико и научио, да би се за калфенски степен пријавити могао; а тако исто је и наставник дужан свога ученика за све уговорено време држати и учити.

§ 16.

Но наставник може свога ученика из следујућих узрока и пре уговореног рока отпустити:

Digitized by Google

а.) ако је ученик какву ружну и за домаћу чељад опасну болест на себе навукао, или ако је тјелесно и душевно тако неспособним постао, да не може више уредно радити и учити се,

б.) ако му ученик неће или не може по учињеној погодби своја обвезателства да испуњава,

в.) ако ученик краде или штету чини, или се од лењости скита, или невјеру и недозволјени договор с ким год у кући на штету или срамоту свога господара и његове куће чини, или наипосле ако овога или другог ког од његове фамилије безчести, једним словом ако се ружно и зло влада, а нити оће нити се може да поправи и уљуди.

За прве и мање погрешке, особито за оне, које ученик из незнања или из слабости малолјетства учини, нека наставник овога укором, а у случају потребе и благоразумном каштигом исправља.

§ 17.

Али и ученик може свога наставника пре времена оставити:

а.) ако наставник неће своје обвезателство, по закљученом уговору, према њему да испуњава, особито, ако га, како и колико треба, не учи и радњом, на коју се дао, довољно не занима, или ако с њим, злоупотребљујући своју власт, сурово или нечовечно поступа;

б.) ако га на зла и неваљала, законима и добрим наравима противна, дјела учи и навлачи,

в.) ако је исти његов наставник својим стањем тако ослабио, да га више не може држати и учити, и послом занимати, као што се с њим погодио, или колико му је за науку нужно.

Но како ово остављање старијега тако и оно отпуштање ученика пре времена треба свагда да се учини са знањем еснафског старешине, кои ће показану му ствар извидити и по том по надлежности поступити, да се и стране једна од друге ослободе, и, ако треба правица онои, која је тражи, учини, а и ученик из еснафског протокола изпише.

Digitized by Google

§ 18.

Ако се ученику занат или трговина, коју је почео учити, не свиди, него зажели други какав занат или другу какву трговину учити, па му ову жељу и отац или и тутор одобри, може он и из тог узрока свога наставника у свако време оставити; но у таквом случају мора он овоме своју намеру један месец дана пре изјавити, и при том му своје обвезателство, ако се то нарочито уговарало, н. пр. платом за науку, по справедљивости испунити.

И у оваком случају треба да се ствар са знањем еснафског старешине оконча.

§ 19.

Смрт наставника или ученика дреши уговор. Али ако удовица мужевљев занат или трговину продужи, може ученик и даље, по закљученом пре уговору, код ње на науки и у послу, под управом заступника покојног наставника његовог, остати; но ако или ученик код удовице не жели остати, или ако ова нема вољу ученика задржати, уговор престаје, и ученик може поради даље јошт му нужне науке код другог мајстора ил' трговца на науку стати.

§ 20.

Ученик је дужан сваку штету своме господару, коју би му навалице или из неопростиме немарности учинио, накнадити, па ако он за то не би средства имао, мора ће онај потребну накнаду учинити, који је за њега јемствовао.

§ 21.

Као што ученик свом учитељу и ранитељу у свему мора вјеран бити, тако је он дужан њему свагда, кад би год спазио и дознао да му ко од друштва или од калфи на какавгод начин штету чини, то благовремено и истинито јавити.

§ 22.

Ученици треба свима старијима: свештеницима, чиновницима, трговцима, мајсторима, и калфама, чест да

Digitized by Google

оддају, пристојно да се на сваком месту и у сваком послу владају, и да се чувају од сваког невољалог поступка, као и од скаредни и непристојни речи.

О испиту ученика

§ 23.

Ученик, који је уговорено време у науки навршио, пре него ће као калфа изићи, мора се испиту подвргнути.

А да би се овај испит за њега наредио, пријавиће се тога ради с њим наставник његовом еснафском старешини, кеји ће на то и чим се из еснафског протокола увери, да је време науке представшег му ученика доиста протекло, одма испитателни одбор саставити, и то од себе самог, од свога помоћника и једног од надлежни наивјештии, најпоштении еснафски членова; а и наставнику ученниковом дозволи ће, да и он може при испиту бити, ако мисли, да то његова или његовог ученика полза иште.

Где се не би мого наставник са својим учеником еснафском старешини пријавити онде ће моћи и сам ученик с писмом наставниковим овоме поради испита предстати.

§ 24.

Главна цјел овога испита биће, да се види, је ли досадашњи ученик доиста све оно од радње научио, што треба калфи знати.

Да би се дакле то видило и узнало, испитателни ће одбор, ако је од занатског реда, питати ученика, којег је на испит узео, о оном, што калфи од његовог заната треба знати, нарочито о том: како се тај занат, који је учио, ради? какав је алат за исти занат потребан и како се он употребљава? од каквог се материјала послови тог заната израђују, и, ако се оваи материјал готов некупује, како се прави, чини или приуготовљава? — затим ће одбор ученику дати, да што од наученог заната пред њим изради за пробу полученог потребног знања и нужне у истоме вјештине

Трговачки испитателни одбор испитаће ученика о том, што му је као калфи нужно знати од трговине, читати, писати, и рачунати.

Digitized by Google

§ 25.

Испитателни одбор дужан ће бити у свему тому (§ 24.) имати у виду не само, што је прилика и право од ученика у то време захтевати, него и то обстојателство да се испитанику топрв одонда, кад ће калфом постати, боље и шире поље отвара, на ком ће се све више и боље у својој радњи, у занату или у трговини дотеривати и изображавати. А особито призрење има'ће он на оне ученике, који су надлежне науке у Правителственом посленотрговачком училишту с успехом изучили, и по томе ће при испиту над оваковима нанвише за предмет овога узимати, што од касателне радње пословну или техническу част сачињава.

Но ако се овим испитатељи напомињу, да не поступају неприличном строгошћу са учеником при испиту; опет за то с друге стране у дужност им се налаже да у овом како од ученика тако и од његовог наставника савестно оно зактевају, што је год прилика и нужно; јер је главна намјера Правителства, овим устројством еснафа удејствовати, да се људи, кои ће занате радити и трговине држати, како треба изображавају.

§ 26.

Ако је ученик на испиту показао, да довољно способности има за послове, које ће као калфа радити, онда ће га еснафски старешина пред осталим членовима одбора у калфенски протокол еснафа уписати, и по том ће му од стране еснафа калфенско писмо дати, које ће он, старешина, поред еснафског печата потписати и мјестна или надлежна полицајна власт потврдити.

§ 27.

Но ако испитателни одбор нађе, да испитани ученик нема довољно способности и вјештине, по томе да није достојан да се за калфу произведе; онда ће он извидити је ли за то сам ученик или његов наставник крив, и по томе ће еснафски старешина по решењу одбора и од стране еснафа наредбу учинити:

Digitized by Google

1.) да у случају, ако је наставник виновен, што му се ученик слаб и неспособан показао на испиту, то овај ученик код другог члена еснафа своју науку доврши, о старању и трошку, ако и то потребно буде било, тога пређашњег његовог наставника, којег ће, осим тога, и еснаф у своје време за оваку његову кривицу под одговор узети и, ако му је ученик за науку плаћао, досудити му, да овоме, према степену његове немарности и овога неспособности, или половину од оног или све, што је донде од њега у име плате примио, натраг врати.

2.) у случају, ако је сам ученик крив, што се код свога наставника није довољно за калфу изобразио, онда га еснафски старешина, такође по решенију одбора, неће из протокола ученика исписати, него ће га од стране еснафа упутити, да се јошт учи, па после, кад мисли, да ће свој испит добро моћи положити, да му се поради овога опет јави.

§ 28.

Ако би која страна мислила, да јои је испитателни одбор криво учинио, моћи ће се она, помоћи ради, обратити еснафском комисару, који ће саслушати и о ствари се њеном и од еснафског старешине извјестити, а затим, ако за нуждно нађе, представит'ће тако ислеђени предмет надлежном полицајном власти. која ће даље прописно по истоме поступивши, решити, или да се беспристрастним одбором ученик на ново испита, или да остане ствар, као што је први испитателни одбор решио и еснафски старешина наредио.

§ 29.

Будући да може ко какав занат или какву трговину научити, и да не стоји на уобичајеном или прописаном науки, то ће старешина од касателног еснафа и таковога, ако му се поради калфенског испита пријави, саслушати, и, испитателни одбор саставивши, испита'ће га по више изложеном правилу § 24. имајући за тим и с њим, као с оним, који је уредно шегртовао, калфенског ради степена поступити.

Digitized by Google

Ово се разумева и за оне ученике, који су своју радњу код каквог страног маистора или трговца учили.

§ 30.

Таксе ће ученик овом приликом платити:

а.) у еснафску касу, што су га у калфенски протокол уписали, 1 цванцик.

За калфенско писмо од еснафа 3 цванцика.

б.) Сваком члену испитателног одбора за труд и дангубу по 2 цванцика.

Ако је испитани ученик дете или сироче осиромашеног члена еснафа, ова ће се награда членовима одбора из еснафске касе издати.

§ 31.

Ако се уговором није погодба учинила, да ученик и после, пошто је за калфу произведен, за неко време и за угођену онда плату код свог наставника мора остати и радити: то ће он. како је калфом постао, моћи у посао отићи, на коју год страну и комгод мајстору или трговцу оће.

ГЛАВА ДРУГА

О калфама

§ 32.

Сваки калфа или најамник, који у какво место дође, да код каквог маистора или трговца у посао стане, мора се наипре месној полицаиној власти, као и сваки са стране дошавши, и после надлежном еснафском старешини пријавити, кои ће га, пошто му калфенско писмо види, у калфенски списак : авести, и, према обстојателству, или га наредити, где ће у посао стати, или му на вољу оставити да сам себи место потражи, §§ 31. и 36.

Где у месту нема еснафског старешине, дошавши калфа само ће се, пре нег где у посао стане, надлежнои мјестнои власти јавити, да она наипре с њим полицајно поступи.

Digitized by Google

§ 33.

Калфа ће дужан бити маистору или трговцу, кои га у посао прими, своје калфенско писмо и друге аттестате, ако ји има, показати, и с њим се за службу уредно погодити.

§ 34.

Погодба о времену, за које ће калфа где у послу стојати, чиниће се и у напредак по том, како је у ком мјесту или еснафу обичаи, или како се за то обе стране угоде.

Но за правило моћи ће се узети, да се ова погодба учини на по године или на целу годину дана.

Где се калфе погађају, да на парче раде, онде се на овако опредељено време не мора мотрити.

§ 35.

Ова погодба, између калфе и господара учињена, получава своју силу после осам дана, који ће бити време пробе и у ком ће свака страна другој моћи сваки дан посао или службу отказати.

Но ако обе стране на то пристану, да се ово време пробе не држи, моћи ће оне одма тврду погодбу закључити.

§ 36.

Калфи стоји на вољи да стане у посао код ког маистора или трговца оће. Међу тим, ако би се сам на то ослонио, како се од стране еснафа за њега порад' мјеста нареди, онда ће онаи од маистора или трговца имати првенство, да га у посао узме, кои се пре еснафском старешини за калфу пријавио.

Па јошт, ако би између такови био какав болестан член еснафа, или каква удовица еснафског члена, онда ће се калфа, кои посла тражи, дати оном болесном члену или, кад таквог нема, удовици; разумева се, ако овде ону заслугу нађе, коју би код другог члена могао имати.

§ 37.

Сваки је калфа дужан код онога, с ким се уредно погодио, за све уговорено време у послу стојати, ако законног узрока не буде, коим се погодба раскида. § 34.

Digitized by Google

Тако исто ни господар не може свога калфу пре уговореног рока без довољног узрока §. 42. одпустити.

§ 38.

Ако калфа није рад више код свога маистора или господара остати, него за колико се с њим погодио, онда ће му он у своје време, као што је у ком еснафу или месту обичаи, али свакојако на 14 дана пре уговореног рока, јавити.

И господар, који је наумио свога калфу на свршетку уговореног времена отпустити, дужан је овога се правила држати.

§ 39.

Калфа, кои на комад ради, или који је више новаца, него колико је заслужио, напред узео, не може пре свога маистора или газду оставити, докле примљени посао не изради, или док му узете напред новце не одслужи или не врати.

§ 40.

Калфа је дужан свога господара поштовати, сваки посао, на кои се наимио, по погодби и по његовим налозима уредно и ревносно израђивати, интересе његове радње и његово добро име чувати, и по домаћим обичајима и наредбама живити.

§ 41.

Маистор или трговац дужан је калфи све оно, на што му се при погодби обвезао, уредно испуњавати; с њим као са своим помоћником благоразумно поступати, и на оне послове, које или домаћим слугама или шегртима надлежи радити, не нагонити га.

§ 42.

Пре уговореног рока, у свако време и одма може маистор и трговац своме калфи посао одказати и одпустити га:

Digitized by Google

1.) ако калфа неће по погодби и по његовим налозима послове, кои му у дужност спадају, да израђује, него много упорствује и по својои глави ради, или ако против његове воље по читав дан није у послу, или више пута, кад му треба радити, овим посао оставља, па дангуби и ленствује, или време у којекаквои својој забави и скитњи проводи;

2.) ако се непристоино или сурово према маистору свом или господару и према ком од фамилије овога влада или ако о господаревои радњи зле гласе разноси, и тим овога име и кредит убија;

3.) ако мир и поредак кућевни буди како нарушава; често са свећом и ватром небрежљиво и лакоумно поступа, или ако је на себе какву гадну и за дом опасну болест навукао;

4.) ако краде и штету чини, или другог ког наговара и навлачи да господару његовом штету и неверство или иначе какво зло учини; или ако о срамоти овога у кући ради, или наипосле нечовечно и сурово с ученицима поступа;

5.) ако је телесно или душевно неспособним постао за даљи рад, или ако је сам господар несрећом својом до тако злог стања дошао, да му не може више посла давати нити га издржавати.

Сваку штету, коју калфа свом маистору или господару учини, мора он овоме накнадити, и у обште према роду и степену кривице, која се на њега докаже, казн претрпити по касателним законима. Али и газда је дужан калфи заслугу, која му припада, до дана отпуста издати.

Да је маистор или трговац из више наведени узрока свога калфу отпустио, о том ће он правилно и еснафског старешину, особито ако је у мјесту, извјестити.

§ 43.

Калфа може свога маистора или господара пре уговореног рока и без прописаног одказа § 38. оставити:

а.) ако је душевно или телесно тако изнемого, да не може више радити; б.) ако маистор или господар осведочено неуљудно с њим поступа; в.) ако га је исти господар на какво дело наговарао или навраћао, или нагонио

Digitized by Google

које је законима и благим обичаима противно; г.) ако му без довољног узрока од уговорене плате одкида, или му ову и раану врло неуредно издаје.

§ 44.

И у случају, ако су домаћа обстојатељства калфе такова постала, да он због њи никако не може више у послу, где се наимио, те ради, остати, него да се мога свои кућевни послова примити, може он свога маистора или газду и пре уговореног рока оставити, но то топрг десети дан после изјављеног му одказа по причини тогэ домаћег му обстојателства.

§ 45.

Маистор или господар, који свога калфу без довољног законног узрока § 42. пре уговореног рока и прописаног одказа § 38. одпушта, дужан је овоме пре одпуста оно плате издати, што му по погодби припада за време од дана уобичајеног оног или правилног одказа до излаза уговореног рока, по томе за 14 дана, или колико то време по обичају износи §. 38.

§ 46.

Калфу, који без довољног узрока § 43. свога маистора или господара пре угевореног рока и уредног одказа § 38. науми оставити, да еснафски старешина или, по обстојателству и потреби, надлежна полицаина власт натера, да истоме наипре изради, што му је дужан израдити, или да код њега оно време од уобичајеног или правилног одказа § 38. изслужи, или, ако се то неби могло удјеиствовати да му по справедљивости штету накнади, која му је за ово време произашла, што га изненада и у невреме оставља.

Докле калфа то не испуни, да му се калфенско писмо и аттестати, које има и које ће му ваљати дати, § 47. у руке недаду.

§ 47.

Сваки маистор или трговац, дужан је калфи, кад од њега излази, свидјетелство или аттестат о том издати, ко-

Digitized by Google

лико је време код њега у послу био, и како је, што му је надлежало, радио.

И овај аттестат треба да буде потврђен подписом еснафског старешине и печатом еснафа, или, ако еснаф није у месту, од месне полицајне власти.

§ 48.

Одпуштени или уредно изишавши калфа може у истом месту одма код другог маистора или трговца у посао стати, или даље отићи и себи место и посла где-год оће потражити.

§ 49.

Осим недељни дана и праздника сваки је калфа дужан сваки дан уредно, по мјестним и еснафским обичајима и наредбама, при послу свога господара бити и радити.

§ 50.

Калфе су дужне у недељне и празничне дане у цркву на Божију службу ићи и по пропису цркве у постѐ причешћивати се, на што ће еснаф мотрити и озбиљно настојавати, да они ове христијанске дужности не пренебрегавају.

§ 51.

Даље, калфе треба остале маисторе и трговце, како год и друге старије и одабране људе у обштини, па сваком мјесту учтиво и пристојно да предусретају, и да се свагда, као што благообразним и благонаравним људма надлежи, владају.

§ 52.

Калфа своје калфенско својство тим не губи, што у послу код каквог маистора или трговца не стоји, него се другим каквим пословима занима за време.

Digitized by Google

ГЛАВА ТРЕЋА

О еснафским маисторима и трговцима

§ 53.

Сваки, који жели право маистора или трговца получити, мора на испиту пред нарочитим одбором показати и осведочити, да је свои занат или трговину, коју оће да отвори и држи, уредно научио и да за то и остала прописана качества има.

§ 54.

Овај испитателни одбор свагда ће се саставити за рукодјелца или занапију од маистора, а за трговца од трговаца, о коима се зна, да су поштени и вјешти људи, и да испитанику нису изблиза род или непријатељи, а предсједаватће у њему еснафски старешина или његов заступник.

Двоицу од такови за оваи одбор избираће еснаф, једнога надлежна полицаина власт, и једнога сам испитаник.

Тако ће испитателни оваи одбор сваки пут састављен бити од 4 члена и од једног председатеља.

I Маисторски испит

§ 55.

Ко зажели маистором постати, наипре ће се за то код полицајне власти оног места или краја, у ком оће да седи и да ради, дакле у Београду управитељству вароши а иначе окружном начелству, пријавити, прикључивши надлежнои својој просби:

1.) Свидјетељство о том, да је пунољетан или да је законим путем за пунољетника признат; и

2.) Свидјетелства, како је свои занат учио, и како се донде спремао, да се сад може за маистора тражити.

Особита препорука при том биће му, ако може показати, да је у онои обштини, у којој жели као маистор радити, сталан и већ праван житељ, као што ће му и сведочанство од исте обштине, да је човек доброга владања, и добри школски аттестати од знатне ползе бити.

Digitized by Google

§ 56.

Разгледавши полицајна власт § 55. та Свидјетелства она ће просителља чрез еснафског комисара надлежном еснафу с налогом упутити, да еснаф с њим даље, поради правилног испита, поступи, назначивши у исто време и маистора, којег је она за члена испитателног одбора изабрала § 54. и пославши еснафу примљена просителљева свидјетелства.

§ 57.

Еснафски старешина, кои ће оваи налог примити, сазват' ће у договору с еснафским коммисаром еснаф у скупштину, и овоме ће просителљеву ствар и просбу представити, кои ће, ако нађе, да је такова основана и у свом реду, решити, да испитателни одбор, за кои ће одма од своје стране два члена к осталима § 54. наименовати, просителља по надлежности под испит узме.

§ 58.

Испитателни одбор предузет' ће своје дјело испита онда, кад га за то еснафски старешина по решењу еснафске скупштине позове, и у том ће човечно и безпристрасно с испитаником поступати, толико исто чувајући се, да невјештог и неспособног за маистора не припозна и не препоручи, колико ће се и од тог уздржати, да испитаника претераним захтевањем и превеликом строгошћу, на незаслужену штету овога и на убитак самога рукодјелства, не збуни и не одбаци.

§ 59.

Оваи правац у виду имајући, испитателни ће одбор к самом испиту приступити, кои ће испитаник 1.) одговорима на његово питање и 2.) задатим му послом положити.

Ради прве части испита, одбор ће гледати, да се згодним питањем увери, зна ли испитаник, колико маистору знати треба: а.) од каквог се материјала послови његовог заната израђују, и како се тај материјал, ако се неучињен и неурађен купује, приуготовљава, и како се исти познаје, да је добар; б.) како се од тог материјала

Digitized by Google

готови послови његовог заната израђују, и в.) који су и какви су алати, којима се ови послови израђују, и како се исти употребљавају.

Саслушавши одбор о свему том поискани одговор, он ће после, поради друге части испита, задати испитанику, да му своје знање самим послом практически покаже и осведочи.

Оваи посао треба да изради испитаник или пред свима членовима одбора, које, кад је год могуће и нуждно, правилно ваља да се набљудава, или пред оним од њи, којега одбор на то одреди, да у име његово могри, да је испитаник доиста сам и како је задати му посао урадио.

Главна ствар, коју ће одбор на овом послу тражити, свагда ће та бити, да се он њим увери о довољном практическом знању испитаника. Ово дакле само у виду имајући, одбор ће у остаіом сваком испитанику такав посао дати, да изради, кои се после продати може, и на ком се не мора млого дана радити нити млого трошка на њега учинити.

Ако је испитаник од онаквог заната, у који се већи послови по плановима и предрачунима израђују, то ће он на место ови послова, само планове и предрачуне, по задатку одбора, дужан бити израдити.

§ 60.

Ако би се надлежнои полицаиној власти и такови за маисторско право каквог еснафског заната пријавио, који оваи занат није уредно по правилима ове уредбе учио, или као калфа радио, онда ће она таквога само у том случају касателном еснафу испита ради упутити:

а.) ако јој покаже свидјетелство, да је пуноћетан или да је од чекања законе године пуноћетства опроштен.

б.) ако јој засведочи, да се наимање две године дана у занату свом упражњавао и пословима истога заната на коигод начин занимао; и

в.) ако јо ј од општине, из које је, или у којој је живио, аттестат, да је човек доброг владања, донесе.

Еснаф ће и оваквог проситеља дужан бити примити и средством испитателног одбора по надлежности §. 59. испитати.

Digitized by Google

Трговачки испит

§ 61.

Ко се тражи за трговца с правом, да у каквом месту уредну еснафску трговину отворити и на своју руку радити може, мора:

1.) пунољетан бити или показати, да је пунољетним проглашен; и

2.) или показати надлежним свидјетелствима, да је ако не у овдашњем правителственом послено-трговачком училишту прописане, а оно где на страни нуждне о трговини науке изучио, или на место тога уредно шегртовао. и при том наимање две године дана као помоћник или калфа у каквој добро устројеној трговини радио, и трговину, коју за себе жели отворити, добро свикао и научио, — или у недостатку оваки добри довољни свидјетелства, правилан испит о својој способности и о знању свом од исте трговине положити.

§ 62.

И овакав ће се оној полицаиной власти, у које подручју жели трговину отворити, наипре за ово пријавити, а отуд ће се, по упуствовању њеном, § 56., надлежном еснафу обратити, који ће с њим, разгледавши му такође документе § 61. или, ако ови нема, подвргнувши га испиту, по надлежности поступити.

§ 63.

Еснафски одбор, који ће оваково за еснафског трговца тражеће се лице испитати, онако ће се исто устроити, као што је прописано за маисторски испитателни одбор §. 54.

§ 64.

На испиту пак испитаник ће показати: а.) да је вјешт у трговачким рачунима; б.) да зна трговачка писма писати и трговачке књиге водити, и в.) да има довољно знања о трговини, коју жели радити и о еспапима, кои су предмети те трговине.

Што је ова трговина већа и важнија, и што је мање испитаник у стању аттестатима показати, да се у истој

Digitized by Google

донде уредно упражњавао, то га одбор строжије мора испитати.

§ 65.

Онога, који свидјетелства има, да је трговачке науке у школама учио, § 61. и у трговини, за коју се тражи, да на своју руку ради, као калфа или као помоћник за прописано време § 61. или јошт и више радио, неће еснаф таквом формалном испиту подвргнути; него ће само еснафски старешина са јошт два надлежна трговца сва проситељева, од полицаине власти еснафу припослана, свидјетелства прегледати и тим се уверити, е да ли су она истинита и довољна.

III. Даљи еснафски поступак с испитаником.

§ 66.

Како маисторски, тако и трговачки испитателни одбор, да' ће еснафу извјестије, како је препорученог му испитаника испитао или његове документе расмогрио, и о тим и мненије своје о том, је ли испитаник достојан или није, да се за еснафског маистора или трговца произведе.

Ово своје мненије одбор ће основати на закључнију које он по окончаном испиту или по прегледаним аттестатима испитаника вишином гласова учинио.

§ 67.

Ако еснаф у скупу свом из оваког известија одбора нађе, да испитаник довољно способности има за занат његов или за трговину, коју је научио и радити наумио, онда ће га он без одлагања за еснафског маистора или трговца признати, и, пошто га у протокол маистора или членова свои упише, изда'ће му од своје стране писмену исправу, мајсторско или трговачко писмо, које је поред еснафског печата старешина еснафа потписао и надлежна полицаина власт потврдила.

§ 68.

О ком испитанику извјестије испитателног одбора гласи, да он нема довољно способности и вјештине за

Digitized by Google

еснафског маистора или трговца, оног ће еснаф с тим решенијем одбити, да се, ако жели право оваког еснафског члена задобити, још годину дана у радњи свога занната или своје трговине упражњава, па после да се опет новог испита ради, као и пре, њему пријави.

§ 69.

Ако се испитани оваким решенијем еснафа не би задовољио, он ће се моћи путем претпостављене му полицаине власти самом Попечитељству Внутрени Дјела с тужбом и молбом обратити, да оно наредбу учини, како да га еснаф средством другог одбора наново испита.

Попечитељство ово наипре ће иследити и расмотрити сву проситељеву ствар, па ће у следству тога, у случају, ако је нашло, да је од стране еснафа прописано и безпристрасно с проситељем поступљено, молбу овога одбити, у противном пак случају наредбу ће учинити, да се исти проситељ наново по надлежности испита, и после повина страна, или први одбор, ако је испитанику неправду учинио, или проситељ, ако је он оваи одбор неправо тужио, по II. о казнима казни.

§ 70.

Испитани дужан је овом приликом испитателног поступка таксе платити:

1.) што га је еснаф у еснафски протокол за члена свог уписао, ако је занацнја 2., а трговац 4 цванцика.

2.) за еснафску исправу и то: а.) за мапсторско писмо воопште 2 цесарска дуката, а б.) за трговачко 4 цес. дуката.

3.) за скуп еснафа, ако се нарочито њега ради сазивао, за сваки занациски 2 дук. а трговачки 2 дук. све то у еснафску касу.

4.) дијурне членовима испитателног одбора, сваком на дан по 3 цванцика.

Digitized by Google

О онима које не треба еснафском испиту подвргавати

§ 71.

Они, који обично у малама већи места или у варошицама мале дућане држе и у овима мешовите, а по највише бакалске ствари, које све скупа више од 1000 гроша чаршиски не стају, на ситно продају, и који за оваку малу радњу нити потребују, нити држати могу уредно шегрте и калфе, не спадају у класу прави трговаца, него у ред малих бакала; за то ако би који наумио овакову малу радњу предузети и где за њу продавницу отворити, нити ће се тога ради еснафском испиту подвргавати, нити у еснаф за члена узети; него ће се онда морати само надлежнои полицаиној власти, управитељству или началничеству, са свидјетелством, да је човек познат и доброг владања, и да се у каквои трговини за које време упражњавао, пријавити, умоливши је, да му она, по постојећим уредбама о том, дозволи дућан од поменуте мале трговине отворити, чему ће му она, ако се што противно за њега и за његову ствар не докаже, по надлежности и удовлетворити.

Но у случају, ако би какав, оваком ситнариском трговином занимајући се, зажелео већу еснафску трговину отворити: онда ће се с њиме, да би право за оваку трговину получио, морати по §§ 63. 68. поступити.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

О правама еснафски маистора и трговаца

§ 72.

I. О правама маистора

Кои је маистор каквог еснафског заната постао, мора се за таквог и од свију други земаљски еснафа истога заната признати; по томе, ако би се такав маистор у друго место, које не спада у круг оног еснафа, у ком је

Digitized by Google

за маистора произведен, одселио, може он и тамо слободно као прави еснафски маистор живити и радити.

Но поретка ради у оваковом случају мора'ће се исти маистор из оног еснафа, кои оставља, наипре исписати, и затим у надлежни еснаф оног краја, у ком се преселио, за члена уписати, имајући само за ово уписну таксу платити.

§ 73.

Даља особљива права сваког еснафског маистора јесу:

1.) он може наруџбине од послова свога заната примати од свакога; дакле не само од они кои у месту, у ком он сбитава, него и од они, који буду у каквом другом месту, живе.

2.) он може израђене послове од свога заната како у отвореном дућану своме, где живи и ради, држати и продавати, тако такове своје послове и на страну у друга места на панађуре или вашаре носити или шиљати и тамо сходно полицаиним о овима вашарима постојећим одредбама продавати.

3.) може он израђене послове свога заната у другим мјестима, особито у оним, у којима за потребу местни и околни житеља нема довољно маистора од истог његовог заната, и у свако друго време, а не само кад је панађур, у коммисиону и на продају код тамошњих маистора или трговаца држати.

4.) Он може материјал за послове свога заната како већ приуготовљен, где и код кога оће, узимати и куповати, а тако исто таи потребни му материјал, као и такови алат, сам собом приуготовљавати и правити; и

5.) може он ученика, калфи и помоћника узимати и држати, колико год оће и може.

§ 74.

Осим овог никаквом маистору неће се бранити, да поред свога заната, на кои еснафско писмо има, израђује и продаје и оне послове, или да се занима и с оном радњом, које послове раде или с којом се радњом занимају они, који с таковом својом радњом никакав еснаф још за сад не сачињавају.

Digitized by Google

§ 75.

Тако могу еснафски маистори у паланкама и у варошицама и по селима, где еснафски трговаца и еснафски устројени трговина нема, поред радње свога заната, у свом дућану држати и продавати и мјешовите еспапе од различне трговине и готове послове од други заната, који су за мјесне и околне житеље, особито поради први и свакидашњи њини потреба, нуждни; но то само у следству нарочитог дозвољења од стране надлежне полициске власти, и под обвезатељством узакоњеног плаћања у општинску касу за такову пољску трговину.

§ 76.

Сваки маистор може материјала, од којега послове свога заната израђује, колико год оће у свом дућану држати, и од истога ове, као на пр., кројач или терзија руо и одело, сам кроити и шити, или осим тога, на комад или у количества и продавати, као на пр. абаџија сукно или абу и кожар или ћурчија коже од свакога рода и од сваке врсте.

(Види замену овог §-а).

§ 77.

Наипосле оваи еснафски маистор, који би. осим свога правог или главног заната, још и други какав еснафски занат знао, може он и оваи занат слободно радити; но то не иначе, него само ако је наипре у еснафу тога другог заната прописно своју вјештину показао, и од њега исправу получио, да га разумева, с касателним правама и обвезателствама, може радити.

§ 78.

После смрти еснафског маистора удовица има право занат свога покоиног мужа, док се не уда, радити, држећи за то једног маисторског заступника у лицу каквог способног калфе или помоћника, којег ће еснаф прописно за таковог признати.

У овом случају има ће удовица ова права еснафског маистора, осим само што неће моћи на еснафске скупштине долазити.

Digitized by Google

Тако ће и она маисторица, коју муж у неваљалству свом или злобно остави, занат таковог свог мужа, као и маисторске удовице, моћи продужити и на своју руку радити.

§ 79.

И на рачун и ползу малолетне сироте еснафског маистора може се занат овог радити, под руководством једног маисторског заступника и надгледањем о њима бригу водећег туторства.

II. О правама трговаца

§ 80.

Онаи, кои је од еснафа прописно за самосталног и еснафског трговца признат, има право:

1.) своју трговину у месту пребивања свог дућански држати и радити.

Али ако би он, осим ту, и у другом месту зажелио своју трговину отворити и држати, надлежна полицаина власт и касателни еснаф, ако га тамо има, удовлетвориће тои његовои жељи, пошто с њим у том по надлежности поступи.

2.) еснафски трговац има право ученике или чираке и калфе по својои потреби, само све сходно прописима ове Уредбе, узимати и држати.

§ 81.

Као што ће трговци по разлики трговине, коју су уредним путем учили, и за коју су прописним начином получили исправу, у различне еснафе принадлежати, тако ће сваки самосталан трговац дужан бити у својој отвореној трговини предмете или еспапе оне трговачке радње држати и продавати, за коју еснаф, у ком он као члан принадлежи, постои.

По томе болтар, метеријалист или бакалин, гвожђар, лончар и т. д. сваки ће само еспапе од своје трговине у свом дућану држати и продавати, у том се држећи обичаја и реда, кои о том већ постоји, или кои ће се, по

Digitized by Google

увиђенои потреби, општи касателни трговачки еснафа договором и одобрењем Попечитељства Внутрени Дјела, као даљи и удесни правац, увести. (Види даље допуну).

§ 82.

Но осим еснафске своје трговине моћи ће сваки од поменути еснафски трговац још и спекулирати, и по томе земаљским производима као: рааном или житом, брашном, варивом, и т. п. или живом стоком, као и производима од сваког рода ове стоке н. пр. кожама, вуном, машћу, лојем, воском, медом и т. п. трговати; но то, пошто наипре постојећим о томе уредбама по надлежности удовлетвори.

§ 83.

Даље, еснафски трговци моћи ће у својим дућанима и у напредак, осим еспапа од њине нарочите трговине, држати и продавати готове израђене послове од они заната, кои се у нашој земљи јошт никако не раде, или се мање или лошије раде, него колико и какови се од житеља траже; а тако исто и оне урађене послове, које би од наши земаљски маистора узимали и у комисион примали, да ји продају § 73.

(Види даље додатак).

§ 84.

Од рукотворина и фабриката, какови у нашој земљи они маистори и вјештаци израђују, кои ни у какав еснаф не спадају или јошт никакав еснаф за себе не сачињавају, сваки ће еснафски трговац моћи, што и од куд год оће, набављати и то у својои трговини слободно држати и продавати.

§ 85.

Наипосле ако би кои трговац од једног еснафа зажелио, или, ако би у мањим варошима потребу увидио, отворити и држати мешовиту трговину, н. пр. као болтаџија уз болтаџиску и лончарску или бакалску, или као лончар уз лончарску и болтаџиску или гвожђарску и т. д. таковоме да се овака трговачка радња не крати, пошто

Digitized by Google

од еснафа оне побочне трговине надлежно дозвољење за њу добије. (Види даље замену).

§ 86.

За држање и вођење отворене или дућанске еснафске трговине посредством помоћника или заступника од трговачки удовица и на рачун и ползу осирочене деце еснафски трговаца имају управну силу она иста правила, која су по подобном предмету више §§ 78. и 79. прописана.

§ 87.

Маистор или трговац не може своје еснафско право ни привремено ни за свагда другојачије изгубити, него само у следству законите судеиске пресуде.

НАДПИС ТРЕЋИ

Устројеније еснафа

ГЛАВА ПРВА

о том, како и које еснафе треба устроити и која је цјел еснафског устроиства, затим о еснафскои касси и о еснафским књигама

§ 88.

Маистори, кои један занат или кои сродне занате раде, и трговци од једне или од више сродни трговина састављаʼ ће нарочита устројена друштва, која ће и у напредак под именом еснафа постојати.

§ 89.

Где се год може, треба за себе еснаф да саставе маистори од једног заната, или трговци од једног рода трговине, и то они, кои у једном месту и у подручју једне обштинске власти стоје.

Но будући да се по овом главном правилу неће за сад моћи нити за сваку појединy занатску или трговачку радњу, нити у свакои варошкои обштини надлежни еснаф

Digitized by Google

с потребном снагом саставити; то 1.) у случају, ако у једном месту нема довољно число маистора од једног занатa, или трговаца од једне струке трговине, да би могли за себе еснаф саставити, пека се маистори од два или више сродни заната, а тако исто и трговци од више родова трговине сложе и скупно за себе један уредан еснаф саставе. Па ако би 2.) и на овај начин тешко или немогуће било, доста снажан еснаф од маистора или трговаца из једне обштине саставити, онда нека се маистори или трговци из више места или обштина, и то, ако се може, од једног, ако не, а оно од више родова касателне радње, скупе, па такови еснаф за себе нек сачине.

§ 90.

Сваки еснаф треба да има правилно наимање 12 членова.

Но Попечитељство Внутрени Дјела, моћи' ће, кад увиди потребу еснафског устроиства за какову занатску или трговачку радњу, одобрити или наредити, да се и мање число участника у еснаф за себе прописано сдружити може.

§ 91.

Еснафи, кои по досадашњем поредку или обичају постоје морају се час пре по правилима ове Уредбе наново устроити.

Од овог се изкључавају они постојећи еснафи, кои у следујућем § нису наведени, и кои се по томе овом Уредбом и укидају.

§ 92.

Родови трговине и струке заната, од који ће се за сад еснафи по овој Уредби устроити, јесу: I. трговина: 1.) болтадиска, 2.) бакалска, 3.) лончарска и II. занати: 1.) кројачки за терзије и шнајдере; 2.) сукнарски или абадиски; 3.) кожуарски или ћурчиски; 4.) папудиски с чизмарским; 5.) опанчарски; 6.) лебарски за пекаре и симидије или фурунџије; 7.) свећарски за сапунџије или мумџије и за лецедере; 8.) ковачки и браварски; 9.) котларски, с лимарским или тенећедиским; 10,) столарски ламадиски); 11.) коларски; 12.) табачки; 13.) лон-

Digitized by Google

чарски; 14.) фарбарски или бојаџиски; 15.) асурџиски; 16.) качарски или пинтерски; 17.) кујунџиски; 18.) пушкарски или туфегџиски; 19.) берберски; и 20.) зидарски и дунђерски.

Сарачлук нека између себе поделе или побочно држе трговци од више наведени еснафски трговина, нарочито они под 1.) 3.) 4.) и 5.) именовани.

§ 93.

Ако би се у каквом мешовитом еснафу чланови од једног заната или од једне трговине тако умножили, да би за себе могли еснаф саставити, онда они могу из тог еснафа, ако се две трећине од њи у еснафској скупштини на то склоне и изјасне, иступити и свој еснаф прописно устроити.

И у таковом случају овима ће се из кассе еснафа, у ком остали чланови од друге радње остају, онај део издати који им по еснафским рачунима, справедљиво припада; али тако исто ће они и своју част дуга, ако би га исти еснаф имао, морати на себе примити.

§ 94.

Сједини ли се више од сад постојећи еснафа у један еснаф по гласу ове Уредбе, онда, као што ће они тим у једно друштво ступити, тако ће се и њине досадашње кассе у једну еснафску кассу слити.

§ 95.

Сваки еснаф само ће се на получено одобрење и упутствовање Попечитељства Внутрени Дјела моћи саставити и устроити.

По томе ово Попечитељство као што ће се постарати, да се еснафи, кои постоје и не укидају се, час пре наново по овои Уредби устроје § 91., тако ће оно и о том настајавати да се не само на основану тражбу и молбу кассателни учасника какви још за сад сбог малине њине нееснафски трговачки или занатски радња, него и у случају, ако би и само увидило и изследило, да су или оваке радње већ знатнијима постале или да се какве нове од истога рода радње, коима се још за сад нико у нашои

Digitized by Google

земљи не занима, овде завеле и довољно већ развиле, у своје време нови еснафи за њи састављају и прописно устројавају.

§ 96.

Член еснафа не може бити: 1.) који је осуђен био због крађе, поаре, или што се криво заклео, и 2.) коме се суди због каквог злочинства или криминалног дјела, или кои се под конкурзом налази, или наипосле кои је од криминалног суђења само привремено ослобођен.

§ 97.

Они, кои већ као маистори или као трговци на своју руку, држећи шегрте и калфе, раде а у ред они, о коима овај § 96. гласи, не спадају, остају маистори и трговци, и по томе они ће се одма и без сваког даљег формалитета у касателне еснафе, кои ће се по овои Уредби устроити, за чланове уписати и новим еснафским исправама безплатежно снабдети.

§ 98.

Тако ће се исто и калфе и ученици, кои су се у свом послу или у науци нашли, за такове признати и надлежно у еснафске протоколе ново устројени еснафа увести, давши онима безплатежно и калфенско писмо по надлежности.

И уговори или погодбе, које су с њима или за њи већ закључени, не кваре се, него остају пуноважне, док им време не изађе или док' се из закони узрока §§ 16. 17. 18. 42. 43. не уничтоже.

§ 99.

Сваки еснаф стои непосредственно под надзирателством и подручјем надлежне полицаине власти, и по томе ће сваки еснаф њене законите налоге, које ће му она или по дјелима еснафским или по дјелима и потребама обштинским издавати, дужностно примати и надлежно извршивати.

§ 100.

Главна цјел, за коју ће еснафи по новом свом устроиству постојати, та је, да чланови њиови како по прави-

Digitized by Google

лама ове Уредбе, тако и по особљивим законним наредбама, које се на занате и на трговину односе, сложно и уредно у ползу свега занатског и трговачког реда дјеиствују, и у том напредују, да се заната и трговине радња, што се бољма може, развије и да процвета.

§ 101.

К постизању ове цјели нарочито ће сваки еснаф добро надгледати и своиски око тог радити:

1.) Да се ученици на занат или у трговину прописно примају и обучавају, и калфе у посао уредно узимају и у обште добро владају, и

2.) Да членови његови, маистори и трговци, по правилама ове Уредбе и благонаравнога живота своје дужности извршују.

§ 102.

Сваки еснаф има ће своју кассу, које ће уредни приходи бити:

а.) Таксе, које ће платити ученици, калфе и еснафски членови, кад се у надлежне протоколе еснафа упишу, §§ 11. 30. 70.

б.) Таксе за калфенска и за маисторска или трговачка еснафска писма §§ 30. 70.

в.) Таксе, које ће платити они, за које се нарочита еснафска скупштина сазове, § 70. 3.

г.) Казни новчане, §§ види додатак од I. до XIII.

Но ако се кад од ови прихода не би могле какве, обично и чрезвичаине, еснафске потребе намирити, да еснафски членови изванредно потребан прилог у еснафску касу плаћају; али то не другојачије него по справедљивом прирезу према имању и радњи сваког еснафског члена.

§ 103.

Издатци из еснафске кассе чини' ће се:

1.) На потпомагање стари и оболели членова еснафа кои се у нужди налазе, а ништа не могу да зараде;

2.) На погреб јако осиромашени членова еснафа;

3.) На потпомагање у сиромашству налазећи се удовица еснафски членова и њини сирочади; а особито на

Digitized by Google

то, да се ова одрани и каквом занату или каквои трговачкои радњи научи, или другчије. како еснаф за добро нађе, воспита;

4.) На снабдевање добри калфи путним трошком, кад овога никако немају. или на издржавање калфии, кад су болестни, па су у нужди, те туђе помоћи, коју иначе нигде не могу наћи, потребују; и

5.) На цркву, колико за службу треба, кад еснаф свога светца или патрона слави.

На оне под 1. и 3. или на друге какве чрезвичаине потребе, које у овом § нису наведене, само ће се у следству решенија еснафске скупштине издатци из еснафске касе моћи чинити; а на потребности, које су изчислјене под 2. 4. и 5. моћи ће из исте кассе до 20 гроша чаршиски еснафски старешина сам, а веће сумме само у договору са своим Помоћником или с овим и са јошт једним одабраним членом, на надлежне квитте издавати.

§ 104.

Еснафски старешина и Помоћник његов послужи' ће еснаф и у напредак, по досадашњем обичају, безплатежно.

§ 105.

Еснафска касса, у којои ће се осим готови' за потрошак нуждни новаца и облигације и еснафске књиге § 106. држати, има' ће 2 кључа, од кои ће се 1 при еснафском старешини, а 1 при његовом помоћнику налазити.

§ 106.

Књиге, које ће се у сваком еснафу уредно водити, јесу: 1.) књига рачуна од еснафске кассе; 2.) протокол ученика (шегрта или чирака); 3.) протокол калфенски; 4.) протокол маистора или трговаца еснафски, и 5) протокол, у кои ће се заводиги писма, на еснаф долазећа и акта, која ће еснаф од власти примати, и све оно, што се у скупштинама еснафа радило и закључавало буде и што еснафски старешина прописно сам или с помоћником у име еснафа учини.

Digitized by Google

§ 107.

Сваки еснаф имаће свои печат, који ће се правилно у еснафскои касси чувати и на сва писма и свидјетелства еснафа надлежно ударати.

ГЛАВА ДРУГА

О еснафским скупштинама

§ 108.

Еснаф ће своју скупштину сваке године једанпут правилно држати; но по потреби моћи ће се он и више пута у години скупљати.

У еснафскои скупштини имају место и гласа сви еснафски маистори или трговци, осим они од њи, који су или због каквог злочинства осуђени, или кои се под конкурзом или у криминалном суђењу налазе, или којима је судејски забрањено, маисторска или трговачка права уживати.

§ 109.

Еснаф ће своје скупштине држати или код еснафског Старешине или код Помоћника његовог, или, ако код ови неби довољно места било, где се то еснафом рјеши и нареди.

§ 110.

У скупштинама еснафа свагда ће еснафски комиссар предсједавати, до њега ће с десне стране еснафски старешина, а с љеве његов Помоћник седити, остали пак членови заузеће за њима места по старешинству.

Један од писмени членова, или онаи, којега еснаф за то узме, водиће перо.

§ 111.

Главни предмети, коима ће се еснаф у својим скупштинама занимати, јесу:

1.) Годишње прегледање рачуна од прихода и расхода еснафске кассе.

2.) Опредељавање издатака, који ће се из еснафске кассе преко године на предвидиме или знане обичне или

Digitized by Google

чрезвичаине потребе чинити, куд спада и одређивање сталне помоћи потребним еснафским членовима, њиним удовицама и сирочади њиној § 103. коју сам еснафски старешина с његовим помоћником не може издати.

3.) Опредељавање прилога, који би нуждни били, да се њима прописани или за нуждне признани издатци еснафа намирити могу § 102.

4.) Примање калфи за маисторе или трговце, а тим и за чланове еснафа.

5.) Бирање старешине еснафа и његовог помоћника, као и еснафског позивача или чауша.

6.) Расправљање распри између чланова еснафа или између ови и њини млађи, калфи и ученика, које сам еснафски старешина не би могао окончати, и решавање еснафски дела, која очекују и потребују рассматрање и саветовање еснафске скупштине.

7.) Договарање о оном, што би еснаф за добро или нуждно нашао, надлежнои или правителственои власти у интересу еснафа, а тако и ползе и напретка ради заната или трговине, у виду молбе или теготе представити, и

8.) Саслушавање наредбе или уредбе, која је од стране Правитељства за еснаф или о радњи заната или трговине издата, знања његовог ради или да се изврши, што се њои прописује и налаже.

§ 112.

За избор еснафског старешине и његовог помоћника нуждне су две трећине гласова од свију еснафски чланова, кои право давања гласа имају. Па ако који од ових не узможе због важног каквог узрока тога ради у скупштину доћи, моћи ће свои глас за онога, којега он избере, и писмено еснафу послати.

За све друге еснафске послове писмено давање гласа неће се употребљавати, него ће сваки од њи решити и закључити вишином гласова они чланова, који су у скупштину дошли; али да би ова за те послове пуну своју важност имала, треба да присуствују у њој барем две трећине од свију еснафски чланова.

Digitized by Google

ГЛАВА ТРЕЋА

О дужностима еснафског коммиссара, старешине, помоћника, позивача, и членова еснафа

1. Еснафски коммиссар и његове дужности

§ 113.

За еснафског Коммиссара одреди̇ће' се у Београду сваком еснафу од стране Управитељства ове вароши или Управитељ сам или кои од членова истог Управитељства, а у другим местима од надлежног окружног Начелничества или овога Помоћник или један од подручни му срески Началника.

Једно и исто таково званично лице може бити у једно време и више еснафа коммиссаром.

§ 114.

Дужности еснафског коммиссара јесу: 1.) у еснафским скупштинама предсједавати: — 2.) настојавати, да се у скупштинама овим надлежни само еснафски, а никаквии противузакони или еснафа нетичући се, послови предузимају, и ти свагда мирно и уредно отправљају; свако пак закљученије о истима да се по справедљивости и правилно чини; — 3.) на молбе и представљања, која еснаф по својима потребама надлежнои власти имати подносити, додати своје: «предамном», и потпис свои; — 4.) видити и уверавати се о том, да се еснафском касом добро рукује, као и прописане еснафске књиге да се уредно воде; — и 5.) надгледати и радити, да еснафски старешина и његов помоћник своје дужности правилно извршују и да ником неправду не чине. (Види даље допуну).

2. Еснафски старешина и његове дужности

§ 115.

Еснафског старешину бира еснаф сваке године, обично одма по новом лету, из средине своји најзрелији и најдостојнији членова § 111. 5.

Оног истог старешину свог, коме је време да изступи, може том приликом еснаф опет изабрати.

Digitized by Google

Сваки член еснафа дужан је, примити се службе еснафског старешине, кад га еснаф за таквог избере, но ако је који једну годину дана еснафским старешином био, може он избор, ако би одма опет на њега пао, не само на идућу, него и за још једну годину одбити.

Ако се пре изборне скупштине мјесто еснафског старешине упраздни, онда ће дужности таковога до избора новог отправљати еснафски помоћник, или, ако би потреба другојачије искала, један од еснафски членова, које га еснафски коммиссар са још одабрана два члена за то изберу.

§ 116.

Дужности еснафског старешине јесу следујуће:

1.) мотрити, да се у еснафу закони поредак набљудава, и чувати да се интересси и права еснафа не повређују;

2.) настајавати о том, да се сваки, који у еснаф и ко еснафу принадлежи, по правилима ове уредбе, извршујући уредно своје дужности, управља и да ником својим пословима или својом радњом превару и штету неучини;

3.) руководити еснафском касом и уредно водити рачуне о свима њеним приходима и расходима;

4.) распре, које би се између чланова еснафа, или између ови и њини млађи, калфи и ученика, по предметима њини међусобни уговора или прописни обвезателства изродиле, сам собом, или своим помоћником, или, а особито на нарочито захтевање касателни лица, с јоште два еснафска члена извиђати и помирително решавати;

5.) с калфама, кои се у еснафу пријаве да код каквог еснафског члена у посао стану, прописно располагати § 36. и о таковим калфама уредан списак од стране еснафа водити;

6.) ученике у еснафски протокол надлежно уписивати § 11. за исте ученике испитателне одборе наређивати и при њиним испитима прописно участвовати § 23. и оне, кои се у том за калфенски ред достоини покажу, у еснафски протокол заводити и од страни еснафа таковим писмом снабдети § 26.

7.) калфе, кои му се прописно пријаве получења ради маисторског или трговачког права саслушати, па на то за

Digitized by Google

њи по правилу подјеиствовати, да се испитателни одбор нареди, и после при њином испиту участвовати § 57. 63. као и даље у оном свему, што из тог следовало буде, по надлежности поступити;

8.) еснафске членове из еснафа исписивати, или у еснаф уписивати по § 72.;

9.) о том настајавати, да се наредбе и налози, кои се од власти издају и еснафа тичу, у своје време и уредно извршују;

10.) надлежнои местнои или Правителственој власти извјестија, која од њега по предметима еснафа искала буде неодложно и точно давати;

11.) кадгод треба, не само на концу године, него и по другим прописаним или чрезвичаиним еснафским потребама, да се еснафска скупштина држи, надлежно чле-нове еснафа на ову позвати;

12.) наређивати нуждне пратиоце од еснафски члено-ва или од њини млађи на погреб упокојивши се членова еснафа или други лица, к еснафском реду принадлежећи, коима еснафска пратња припада;

13.) прилоге за еснафску касу од членова еснафа скупљати § 102.

14.) издавати из еснафске касе онима помоћ, коима је такова еснафом у скупштини опредељена, или какву брзу и мању помоћ из исте еснафске кассе сам или са својим помоћником, као и са јошт једним од еснафских членова, у договору чинити може § 103.

15.) мање неуредности и кривице, које би се у еснафу показале, сам, а повеће са својим помоћником, по потреби или захтевању са овим и са јошт једним одабраним еснафским членом, да извиђа, што се исправити може да исправља, и од они, који су заслужили, да се по I., III., VI., VII., VIII., IX., X., XII. казне, да наплаћује новчане казни по тим истим правилима;

16.) о страним маисторима, кои раде занат, за кои његов еснаф постои, уредан списак држати, и с овима прописно поступати, кад за њи од надлежне власти налоге прими, да и они по правилима ове уредбе што им дужностно надлежи, извршују. Надпис 5. Гл. 1—3.

Digitized by Google

§ 117.

Еснафски старешина еснафу ће и полицаиной власти у које подручју оваи стои, за све, што је по овом § 116. дужан отправљати, и чинити, одговарати.

Особито ако би еснафски старешина своје ове дужности немарљиво извршивао, или ползу еснафске кассе пренебрегавао, или из ове повце лакоумно трошио, или ако би ји на своју ползу обраћао, или наипосле ако би од кога, особито од калфи и ученика, мита узимао, еснаф нека га у својој скупштини, дакле и помоћу поменуте власти, на одговор узме, па тако из званија искључи, наплативши од њега и штете, ако је какове учинио.

3. Еснафски помоћник

§ 118.

Оваи је, као млађи старешина, дужан старешини еснафа у свима његовим дужностима потпомагати и заступати га, кад би одсуствовао, или кад неби мого, из какви узрока, исте своје дужности отправљати.

Еснафски позивач

§ 119.

Еснафског позивача или чауша дужност ће бити, по наредби еснафског старешине или његовог помоћника, членове еснафа у еснафску скупштину сазивати, и њима свс оно, што би се од стране еснафа наређивало, да знају или да изврше, уредно достављати, и то онима, који у месту еснафа живе, сам-собом, а осталима, кои на страни седе, поузданом поруком и тек онда, кад му се нарочито налог да, да и оваке изванмјесгне членове позове или да им што јави.

Осим тога ће позивач купити од еснафски членова прилоге за еснафску кассу, ако кад еснаф на њи ове за добро нађе прирезати.

Digitized by Google

Дужности еснафски членова

§ 120.

Дужности еснафски членова, осим они, које су им указателним §. §. натписа второг, Глава I.—VII. прописане, јесу још и следујуће:

1.) еснафски чланови дужни су, сваки пут у еснафску скупштину доћи, кад се год по наредби еснафски старешина на то позову.

Само предстојећи пут, или болест, или важна каква домаћа незгода или препона од злог времена, моћи ће еснафског члана извинити, ако на позив у скупштину не дође.

2.) они ће морати сваки налог, који ће им се од стране еснафа како по еснафскои, тако и по полицаинои потреби правилно издати, примити и верно извршити.

3). они ће се само оном радњом занимати, на коју су по правилима ове уредбе право задобили, да је радити могу, и

4). поредка ради и безбедности њини права и њиног интереса они ће у напредак од ове њине радње надлежне књиге, као инвентаре, тевтере и т. п. уредно водити.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

О еснафским занатима

§ 121.

Они занати, за које се још за сад не могу еснафи по правилима ове уредбе устроити, и кои за то нису у § 92. наведени, остају, да међутим, док се о њима по смислу § 86. не узмогне поступити, по досадашњему као еснафски занати раде.

Но нуждногa поредка ради и за оне, који се оваким занатима занимају, или се занимати желе, следујућа се правила прописују:

1.) Мјестна или надлежна полицаина власт држа'ће и попуњава'ће уредан списак од они, који у њеном подручју нееснафске занате раде.

Digitized by Google

2.) Коигод намисли у каквои обштини смјестити се, да какав нееснафски занат ради, мора се наипре за то мјестнои или надлежнои полицаинои власти молебно и са нужним исправама отечеству личности његове пријавити.

3.) Сваки, који у таквои обштини нееснефски занат ради, дужан је обштинске и полицаине терете исто онако носити, као што ји сваки маистор носи, који еснафски занат ради и тако у свои еснаф принадлежи.

4.) Они, кои нееснафске занате раде, не могу никакву еснафску трговину отворити и држати; а за радњу којом им је слободно занимати се, као и за остале прописне дужности одговараће обштинскои или надлежнои полицаинои власти, под које ће непосредственим налозима по свему томе и стојати.

НАТПИС ЧЕТВРТИ

ГЛАВА ПРВА

О кафанама, меанама, месарницама и т. д.

§ 122.

Радње кафана, меана (гостионица и крчма) месарнца (или касапница), салана и о. п. неће се еснафски по овои уредби устројавати, но о њима се следујућа главна правила прописују:

1.) Нико не може кафану, ни меану отворити, докле му мјестна или надлежна полицаина власт не дозволи, да је може отворити и држати.

2.) Ова ће власт од свију кафана и меана, које се у њеном подручју налазе, тачан списак водити и прописно над њима надзиравати.

3.) Као што ће кафане и меане под надзиратељством полицаине власти стајати, тако ће кафеџије и меанџије дужни бити, точно се њеним законим налозима повиновати и у њиној се радњи по касателним полицаиним и санитетско-полицаиним уредбама и законима управљати.

Digitized by Google

4.) На меане и кафане плаћа се и унапредак меанско, а по томе и кафанско, по узакоњености.

5.) Месари или касапи стоје тако исто под полицаином власти, и по томе и они се морају у свему њином раду по њеним законим налозима управљати и точно правителствене уредбе, која о касапницама постои, или која ће се о истима по потреби јошт издати, придржавати.

6.) Кафеције, меанције и касапи, дужни су све обштинске како полицаине, тако и економическе терете онако исто, као што је за еснафске маисторе и трговце прописано, теглити.

7.) Ако кафеције и меанције и касапи којега мјеста или окружија зажеле за себе дружство, које би налик било па еснаф устроити, могу они то са знањем и дозвољењем Попечитељства Внутрени Дјела с тим и на таи поглавити конац учинити: а.) да и они свога старешину као еснафи имају; б.) да се под управом овог и под надзиратељством једног званичника од стране полицаине власти скупљају и у овакои својои скупштини договарају у интересу њине радње, колико они то у границама, које су им касателним Правителственим Уредбама прописане, чинити могу; и в.) да сопствену касу оснују и овом на ползу своју, по начину еснафа, обштински располажу.

8.) О саланама, ако оне где по мјестнои згоди и потреби већ стално непостоје, надлежна ће обштинска и полицаина власт у своје време по мјестнои потреби и по санитетско-полицаиним правилима опредјелити, кад ће оне, за које време, на ком мјесту, и на који начин радити.

ГЛАВА ДРУГА

Особита правила

§ 123.

Сваки, кои што буде од којега еснафског заната уме израдити, може то за своју потребу, а и за другог, начинити; но то, као у еснаф принадлежећи, само самсобом и са своим домаћима, а никако помоћу шегрта или калфе.

(Види даље замену).

Digitized by Google

ГЛАВА ТРЕЋА

О трговини, природним производима и о закупу

§ 124.

О природним производима: са житом свакога рода и имена и са сваким варивом и зељем, са живом стоком или марвом, као и са различним производима скотоводства и земљоделства, с дрвима и са сваком грађом, као и са шумским радом, који у трговину иде, може сваки Србин, као члан своје обштине, и сам за себе и у дружбини или компанији с другима радити и трговати, пошто је по надлежности удовлетворио Правителственим о такои радњи постојећим Уредбама.

Тако исто и аренде сваки Србин закупити може.

НАТПИС ПЕТИ

О страним рукодјелцима и трговцима

ГЛАВА ПРВА

О страним рукодјелцима и трговцима, који раде занате, којима се наши отечественици јошт за сад незанимају

§ 125.

Сваки странац, који у Србију дође, да у којој обштини оваки занат на своју руку ради, дужан је наипре мјестнои или надлежнои полицаинои власти тога ради пријавити се и достовјерним од његове земаљске власти или од касателног еснафа изданим документом или писмом показати јој, да је он доиста маистор од заната, кои жели у Србија радити.

Уверена о том ова власт, дозволиће представшем јој странцу, да се у њеном подручју, где жели, смјести и да тамо свои занат, како може, сам или с шегртима и с калфама ради.

Digitized by Google

Опоме пак, ко нема такове уредне исправе, којом би мого показати да је маистор, неће поменута власт допустити, да где под њом свои занат самостално упражњава.

Но ако би овакав иностранац, у недостатку поменутог писменог доказатељства о његовом маисторском праву другим достовјерним, особито еснафским свидјетелствима показати могао, да је свои занат више година као калфа, а јошт боље као помоћник или маисторски заступник или иначе на своју руку добро радио, онда ће му Попечитељство Внутрени Дјела, нарочито у случају, ако му је потреба од новог заната у нашои земљи или у каквом нашем мјесту позната, моћи дозволити, да се тамо, или где жели, или где би за житеље од ползе могао бити, смјести и да се своим занатом самостално занима.

§ 126.

Мјестна или надлежна полицаина власт дужна ће бити, о свима странцима, кои у њеном подручју овакове занате радећи обитавају, уредан полицаини списак, разложивши га по струкама њини заната, водити.

§ 127.

Сваки од ови странаца дужан ће бити:

1.) у обштини, у којој живи и ради, добро се владати и животу њени житеља, ради јавног поредка, саображавати се;

2.) јављати претпостављеној власти, кадгод каквог шегрта на науку, или калфу у посао свога заната код себе узме, да би она и о тим особама потребно знање имати могла;

3.) притицати житељима обштине у помоћ, кадгод ови по наредби мјестне власти или по каквои нужди. особито због ватре или воде, дјеиствују, и све оно извршивати, што и остали мјестни по полицаиним, а особито по санитетско-полицаиним уредбама на ползу и на добро цјеле обштине извршују;

4.) терете обштинске у новчаним прилозима, кои су нуждни за какву мјестну потребу, којом се и он као и остали житељи обштине ползује, носити.

Digitized by Google

ГЛАВА ДРУГА

О странцима, који раде занате, коима се и отечественици занимају.

§ 128.

Странци овога реда, обично су засад такови, који у Србију долазе или да се у каквои обштини стане, или да само за неко време године где у народу свои занат раде.

§ 129.

Страни рукодјелац овога реда, који је намислио у ком месту наше земље станити се, треба наипре да се пријаве надлежнои полицаиној власти и да јој достовјерним (писменим) документом покаже, да је он доиста у земљи, из које је дошао, по надлежности маисторско право у оном занату, кои овди жели радити, получио.

Па ако је оваи странац од заната, за кои у нас еснаф постои, онда ће иста власт како посреством овога еснафа, тако и сама собом изслиједити: би ли се и представши јои странни могао примити, да уз земаљске чл ене тога истог еснафа ради, а да њима тим знатнога уштрба не чини, или би, по случају довољнога числа ови членова за потребе касателни житеља, излишан он био, па ће му после по томе или дозволити, да се у њеном подручју, како жели смјести, или ће га тим одбити, да на другом мјесту, где би могао потребан бити, пожеланог станка потражи.

§ 130.

Но ако странац овога реда не би могао писменом исправом § 129. показати, да је где на страни по надлежности за маистора произведен, него или само увјерава или другим каквим свидјетелствима доказује, да је свои занат учио и већ доиста донде где упражњавао, надлежна полицаина власт, код које се с молбом пријавио, да му дозволи у њеном подручју смјестити се, наипре ће, саслушавши ову његову молбу, по смислу §. 129. извидити, је ли прилика, да се истои тои његовои молби удовлетвори, или није, па ће га за тим, ако га не одбије, упутити с

Digitized by Google

налагајућим писмом касателном еснафу, да при њему по правилама ове уредбе §§ 55. и т. д. маисторски испит положи, и по том да јои од тог еснафа свидјетелство о осведоченом његовом знању у тичућем се занату донесе, како би му по том допустити могла, да исти свој занат уз земаљске еснафске маисторе на своју руку упражњава.

Овако свидјетелство земаљског еснафа служи'ће страноме рукодјелцу у место правилног маисторског писма код сваке наше полицаине власти и код сваког касателног земаљског еснафа.

И странац ће о маисторском испиту, какогод и уређеном прописане у § 70. таксе у еснафску касу наплатити.

§ 131.

Сваког оваког странног, ком је од поменуте власти дозвољено, да у њеном подручју смјестивши се свои занат уз земаљске маисторе ради, као што ће иста власт, тако ће и старешина еснафа, у кои ови маистори принадлеже, у нарочити списак страни маистора на таи конац уписати, да би се с њим и од стране еснафа, у чему и кад требало буде, по надлежности поступити могло.

§ 132.

Ако је странац од заната, за кои у нашои земљи еснаф не постоји, дакле кои у ред нееснафски заната спада, полицаина ће власт таковоме дозволити, да у њеном подручју, где жели свои занат на своју руку стално радити може, ако се из писмени његови исправа или свидјетелства увери, да је на страни, од куд је у Србију дошао, надлежно за маистора у свом занату произведен; или да је овај занат тамо доиста учио, и већ или као маисторски заступник или као калфа више година добро радио, и ако увиди, да је исти његов запат овог реда, у којему наш народ потребу има, следоватално којим он у овоме од ползе може бити.

У противном случају неће она његовој молби удовлетворити.

§ 133.

Сваки странац, ком је дозвољено, да свои занат, па био он еспафски или нееспафски, у нашој земљи ради,

Digitized by Google

дужан ће бити у општини, у којој живи, све оно испуњавати, што је у §. 127. за странце од они заната, коима се отечественици не занимају, прописано.

§ 134.

У число они страни рукодјелаца, који у Србију долазе, да само за неко време у години овде свој занат на своју руку раде, нарочито се за сад узимају дунђери и калдрмџије.

За ове се следујуће правило прописује.

Надлежна полицаина власт само ће оним странцима од овога реда дозволити, да у њеном подручју на своју руку или као мајстори раде, кои ће јој по доласку свом из туђе земље или еснафским уредним писмом, или, ако ово не би имали, јавним актом од њине надлежне власти или и од приватни људи сведоџбом показати, да су свои занат, који мисле у Србији радити, доиста учили или упражњавали и у истоме довољно искуства прибавили и вештине показали.

Други кои јој ово неће бити у стању показати, само ће као калфе или као помоћници код земаљски или код страни маистора моћи радити.

§ 135.

Они, коима ће се дозволити да на своју руку повремено у Србији свои занат раде, само ће под надзиравањем надлежне или мјестне полицаине власти стајати и само овои ће имати, по предметима полицаине струке одговарати како за себе, тако и за калфе и помоћнике и шегрте, и посленике, особиго ако су и ови страни поданици, и по томе нису у каквом земаљском еснафу уписани.

ГЛАВА ТРЕЋА

Закључителна правила о иностраним рукодјелцима.

§ 136.

Странни маистори, кои у нашим обштинама стално живе и свои занат раде, моћи ће примити ученике на на-

Digitized by Google

уку и калфе у посао, и држаће ји као земаљски еснафски маистори, и ови њини ученици, ако желе, производиће се за калфе, и калфе за маисторе по више изложеним правилима ове уредбе при касателним еснафима. или ако ови не би било, од испитателни одбора које ће надлежне полицаине власти подобно еснафским из странни нееснафски маистора састављати, и кои ће по том испитанима мјесто еснафског писма надлежна калфенска или мајсторска свидјетелства, потврђена од исте власти, издавати.

§ 137.

Они странци, кои у Србију дођу, да као калфе какав еснафски занат раде, само ће се онда као такови у посао код овдашњи маистора моћи примити, ако старешини касателног еснафа надлежно писмо од еснафа, у ком су за калфу произведени, или достовјерна свидјетелства од маистора, код кои су донде као такови служили, покажу.

И о странним еспафским калфама тако ће исто, као и о страним таковим маисторима, и тичући се еснаф и надлежна полицаина власт особити списак држати.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

О страним трговцима.

§ 138.

Странни трговци онако ће у Србији моћи своју трговину држати и радити, као што су им на то нарочита права дана силом касателни трактата, кои су закључени између Блистателне Порте и високи дворова, кои су они подданици.

Закључније.

Будући да је меанска и кафанска радња таковога рода, да над њом полицаина власт по особитим правилима надзиравати и поради подобателног поредка и пожелане безбједности у општинама за њу безизјатно, брзо и без сваке сметње дјеиствовати мора: то да се овако њено надзиравање и дјеиствовање не би препречавао или осујећавало, за добро се нашло опредјелити, да се само Србима, у земљи

Digitized by Google

рођеним или прирођеним, дозвољава меане, дакле буди кога имена крчме и гостилнице, и кафане на њино име и под њину отвјетственност у земаљским нашим општинама отворити и држати.

Но од овог правила моћи ће полицаина власт у случају општинске потребе или ползе с оним страннима изјатије учинити. кои би се на то склонили, да под нарочитим уговором (по ком би она с њима, колико се оваке радње тиче, сасвим непрепјатствено по дужности својои поступити могла) у њеном подручењу кафану или меану отворе и држе.

ДОДАТАК

О еснафским кривицама и казнима

I.

Кои без знања и допуштења надлежне власти, и односително не испунивши, што се овом Уредбом прописује, започне какву трговину или какав занат радити, да му се радња украти и да плати у еснафску кассу 25 талира, или, ако то не би мого учинити, да се уапси на 1 мјесец дана.

II.

Они кои су се међу собом таино и на недозвољени начин договарали, да скупно престану свои занат радити, како би тим власт приморали, да им каква права, која им не припадају, уступи, или да им таксе повиси, и у сљедству тога су и учинили, на што су се тако договорили, да се казне апсом по обстојателствима од 1 до 6 мјесеци дана.

III.

Кои се нађу, да своје ствари или еспапе преко таксе, коју је власт одредила и одобрила, продају, или да, купујући или продајући што, лажном мјером превару људма чине, да се казне први пут са 10 штапова; други пут са 25 штапова, а трећи пут и тако даље свагда с 50 штапова. Но онаи кои призренија заслужује и жели од батина одкупити се, у мјесто ове тјелесне казни да плати за сваки ударац са штапом по 1 талир за општинску касу.

Digitized by Google

IV.

Кои другу коју полицајну заповјест, тичућу се буди како еснафскога реда, или и еснафске прописне наредбе, не изврши или такову наредбу преступи, да плати у обштинску касу казни 1 до 2 талира, или у случају неимућства, да се уапси на 3 до 7 дана.

V.

Трговац или маистор, кои као наставник своју дужност у обучавању свог ученика (шегрта или чирака) пренебрегне, да, осим осталог, што је о том § 27. 1. прописано, јошт и у еснафску касу плати 2 цесарска дуката.

VI.

Трговац или рукодјелац, кои свога шегрта без важни узрока у недељну школу не пусти, или га у цркву на Божију службу барем сваки месец дана по једанпут или кад надлежи, да се причести, не пошље, да се сваки пут казни с 2 цванцика за еснафску касу.

VII.

Член еснафа, кои без важни, оправдајући га узрока § 120. у еснафску скупштину, кад се позове, не дође, да плати у еснафску касу 1 талир.

VIII.

Член еснафа, кои се противио, по потреби или нужди еснафски опредјељени прилог § 102. у еснафску касу платити, да такав прилог дупло плати.

IX.

Кои калфу од другога примами, да плати у еснафску касу, ако је маистор 2 дук. цесарска, а трговац 4 дук. цесарска, а с калфом да се прописно поступи по § 46.

X.

Трговац кои се нађе да продаје еспапе, који по гласу касателни правила ове уредбе или по прописно закљученои. наредби не спадају у његову трговину, или за које

Digitized by Google

он није правилним путем право получио, да ји држати и продавати може, за то да плати у еснафску касу 12 талира и да му се забрани такове еспапе, што би се од њи при њему јошт нашло, даље другом ком осим трговцу за којега и јесу, продавати.

Ко се и по други пут у том увати, да плати у еснафску кассу дупло ову новчану казн, и да му се забрањени еспап узме на ползу обштинске кассе.

Тако да се казни и сваки маистор, кои би оне послове израђивао и продавао, за које му није по прописима ове уредбе дано право, да ји израђивати и продавати може.

XI.

Калфе, кои у недељне и празничне дане у цркву без важни узрока не оду, да сваки пут плате у обштинску касу по 1 цванциг.

XII.

Членови одбора, ако су пристрастним поступком испитанику неправду учинили, да плате сваки у еснафску кассу по 2 цесарска дуката.

Онаи, кои је криво испитателни одбор код власти тужио, да плати у исту касу 2 цесарска дуката.

XIII.

Новци, кои ће се од више изложени казни у обштинску кассу узимати, да се ни за какву другу обштинску потребу не троше, него само на шпитал, или за фонд, кои се за шпитал купи.

У Београду 14. Августа 1847.
В. Бр. 1269.

ДОДАТАК УРЕДБИ О ЕСНАФИМА

У следству представленија Попечитељства Внутрени Дјела од 25. февруара пр. г. II. № 762. и по потреби,

Digitized by Google

која се и иначе показала, за добро смо нашли, Уредбу о Еснафима од 14. Августа 1847. № $\frac{\text{К: 1269}}{\text{С: 527}}$ следујућим које објаснити, које преиначити.

1.

Премда се § 81-им ове Уредбе управо никаквом трговачком Еснафу посао не ограничава, почем је сваком оваком Еснафу остављено, да трговци еспапе по постојећем обичају и у сљедству учињеног између себе договора држати и продавати могу, то се опет боље јасности и пречег правца ради наведени § сада овим замењује:

«§ 81. Трговци ће, по разлици трговине, коју су уредним путем учили, и за коју су прописним начином исправу добили, у различне Еснафе принадлежати; но зато опет неће се никакав самосталан трговац ограничавати на ову или на ону струку еспапа, него ће сваки такови моћи у отвореном своме дућану како оне еспапе држати и продавати, с којима је трговати учио, тако уз ове и с другима, с којима мисли, да ће моћи трговати.»

Овако прописани § 81. чини § 85 исте уредбе излишним: почему се овај сад и обеснажава.

2.

У § 76. Уредбе изражено је, да сваки мајстор може од оног материјала, од кога послове свога заната израђује, колико год хоће у свом дућану држати, па на комад, или у количеству и продавати.

Да би се избегла свака сумња о смислу ови рјечи: «на комад и у количеству,» примјечава се, да овде количество значи опет исто «комад» и «квантум,» дакле цјелост каквог еспапа, а не дробна мера, као што је п. пр. риф или аршин, на који се може на мање или на мале части од једне цјелости или од комада продавати.

По томе овај 76. § тако треба разумети: «да сваки мајстор може материјала, од којега послове свога заната израђује, колико год оће, у своме дућану држати, и од истога не само ове послове кројити и израђивати за продају, него ји и продавати; но ово у оном месту, гди за такови његов материјал одвојени еснафски трговина и

Digitized by Google

трговаца има, и гди би се овима иначе у њиној радњи сметња причињавала, не другојачије него само у комаду или, и по струци и роду еспапа, у квантуму.»

3.

§ 85. Уредбе овако се закључава: еснафски трговци моћи ће у својим дућанима држати и продавати „и оне урађене послове, које би од наши земаљски маистора узимали и у коммиссион, да ји продају, примали § 73. 3.»

У интересу једни од наши еснафски маистора к овоме се сад следујуће правило додаје:

«Но ово може бити само по предварителном одобрењу Полицаине власти, која ће из надлежног призренија на интересе мјестни тичући се трговина и заната то или допустити, или забранити моћи.«

4.

У интересу Еснафа стоји, да еснафски членови своје чисто еснафске послове и догађаје код своји касетелни еснафа, а не на судовима, расправљају, и тога рали промислило се разним правилима еснафске Уредбе, међу којима је и оно 15-то § 116.

К допуњењу овог правила још се ово прописује:

«За оно, што еснафски старешина не би могао ни с помоћником својим ни с јошт једним еснафским членом изследити и исправити или решити, нека он тичуће се стране упути на еснафску скупштину, а ако се оне на ову неби хтеле обратити, онда на обични суд.

5.

К числу IX. Додатка Еснафске Уредбе додаје се јошт и оваи пропис:

«Ова се иста казн одређује и за онога, који ученика или шегрта од другога к себи примами.

6.

Дошавши до тога уверења, с једне стране, да ће Еснафски членови, као законост љубећи и своје собствене интересе чувајући грађани, и хтјети и моћи сами собом

Digitized by Google

своје еснафске послове и дужности по прописима ове Уредбе одправљати, а с друге стране, да ће свакојако боље бити, да се Полицајни званичници без нагонителне потребе неодвраћају побочним дужностима од дужности повереног им Правителственог званија, за добро се нашло, укинути определеније Еснафски коммиссара, по чему се дакле и §§ 113. и 114., о истим коммиссарима гласећи, овим прописом, као додатком к § 116. замењују.

«И оне дужности, које су овом Уредбом, а особито § 114., за Еснафске коммиссаре прописане, отправљаће унапредак такођер еснафске старешине.

У Београду 29. Јануара 1849.

„Други додатак к уредби о еснафима".

(за сва остала попечитељства и за попечитељство внутрених дјела.)

Будући да § 123. Уредбе о Еснафима од 14. Августа 1847 гд. № $\frac{\text{В. 1269}}{\text{С. 527}}$ садржи у себи определенија која су самим еснафлијама доста шкодљива, то тек моћном и справедљивом одклоњењу оваке шкодљивости, нашао сам за нуждно, са согласијем Совјета од 7. Фебр ов. год. № 80 реченни § 123. следујућим заменити:

§ 123.

Сваки маистор, кога му драго Еснафа, кои што од којег другог еснафског заната уме израдити, ако се није за маистора тога другог еснафског заната извадио, може то не само за своју потребу, но и за другога начинити, и само сам собом и са својим домаћима, а никако помоћу шегрта или калфе.

Кои се пак није извадио за маистора никаквог еснафа томе је слободно, за другога само крпити, и то сам собом и са своим домаћима, а никако помоћу шегрта или калфе. — Но и на ово крпљење мора оваи наипре извадити дозвољење надлежне Полицаине власти.

Digitized by Google

РАСПИС

министра народне привреде

Једна од највећих сметњи правилноме и успешноме развоју наше занатске радиности јесте бесправно рађење занатских радња.

Главни извор овоме злу лежи у томе, што се за мајсторе производе и таква лица, која за то немају ни потребне спреме, ни занатских погодаба.

Ово се најчешће догађа у приликама, када појединa лица, избегавајући испите пред стручним маисторима у месту где желе као будући маистори радити, обилазе јасну одредбу §-а 54 уредбе о еснафима, одлазе у друга места, где постоје т. зв. мешовити еснафи, и где ових или никако и нема, или нема довољно мајстора од њихова заната, те да се стручни испитни одбор може према закону саставити, те тако испитника испитује или непотпун одбор — без довољног броја чланова, или га испитују мајстори од другог заната, па чак и незанатлије (трговци).

Ово очигледно изигравање закона врши се у тој намери, да онај, који овако незаконитим путем дође до мајсторског права, може после занат радити у ономе месту, где није могао испит положити.

Даље се код мешовитих еснафа, који се обично састављају без надлежне дозволе министра народне привреде из несродних заната и трговинских радња, у исто време издаје и трговачко и занатлијско право под изговором да је кандидат оба испита положио.

А бива често и то, да по неки еснафи, и без икаквих докумената и без упућења од стране власти, непосредно примају испитника, па га испиту подвргавају и одмах му без еснафске скупштине издају еснафско мајсторско писмо, па често му се тако писмо и без испита издаје.

А када се странци пријављују са својим документима онда се најчешће догађа то, да им еснафи такве документе признају без обзира на то, да ли они имају законске вредности, а то долази отуда што еснафи нису у стању да оцене вредност докумената, а не ће да се обрате за упутство вишој надлежној власти.

Digitized by Google

Бесправном задобијању мајсторског права припомажу у многоме и по неке државне власти својом неправилном и непотпуном радњом и лабавим вршењем надзора над радњом еснафа, а нарочито тиме, што уверења. која су кандидату за мајсторски испит потребна по пропису §-а 55 уредбе о еснафима, издају и не уверавајући се о истинитости исказа и докумената дотичног лица, него их упућују еснафу ради полагања мајсторског испита, противно правоме смислу и духу §-а 56 уредбе о еснафима.

А кад се једном ма на који од ових начина еснафско писмо добије и полицијској власти на потврду донесе, онда се многе такве власти и не упуштају у оцену о томе да ли је испит по прописима закона извршен и кандидат законским путем за еснафског мајстора признат, него просто оверавају потпис и печат еснафски.

Поврх свега овога, бива чак и то, да многа лица, на очиглед властима, без икаквог еснафског писма занатску радњу раде, било засебно, било поред своје трговинске радње, позивајући се на то, што у месту нема еснафа од заната који они раде, што разуме се, нема основа, јер само еснафски мајстор може радити и друге послове ако у месту нема еснафа, а иначе за сваку занатску радњу мора се имати мајсторско право.

Резултат свега овога своди се на то, да сада има знатан број лица која на штету наше занатске радности и противно прописима законским бесправно раде.

Према томе и правда и потреба заповедно и неодољиво захтевају, да се бесправном рађењу занатских радња брзо и енергично на пут стане, и за то сам ја одлучно решен да исцрпно употребим најстроже законске мере којима ће се бесправним занатским радњама једном за свагда учинити крај.

Услед овога препоручујем томе начелству (тој управи — даље начелнику среском), да при упућивању молитеља за маисторски испит као и при потврђивању еснафских писама у свему и тачно поступа онако, као што је наређено у одредбама §§-а 55, 56 и 60 еснафске уредбе, чинећи све што му по закону надлежи, да и еснафи у произвођењу калфи за мајсторе поступају по прописима

Digitized by Google

§§-а 54, 55, 56, 57, 58, 59, 66, 67 и 68 уредбе о еснафима, па да на спрам свију оних, који дозвољавају или покушавају, да незаконитим путем дођу до мајсторског права, примењује законске мере. А наспрам оних, који већ рале безправно, да поступа онако, како је § 373, а. кривичног закона предвиђено.

Пбр. 4097.

3. Септембра 1893. год.

РАСПИС

Поједини еснафи и еснафски одбори жале ми се на полицајске власти, односно управе, како оне веома мало пажње поклањају жалбама и тужбама еснафских старешина и њихових помоћника, чиме дају могућности појединцима, да изигравају одредбе еснафске уредбе, и да раде противно законским наређењима, а све на штету заната и правих занатлија.

Тако, као најважније тачке, које еснафи и еснафски одбори истичу у својим жалбама, а на које полицијске власти или веома мало или нимало не обраћају пажње јесу ове:

1. Не забрањује се радња онима, који на њу немају права;

2- Допушта се, да појединци упражњавају и онај занат, који нису учили и из кога нису испит положили;

3. Не води се рачуна о томе, да ли има исправну сведоџбу онај, који се производи за мајстора;

4. Никакве се мере не предузимају противу оних, који никаква права немају, а међу тим држе раднике на своје име;

5. Допушта се беспра̑вним радницима, да иду по кућама и тамо да раде; и

6. Не води се никакав надзор о томе, да ли занатлијски помоћници и ученици имају исправу свога заната, и да ли је она потврђена полицијском влашћу.

Ове оптужбе у највећој мери оправдане су, чему за доказ служе и многи примери, које је поверено ми министарство пред собом имало.

Digitized by Google

Немарности полицијских власти у овоме погледу узрок је, у већини случајева, то, што оне сматрају, да је еснафска уредба „преживела» и да се према томе нема по њој више шта радити. Држећи се овог неоснованог мишљења о законској моћи и важности еснафске уредбе, оне не само да ништа не предузимају по својој сопственој иницијативи, што су дужне чинити чешће и кад год се за то потреба укаже, већ се индиферентне показују и онда, кад се на то позову.

Оваково схватање и овакав поступак полицијских власти побудили су ме, да им скренем пажњу на следеће:

Еснафска уредба, са својим изменама и допунама, закон је, који није ничим замењен, који према томе има и данас своју законску моћ и важност.

Према овоме, полициске власти дужне су да се одредаба еснафске уредбе строго придржавају, и да под својом одговорношћу тачно и неодложно извршују све оно што им је у дужност стављено.

Шта и како имају полицијске власти радити у појединим случајевима, опредељено им је ближе расписима мојих претходника: под Пбр. 2703 од 16. Јуна 1892 г. (Збор. XXXXVIII. стр. 476.) и под Пбр. 4097 од 3. септембра 1893 год. («Срп. Новине» од 1893 бр. 198).

Тако, према одредбама еснафске уредбе и објашњењима изложеним у поменутим расписима, полицијске власти дужне су да мотре:

1. Да нико у њиховој околини не ради ни једну радњу, која је § 92. еснаф. уред. предвиђена као занат, ако за упражњавање те радње нема исправно еснафско писмо.

Кад власт сазна за лице, које бесправно радњу упражњава, она ће му с места радњу забранити и упутити га дотичном еснафу да испит положи.

При овоме власт мора имати у виду прописе § 55. еснаф. уред., т. ј. мора се, пре но што дотичног упути надлежном еснафу, уверити, да ли он има потребна документа, а на име: да је пунолетан, да је занат учио и изучио (калфенско писмо).

Digitized by Google

Ако дотични не буде у могућности да поднесе калфенско писмо, власт ће се задовољити са исправним уверењем, у којем мора бити наглашено: да је најмање две године запат упражњавао. Са овим и осталим документима, које прописује § 60. пом. уредбе, власт ће дотично лице упутити еснафу, да га овај узме на испит.

2. *Да нико не упражњава ону радњу, коју није прописно изучавао и на коју еснафско писмо нема, сем ако се ова радња не сматра за еснафску или ако у својој околини нема еснафа од те радње.*

Ако власт сазна за какво лице, које поред свог запата, на који еснафско писмо има, ради и коју другу радњу, од које еснаф постоји, она ће му ову другу радњу забранити и у поновљеном случају поступити према њему као према сваком оном, који радњу бесправно упражњава.

3. *Да нико не држи радника на своје име ако он сам нема права да радњу упражњава.*

Ово право држања ученика, калфи и помоћника дато је § 73. еснафске уредбе само онима, који се за мајсторе сматрају, који су, дакле, прописни испит положили, за мајстора се оспособили и о томе исправу добили. Остали ово право не могу имати, и с тога је полицајској власти дужност да на ово мотри и никоме не допусти, да се бесправно овим користи.

4. *Да се нико не производи за калфу, који претходно не положи прописан испит.*

О томе, како се полаже испит за калфу и шта се има претходно учинити, постоје прописи у §§ од 23—32. еснаф. уредбе.

Полицајске власти дужне су да на ово мотре и кад год би се потреба указала, да се лично увере: да ли дотично лице има исправно калфенско писмо. Ако власт нађе, да дотични нема еснафског писма, она ће га одмах упутити еснафу да испит положи, а према мајстору, који је таквог калфу у својој радњи држао, поступиће по закону.

5. *Нико, који нема мајсторска писма, не сме ићи по кућама и тамо послове занатске радити, сем ако је радња таква, да у еснаф не улази*

Digitized by Google

Digitized by Google

Чл. 3.

Увоз машина, делова од машина, као и увоз грађе, сировине, угља и других предмета, потребних за устројство и рад фабрике може се од чисте или и са свим ослободити од плаћања ђумручине и узгредних такса, које се на ђумрукима плаћају.

Чл. 4.

И извоз фабриката или и полу-израђевина земаљске какве фабрике може се ослободити од ђумручине, ако би таква по извозној тарифи постојала.

Чл. 5.

Обе повластице, о којима је у чл. 3. и 4. реч, могу се дати најдаље на време од 10 година.

На оволико година највише може се дати и повластица, да индустријски неки завод не плаћа непосредни данак држави.

Чл. 6.

Где би за подигнуће неке фабрике, односно за подигнуће каквог важног индустријског предузећа била потреба предузимачу уступити неку земљу државну, може се то учинити, ако приход државној каси од те земље није већи од 100 дук. цес. годишње. Но ово уступање може бити само уступање на бесплатну употребу или уживање најдаље за 30 година, а не уступање у сопственост.

Чл. 7.

Ако би се потреба показала, да се фабрици или уопште индустријскоме неком предузећу уступити нека количина дрва из какве општенародне шуме, може се и то дозволити под условом, да се дрва та секу по правилима шумарским, да се гора на исеченоме простору подиже, да се бесплатна употреба не може дати на дуже време него је трајање дате му повластице, и да се тим уступањем не вређају нити сужују ничије пређе стечена права на ту шуму.

Digitized by Google

Свима онима, који на овај начин бесправно радњу упражњавају, полицајска ће власт с места радњу забранити и према њима по закону поступити.

Ради тога полицијске власти имају и права и дужности стално мотрити и уверавати се, да ли ученици, калфе и мајсторски помоћници имају исправе свога заната, и да ли су оне потврђене надлежном полицијском влашћу.

У том погледу, полицијске власти имају саопштити еснафима и мајсторима своје околине, да у извесном року, који сама власт према приликама одреди, сви ученици, калфе и помоћници морају прибавити исправе, у којима ће бити наглашено од кога су заната испит положили, где су га и кад положили. Ове исправе еснафи ће, односно мајстори, поднети полицијској власти, да их ова потврди.

Ко од мајстора и после одређеног рока буде држао ученике, калфе и помоћнике без исправе, власт ће га узети на одговор и према њему по закону поступити.

ПБр. 1253.

30. Марта 1894. год.

ЗАКОН

о

О потпомагању индустријских предузећа

Чл. 1.

Да би се подизање индустрије у земљи потпомагало и ускорило, влада се књажевска овлашћује, да предузимачима односно дружинама предузимачким може дати повластице по одредбама овог закона.

Чл. 2.

Индустријским предузећима, којих је одомаћење у Србији желети, може се издати повластица искључиве радње, али ни у којем случају на дуже време од 15 год.

Digitized by Google

Чл. 3.

Увоз машина, делова од машина, као и увоз грађе, сировине, угља и других предмета, потребних за устројство и рад фабрике, може се од чести или и са свим ослободити од плаћања ђумручине и узгредних такса, које се на ђумруцима плаћају.

Чл. 4.

И извоз фабриката или и полу-израђевина земаљске какве фабрике може се ослободити од ђумручине, ако би таква по извозној тарифи постојала.

Чл. 5.

Обе повластице, о којима је у чл. 3. и 4. реч, могу се дати најдаље на време од 10 година.

На оволико година највише може се дати и повластица, да индустријски неки завод не плаћа непосредни данак држави.

Чл. 6.

Где би за подигнуће неке фабрике, односно за подигнуће каквог важног индустријског предузећа била потреба предузимачу уступити неку земљу државну, може се то учинити, ако приход државној каси од те земље није већи од 100 дук. цес. годишње. Но ово уступање може бити само уступање на бесплатну употребу или уживање најдаље за 30 година, а не уступање у сопственост.

Чл. 7.

Ако би се потреба показала, да се фабрици или уопште индустријскоме неком предузећу уступити нека количина дрва из какве општенародне шуме, може се и то дозволити под условом, да се дрва та секу по правилима шумарским, да се гора на исеченоме простору подиже, да се бесплатна употреба не може дати на дуже време него је трајање дате му повластице, и да се тим уступањем не вређају нити сужују ничије пређе стечена права на ту шуму.

Digitized by Google

Чл. 8.

Странцима се може допустити, да прибаве земљишта колико је потребно за постројење и радњу неке фабрике или у опште неког предузећа индустријског.

Ово земљиште могу они прибавити само на употребу или уживање на циљ неке индустријске радње. и то најдуже на рок од 30 година, и свагда тек пошто пуноправно изјаве, да признају јурисдикцију српских судова.

Чл. 9.

Све напред помињане повластице дају се књажеским указом на предлог министра финансије а по саслушању министарског савета.

Чл. 10.

У свакој се концесији има јасно назначити у којима случајима и по чијем решењу повластица, по овоме закону дата, и пре истека рока пасти може.

31. Децембра 1873. год.

ПРАВИЛА И УПУТИ

за извршивање закона о фабричким и трговинским жиговима и закона о мустрама и моделима

У циљи једнообразног вршења одредаба закона о фабричким и трговинским жиговима и закона о мустрама и моделима, министар народне привреде, по споразуму са министром правде, прописује следећа правила:

Чл. 1.

Трговци, фабриканти или земљорадници, који хоће да депонују своје мустре и моделе или трговинске и фабричке жигове, морају то учинити у Београду код трговачког суда а у окружним варошима код окружних судова.

Digitized by Google

Чл. 2.

Ово депоновање може извршити сам трговац, фабрикант или земљорадник, или опуномоћник њихов, но овај мора поднети овлашћење оверено надлежном влашћу, а препис овога мора се дати суду.

Чл. 3.

Нарочито одређени чиновник судски примаће мустре и моделе, било у запечаћеном завоју или без овога, но завој не сме бити тежи од 10 кгр. Исто тако примаће и трговинске и фабричке жигове, придржавајући се при томе следећих упута:

Чиновник судски најпре ће попунити све рубрике регистра за моделе и мустре или регистра за жигове (в. образац под А и Б), за тим ће сачинити нарочити *протокол* у који ће се завести:

1.) текући број регистра, у који је заведена мустра или модел, или фабрички и трговински жиг;

2.) дан и час предаје;

3.) име или фирму и место онога који депонује и уписује мустру и модел или фабрички и трговински жиг;

4.) назив еспапа за који је мустра или модел трговински и фабрички жиг намењен.

Овај протокол овако сачињен чиновник прошиће јемствеником и утврдити печатом, за тим потписаће га сопственик мустре или модела или трговинског и фабричког жига, а он одостоверити и присајузити мустри или моделу или жигу, па сместити у архиву; *други* примерак мустре или модела или жига вратиће се ономе, који га је депоновао, а *трећи* послаће се министарству народне привреде. Но у исто време издаће се депоненту на захтев његов и уверење, да је заиста депоновао мустру или жиг и ово ће уверење потписати исти судски чиновник.

Чл. 4.

Регистри ови стајаће отворени, и разгледање ових регистара свакоме је слободно, као и разгледање фабричких и трговинских жигова, мустара и модела, изузимајући

Digitized by Google

оних модела који су под печатом предати на чување (чл. 11 зак.).

Чл. 5.

Одређени чиновник у министарству народне привреде уводиће у засебни регистар (види образац В и Г) мустре и моделе и фабричке и трговинске жигове сходно наредбама чл. 12 закона о заштити мустара и модела и чл. 16 зак. о заштити фабричких и трговинских жигова.

Чл. 6.

Разгледање мустара и модела и фабричких и трговинских жигова, кае и разгледање самих регистара у министарству народне привреде, публици је дозвољено.

Чл. 7.

Одређени чиновник у министарству народне привреде састављаће још при крају сваке године *азбучне каталоге* и *статистички преглед* депонованих мустара и модела и фабричких и трговинских жигова из целе Србије (види образац под Д, Ђ. Е и Ж). па овај у званичним новинама објављивати.

Пбр. 1323.
25 маја 1885 год.

ЗАКОН

о

Заштити фабричких и трговинских жигова.

I

Општа опредељења.

Чл. 1.

Фабрички или трговински жигови јесу у смислу овог закона они знаци, који се уготребљују у разним облицима за разликовање у трговачком промету производа једне индустрије, заната иди земљорада од других њима подобних производа.

Digitized by Google

Ови знаци могу се употребити у облику жига, печата, виньета, рељефа, цифара, натписа, нарочитих слика и т. д,

Чл. 2.

Ко хоће да задобије искључно право на употребу каквог жига, мора га по опредељењима следујућег одсека пријавити (регистровати).

Чл. 3.

Нико не може стећи искључно право на жиг који има општу употребу у саобраћају, као ни на жиг који би искључно представљао поједина писмена, речи или бројеве и државни грб.

Жигови који имају неморалан, или иначе јавном поретку противан карактер, не могу се у опште пријављивати.

Чл. 4.

Стечено искључно право на извесан жиг и за извесну врсту производа нико други не може добити у том истом облику и за истоветне производе.

Спорове по овом делу, који би се догодили услед сличности производа, решаваће министар народне привреде по саслушању трговачко-занатлијског одбора оног места, у ком је жалба покренута. а ако у месту не буде трговачко-занатлијског одбора, онда по саслушању одбора у Београду.

Чл. 5.

Пријава више жигова на име једног потражиоца дозвољена је према прописима овога закона, само не за истоветне производе.

Чл. 6.

Фабрикант, трговац и земљорадник могу да се служе пријављеним жиговима у својој радњи, но министар народне привреде може наредити да се поједини пријављени жигови ставе на предмете за које су намењени. Исто тако може наредити да се за извесне предмете морају жигови пријавити и стављати.

Digitized by Google

Чл. 7.

Жиговно право везано је за предузеће, ради кога је и стечено; оно престаје с престанком истога, а може се и на другог пренети. Но у последњем случају нови је сопственик дужан да у року од три месеца жиг на своје име пријави, иначе губи право на њега, осим ако је предузеће прешло на удовицу или малолетног наследника имаоца жига, или се пак води за рачун његове масе.

Чл. 8.

Нико не сме туђ жиг употребити, да тиме своје производе обележи, нити подражавањем туђег жига исте обележавати.

Чл. 9.

Што је у овом закону речено о знацима за обележавање робе, важи и за употребљење знака на завојима, увијутцима, бурадима и т. д.

Чл. 10.

Овим законом не мењају се постојећи прописи који су за извесне робе одређени, нарочито прописи о испитивању чистоће злата и сребра код златних и сребрних ствари (правила за пунцирање).

II

Пријављивање и уништавање жигова.

Чл. 11.

Који жели да стече искључно право на употребу извесног жига, дужан је предати три истоветна примерка тога жига окружном суду онога места где му је радња, а ако му је радња у Београду или је страни фабрикант. занатија или пољопривредник, београдском трговачком суду.

У оба случаја мора тражиоц искључног права на жиг овоме предати још и тачан састављени списак оних врста роба, за које је жиг одређен.

Ако су жигови (одређени) намењени за материјале, као: метал, земљу, стакло и т. п. онда се морају придати

Digitized by Google

још и пробни комади ове робе са ударениим или утиснутим жиговима на њима.

Жигови а и пробни комади робе предаће се у оној размери (димензији) у којој ће се у саобраћају пустити, и с тога ће се употреба жига дозволити само у оном размеру у ком је примљен.

Чл. 12.

На сваки примерак депонованог жига ставиће за пријаву одређени орган:

а, текући број пријаве,

б, дан и сат пријаве,

в, име онога под чијим се именом жиг заводи у регистар, и

г, означење предузећа и робе за коју је одређен,— и све ово званичним печатом и својим потписом утврдити

Регистар у који се заводе жигови мора изложен бити код дотичних судова тако, да га сваки може прегледати, кад хоће.

Одобрење жига суд ће у новинама објавити.

Чл. 13.

Од оних жигова који су уписани у регистар по чл. 11. један примерак предаје се судском регистру, други, такође уписан на исти начин, предаје се сопственику, а трећи заједно са пробним комадом министру народне привреде на чување и употребу.

Чл. 14.

Пријављивање сваког жига подлежи такси од 20 дин. у таксеним маркама, које се стављају на саму пријаву.

Чл. 15.

Право на употребу жига траје десет година од дана кад је жиг уписан у суду. Но и по истеку овога рока сопственик жига може то право поновити ако се понова код суда упише и за тај упис прописну таксу плати, у противном случају губи право на жиг.

Digitized by Google

Чл. 16.

У министарству народне привреде водиће се нарочити регистар жигова, где ће се они заводити по врсти производа за које су пријављени и по реду пријављивања, и који мора да има оне податке, који су у чл. 11. именовани Овај регистар биће приступачан публици, а тако исто азбучно удешени каталози, који се морају у добром стању држати, биће стављени публици на употребу и углед.

Исто важи и о пробним комадима.

Чл. 17.

Од дана кад је жиг у надлежном суду уписан, задобија сопственик право на употребу истог, и по томе ће се и првенствено одређивати, ако би једнаки жигови од више тражиоца код истог или различитих судова поднешени били.

Чл. 18.

При пренашању жиговног права на другога у смислу чл. 6. овога закона примаоц права мора поднети доказе како је ово право на њега пренешено. За пренашање плаћа се иста такса као и за пријављивање.

Чл. 19.

За уништење употребе једног жига надлежан је суд окружни, а за варош Београд трговачки суд, који ће ово питање решењем расправити и то забележити у регистру, у ком је жиг уписан.

Уништење жига објавиће се такође у званичним новинама.

Жиг ће се уништити:

а, у случајевима чл. 2..

б, услед решења судског, које је донешено по спору око неког жига, и

в, због непоновљеног уписа код суда.

Таксу у 20 динара за овај рад плаћа крива страна, у таксеним маркама.

Digitized by Google

III.

Повреда жиговног права, преступи и казне.

Чл. 20.

Сваком повредом жиговног права било безправном или подражавањем жига, било продавањем на тај начин обележене робе, оштећени има право да тражи обуставу даље употребе таквога жига, као и да се поскидају такви жигови са робе на коју су ударени.

Оштећени може тражити и то, да се справе и оруђа узапте и неупотребљивим учине, којима су жигови грађени, као и да се израђени жигови одузму и униште.

Накнаду оштећеноме за штету коју је претрпио услед повреде његовог жиговног права, досуђиваће судови по одредбама грађанског законика.

У место накнаде штете оштећени може тражити да се кривац осуди на казну од 50 — 300 динара у његову корист, и судови, кад ствар исљеде, ову ће му казну као накнаду досудити.

Ова казна не искључује и казни прописане у чл. 23, 24. и 25. овога закона.

Чл. 21.

Подражавање жига постоји кад то вештаци у смислу постојећег закона определе.

Чл. 22.

Определење чл. 20. важиће и за оне:

а, који се недозвољеним начином служе туђим именом, фирмом и именом радње другога, или који подражавају ове знаке и називе ради тога, да тиме означе производе који су намењени за продају било натписом на жигу било на самом производу, било рекламом или анонсом или другим подобним обзнанама.

При томе не ће се узимати у обзир да ли име фирме или иначе други који назив има још каквих додатака као: «по месту» «по систему од» «по начину од,» који су додаци у стању да купца преваре о пореклу производа:

Digitized by Google

б, који робу бесправно снабдевеним жиговима држи на стоваришиу на продају, па се устеже да сопственику жига покаже писмени доказ о имену продавца или порекло робе, као и време и место продаје.

Чл. 23.

Забрањено је увожење стране робе у Србију, која на недозвољени начин носи жигове каквог домаћег занатлије, трговца или пољопривредног произвођача, или у опште која носи знаке као да је домаћег порекла. Исто тако забрањен је и провоз овакове робе или држање на сместишту. Овакова роба узаптиће се гди се нађе било од стране дотичне власти било на тужбу оштећеног.

Ова ће забрана све донде остати док се ствар судски не расправи.

Чл. 24.

Ако је повреда жиговног права (чл. 20 и 21.) учињена намерно, онда се кривац поред казни прописаних за то општим кривичним законом и чл. 20. овог закона, подвргава и новчаној казни од 50—500 динара у корист државне касе.

Чл. 25.

У повратку може се казна удвојити.

У поновљеном поврату казниће се кривац поред новчане казне и затвором од 15—60 дана, а може му се на три до шест месеци забранити радња.

Ако се новчана казна не би могла наплатити из трећине имања осуђеног, онда ће му се казна ова заменити затвором, рачунећи за 5 динара новчане казне један дан затвора.

Чл. 26.

Суд може наредити да се изречена казна обзнани у званичним новинама на трошак осуђеног.

У поврату пак морају се ове казне на сваки начин објављивати.

Чл. 27.

У случају кад се оптужени ослободи као невин, а тужба у исто време као злонамерна огласи и призна, суд

Digitized by Google

може тужиоца осудити на накнаду по чл. 20. овог закона, а у корист туженога, ако овај то захтева.

Преступи противу одредбе члана 5. овога закона казниће се новчано од 5—200 динара или затвором од 1 до 40 дана. И ову казну изриче суд.

Чл. 28.

За дела казнима по овом закону такса се наплаћује за цео рад 30 динара у таксеним маркама од криве стране, а после свршеног спора.

IV.

Власти и поступак

Чл. 29.

Извиђање и решавање спорова, као и испитивање и кажњење по овом закону спада у делокруг првостепених судова, односно трговачког суда у Београду.

Чл. 30.

На судске одлуке у опште по овом закону жалба се подноси касационом суду у року од 15 дана.

Чл. 31.

Извиђаји који су по овом закону покренути код судова по тужби приватних, прекидају се одустанком покретача.

У овом случају такса се наплаћује у половини.

V.

Прелазна наређења

Чл. 32.

Они, који већ свој жиг имају, могу искључиво право на исти само по опредељењима овога закона задобити.

Digitized by Google

Чл. 33.

Према овоме њима се оставља за горњу цељ (чл. 32.) једна година дана рока од дана кад овај закон ступи у живот, да за то време своје жигове суду пријаве.

Они ће имати првенство над онима, који затраже искључно право на такав исти жиг, а међу тим нису га употребљавали пре овога закона.

У случају ако се овакав жиг не упише у одређеном року, онда ће се и његово уништење извршити по аналогији овога закона.

Чл. 34.

Но ако су пре овога закона више њих једнаке жигове имали, онда онај од њих добија право на употребу истих, који се у року у чл. 33. поменутом пријави и доказе поднесе, да их је раније од осталих почео упражњавати. У случају да ни једна од интересованих страна не може да поднесе довољно доказа о томе да је извесне жигове најпре почела употребљавати решиће се спор коцком. Ово ће извршити трговачко-занатлијски одбор у Београду, ако га у месту нема.

Чл. 35.

Она права која су међународним уговорима са страним државама закљученим, страним државама ујамчена у погледу првенства пријаве њихових жигова пре овог закона, овим се не мењају, већ се на ово право при увођењу закона у живот имају нарочито обзири да обрате.

30. маја 1884 год.

Digitized by Google

ЗАКОН

О заштити мустара и модела.

I. Опште одредбе.

Чл. 1.

Под мустром подразумева се у овом закону сваки онај облик, који може да служи за углед и да се пренесе на какав индустријски производ.

Модел је по овоме закону свако дело у рељефу, које преставља какав индустријски предмет или који се употребљује на каквом индустријском предмету.

Све мустре и модели који имају вештачки карактер или у опште уживају нарочиту заштиту, као умна, вештачка и литерарна својина, не спадају у овај ред, ма да су одређени за индустријску репродукцију.

Индустријски производи код којих је облик заштићен само зарад њиховог техничког дејства, потпадају под одредбе особеног закона (закон о патентима).

Чл. 2.

Искључиво право неће се признати оним мустрама и моделима који су начињени подражавањем самосталних вештачких дела.

Мустре и модели неморалне садржине, као и који се косе са јавним редом неће се дозволити.

Чл. 3.

Онај, који је мустру или модел било сам или помоћу другога за свој рачун начинио, има искључиво право да га за време одређено овим законом и сходно одредбама његовим примени на индустријске производе.

Digitized by Google

Ово право било у целини или од чести може се на другог пренети. У овом закону одређено искључиво право употребе не може се никад задобити на мустру или модел које је когод из унутрашњости земље или из иностранства незаконим путем задобио (присвојио).

Чл. 4.

Искључиво право употребе траје највише до десет година, рачунајући од дана кад се мустра или модел упише код суда.

II. Упис мустара и модела

Чл. 5.

Онај који хоће да за се осигура искључиво право употребе на мустру или модел, мора пре него што по истој мустри израђене производе у саобраћај пусти, исту мустру или модел код надлежног грађанског окружног суда у ком округу станује или му се радионица находи, а ако у Беотраду станује или је страни држављанин, односно код трговачког суда у Београду у три примерка депоновати и уписати.

Мустра или модел може се у запечаћеном завоју или без овога депоновати и уписати.

Запечаћени завоји не смеју бити тежи од 10 кгр.

Чл. 6.

За сваки депоновани и уписани примерак мустре и модела одређени чиновник од стране суда сачиниће нарочити и засебан протокол у који ће се завести:

1., текући број регистра у који је заведена мустра или модел;

2., дан и час предаје;

3., име или фирма и место онога који депонује и уписује мустре или моделе;

4., назив еспапа за које је мустра или модел намењен.

Овај протокол овако сачињен дотични чиновник прошиће јемствеником и утврдити печатом, за тим потписаће

Digitized by Google

га сопственик мустре или модела, а он одостоверити и приписајузити мустри или моделу, па сместити у архиву.

Код судова стајаће отворени регистри о депонованим мустрама или моделима као и о запечаћеним пакетима, који ће садржавати све горе поменуте податке. Разгледање ових регистара свакоме је слободно, као и мустре и моделе, који су без завоја депоновани.

Суд ће обзнанити уписане мустре или моделе у званичним новинама, са назначењем да су депоновани под печатом или без овога.

Чл. 7.

Примерци модела или мустара снабдевени печатом суда који врши упис употребиће се на следећи начин:

1., први примерак остаје код суда и чува се у архиви;

2., други се примерак враћа ономе који га депонује;

3., трећи се примерак шаље министру народне привреде.

Чл. 8.

За упис мустара или модела наплаћује се при пријави у таксеним маркама следеће таксе:

1.,	за једну годину трајања искључног права	2 дин.
2.,	за две године.	4 «
3.,	за три године.	6 «
4.,	за четири године	8 «
5.,	за пет година	10 «
6.,	за шест година	12 «
7.,	за седам година	14 »
8.,	за осам година	16 «
9.,	за девет година	18 «
10.,	за десет година	20 «

Чл. 9.

Под једним истим завојем може се више мустара или модела уписати, но у том случају мора се број разних мустара или модела као и такса за сваки на самом завоју написати, а такса за сваку појединy мустру или модел засебно плаћати.

Digitized by Google

Неистинити исказ на завоју о броју мустара или модела који се депонују, ради тога да се избегне плаћање прописне таксе, казниће се са три пута онолико колика је такса која треба да се плати.

Чл. 10.

Онај на чије је име модел или мустра у регистар уписан, сматраће се све дотле за сопственика мустре или модела, док се противно не докаже.

Чл. 11.

Који по овом закону задобије искључиво право на мустру или модел, мора то право, рачунајући од дана депоновања па за годину дана, употребити на индустријским производима и ове пустити у саобраћај.

За ово време у запечаћеном завоју депоноване мустре или модели, не ће се отпечаћавати.

По истеку једне године печати ће се у присуству два сведока скинути, по томе протокол саставити а разгледање оваквих мустара или модела као и оних, који су без завоја депоновани, свакоме дозволити.

Чл. 12.

Министарство народне привреде прикупљаће мустре и моделе, као и запечаћене пакете, и ставља ће публици на углед мустре и моделе. Оно ће држати нарочити регистар од мустара и модела у који ће се бележити подаци побројани у чл. 6., и ове ће штампати и обзнанити.

Чл. 13.

Да би се искључиво право одмах оказало морају власници уписаних мустара и модела своје производе начињене по истима у колико је могуће снабдети неким особеним знаком, који ће по могућству садржавати датум и време трајања искључног права, као и име власника; а ако то не би било могуће, онда се такав има ставити на самом завоју у који се производи завијају.

Digitized by Google

III. Престанак важења уписа мустара и модела и искључног права на исте.

Чл. 14.

У случају ако би једна од следеће околности доказана била, онда извршени упис једне мустре или модела не важи:

1., кад се докаже да је пре него што је мустра или модел уписан у земљи или иностранство било у саобраћају индустријских производа који су израђени били по уписаној мустри или моделу;

2., ако се докаже да је раније та мустра или модел средством штампе јавности био предан;

3., ако се докаже да је мустра или модел раније на име другог био уписан;

4., ако се докаже да је сопственик мустре или модела исти незаконитим путем присвојио (чл. 3.); и

5., ако је мустра или модел уписан противно одредби члана 5.

Чл. 15.

Осим тога искључно право на мустру или модел престаје:

1., Ако сопственик овог права за годину дана од дана уписа не употреби мустру или модел;

2., ако сопственик мустре или модела увезе са стране у земљу производе, који су по истој мустри или моделу произведени.

IV. Злоупотреба, преступи и казне

Чл. 16.

Сматра се као злоупотреба противу искључног права сваки недозвољени пренос мустре или модела, као и подражавање мустри или модела, и напослетку продаја производа који су произведени према туђој мустри или моделу.

При свакој такој злоупотреби оштећени има право да тражи да се забрани даља употреба оваквих мустара или модела и обустави даља продаја производа који су произведени по њима.

Digitized by Google

Неистинити исказ на завоју о броју мустара или модела који се депонују, ради тога да се избегне плаћање прописне таксе, казниће се са три пута онолико колика је такса која треба да се плати.

Чл. 10.

Онај на чије је име модел или мустра у регистар уписан, сматраће се све дотле за сопственика мустре или модела, док се противно не докаже.

Чл. 11.

Који по овом закону задобије искључиво право на мустру или модел, мора то право, рачунајући од дана депоновања па за годину дана, употребити на индустријским производима и ове пустити у саобраћај.

За ово време у запечаћеном завоју депоноване мустре или модели, не ће се отпечаћавати.

По истеку једне године печати ће се у присуству два сведока скинути, по томе протокол саставити а разгледање оваквих мустара или модела као и оних, који су без завоја депоновани, свакоме дозволити.

Чл. 12.

Министарство народне привреде прикупљаће мустре и моделе, као и запечаћене пакете, и ставља ће публици на углед мустре и моделе. Оно ће држати нарочити регистар од мустара и модела у који ће се бележити подаци побројани у чл. 6., и ове ће штампати и обзнанити.

Чл. 13.

Да би се искључиво право одмах оказало морају власници уписаних мустара и модела своје производе начињене по истима у колико је могуће снабдети неким особеним знаком, који ће по могућству садржавати датум и време трајања искључног права, као и име власника; а ако то не би било могуће, онда се такав има ставити на самом завоју у који се производи завијају.

Digitized by Google

III. Престанак важења уписа мустара и модела и искључног права на исте.

Чл. 14.

У случају ако би једна од следеће околности доказана била, онда извршени упис једне мустре или модела не важи:

1., кад се докаже да је пре него што је мустра или модел уписан у земљи или иностранство било у саобраћају индустријских производа који су израђени били по уписаној мустри или моделу;

2., ако се докаже да је раније та мустра или модел средством штампе јавности био предан;

3., ако се докаже да је мустра или модел раније на име другог био уписан;

4., ако се докаже да је сопственик мустре или модела исти незаконитим путем присвојио (чл. 3.); и

5., ако је мустра или модел уписан противно одредби члана 5.

Чл. 15.

Осим тога искључно право на мустру или модел престаје:

1., Ако сопственик овог права за годину дана од дана уписа не употреби мустру или модел;

2., ако сопственик мустре или модела увезе са стране у земљу производе, који су по истој мустри или моделу произведени.

IV. Злоупотреба, преступи и казне

Чл. 16.

Сматра се као злоупотреба противу искључног права сваки недозвољени пренос мустре или модела, као и подражавање мустри или модела, и напослетку продаја производа који су произведени према туђој мустри или моделу.

При свакој такој злоупотреби оштећени има право да тражи да се забрани даља употреба оваквих мустара или модела и обустави даља продаја производа који су произведени по њима.

Digitized by Google

Тако исто оштећени може да тражи да се алати и справе одузму и неупотребљивим учине, које су служиле за израду подражаваних производа.

Накнада штете, која се учини злоупотребом чије мустре или модела, досуђиваће се по општим одредбама грађанског законика.

Чл. 17.

У случају ако би само размере или боје једне мустре или модела биле измењене, сматра се као подражавање и забрањена је.

Чл. 18.

При намерној злоупотреби кривац поред казне по кривичном закону може се казнити новчано од 50 до 1000 динара.

Чл. 19.

Казна ова може се у случају поврата удвостручити, а у случају ако се кривица и по трећи пут учини, кривац ће се казнити поред новчане казни и затвором од 15 до 90 дана.

Ако би злоупотребу са мустром или моделом учинио раденик или повереник оштећеног, така злоупотреба сматраће се као нарочита отежавајућа околност при изрицању казне.

Чл. 20.

Ако осуђени са трећином имања новчану казну не могне да плати, ова ће му се казна заменити затвором тако, да се за сваких 5 динара новчане казне рачуна један дан затвора.

Чл. 21.

Суд може изречену осуду обзнанити преко званичних новина.

Чл. 22.

Одређене казне у овом закону могу се и на оног пренети, који би противу одредаба чд. 13. друге произ-

Digitized by Google

воде снабдео са знацима, како би створио мишљење, да су то производи који су произведени по мустри или моделу који се јако цени.

V. Власти и поступак.

Чл. 23.

Испитивање и суђење против повреда овог закона спада у надлежност првостепених судова, а односно београдског трговачког суда.

Чл. 24.

Решење о престанку важења депоноване мустре или модела, за тим о губитку искључног права на мустру или модел односно исписивања мустре или модела из надлежног регистра, спада такође у надлежност првостепених судова, а у Београду трговачког суда.

Чл. 25.

Противу преступа означених у овом закону у колико не би по казненом законику казними били, предузимаће се ислеђење само на захтев оштећеног.

Одустане ли оштећени још пре изречене пресуде од свог захтева да се оптужени казни, престаће се од сваке даље истраге и казне, али се тиме не губи право на накнаду штете.

Чл. 26.

Кад год би било потребно упоређење мустара или модела, власт ће то учинити средством вештака по поступку судском.

Чл. 27.

Ако би било потребно да се отпечати завој са мустре или модела, онда ће се и сопственик позвати да томе присуствује; но ако сопственик не хтедне доћи, онда ће се позвати два непристрасна сведока.

О скидању печата саставиће се протокол.

Чл. 28.

Пре него што се пресуда изрече оштећени има право тражити да се узапте алати као и производи, који су израђени по његовој мустри или моделу (чл. 13.).

Digitized by Google

Суд ће ову забрану одмах одобрити кад му се поднесе уверење да је мустра или модел депонован по чл. 7. овог закона.

У исто време кад суд нареди да се забрана или обезбеда изврши, власт ће тражити да јој се поднесе оверени примерак депоноване мустре или модела у смислу члана 26. овог закона.

Чл. 29.

Ако пресуда буде гласила да је повређено искључно право на мустру или модел, онда ће за све време трајања искључног права производи узапћени остати под званичним печатом и чуваће се о трошку осуђеног ако *међу тим* парничари не би друкчије између себе уговорили.

Чл. 30.

Ако се нађе да је тужени невин и да је тужба злонамерна, онда може суд тражиоца осудити на новчану казну од 500 динара, и овим се ни у колико не крњи право туженога на накнаду штете.

Чл. 31.

Потив осуда по овом закону има места жалби на касациони суд за 15 дана од дана саопштене осуде.

Чл. 32.

Такса за извештај и расправу по овом закону плаћа се у таксеним маркама и то 30 динара по свршеном делу.

VI. Прелазна наређења.

Чл. 33.

Ова права, која су међународним уговорима са страним државама закљученим, страним поданицима ујемчена у погледу првенства пријаве њихових мустара или модела пре овог закона, овим се не уништавају, већ се на ово право при увођењу закона у живот имају нарочити обзири да обрате.

30. маја 1884 год.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google